

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM OKULLARINDAKİ
ÖĞRETMENLERİN DİNİ YAŞAYIŞLARI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA
“KONYA ÖRNEĞİ”

Şaban YAVUZ

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

KONYA - 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şaban YAVUZ		
	Numarası	028102063005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT		
Tezin Adı	İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma “Konya Örneği”			

Şaban YAVUZ tarafından hazırlanan ‘İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma “Konya Örneği”’ başlıklı bu çalışma 26/12/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

İmza

Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ

İmza

Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN

İmza

Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ

İmza

Prof. Dr. Hayri ERTEN

İmza

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

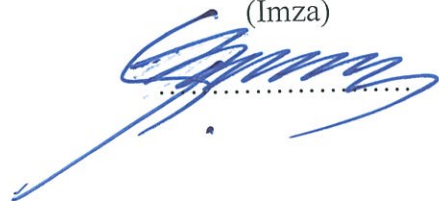
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şaban YAVUZ		
	Numarası	028102063005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT		
Tezin Adı	İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma "Konya Örneği"			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Şaban YAVUZ

(İmza)

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şaban YAVUZ		
	Numarası	028102063005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT		
Tezin Adı	İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma “Konya Örneği”			

ÖZET

Bu çalışmamızın amacı, ülkemiz için yeni sayılan 4+4+4 eğitim projesinin ilk iki 4+4 nü oluşturan ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesi üzerine yapılan sosyolojik bir araştırmadır. Konya merkez üç ilçedeki ilköğretim okulları dediğimiz ilkokul, ortaokul ve imam-hatip Ortaokullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesini teşkil etmektedir. Öğretmenlerin dini yaşayışlarının ve davranışlarının incelenmesi yani, öğretmenlerin dini anlayışları ve inançlarının, somut toplumsal gerçek içerisinde nasıl tezahür ettiklerini ve nasıl uygulandıklarını; çoğu zaman farkında olmasalar bile, hayat ve ilişkilerini nasıl biçimlendirdiklerini tespit etmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, üç merkez ilçe ilköğretim okullarından örneklem yönteminde ve öğretmen sayılarına göre yeteri kadar seçilen öğretmenin dini yaşayışlarından hareketle çeşitli değişkenler ışığında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Araştırmamızdaki amacımız öğretmenlerin dini yaşayışlarındaki farklılaşmaya etki edebileceği düşünülen cinsiyet, yaş, eğitim, branş, yetiştiği çevre, kimlik, dindarlık düzeyi gibi değişkenlerle ele alınarak, değişimler arasındaki ilişkileri, etki ve tepkileri ele alarak, öğretmenlerin dini yaşayışları sosyolojik olarak incelenmiştir. Bu çerçevede çoğu ampirik araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da örneklem tekniğine başvurulmuş olup; ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerden 419 kadın 397 erkek olmak üzere toplam 816 kişi ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Dindarlığın Boyutları, İlköğretim, Öğretmenler, Din Sosyolojisi

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

Öğrencinin	Name Surname	Şaban YAVUZ		
	Student Number	028102063005		
	Department	Philosophy and Religious Sciences / Sociology of Religion		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT		
Title of the Thesis/Dissertation	A Sociological Research on the Religious Life of Teachers in Primary Schools “Konya Case”			

ABSTRACT

This sociological research has been done on religious life of teachers at primary schools which constitute the first two 4+4 phase of the 4+4+4 Education System regarded as a new standard in our country. This study includes analyzing teachers ‘religious life employed in primary schools, secondary schools and Imam Hatip secondary schools located in three central provinces of Konya. The study comprises how teachers’ religious understandings / conceptions and beliefs appear and are practised in concrete social reality and how they shape their life and relations without even realizing. For this purpose, enough number of teachers have been selected based on the sampling method and from this point and with the consideration of various factors comparisons have been made. In this research differentiation in teachers’ religious life determined by gender, age, education level, field, environment in which they were raised, identity, piety level and the relationship between these factors, action and reaction have been analyzed. Within this scope, like in many empirical social (sociological) research, sampling method has been implemented and a poll has been conducted with 816 people. 419 of them are women and 397 of those are men.

Key Words: Religiosity, Dimensions of Religiosity, Primary School, Secondary School, Teachers, Sociology of religion

İÇİNDEKİLER

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU.....	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR	xx
ÖNSÖZ.....	xxi
GİRİŞ.....	1
1. Konu.....	1
2. Önem ve Amaç.....	2
3. Varsayımlar	4
4. Evren ve Örneklem.....	5
5. Yöntem.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN VE ÖĞRETMEN

1.1. DİN, DİNDARLIK VE DİNİ YAŞAYIŞA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
1.1.1. Din ve Dindarlık	11
1.1.1.1. Din.....	11
1.1.1.2. Dindarlık ve Dindarlığın Boyutları.....	15
1.1.1.2.1. Dindarlık.....	15
1.1.1.2.2. Dindarlığın Boyutları	17
1.1.1.2.2.1. Dini İnanç Boyutu (Belief).....	19
1.1.1.2.2.2. Dini Pratikler (Practice) Boyutu	20
1.1.1.2.2.3. Dini Tecrübe (Experience) Boyutu	21
1.1.1.2.2.4. Dini Bilgi (Knowledge) Boyutu	21
1.1.1.2.2.5. Dini Etkiler (Consequences) Boyutu	22
1.1.1.3. Dindarlık Tipolojileri.....	22

1.2. TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİM VE İLKÖĞRETİM OKULUNA ÖĞRETMEN YETİŞTİRMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	28
1.2.1. İlköğretim	28
1.2.1.1. İlköğretim Kurumları Kavramı.....	29
1.2.1.1.1. “İlkokul”	30
1.2.1.1.2. “Ortaokul”	30
1.2.1.1.3. “İlköğretim”	30
1.2.2. Türkiye’de İlköğretim Okullarının Tarihsel Gelişimi ve Din	31
1.2.2.1. Osmanlı Dönemi İlköğretim Okulları ve Din.....	31
1.2.2.1. Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları ve Din	35
1.2.2.3. Günümüz İlköğretim Okulları ve Din.....	49
1.2.2.3.1. Yasal Çerçeve	53
1.2.3. İlköğretim Okulu Öğretmenliği ve Türkiye’de İlköğretim Okuluna Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Gelişimi.....	54
1.2.3.1. Öğretmenlik	54
1.2.3.1.1 Osmanlıda İlköğretime Öğretmen Yetiştirme	57
1.2.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	62
1.2.3.1.2.1. Cumhuriyet Dönemi Köy Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları	70
1.2.3.1.2.1.1. Köy Muallim Mektepleri.....	70
1.2.3.1.2.1.2. Köy Eğitim Kurşları	70
1.2.3.1.2.1.3. Köy Öğretmen Okulları.....	71
1.2.3.1.2.2. Köy Enstitüleri.....	72
1.2.3.1.2.3. Şehir ve Kasabalara Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları.....	75
1.2.3.1.2.3.1. İlköğretmen Okulları	75
1.2.3.1.2.3.2. İki Yıllık Eğitim Enstitüleri	77
1.2.3.1.2.3.3. Eğitim Yüksek Okulları.....	78
1.2.3.1.3. Eğitim Fakülteleri ve Günümüzde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	79
1.2.3.1.4. Diğer Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları	81
1.2.3.1.4.1. Yedek Subay Öğretmenlik	81
1.2.3.1.4.2. Muvakkat Öğretmenler.....	81
1.2.3.1.4.3. Vekil Öğretmenler.....	82
1.2.3.1.4.4. Eğitimlik	82

1.2.3.1.4.5. Öğretmenlik Formasyonu.....	82
1.2.3.1.4.6. Mektupla Öğretmen Yetiştirme	82
1.2.3.1.4.7. Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirme.....	83
1.2.3.1.4.8. Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar	83
1.2.3.1.4.9. Tüm Fakülte ve Yüksekokul Mezunlarının Öğretmen Ataması.....	84
1.2.4. İlköğretim Okulları, İlköğretim Öğretmenleri ve Din Öğretimi.....	84
1.2.4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde İlköğretim Okullarında Din Öğretimi	86
1.2.4.2. Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Okullarında Din Öğretimi...	88
1.3. TOPLUMDA ÖĞRETMEN VE İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENİNİN İMAJI....	96

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	103
2.2. İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN DİNİ YAŞAYIŞLARIYLA İLGİLİ BULGULAR.....	122
2.2.1. Araştırmanın Bulguları.....	122
2.2.1.1. Dinin İnanç Boyutu (Belief) ile İlgili Bulgular	122
2.2.1.1.1. Allah’a İnanç	122
2.2.1.1.2. Peygambere İnanma	131
2.2.1.1.3. Ahiret Hayatının Varlığına, Kaza ve Kadere, Hayır ve Şerre İnanma, Meleklerle İnanma	137
2.2.1.1.4. Kur’an-ı Kerime İnanma	144
2.2.1.2. Dinin Pratikler (Practice) Boyutu İle İlgili Bulgular	147
2.2.1.2.1. Namaz	155
2.2.1.2.2. Diğer Namazlar	163
2.2.1.2.3. Oruç.....	168
2.2.1.2.4. Zekat.....	175
2.2.1.2.5. Hac	189
2.2.1.2.6. Dua Etme	195
2.2.1.3. Dini Bilgi Boyutuna İlişkin Bulgular.....	200
2.2.1.4. Dinin Tecrübe Boyutu İle İlgili Bulgular.....	223
2.2.1.5. Dinin Etkiler (Consequences) Boyutu	227
2.2.1.5.1. Öğretmenlerde Sosyo-Kültürel Hayat ve Din.....	227
2.3. ÖĞRETMEN DİNDARLIĞI (TİPOLOJİ DENEMESİ).....	292

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME / ÖNERİLER.....	300
KAYNAKÇA.....	309
EKLER	322
EK-1: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki....	323
EK-2: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile yaş arasındaki ilişki	324
EK-3: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile medeni durum arasındaki ilişki	325
EK-4: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile branşları arasındaki ilişki ..	326
EK-5: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	327
EK-6: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile cinsiyet arasındaki ilişki	328
EK-7: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile medeni durum arasındaki ilişki.....	328
EK-8: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile yaş arasındaki ilişki.....	329
EK-9: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile branş arasındaki ilişki.....	330
EK-10: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki ..	331
EK-11: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları ile mezun oldukları lise arasındaki ilişki.....	332
EK-12: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre Ahiret hayatına, Kaza ve kader hayır ver şerrin Allah’tan olduğuna ve meleklerle inanma durumu arasındaki ilişki durumları	333
EK-13: Öğretmenlerin Kur’an-ı kerime inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki	334
EK-14: Öğretmenlerin Kur’an-ı Kerime inanma durumları ile yaş arasındaki ilişki	335
EK-15: Öğretmenlerin Kur’an-ı Kerime inanma durumu ile branş arasındaki ilişki	336
EK-16: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	337
EK-17: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimiz deki imanın kişiye yetme durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	337
EK-18: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	338
EK-19: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimiz deki imanın kişiye yetme durumu ile branş arasındaki ilişki.....	338

EK-20: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	339
EK-21: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	339
EK-22: Öğretmenlerin namaz kılma durumu ile medeni durum arasındaki ilişki.....	340
EK-23: Öğretmenlerin namaz kılma durumları ile branş arasındaki ilişki	341
EK-24: Öğretmenlerin namaz kılma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	342
EK-24.1: Anne ve baba öğrenim düzeyine göre nafile namaz kılma durumu	343
EK-25: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	343
EK-26: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu ile medeni arasındaki ilişki	344
EK-27: Öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutma durumları ile branş arasındaki ilişki	344
EK-28: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre oruç tutma durumları arasındaki ilişki.....	345
EK-29: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile yaş arasındaki ilişki	345
EK-30: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile branş arasındaki ilişki.....	346
EK-31: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile yaş arasındaki ilişki	347
EK-32: Öğretmenlerin Hacca gitme durumları ile Cinsiyet arasındaki ilişki	347
EK-33: Öğretmenlerin Hacca gitme durumları ile medeni durum arasındaki ilişki.....	348
EK-34: Öğretmenlerin dua etme durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	348
EK-34.1: Öğretmenleri Dua etme durumu	349
EK-35: Öğretmenlerin dua etme durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	349
EK-36: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre dua etme durumu	350
EK-37: Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim'i bilme ve okuma durumları ile branş arasındaki ilişki.....	351
EK-38: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi bilme ve okuma durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	352
EK-39: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile cinsiyet arasındaki ilişki	353
EK-40: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeyleri ile branş arasındaki ilişki.....	354
EK-40.1: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile yaş arasındaki ilişki.....	355
EK-41: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	356
EK-42: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	357
EK-43: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının cinsiyete göre durumu.....	358

EK-44: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulundurma durumu ile branş arasındaki ilişki.....	359
EK-45: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşamında kendini Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anı olma ile yaş arasındaki ilişki	360
EK-46: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşamında kendini Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anları olma ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	360
EK-47: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile branş arasındaki ilişki ..	361
EK-48: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	361
EK-49: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki	361
EK-50: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile yaş arasındaki ilişki.....	362
EK-51: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile branş arasındaki ilişki	362
EK-52: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile medeni durum arasındaki ilişki	363
EK-53: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin cinsiyete göre durumu	363
EK-53: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin siyasi kimliğe göre durumu	365
EK-55: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin anne öğrenim düzeyine göre durumu	368
EK-55/1: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin baba öğrenim düzeyine göre durumu	370
EK-56: Öğretmenlerin çocuğa isim koyma tercihleri ile medeni durum arasındaki ilişki	373
EK-57: Öğretmenlerin çocuğa isim koyma tercihleri ile medeni durum arasındaki ilişki	373
EK-58: Öğretmenlere göre İlköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun branşa göre durumu.....	374
EK-59: Çocukların dini eğitim almasının gerekliliği ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki	374
EK-60: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının cinsiyete göre durumu.....	375
EK-61: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının yaşa göre durumu....	377

EK-62: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının siyasi kimliğe göre durumu	379
EK-63: Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyine göre fal büyü vb. inanma durumu	381
EK-63.1: Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyine göre fal, büyü vb. inanma durumu	383
EK-64: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdıkları şeylerle cinsiyet arasındaki ilişki.....	385
EK-65: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdıkları şeylerle yaş arasındaki ilişki.....	387
EK-62: Öğretmenlerin zor durumda kaldığında başvurdıkları şeylerin siyasi kimliğe göre durumu.....	389
EK-67: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdıkları şeylerle mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	391
Ek-68: Öğretmenlerin çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takma durumları.....	393
EK-69: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile yaş arasındaki ilişki.....	393
EK-70: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	393
EK-71: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	394
EK-72: Öğretmenlerin Seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumları ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki.....	394
EK-73: Öğretmenlerin Seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumları ile branş arasındaki ilişki.....	395
EK-74: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki	395
EK-75: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile yaş arasındaki ilişki	396
EK-76: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile branş arasındaki ilişki	396
EK-77: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	397
EK-78: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile yaş arasındaki ilişki	397

EK-79: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	398
EK-80: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki.....	398
Ek-81: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu, bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih ettiklerinin yaş ile ilişkisi.....	399
Ek-82: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu, bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih ettiklerinin branş ile ilişkisi.....	400
Ek-83: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu, bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih ettiklerinin 18 yaşa kadarki ailenin ekonomik durumu ile ilişkisi.....	401
EK-84: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki.....	401
EK-85: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek İçin herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	402
EK-86: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek İçin herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki.....	402
EK-87: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek İçin herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki.....	403
EK-88: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek İçin herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile yaş arasındaki ilişki.....	403
EK-89: Öğretmenlerin namazları kılma durumları ile kıdem arasındaki ilişki .	404
EK-90: Öğretmenlerin oruç tutma durumları ile kıdem arasındaki ilişki	405
EK-91: Eğitim Bölgeleri	406
EK-92: Enstitü Araştırma İzin Yazıları.....	419
EK-93: Anket Formu.....	422
ÖZGEÇMİŞ	429

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğretmenlerin Allah’a inanma ve anne öğrenim durumu arasındaki ilişki	127
Tablo 2: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile siyasi kimlikleri ilişkisi.....	129
Tablo 3: Öğretmenlerin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanmaları ile anne öğrenim düzeyi arasındaki ilişki	134
Tablo 4: Öğretmenlerin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	135
Tablo 5: Öğretmenlerin Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma durumu ile 18 yaşına kadarki ekonomik durum arasındaki ilişki	141
Tablo 6: Öğretmenlerin Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, Meleklerle inanma durumu ile siyasi kimlik durumu arasındaki ilişki	143
Tablo 7: Öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları ile anne öğrenim durumu arasındaki ilişki.....	152
Tablo 8: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	154
Tablo 9: Öğretmenlerin namaz kılma durumlarının cinsiyete göre durumu	157
Tablo 10: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile yaş arasındaki ilişki.	158
Tablo 11: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki	161
Tablo 12: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile anne ve baba öğrenim durumu arasındaki ilişki	162
Tablo 13: Öğretmenlerin diğer namazları kılma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki	163
Tablo 14: Öğretmenlerin teravih namazı kılma durumları ile yaş arasındaki ilişki	166
Tablo 15: Öğretmenlerin oruç tutma durumlarının cinsiyete göre dağılımı.....	169
Tablo 16: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	171
Tablo 17: Öğretmenlerin oruç tutma durumları ile anne baba öğrenim durumu arasındaki ilişki	173
Tablo 18: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki	174
Tablo 19: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları....	176
Tablo 20: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile cinsiyetleri arasındaki ilişki	177
Tablo 21: Öğretmenlerin yaşa göre zekat ve fitre verme durumları ile kurban kesme durumları arasındaki ilişki	179

Tablo 22: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile medeni durumları arasındaki ilişki	180
Tablo 23: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki	184
Tablo 24: Öğretmenlerin zekat, fitre verme ve kurban kesme durumları ile anne baba öğrenim düzeyi arasındaki ilişki	187
Tablo 25: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile yaş arasındaki ilişki.....	191
Tablo 26: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki.....	192
Tablo 27: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile anne ve baba öğrenim durumu arasındaki ilişki	194
Tablo 28: Öğretmenlerin dua etme durumu ile cinsiyetleri arasındaki ilişki	197
Tablo 29: Öğretmenlerin dua etme durumu ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki..	199
Tablo 30: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumlarının cinsiyete göre dağılımı.....	202
Tablo 31: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile yaş arasındaki ilişki.....	203
Tablo 32: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki	206
Tablo 33: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile anne öğrenim durumu arasındaki ilişki.....	208
Tablo 34: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki	210
Tablo 35: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeyleri	211
Tablo 36: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeylerinin anne öğrenim düzeyine göre dağılımı	215
Tablo 37: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeylerinin baba öğrenim düzeyine göre dağılımı	216
Tablo 38: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının cinsiyete göre durumu.....	218
Tablo 39: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının mezun olunan liseye göre durumu	222
Tablo 40: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anları ile Cinsiyete arasındaki ilişki	224
Tablo 41: Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre, ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma durumu	226
Tablo 42: Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi ile dini konulara ilgi duyması arasındaki ilişki	229
Tablo 43: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının mezun olunan liseye göre önem durumu	234

Tablo 44: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının siyasi kimliğe göre önemi	235
Tablo 46: Öğretmenlerin çocuk ismi seçme durumları ile cinsiyet değişkenleri arasındaki ilişki	247
Tablo 47: Öğretmenlerin Çocuk ismi seçme durumları ile siyasi kimlik değişkenleri arasındaki ilişki	248
Tablo 48: Öğretmenlerin çocuk ismi seçme durumları ile anne- baba öğrenim düzeyi arasındaki ilişki	250
Tablo 49: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun siyasi kimliğe göre durumu.....	253
Tablo 50: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun mezun olunan lise durumu.....	255
Tablo 51: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun anne-baba öğrenim düzeyine göre durumu.....	256
Tablo 52: Öğretmenlerin değişik inanç türlerine ne ölçüde inandıkları.....	260
Tablo 53: Öğretmenlerin çok zor durumda kaldığında başvurduğu uygulamaların sıklık durumu	263
Tablo 54: Öğretmenlerin dindarlığa atfettiği önem.....	268
Tablo 55: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verilen partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile cinsiyet ilişkisi	269
Tablo 56: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verilen partinin dine önem verip vermediğine bakmalarının yaşlara göre durumu.....	270
Tablo 57: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile mezun olunan lise türü ilişkisi	272
Tablo 58: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile anne ve baba öğrenim düzeyi ilişkisi ...	273
Tablo 59: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile siyasi kimlik ilişkisi.....	275
Tablo 60: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih etmeleri ile anne-baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki ...	283
Tablo 61: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih etmeleri ile siyasi kimlik arasındaki ilişki	286

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımı.....	103
Grafik 2: Öğretmenlerin yaşlara göre dağılımı.....	104
Grafik 3: Öğretmenlerin branşlara göre dağılımı	105
Grafik 4: Öğretmenlerin kıdemlerine göre dağılımı	106
Grafik 5: Öğretmenlerin ilköğretim ve lise döneminde en uzun süreyle yaşadıkları yerleşim bölgesi.....	107
Grafik 6: Öğretmenlerin üstlendikleri yöneticilik görevine göre dağılımı	108
Grafik 7: Yöneticilerin görevlerine göre dağılımı	108
Grafik 8: Öğretmenlerin bitirdiği lise türüne göre dağılımı	109
Grafik 9: Öğretmenlerin bitirdiği fakültelere göre dağılımı.....	110
Grafik 10: Öğretmenlerin bitirdiği yüksekokulların süresine göre dağılımı.....	111
Grafik 11: Öğretmenlerin lisansüstü eğitim durumlarına göre dağılımı.....	111
Grafik 12: Öğretmenlerin anne öğrenim durumlarına göre dağılımı.....	112
Grafik 13: Öğretmenlerin baba öğrenim durumlarına göre dağılım.....	113
Grafik 14: Öğretmenlerin baba iş durumlarına göre dağılım	113
Grafik 15: Öğretmenlerin anne iş durumlarına göre dağılım	114
Grafik 16: Öğretmenlerin kardeş sayısı durumlarına göre dağılımı	115
Grafik 17: Öğretmenlerin Yetişme çağı (18)yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumlarına göre dağılım.....	115
Grafik 18: Öğretmenlerin şuan ki ekonomik durumlarına göre dağılım.....	116
Grafik 19: Öğretmenlerin medeni durumlarına göre dağılım.....	116
Grafik 20: Öğretmenlerin eşlerinin eğitim durumlarına göre dağılım.....	117
Grafik 21: Öğretmenlerin çocuk sayısı durumlarına göre dağılım	117
Grafik 22: Öğretmenlerin hangi nikah türü ile evlendiklerinin dağılımı	118
Grafik 23: Öğretmenlerin eşleri ile evlenme durumlarına göre dağılım.....	119
Grafik 24: Öğretmenlerin pedagojik formasyon alma durumlarına göre dağılım..	120
Grafik 25: Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini tanımlama durumlarına göre dağılımı	121
Grafik 26: Öğretmenlerin Allah’a inanç durumlarına göre dağılım	123
Grafik 27: Öğretmenlerin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumlarına göre dağılım.....	131
Grafik 28: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, kaza ve kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları.....	138

Grafik 29: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimin Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kuran'da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanma durumu.....	144
Grafik 30: Öğretmenlerin Kur'an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerliliğine inanma durumu	145
Grafik 31: Öğretmenlerin "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" tutumları.....	148
Grafik 32: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumu.....	155
Grafik 33: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu	168
Grafik 34: Öğretmenlerin hacca gitme durumu.....	189
Grafik 35: Öğretmenlerin Allah'ın duaları kabul ettiğine inanma durumu.....	196
Grafik 36: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumları...	200
Grafik 37: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumları	201
Grafik 38: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşayışlarında kendini Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma durumları	223
Grafik 39: Öğretmenlerin cinsiyetine göre dini konulara ilgi duyma durumu.....	227
Grafik 40: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duyma durumları ile yaş arasındaki ilişki	228
Grafik 41: Öğretmenlerin mezun oldukları lise ile dini konulara ilgi duyması arasındaki ilişki	230
Grafik 42: Öğretmenlerin eş seçiminde dindarlığa önem verme durumu.....	232
Grafik 43: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının cinsiyete göre önem durumu	232
Tablo 45: Öğretmenlerin anne, baba ve kendi dini hayatlarını nasıl tanımladıkları	236
Grafik 44: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olma durumu.....	252
Grafik 45: Öğretmenlere göre dini bilgilerin en iyi nerede verilebileceği.....	258
Grafik 46: Öğretmenlere göre çocukların din eğitimi almasının gerekliliği.....	259
Grafik 47: Öğretmenlerin çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takma durumu.....	266
Grafik 48: Öğretmenlere göre kimlerin daha dürüst ve ahlaklı olduğu durum	276
Grafik 49: Öğretmenlere göre dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu.....	279
Grafik 50: Öğretmenlere göre dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki.....	279

- Grafik 51:** Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih etme durumu..... 281
- Grafik 52:** Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki.... 282
- Grafik 53:** Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği 288
- Grafik 54:** Öğretmenlerin Pedagojik formasyon alma durumu 291
- Grafik 55:** Öğretmenlerin Pedagojik Formasyonu nereden aldıkları..... 291

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.s.	: Adı Geçen Sayı
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Ç.Ü.	: Çukurova Üniversitesi
Çev.	: Çeviren
D.E.Ü.İ.F.D.	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
edit.	: Editör
E.Ü.İ.F.D	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İÜİFV	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
M.Ü.İ.F.V.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfalar/Sayfalar arası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri/ ve devamı
Yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Din, insanın yaratılması ile birlikte onun yaşamında var olmuş bir olgudur. Din, eğitim, siyaset, ekonomi, sosyal hayat gibi toplumun her alanını etkilediği ve aynı zamanda da bu alanlardan etkilendiği için toplumsal hayatta her zaman olmuştur.

Toplumsal hayatta her zaman var olagelen dinin, meslekler ve meslek gruplarının toplumsal değişim üzerindeki rollerini de önemli ölçüde etkilediği gözlenmektedir. Meslek gruplarından öğretmenlerin, toplumun şekillenmesinde önemli bir yere sahip oldukları bir gerçektir. Bu düşünceden hareketle hazırladığımız tezimizde, eğitim hayatının önemli bir unsuru olan ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesi konu edilmiştir.

Araştırmanın konusu, amacı, önemi, varsayım ve yöntemlerinin ele alındığı giriş bölümünden sonra, birinci bölümde, din, dindarlık ve dini yaşayışa ilişkin kavramsal çerçeve ile Türkiye’de ilköğretim ve ilköğretim okuluna öğretmen yetiştirmenin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Yine bu bölümün altında bir başlık açılmış, toplumda öğretmen ve ilköğretim öğretmenin imajı inceleme konusu yapılmıştır.

İkinci bölüm tamamen araştırmanın bulgularına ayrılmış, tabloların altında değerlendirmelere yer verilmiş ve sonuç bölümünde ise bulgular topluca değerlendirilmeye çalışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

Din ve eğitim gibi insan hayatının en hassas yönünü ilgilendiren ve ülkemizde sürekli tartışma konusu yapılan ve sürekli gündemde olan konuda araştırma yapmak şüphesiz pek kolay değildir. Bu nedenle bu araştırmamızda eksiklikler bulunabilir. Zaman içerisinde bu alanda yapılacak çalışmalarla eksikliklerin giderileceğine inanıyorum.

Araştırmamızın gerçekleştirilmesinde her türlü yardımı esirgemeyen hocam Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT’e, konu ile ilgili sürekli danıştığım düzeltme ve eleştirileri ile yardım eden Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ’a, yol göstericiliği ile destek olan Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN’e içtenlikle ve en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Anket uygulaması için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kanalı ile Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınmıştır. İzin alınma aşamasında emeği geçen herkese gösterdikleri kolaylık ve ilgilerinden dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim. Ayrıca anket uyguladığımız okullarda yardımcı olan okul müdürü ve müdür yardımcılara, anketi dolduran öğretmenlere katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Son olarak anket verilerinin sisteme girilmesinde yardım eden başta oğluma, kızıma ve eşime çok teşekkür ederim.

Şaban YAVUZ

Konya, 2019

GİRİŞ

1. Konu

Bu araştırmamızın konusunu teşkil eden ana nokta, ülkemizde yeni ve en kapsamlı bir eğitim projesi olan 4+4+4 ün İlköğretim olarak adlandırılan ilk iki 4+4 ü okullarda görev yapan öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesi teşkil etmektedir.

Modern dünyada meslekler, uzmanlaşma bağlamında önemi artan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye gibi modernleşme sürecini yaşayan ülkelerde de meslek gruplarının öneminin belirgin bir şekilde arttığını söyleyebiliriz. Bununla beraber bu meslek gruplarından bazıları da özellikle toplumu yönlendirici etkileri bağlamında ön plana çıkmaktadır. Devletin üst kademelerinden dindar nesil yetiştirme söylemlerinin dillendirildiği bir ortamda, dindar nesli yetiştirecek öğretmenlerin dindarlık düzeylerinin ve dini yaşayışlarının belirlenmesi penceresinden baktığımızda araştırmamızın konusu daha da önem kazanmaktadır.

Araştırma Konya merkez üç ilçedeki ilköğretim okulları dediğimiz ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesine yöneliktir. Dini yaşayışı ve davranışları incelemek demek, dini idrak ve inançların, somut toplumsal gerçek içerisinde nasıl tezahür ettiklerini ve nasıl uygulandıklarını; çoğu zaman farkında olmasalar bile, insanların hayat ve ilişkilerini nasıl biçimlendirdiklerini tespit etmek demektir.¹ Bu amaçla, Konya'nın merkez üç ilçesindeki okullarından örnekleme yöntemine göre ve öğretmen sayılarına göre yeteri kadar seçilen öğretmenin dini yaşayışları çeşitli değişkenler ışığında karşılaştırmalı olarak ele alınarak incelenmiştir.

¹ Bünyamin, SOLMAZ, “Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları” (Edit. Bünyamin SOLMAZ/İhsan ÇAPCIOĞLU) **Din Sosyolojisi** (Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar), Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, ss.19-42

2. Önem ve Amaç

İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışı birkaç açıdan önem arz etmektedir. İlk olarak, eğitim sistemimiz içerisinde ilköğretim kurumlarının hem sayısal anlamda ve hem de eğitimin ilk kademesini oluşturması açısından önemi ve yine sürekli değişikliklerin yaşandığı, çok hareketli ve yeni uygulamaların olduğu eğitimin en önemli kademelerinden biri olması ve toplumda çok tartışılan 8 yıllık kesintisiz eğitimin ardından, yine büyük tartışmalar sonucu kabul edilen 4+4+4 sisteminin ilköğretim bölümünü oluşturan 4+4 bölümündeki öğretmenlerin sayıca çoğunluğu oluşturmaktadır. İkincisi de, gelecek nesli oluşturacak çocuklarımızın gelişimlerinin temellerinin atıldığı ve kimliklerinin oluşması açısından önem arz eden ilköğretim okulları ile dindar nesil yetiştirme tartışmalarının yapıldığı bir ortamda, dindar nesli yetiştirecek öğretmenlerin dindarlığı ve dini yaşayışlarının bilinmesi önem arz etmektedir. Son olarak ta meslek gruplarının dini yaşayışları üzerine yapılan çalışmaların az olması, özellikle öğretmenler ve ilköğretim okullarındaki öğretmenlerle ilgili çalışmaların yok denecek kadar az olması da araştırmamızın önemini artırmaktadır.

Öğretmenlerin dini yaşayışları ile ilgili araştırmaların yok denecek kadar az olması sebebi ile araştırmamıza yakın dindarlık ve dini hayat üzerine yapılan araştırmaların bazı bulguları ile yeri geldikçe bulgularımızı karşılaştıracamızdan burada bu araştırmalar hakkında kısa bilgiler verilecektir.

Mehmet Bayyığit tarafından yapılan ve Selçuk üniversitesi öğrencilerinin örnek olarak alındığı ve 954 erkek, 612 kız öğrencinin doldurduğu anketlerden hareketle, betimsel bir yaklaşımla gençliğin dini inanç tutum ve davranışlarını tespit ederek, dini tutumla sosyal değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalıştığı doktora çalışması çalışmamız için önemlidir.²

² Mehmet BAYYIĞIT, Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Anket Uygulaması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1989

Yine Mehmet Emin Köktaş'ın İzmir de yaptığı geniş çaplı araştırmada araştırmamıza benzerlik açısından ve karşılaştırmalarda kullanılması açısından önemlidir. Dindarlığın operasyonel olarak anlaşılması gerektiğinin vurgulandığı bu çalışmada, inanç, ibadet, dini tecrübe, dini bilgi ve etki boyutuyla ele alınan dindarlık, Likert tipi bir ölçekle operasyonelleştirilmeye çalışılmıştır.³

Yine Münir Koştas'ın Ankara ve Gazi Üniversitelerinde gerçekleştirdiği ve M.Emin Köktaş'ın araştırmasına oldukça benzeyen araştırma da karşılaştırmalar açısından çalışmamız için önemlidir. Koştas, Üniversite öğrencilerinin dini hayatlarını ve dine bakışlarını tespit etmeye çalıştığı bu çalışmada elde ettiği sonuçları objektif kriterlere göre değerlendirmiş ve dinin öğrencilerin hayatında önemli bir fonksiyonu olduğu sonucuna varmıştır.⁴

Araştırmamızla benzerliğini düşündüğümüz ve karşılaştırmalarda bulunduğumuz bir başka araştırmada Ünver Günay'ın araştırmasıdır. Erzurum kenti ve çevre köylerinde değişik halk tabakalarındaki dinî yaşayışı toplumsal ve kültürel kadrosu içerisinde incelemeye çalıştığı bu araştırmada Erzurum ve çevresinde dinin bireysel düzeyde olduğu gibi gündelik hayat içerisinde de etkin bir rolü olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca araştırmanın sonucunda verdiği tipoloji denemesi de araştırmamız açısından önemlidir.⁵

Araştırmamızda en yakın benzerlik olduğunu düşündüğümüz çalışma ise Şahin Doğan'ın çalışmasıdır. 2007 yılında gerçekleştirilen doktora çalışmasında Ankara da altı merkez ilçedeki öğretmenleri kapsayan bir araştırmadır. Öğretmenlerin dini tutumlarındaki farklılaşmaya etki eden faktörlerin tespiti amaçlanmış ve 1235 öğretmen ankete dahil edilmiştir. Dini tutumları liberal ve geleneksel olarak ele alınmış, tutum ve davranışlar arasında birebir örtüşme

³ M.Emin KÖKTAŞ, **Türkiye’de Dini Hayat**, İşaret yayınları, İstanbul, 1993

⁴ Münir KOŞTAŞ, **Üniversite Öğrencilerinin Dine Bakışı**, TDV Yayınları, Ankara, 1995

⁵ Ünver GÜNAY, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999

olmamakta ve tutumların her zaman davranışa dönüşmediği sonucuna ulaşmıştır.⁶ Doğan'ın araştırmasında tutumlar ele alınırken bizim araştırmamız daha çok dini yaşayışı konu alması sebebi ile farklılaşmaktadır.

İnsanların dini yaşayışlarının farklılık göstermesi olağan bir durumdur. Buradan hareketle öğretmenlerin dini yaşayışlarının farklılık göstermesi de doğal bir gerçekliktir. Araştırmamızdaki amacımız öğretmenlerin dini yaşayışlarındaki farklılaşmaya etki eden cinsiyet, yaş, eğitim, branş, yetiştiği çevre, kimlik, dindarlık düzeyi gibi değişkenlerle, farklılaşmalar arasındaki ilişkileri, etki ve tepkileri ele alarak, mevcut problemleri tespit edip, getirilecek çözüm yollarını belirlemektir. Yine öğretmenlerin dini yaşayışlarını sosyolojik olarak incelemek ve anlamak, hem de ülkemizdeki din sosyolojisi çalışmalarına katkı yapmaktır

3. Varsayımlar

Her din bir toplum içinde doğar ve gelişir. Din ve toplum arasındaki ilişki her zaman önemli olmuştur. Din ile toplum arasındaki etki hiçbir zaman tek yönlü değildir. Çünkü din, eğitim, ekonomi, siyaset gibi toplumun her alanını etkiler ve aynı zamanda bu kurumlardan da etkilenir. Nitekim Hans Freyer'in de belirttiği gibi, sosyal ve kültürel hayatın hukuk, ekonomi, politika, eğitim, sanat ve ahlak vb. gibi bütün kesimleri ve hatta toplumun genel yapısı, yani tabakalar, zümreler ve devlet ile din arasında sıkı bir karşılıklı münasebet bulunmaktadır.⁷ İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışının ne durumda olduğuna dair yeteri kadar araştırmanın bulunmadığı düşünülürse varsayım geliştirmek oldukça güçtür. Bu olumsuzluğa rağmen, varsayımlarımızı şu şekilde sıralayabiliriz.

Ana varsayım:

İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini anlayış ve yaşayışlarında, cinsiyet, yaş, medeni durum, mezun olunan lise türü, çalıştığı alan (branş), anne-

⁶ Şahin DOĞAN, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2007

⁷ Hans FREYER, **Din Sosyolojisi**, (Çev.Turgut Kalpsüz), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara,1964, ss.64-65

babaların öğrenim ve dindarlık düzeyleri ve içinde yetiştikleri sosyo-kültürel çevre gibi değişkenlere bağlı olarak bir farklılaşma bulunmaktadır.

Alt varsayımlar:

1. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.
2. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları yaşlarına göre farklılaşmaktadır.
3. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları medeni duruma göre farklılaşmaktadır.
4. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları mezun oldukları lise türüne göre farklılaşmaktadır.
5. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları çalıştığı alana (branşa) göre farklılaşmaktadır.
6. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır.
7. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları yetişme çağında ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel durumuna göre farklılaşmaktadır.
8. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları anne ve babalarının dindarlığına göre farklılaşmaktadır.
9. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları eş seçiminde farklılaşmaktadır.
10. Öğretmenlerin dini anlayış ve yaşantıları, kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre farklılaşmaktadır.
11. Öğretmenlerin herhangi bir gruba veya cemaate bağlı olmaları dini anlayış ve yaşayışları üzerinde etkisi olmamaktadır.
12. Öğretmenlerin pedagojik formasyon almaları veya almamaları dini anlayış ve yaşayışları üzerinde etkisi olmamaktadır.
13. Öğretmenlerin mesleğindeki kıdemine göre dini anlayış ve yaşayışları değişmektedir.

4. Evren ve Örneklem

Araştırma çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da

örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemelerinden oluşan, genel tarama modelinde yapılmıştır.⁸

Araştırmamızın evrenini 2017-2018 öğretim yılında Konya il merkezinde, Meram, Selçuklu ve Karatay olmak üzere üç merkez ilçedeki devlet ilköğretim okullarında (ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokulu) görev yapan öğretmenler (8336 kişi) oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan ilköğretim okulları sadece devlet okulları ile sınırlıdır, özel ilköğretim okulları araştırmaya dahil edilmemiştir. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin dini yaşayışlarının belirli bağımsız değişkenler açısından ölçülmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, araştırmanın verileri, gözlem ve uyguladığımız tekniklerden elde edilen bulgularla sınırlıdır.

Evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni hem nitelik hem de nicelik yönünden temsil yeterliliği olduğu kabul edilen nesneler veya kişiler bütününe örneklem denir. Araştırmanın evreninden oluşturulan örneklem, 2017-2018 öğretim yılında Konya il merkezinde, Meram, Selçuklu ve Karatay olmak üzere üç merkez ilçedeki devlet ilköğretim okullarından eğitim bölgelerine göre seçilen okulların öğretmenleridir.

Anketlerin dağıtılması aşamasında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri yönergesi çerçevesinde İl Milli Eğitim Müdürlüğünce oluşturulan eğitim bölgelerine ulaşılmıştır.⁹ Eğitim bölgelerinin oluşturulması, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri Yönergesi çerçevesinde, eğitim kurumlarının türleri ve öğrenci sayıları, eğitim kurumlarının donanımı ile diğer tesislerin kapasitesi, ulaşım kolaylığı ve güvenliği, coğrafi bütünlük, eğitim kurumlarının birbirine olan yakınlığı, iletişim ve koordinasyon kolaylığı, öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda; yeteri kadar eğitim kurumu, öğrenci ve öğretmenlerin yararlanabileceği kapasitede; bilimsel, sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri tesis ve alanların bulunması, ve benzeri ölçütler dikkate alınarak eğitim bölgesi

⁸ Niyazi KARASAR, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, ss.70-85

⁹ Bkz. EK-90 Eğitim Bölgelerinde sadece araştırmamızda yer alan ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokulları harf sırasına göre verilmiş olup diğer okul türleri ve özel okullar listeden çıkarılmıştır.

oluşturma komisyonunca birden fazla eğitim bölgesi oluşturulur¹⁰ hükümleri gereği oluşturulmuştur. Bu nedenle Konya'nın merkez üç ilçesine eşit şekilde ulaşılmaya çalışılmıştır. Okulların dağılımı şöyledir.

İlçelerin Eğitim Bölgelerine göre ilkököl, ortaokul ve İmam-hatip ortaokulları dağılımları

İlçe	Eğitim Bölgesi	Eğitim Bölgesindeki İlkokul Sayısı (923 Öğretmen)	Eğitim Bölgesi İlkokula dağıtılan anket sayısı	Eğitim Bölgesindeki ortaokul Sayısı (623 Öğretmen)	Eğitim Bölgesi ortaokula dağıtılan anket sayısı	Eğitim Bölgesindeki İmam-Hatip ortaokulu sayısı (757 Öğretmen)	Eğitim Bölgesi İmam Hatip Ortaokuluna dağıtılan anket sayısı
Karatay	1	8	16	2	11	3	13
	2	6	16	2	11	3	13
	3	7	16	4	11	3	13
	4	3	16	1	11	1	13
	5	8	16	5	11	4	13
	6	8	16	3	11	4	13
	7	3	14	1	9	1	13
	Toplam	43	110	18	75	19	91
Karatay ilçesindeki yukarıda dağılımları verilen 7 eğitim bölgesindeki toplam 2303 öğretmene 276 anket dağıtılmıştır.							

Meram	1	12	23	6	17	4	14
	2	14	23	7	17	4	14
	3	11	23	6	17	3	14
	4	17	23	10	17	4	14
	5	16	22	10	19	2	12
	Toplam	70	114	39	87	17	68
Meram ilçesindeki yukarıda dağılımları verilen 5 eğitim bölgesindeki toplam 2240 öğretmene 269 anket dağıtılmıştır.							

Selçuklu	1	7	21	4	16	3	14
	2	7	21	5	16	2	14
	3	5	21	3	16	4	14
	4	8	21	4	16	4	14
	5	4	17	2	15	3	14
	6	7	21	2	16	2	15
	7	4	21	4	16	2	14
	8	7	21	4	16	2	14
	9	7	21	4	16	5	14
	Toplam	56	185	32	143	27	127
Selçuklu ilçesindeki yukarıda dağılımları verilen 9 eğitim bölgesindeki toplam 3793 öğretmene 455 anket dağıtılmıştır.							

¹⁰ Bkz., https://agriarge.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_01/16101311_EYYTYM_yonerge_.pdf (01.09.2019 tarihli erişim)

5. Yöntem

Veri toplama aracı olarak anket uygulaması yapılmıştır. Soru kağıdının hazırlanması aşamasında öncelikle bu alanda yapılan tez çalışmaları ve diğer kaynaklar taranmıştır. Soruların hazırlanması ve derlenmesi aşamasında bu konuda uzman öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuştur. Soruların hazırlanması ve derlenmesi aşamasında öğretmenlerle belli konularda mülakatlar yapılmıştır. Sorular önce 98 öğretmene pilot uygulaması şeklinde yazılı olarak yöneltilmiştir. Pilot uygulama yapıldıktan sonra özellikle belli sorular üzerinde yine öğretmenlerle mülakatlar yapılmıştır. Yanlış anlaşılmış veya anlaşılmamış sorular üzerinde tekrar düşünülmüş ve soruların şekli yeniden değiştirilerek ve düzenlenerek anket formuna son şekli verilmiştir.

Okul seçiminde örnekleme tekniklerinden olasılığa dayalı tekniklerden, tabakalı örnekleme yöntemi ile¹¹ eğitim bölgelerindeki ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokulları listesi alınıp okullara harf sırasına göre gidilerek, yine örnekleme tekniklerinden olasılığa dayalı olmayan tekniklerden kolayda örneklem metodu¹² kullanılarak % 99 güven düzeyinde % 1 manidarlık ve tesadüfilikten arınık anket uygulaması için 621 kişi örneklem olarak yetebilecekken 1000 anket öğretmenlere o eğitim bölgesine düşen anket miktarı bitinceye kadar dağıtılmıştır. Anketler bizzat tarafımızca gerçekleştirilmiştir. Anketlere okullardaki yöneticiler ve rehber öğretmenlerde dahil edilerek bütün branşları kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Anketler okul müdürlerinin bilgisi dahilinde ve yardımları alınarak, uygulanmadan önce öğretmenlerin teneffüsleri beklenmiş ve öğretmenlerden objektif ve güven içerisinde olabilmeleri için, anketin ilk sayfasındaki açıklamaların okunması istenmiş, ayrıca sözlü açıklamada bulunulmuştur. Kimse ankete katılmaya zorlanmamış, anketin amacı ve ne için yapıldığı anlatıldıktan sonra katılıp katılmamakta serbest oldukları belirtilmiştir. Öğretmenler, kimliklerini deşifre

¹¹ Remzi ALTUNIŞIK, Recai COŞKUN, Engin YILDIRIM. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, 9. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2017, s.138

¹² a.g.e., s.137

edebilecek herhangi bir bilgi yazmamaları konusunda uyarılmış ve sağlıklı cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Yukarıda anlatılan yol ve yöntem o bölge ve o okul türü için ayrılan anketlerin bitimine kadar harf sırasındaki sonraki okula gidilerek devam edilmiştir. Anket uygulaması yapıldıktan sonra yarım doldurulan ve kullanılamaz durumda olan anketler analize tabi tutulmamıştır. Geriye kalan anketlerin sayısı 816'dır.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmen grubu branş ve mezun olunan bölüm olarak oldukça heterojen bir yapı arz etmektedir. Kısaca, genel dağılımını vermek gerekirse: mezun olunan üniversiteler 50, fakülteler 35, bölümler 80, branşlar sayısı da 15'tir.

Araştırmanın konusu, amacı, önemi, varsayım ve yöntemlerinin ele alındığı giriş bölümünden sonra, birinci bölümde, din, dindarlık ve dini yaşayışa ilişkin kavramsal çerçeve ile Türkiye'de ilköğretim ve ilköğretim okuluna öğretmen yetiştirmenin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Yine bu bölümün altında iki başlık açılmış, birincisinde ilköğretim okulu öğretmenlerinin etkileri, ikincisinde de toplumda öğretmen ve ilköğretim öğretmeni imajı inceleme konusu yapılmıştır.

İkinci bölüm tamamen araştırmanın bulgularına ayrılmış, bulgular ve yorumlardan oluşmaktadır. Bu bölümde örneklemin sosyo-kültürel özellikleri, eğitim, aile, dindarlık... gibi değişkenlerin analiz ve yorumları yapılmaktadır. Daha sonra veriler ışığında bir öğretmen tipoloji denemesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde de bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır. Değerlendirmeler ışığında elde edilen verilerden de önerilerde bulunulmuştur.

Anket uygulaması için izin başvurusunda bulunulmuştur. Yeni mevzuat gereği okullarda anket uygulamak için il milli eğitim müdürlüğünün onayı gerektiği için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün talebi ile, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünün onayı ile izin alınmıştır. Anket uygulamamız esnasında anket uyguladığımız okulların müdürlerinin yakın ilgi ve alakalarını gördük. Bununla beraber farklı bakış açılarına göre sorular hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunan öğretmenler oldu. Öncelikle bu anketin niçin yapıldığı,

amacının ne olduğu şeklinde soruları oldu. Yaptığımız anketin sadece bilimsel bir araştırma olduğunu başka hiçbir amacı olmadığını ve bütün ham verilerin bizde kalacağını belirttik. Öğretmenlerden ayrıca eleştirilerini ve önerilerini yazmalarını rica ettik.

Bunun yanında anket sorularına tepki gösteren öğretmenler oldu. Bu çalışmanın insanları fişlemek amaçlı yapıldığını ve insanların dini yaşayışlarının sadece kendilerini ilgilendirdiğini beyan edenler oldu. 15 Temmuz 2016 da ülkede yaşanan kalkışmanın da bunda etkili olduğu ve insanların tedirgin olduklarını müşahade ettik. Bu nedenle onların güvenliğini kazanmak büyük önem kazanmaktadır. Bunun için oldukça gayret gösterilmiştir. Uzun yıllar Konya’da yönetici olarak çalışmam sebebi ile okul müdürü arkadaşların büyük çoğunluğunu tanıyor olmamız ve onların olumlu beyanları ile öğretmenlerden tedirgin olmamalarını söyleyince yatıştıklarını da gözlemledik. Bunun yanında büyük oranda olumlu tepkiler de aldık. Bize, ilk defa bu kadar detaylı bir anket gördüklerini ifade ettiler . Ayrıca çok fazla emek vererek güzel sorular derlediğimizi belirterek bize teşekkür edenler oldu. Anket uyguladığımız okulların büyük çoğunluğunda bu araştırmanın sonucunu çok merak ettiklerini ve sonuçlarını mutlaka görmek istediklerini belirttiler. Ben de sonuçları kendilerine duyuracağımı belirttim.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN VE ÖĞRETMEN

1.1. DİN, DİNDARLIK VE DİNİ YAŞAYIŞA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Din ve Dindarlık

1.1.1.1. Din

Toplumsal hayatın en önemli kurumlarından biri olan din, insanın tutum ve davranışları, sosyal ilişkileri ve sosyal hayatı üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. İnsan ve toplum hayatındaki tartışılmaz öneminden dolayı da eski çağlardan beri düşünürlerin ilgi odağı olmaktadır. Din tanımlaması zor olan kavramlardandır. Çünkü kutsala vurgu yapan hemen hemen her yaklaşımın kendine özgü bir din tanımı olmuştur. Bu tanımlardan bazıları dinin psikolojik yönüne, bazıları ontolojik yönüne, bazıları da sosyolojik yönüne ağırlık vermektedirler. Bu nedenle dinin tarifi üzerinde uzlaşılmış olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.¹³ Max Weber'in din sosyolojisi araştırmalarında daha işin başında, dinin tarifini yapmanın ve onun mahiyetinden bahsetmenin yanlış olacağını belirttiğini hatırlatmakta yarar vardır. Ancak din sosyolojisi çalışmalarının bir din tarifini merkeze alarak yürütüldüğü düşünülürse, bu durum, çalıştığımız konuyu kapsayıcı nitelikte, bir ya da birkaçını kabul edip merkeze almayı zorunlu kılmaktadır.

İslam lügatçileri din kelimesine; usul, adet, tutulan yol ve huy, itaat, teslimiyet, mükafat, ceza, hüküm, adet, yol, millet gibi bir çok manalar vermektedirler. Etimolojik ve semantik açıdan Arapça'da “din” kelimesinin “de-ye-ne veya “dane” kökünden geldiği anlaşılmaktadır.

İslam Kelamcıları ise dini, “Allah tarafından vahiy yoluyla ve peygamberleri aracılığıyla va'z edilen ve saliklerini dünya ve ahirette saadet ve necata götüren itikat

¹³ İzzet ER, *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yay., Ankara, 1998, ss.3- 4.

ve amellerden mürekkep bir müessese”¹⁴ olarak tarif etmektedirler. Bu klasik tanımı biraz daha açacak olursak “İslam’da bir dinin din adını alabilmesi için bazı şartlar vardır. İlahi bir kitaba bağlı ve dinin konusunun Yüce Allah tarafından vazedilmiş olması, İnsanların maddi ve manevi hayatında iyi yolu gösterecek, tekamülüne hizmet ederek insanlığın saadetini ve aralarında kardeşlik kuracak hükümleri taşıması ve hürriyet, adalet, eşitlik gibi faktörleri haiz olması gerekmektedir.”¹⁵

Kur’an-ı kerim’de din kelimesi, anlam alanı en geniş olan kavramdır. Değişik ayetlerde, tâat, itaat, teslimiyet, ibadet, millet gibi çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.¹⁶ Kur’an-ı Kerimde din kelimesinin İslam ve şariat ile ilişkili olduğu, “ilahi bir kanun olup”, insanın maddi ve manevi hayatlarında iyiliği sağlayan ve Allah (c.c) tarafından bildirilen ve tutulması gereken yol” olduğu hususu ve bütün peygamberlerin getirdiği dinin İslam olduğu, Allah katında da dinin İslam olduğu da bildirilmektedir.¹⁷

Batı dillerinde din karşılığı kullanılan “religion” kelimesi, Latince “religio” kelimesinden gelmektedir. Religio sözcüğünün “religere” ve “religare” köklerine göre ise din; Allah’a saygı, korku ve bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılma anlamlarına gelmektedir.¹⁸ Bu kelimenin etimolojisi hakkında farklı görüşler vardır. Ancak, Lactantius, St.Augustin ve diğer eski ilahiyatçılar, bu kelimenin “religare” (bağlamak) mastarından geldiğini söylerler. Tanrıya saygı ve korku ile karışık bir bağlılığı ifade etmektedir.¹⁹ Farklı dinlere mensup insanların kabul edebileceği bir tanım vermek oldukça güçtür. Çünkü din denilince bir Budist’le bir Yahudi’nin anladığı şey aynı değildir. Aynı şey bir Müslüman ve

¹⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR **Hak Dini Kur’an Dili**, C.I, İstanbul, 1935, s.83, A. Hamdi, AKSEKİ, **İslam**, İstanbul, 1966, s.54,

¹⁵ Osman PAZARLI, **Din Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, ss.25-35

¹⁶ Kafirun, 109/1-6, Zümer, 39/11, Yunus, 10/104, Al-i İmran, 3/19, 73, Maide, 5/3, Bakara, 2/112

¹⁷ Al-i İmran, 3/19, 85, Nisa, 4/125, Maide, 3/42, Şura, 42/13, Rum, 30/39

¹⁸ Geniş Bilgi için Bkz. Yümnî SEZEN, **Sosyoloji Açısından Din 2.** Basım, MÜİFY, İstanbul, 1993, ss.33-43.; Mehmet TAPLAMACIOĞLU, **Din Sosyolojisi**, ikinci baskı, AÜİFY, Ankara, 1968, Günay TÜMER, “Çeşitli Yönleriyle Din”, **A.Ü.İ.F.D.**, C.XXVII, 1986, ss.213-219

¹⁹ A. Adnan ADIVAR, **Tarih Boyunca İlim ve Din**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944, ss.13-14; TÜMER, a.g.m., ss.217-218

Hristiyan için de söz konusudur. Bir Müslüman hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde bütün hayatı kuşatan bir din algısına sahipken, bir Hristiyan için bu durum tamamen farklı olabilir.²⁰

Pek çok etnolog, antropolog ve sosyolog dinin evrensel bir tanımını yapmaya çalışmıştır²¹. Bu yüzden, din sosyolojisinde dinin sayısız tanımı yapılmıştır. Yinger'in de ifade ettiği gibi, "bir kaç saat içinde yüzlerce din tarifi" toplanabilir.²² Yinger'e göre din konusunu ele alan bir çok araştırmacının takıldığı ilk engel, tanım meselesidir²³. Ancak, bütün bu tarif denemelerine rağmen dinin bir tanımı üzerinde sosyologların uzlaştıklarını söylemek mümkün gözükmemektedir. Nitekim, din sosyologları, evrensel bir din tanımı formüle etmenin mümkün olup olmadığını tartışmışlardır²⁴. Benzer doğrultuda Max Weber'de din sosyolojisi sahasında "araştırmanın daha başlangıcında bir din tarifi yapmanın, onun ne olduğunu, mahiyetini kesin olarak ortaya koymanın hatalı" bir tavır olduğunu söylemektedir. Weber, bir din tarifi yapmaktan kaçınmıştır.²⁵ Ancak Weber'in de kendi devrinde yaygın olan din tanımını kabul ettiği bilinmektedir.

R. Otto'ya göre ise din, "kutsalın tecrübesidir."²⁶ O, bu tecrübeyi, korku ve hayran bırakıcı sır şeklinde ifade eder ve kutsal olarak kabul edilen şey, yalnızca dinde görülen özel bir değerlendirme olduğunu belirtmektedir. Ve kısa, basit olmakla beraber oldukça temsil edici bir tanımlama yapmaktadır. R. Otto'nun kısa tanımını olduğu gibi kabul eden Freyer'e göre Otto, ilk defa bütün dinleri içine alacak biçimde dinin mahiyetini tarif etmeye teşebbüs etmiştir. Ona göre din, "mukaddes

²⁰ Mehmet AYDIN, **Din Felsefesi**, İİFV Yay., İzmir, 2001, ss.5-6

²¹ Günter KEHRER, **Din Sosyolojisi**, (Çev. Semahat Yüksel) Kubbealtı neşriyat, İstanbul, 1992, ss.9-10; Gustav MENSCHING, **Din Sosyolojisi**, (Çev. Mehmet Aydın), Tekin Kitabevi, Konya, 1994,, ss.5-6; Mehmet Emin KÖKTAŞ, **Türkiye'de Dini Hayat**, İşaret Yayınları, İstanbul, 1993, ss.22-28; Recep YAPAREL, "Dinin Tarifi Mümkün müdür?", **D.E.Ü.İ.F.D.**, C.IV, İzmir, 1987, ss.403-417;

²² M.J. YINGER, **Religion, Society and the Individual**, New York, 1957, s.6.

²³ YAPAREL, **a.g.e.**, s.403

²⁴ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.22-23

²⁵ Ünver GÜNAY, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998, s.191

²⁶ FREYER, **a.g.e.**, s.32

olanın yaşanmasıdır". Freyer, ilk bakışta çok şekli ve kapalı bir tarif olarak görülebilecek bu tarifi, ferdin kutsal olanı yaşayabilme kabiliyetinin varlığını ve hatta bu tecrübenin onun varlığı için bulunduğunu ifade etmektedir.²⁷ Aynı zamanda kutsallık bütün dinlerde ortaktır. Ancak bu tanım, Kehrer tarafından, "bir bilinmeyi bir başka bilinmeyenle"²⁸ tarif ettiği gerekçesiyle yetersiz bulunmaktadır.

Kehrer'in bu eleştirisine rağmen Otto'nun tanımı, Wach, Mensching ve Freyer gibi "yorumlayıcı" kuramın temsilcileri tarafından benimsenmiş durumdadır. Nitekim, Wach'a göre din hakkında yapılmış bulunan çeşitli tariflerin hâla, en kısa ve en basiti, en zengini, "din, kutsalın tecrübesidir" şeklindeki din tarifidir. Wach'a göre, modern dönemlerde dini inceleyen bir çok sosyolog, "uyarıcıyı" hesaba katmadan, bir takım tanımlara ve sonuçlara gitmişlerdir. Oysa dinin bu şekilde anlaşılması, dinin objektif yönü üzerinde ısrar eder ve dinin sadece yanıltıcı tabiatına dayanan teorilere karşı koyar.²⁹ Mensching'de dini, "insanın kendi tecrübesiyle mukaddese ulaşmasıdır" biçiminde tarif etmektedir. Kehrer'e göre bu kısa tarif, "mukaddes a priori" bir kategori kabul edilirse doğru olabilir, der ve dini sosyal bağlanlılığı olan inanç sistemleridir."³⁰ şeklinde tarif eder.

Bunlara başkalarını da eklemek mümkündür. Ancak bütün bu tarifler kendilerini çeşitli tenkitlerden kurtaramayacaktır. Çünkü, din kavramı her türlü tarifi dışlayacak kadar şümüllü bir karaktere sahip gibi görünmektedir. Hatta bu konuda, dini tarif eden ne kadar insan varsa, o kadar da din tarifinin bulunduğu söylenmiştir.³¹ Sonuç olarak, din ne şekilde tarif edilirse edilsin bütün toplumlarda iman, ibadet ve cemaat gibi ortak özellikleri ile görünmektedir.

²⁷ FREYER, a.g.e, s.32

²⁸ KEHRER, a.g.e., s.11

²⁹ Joachim WACH, **Din sosyolojisi**, (Çev. Ünver Günay), Erciyes Üniversitesi yayınları, Kayseri,1990, s.10

³⁰ KEHRER, a.g.e., s. 11.

³¹ GÜNAY, a.g.e, ss.191-212

1.1.1.2. Dindarlık ve Dindarlığın Boyutları

1.1.1.2.1. Dindarlık

Sosyal bilimciler sosyal konuları incelerken, dindarlığa büyük önem atfederler, ama dindarlık kavramının nasıl tanımlanıp kullanılacağı hususunda tam bir fikir birliği olduğunu söylemek çok zordur. Arapça “*din*” sözcüğüne Farsça “*dar*” ekinin eklenmesi suretiyle oluşturulan birleşik sıfat olarak “dindar” kelimesi Türkçede uzun zamandan beri yerleşmiş ve geniş bir kullanıma erişmiş olup, lügatte ona “*Allah’a inanmış ve bağlanmış olan kimse*” anlamının yüklendiği ifade edilmektedir.³² Türkçe sözlükte, dindar: “*Dinin emrettiklerini yapan, yasakladıklarından kaçınan kimse, mütedeyyin*”, “lık” ekinin eklenmesi ile türetilen dindarlık ise; “*Dinin yapılmasını emrettiklerini yapma, yasaklarından kaçınma hali*” olduğu anlaşıyor³³. Dindar kelimesine yakın anlamda olarak “*dinibütün*”, “*mümin*”, “*mütedeyyin*”, “*muvaahhit*”, “*zahit*”, “*muttaki*”, “*musalli*”, “*sofu*”, “*kabasofu*”, “*mutaassıp*”, “*softa*”, “*yobaz*”, sözcükleri ve karşıt anlamda olarak da “*dinsiz*” kelimesi veriliyor. Daha basit bir ifade ile ‘dindar’, dini yaşayan kişi, ‘dindarlık’ da dinin yaşanmasıdır, denebilir. İslami literatürde dindarlığı, ifade eden önem kavramlardan biri “takva” dır. Bir müslüman dindarlığını, ferdi ve sosyal bütün faaliyetlerinde göstermek durumundadır.

Din sosyolojisi araştırmalarında “dindar olma” kavramının bir çok tanımı yapılmıştır.³⁴ Dindarlık kavramı, kişinin dinî pratiklere bağlılık düzeyi ve yoğunluğu ile betimlenmiştir. Dinî bir sistemin bütün emirlerini güçlü bir şekilde yapan bireyler dindar olarak kabul edilmiştir. Ronald L Johnstone’a göre dindarlık tanımı, din tanımıyla ilişkili olarak yapılabilir. Din, “dinî gurup üyeleri tarafından paylaşılan kutsala doğru bir yönelim ve kutsal bir inanç çerçevesinde yerine getirilen belirli

³² Ünver GÜNAY, “Dindarlığın Sosyolojisi”, (edit. Ünver Günay-Celeddin Çelik), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, ss.8-14

³³ D. Mehmet DOĞAN, Büyük Türkçe Sözlük, 7.baskı, Rehber Yayınları, Ankara, 1990, s.262

³⁴ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.62-67; Kemaleddin TAŞ, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”, (edit. Ünver Günay-Celeddin Çelik), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, ss. 176-178, Ali Ulvi MEHMETOĞLU, **Kişilik ve Din**, Dem yayınları, İstanbul, 2004, ss.30-31.

pratikler ve inançlar” şeklinde tanımlanır. Buna göre dindar, belirli bir dinî gurup üyesi olan belirli kutsal şeylere inanan ve bu inançların emrettiği pratikleri yerine getiren herkes dindar olarak nitelendirilir. Dindarlık, “*Kutsal olanın yahut onun özel bir formu olmak itibarı ile belli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belli bir kişi veya grup ya da toplum tarafından yaşanması*”nı ifade etmektedir.³⁵ Nitekim Otto’dan esinlenerek dini kutsalın tecrübesi veya yaşanması şeklinde tanımlayan Wach bize aynı zamanda dindarlığın tanımını da vermektedir. Buna göre dindarlık, “yaşanan din”dir.

Dindarlığın belirlenmesinde hangi göstergelerin kullanılacağı meselesi önemli bir tartışma konusu olmuştur.³⁶ Toplumda dindarlık olgusu kişiden kişiye, hatta devirden devire önemli değişikliklere ve çeşitlenmelere sahne olan dinamik bir olgudur. Glock dindarlık tanımlarında insanların dindar olabilecekleri farklı formların ihmal edildiğini, yapılan çalışmalarda genellikle dindarlığın bir boyutunun öne çıkarıldığını ve diğer boyutlarının ihmal edildiğini belirtir. Ona göre bazı araştırmalar inanç konularını, diğerleri ise araştırmalarında dini pratikleri ön plana almışlardır. Dinin araştırılan özel yönünün diğer yönlerle olan ilişkileri detaylı şekilde çok az ele alınmıştır. Aynı şekilde dindarlığın farklı ifade şekilleri arasındaki ilişki açısından da konu çok az ele alınıp araştırılmıştır. Charles Young Glock, dünya dinlerindeki ifade farklılığının olabileceğini ve olduğuna değinerek, bu farklılığa örnek olarak Katolik ve Protestanlardaki kutsal kominyon ayininin önemini, buna karşılık Hristiyanlıkta olmayan ve İslamiyet’in temel ibadetlerinden birisi olan hac ibadetinin önemine dikkati çeker.³⁷

Dindarlığı ölçme çabaları ilk önce tek boyutlu yaklaşımlarla başlamış olsa da, zamanla tek boyutlu bir dindarlık analizinin yeterli olmadığı anlaşılmış ve sonra iki boyutlu analizlerin yapıldığı daha sonra ise çok boyutlu dindarlık çözümlemeleri

³⁵ Ünver GÜNAY, **a.g.e.**, 2006, s.22

³⁶ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.62-67; MEHMETOĞLU, **a.g.e.**, ss. 30-31; TAŞ, **a.g.e.**, ss. 176-178.

³⁷ Charlesy GLOCK, “Dindarlığın Boyutları Üzerine” (Çev.M.E.Köktaş,) **Din Sosyolojisi**, 2 . Baskı, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, ss.252-270

geliştirilmiştir.³⁸ Charles Young Glock ve Rodney Stark'ı takip eden bir çok sosyolog dindarlığın, eğitim, siyaset ekonomi, etnisite gibi değişik değişkenlerle ilişkileri üzerine yoğunlaşarak, araştırma stratejilerini geliştirmeye başlamışlar ve 1950'lerden itibaren dindarlığın çok boyutlu olarak incelenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ülkemizde ise dindarlığın ölçülmesi ile ilgili çalışmalar 1960'larda başlamıştır. Türkiye'de Müslüman dindarlığı ile ilgili çalışmaların ölçek geliştirme yöntemi açısından Glock, Gerry Lenski, King ve Royal Artillery Hunt'ın 1960'lı yıllardaki çalışmalarının örnek alındığı ve Müslüman dindarlığının da benzer boyutlarla kavramsallaştırıldığı görülmektedir.³⁹

1.1.1.2.2. Dindarlığın Boyutları

Dindarlığın boyutları farklı şekillerde ele alınmıştır. Wach, dindarlığı dini tecrübenin ifade biçimleri adı altında üç farklı kısma ayırır:

1. Teorik anlatım: İnanç
2. Pratik anlatım: İbadet
3. Sosyolojik anlatım: dini cemaat kolektif din ve ferdi din⁴⁰

Batıda uzun yıllar dindarlık tek boyutlu bir fenomen olarak değerlendirilmiş ve bu yönüyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda ise ampirik çalışmalarda tek kriterle yola çıkan çalışmalar eleştirilmeye başlanmış, 1960'lı yıllardan sonra ise din sosyologlarının büyük bir kısmı tek yönlü din anlayışı ve dindarlık anlayışının veya tanımların yeterli olmadığını ileri sürmeye başlamışlardır. Dindarlığın çok boyutlu olarak kavramsallaştırılmasını sistemli bir şekilde ele alan ilk sosyolog Glock olmuştur. "Dindarlığın Boyutları" adlı makalesinde dindarlığın boyutlarını, bütün büyük dinleri içine alacak biçimde düşündüğünü söyleyen Ch.Y. Glock, bunun sebebini, değişik boyutlarda, dinin belirtileri arasındaki bağdaşmanın ne olduğu ve

³⁸ Murat YILDIZ, "Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma" **Tabula Rasa**, / (Ocak–Nisan 2001),

³⁹ Ahmet ONAY, **Dindarlık Etkileşim ve Değişim**, Dem Yayınları, İstanbul, 2004

⁴⁰ GÜNAY, **a.g.e.**, 2006, s.30

hangi şartlarda değişik derecelerinin ortaya çıktığı bilinirse kültürün belki de en karmaşık öğesi olan din ve dindarlığın anlaşılmasının daha da mümkün hale geleceği olarak gösterir⁴¹. Dünya dinleri arasında birçok farklılığın bulunmasına rağmen, dindarlığın kendisini ortaya koyduğu genel alanlar açısından önemli ölçüde benzerliklerinde olduğuna dikkatimizi çeken Glock, bu tespiti dayanarak dindarlığın boyutları olarak belirttiği beş kategori belirtmiştir. Ona göre dini olan her türlü tezahürü bu beş boyuttan birine bağlamak mümkündür. Ve bu beş kategoriyi hem dinin araştırılması ve hem de dindarlığın değerlendirilmesi için kategorik bir bakış açısı olarak teklif etmektedir. Dini araştırmalar da ve dindarlığın değerlendirilmesinde teklif ettiği beş kategori ise şu boyutlardan oluşmaktadır.⁴²

1. Dini inanç boyutu
2. Dini pratikler boyutu
3. Dini tecrübe boyutu
4. Dini bilgi boyutu
5. Etkiler boyutu

İslam geleneği içinde dindarlığın ölçülmesi amacıyla ileri sürülen orijinal bir modelden bahsetmek güç olmakla birlikte, İslâm âlimleri tarafından genellikle üç boyutlu* bir yaklaşım ortaya atıldığı tespit edilmiştir. Bu boyutlar;

- 1.İnanç (Akâit) 2.Dini pratikler (İbadetler) 3.Muamelat ve ahlak (Sosyal ilişkiler)

Geçmişten günümüze din sosyolojisinde dindarlığın sosyolojik olarak nasıl ölçülmesi gerektiği sorununun çözümüne yönelik bazı yaklaşımlar sunulmasına rağmen bu sorun henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Dinî inançların çeşitliliği,

⁴¹ GLOCK, **a.g.e.**, ss.252-270

⁴² GÜNAY, **a.g.e.**, 1998, ss.217-218

* İslâm kültüründe bu üç boyut, genellikle dinin unsurları olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, bu unsurlar dindarlığın boyutları olarak da düşünülebilir. Çünkü dindar kişi itikat, ibadet, muamelât ve ahlâk boyutlarını birlikte gören ve yaşıyan insan demektir (bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**. İzmir: D.E.Ü. Yayınları. 1987, s.256; Mehmet Emin Köktaş, **Türkiye’de Dinî Hayat**, İşaret Yay. İstanbul, 1993, s.58).

dindarlığın tanımını yapmayı ve dindarlığa yönelik bazı ölçütler geliştirmeyi güçleştirmektedir. Bu nedenle din sosyologları, ileri sürülen dindarlık tanımları ve dindarlık boyutlarına birçok eleştiri getirmişlerdir. Onun için bir çok dindarlık ölçeği geliştirmişlerdir. Glock ve Stark, çeşitli dünya dinlerinde ortak olarak gördükleri, “inanç, ibadet, tecrübe, bilgi ve etki” şeklindeki dindarlığın beş boyutunu birbirinden ayırt etmişler ve bunları temel alarak yapılan dindarlık ölçümlerinin dinî hayatı daha şumullü bir şekilde açıklayacağını ileri sürmüşlerdir.⁴³ Dindarlık tanımları ve dini boyutlar farklı şekillerde ifade edilmekle beraber biz temel olarak Glock ve Stark’ın geliştirdiği sınıflamalarının sentezlendiği bir dindarlık ölçeği kullanacağız ve bu ölçek ışığında dindarlık konusunu ele alacağız.

1.1.1.2.2.1. Dini İnanç Boyutu (Belief)

Her din birtakım inançlardan oluşmaktadır. En ilkelinden en yükseğine kadar, hak veya batıl bütün dinlerde bir inanç esasları bulunur. Esasen her dine temeli dini tecrübe, sezgi, ilham yada vahiy asgari bir teorik anlatıma, bir takım inançlar, tasavvurlar ve fikirlere dayanır. Bu inanç ve tasavvurlar, aynı dine inanan insanlar arasında birleştirici bir etkiye sahiptir. Bu durum ilkel dinlerde de görülmektedir. Dinin bu bütünleştirici özelliği inananlar arasında güçlü bir birlik ruhu oluşturur.⁴⁴

Bu kategori ile dindar insanın belli inanç ilkelerini bileceği beklentisi ifade edilir. Bu inanç ilkelerinin muhteva ve kapsamı sadece farklı dinlerde değil, aynı dini geleneğin içinde de farklı olabilir. Her din, inanç ilkelerinden belli bir sistem kurar ve mensuplarından bu inanç ilkelerini bilmelerini bekler. İnsan için inancın fonksiyonu veya anlamının araştırılması da bu boyut içinde ele alınabilir. İslamiyet’te “Yüce Allah’ın birliğini yahut tekliğini” ifade eden “Kelime-i Tevhid” veya “Cenab-ı Allah’ın varlık ve Hz. Muhammed’in O’nun kulu ve Rasulü olduğunu” tasdik etmekten ibaret bulunan “Kelime-i Şehadet” bu dine mensubiyetin sembolü olan böyle birer ilk formüldürler⁴⁵. Aynı şekilde İslam’da “Amentü”de

⁴³ GLOCK, a.g.e., ss.252-253

⁴⁴ GÜNAY, a.g.e, 1998, s.217

⁴⁵ GÜNAY, a.g.e, 1998, ss.217-218

toplanan altı iman esasında, İslam akidesinin temelini teşkil eden inançların formüle edildiği görülmektedir ki, bunlar Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere inançtan ibarettir.

1.1.1.2.2.2. Dini Pratikler (Practice) Boyutu

Din sadece inançlardan ibaret değildir. Bütün dinlerde inançlar, belirli tapınma, ayin, ritüel ve ibadet gibi davranışlarla veya içten yönelişlerle tezahür etmektedir. Wach’a göre iman ile ibadet birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Dinî tecrübeden kaynaklanan ve onun tarafından belirlenmiş bulunan bütün fiiller, ibadet olarak değerlendirilebilir. Bütün dinlerde kutsalın tecrübeleri, varlığı bir efsane, bir inanç veya doktrin tarafından belirlenmiş bulunan uluhiyet karşısında saygı eylemleriyle tezahür etmiştir. İbadetler, Tanrı ve kutsalla ilişkili olarak yapılır. Bu yüzden bir dinin ibadetsiz varlığını koruyabilmesi güçtür. Nitekim bütün dinlerde inançlar, pratik eylemlerle bütünleşmiştir⁴⁶. Bu nedenle araştırmamızda dini yaşayışı anlamada, dini pratiklere bağlılık önemli bir kriter olarak gözden uzak tutulmaması gerekmektedir. İslam alimleri genellikle ibadetleri üç grupta toplamaktadırlar:

Bedeni ibadetler(namaz, oruç, dua, vs)

Mali ibadetler (Zekat, fitre, kurban, sadakalar, vs)

Hem beden ve hem de malla yapılan ibadetler (Hac)

Her din, kutsal olanla ilgili bir takım inançlar ve tasavvurlara sahiptir fakat hiçbir dini sadece bir takım inanç ve tasavvurların toplamından ibaret olarak görmenin imkanı yoktur. Aksine her din aynı zamanda inançların yanında bir duygu ve davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷

⁴⁶ WACH, a.g.e., ss.26-27

⁴⁷ GÜNAY, a.g.e., 1998, ss.221-222

1.1.1.2.2.3. Dini Tecrübe (Experience) Boyutu

İnanan insanın tanrıyla kurduğu aracsız, ani, anlatılamayan, tahlil edilemeyen, kendinden geçme, Tanrısal bir yakınlık, varoluşsal bir içe kapanma⁴⁸ olarak ifade edebileceğimiz dini tecrübe sübjektif bir dini yaşantıdır.

Bu boyut ile hemen hemen bütün dinlerin, dindar insanın herhangi bir zamanda az çok nihai gerçekliğe doğrudan katıldığını veya dini bir duyguyu tecrübe ettiğini kabul ettiklerini düşünülür. Çeşitli dinler tarafından uygun olarak açıklandığı veya çeşitli bireyler tarafından gerçek olarak tecrübe edildiği gibi, bu duygu tarzı dikkate değer biçimde farklı olacaktır. Bu, korku veya vecd halinde, huşu ve mutluluk duygusunda, ruhsal huzur bulmada veya ilahi olanla yoğun vasatta ortaya çıkabilir.⁴⁹

1.1.1.2.2.4. Dini Bilgi (Knowledge) Boyutu

Dinin bilgi boyutundan kastedilen bütün dinlerde dindar insanın inancının temel öğeleri veya kutsal metinleri hakkında bilgi sahibi olması ve bu bilgiye güvenmesini ifade eder. Bireyin dindarlığının daha iyi anlaşılabilmesi için dini bilginin farklı perspektifler altında ele alınması, diğer boyutlarda tecrübe edilen dini bağlılığın dini bilgiye bağlanması gerekir. Bu bağlamda insanların inandıkları konular hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, dini bilgileri edinmek için ne kadar zaman ayırdıkları, dini eleştiri kriterleriyle ilgili bilgi sahibi olma konusunda ne düşündükleri, kutsal metinlerin okunmasında sahip olunan eleştirel bakış açısının derecesi araştırılabilir.⁵⁰ Bir inancı bilmek kabul etmek için gerekli şart olduğu için inanç boyutu ile bilgi boyutu arasında sıkı bir ilişki vardır. Bununla birlikte inanç, bilginin zorunlu sonucu değildir ve her bilgi de doğrudan inançla sonuçlanmaz.

⁴⁸ Ahmet CEVİZCİ, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul, 2002, s.242

⁴⁹ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.-53-54

⁵⁰ GLOCK, **a.g.e.**, ss.268-270

1.1.1.2.2.5. Dini Etkiler (Consequences) Boyutu

Dinin etkisiyle insanın nasıl bir zihniyete sahip olacağı, dinin inanç, pratik, tecrübe ve bilgi boyutlarının, insan üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu gösteren bir boyuttur. Dinin etki boyutu, insanın, dindarlığının sonucu olarak belli davranışları yaparken, belli davranışlardan da uzaklaşmasını ifade eder. Glock'ın tabiriyle “insan-Tanrı ilişkisinden ziyade insan-insan ilişkisini konu edinir. Bu şekilde dinin birey ve sosyal hayattaki etkileri incelenmiş olur.”⁵¹

Glock, dini olanın her türlü tezahürünün bu beş boyuttan birine bağlanabileceğini ileri sürüyor ve bunun dinin araştırılması ve dindarlığın değerlendirilmesi için kategorik bir bakış açısı olarak kullanılmasını teklif ediyor

1.1.1.3. Dindarlık Tipolojileri

Günlük hayatta insanların çeşitli renk ve şekillerde ortaya çıkan dini yaşayışları ve dini hayatlarındaki farklılıkları gösterebilmek için sosyolojide çeşitli tipolojiler geliştirilmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu tipolojiler dindarlığı, insanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimini yani dini yaşantıyı ve dindarca hayatı, inanılan dinin emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe, duygu, ibadet etki, organizasyon gibi boyutları olan bir olgu gibi tarif etmeye çalışmıştır. Burada şunu belirtmek gerekir ki, nasıl dinin tanımı üzerinde karar kılınmış bir tanımı yoksa, dindarlığın da çok farklı tanım ve analizlere imkan veren bir olgu olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sonuçta her araştırmacı kendine göre bir tanımda karar kılmakta ve bu tanımın değişebileceğini de belirtmektedir.

Weber'den günümüze kadar, din sosyolojisi araştırmalarında oldukça farklı “dindar” kavramı tanımlaması, dindarlık tipolojileri ve dindarlık boyutları geliştirilmiştir.

⁵¹ GLOCK, a.g.e., s.255

M.Weber, özsel anlamda birbiri ile kesişen birçok dindarlık tipolojisi geliştirmiştir. Bütün dünya dinleri için kullanılabilecek karşılaştırmalı, yapılan işle bağlantılı dindarlık tipolojileri bulunur. Sosyal sınıflar, meslekî ve ekonomik tabakalaşmaya göre çiftçi, şövalye, askerler, feodal beyler, bürokrasi, burjuva, esnaf, zanaatkar, işçi, köy, şehir, alt ve üst tabaka dindarlığı gibi tiplerini ayırt etmiştir. Weber, büyüsel ve ayinsel dindarlık ile kurtuluş dinleri, dünyevî zahitlik ve uhrevî zahitlik gibi tipolojiler de yapmaktadır⁵².

İdeal tipler oluşturmaının en büyük yararını, sosyal bilimlerin sonsuz çeşitliliğinin, düzenlenmiş bir halde kavranmasına yardım etmek olduğunu belirten Hans Freyer, Weber'in "*ideal tip*" kavramı yerine "*model*" terimini kullanmayı tercih ettiğini ifade eder.⁵³ G. Mesching dindarlığı, sosyal ve ekonomik statü bakımından yaptığı tipolojiye göre "*göçebe dindarlığı*", "*asalet dindarlığı*", "*köylü dindarlığı*" ve "*burjuvazi dindarlığı*" olarak dörde ayırmıştır⁵⁴ Dindarlık ile ilgili literatür artık ciddi bir şekilde çoğalmış ve örnekler çeşitlenmiştir. Örneğin Joseph Fichter, "*gerçek*", "*şekilci*", "*kenardan*" ve "*kapalı*" dindarlıktan söz etmiştir.⁵⁵ Gabriel Le Bras ise "*koyu dindarlık*", "*dinî pratikleri düzenli olarak yerine getirenler*", "*doğum evlenme ve ölüm gibi hayatın önemli anlarındaki geçiş ayinlerine katılanlar*" ve "*dine kayıtsız kalanlar*" şeklinde bir tipoloji kullanmaktadır⁵⁶. M. Argyle çevresel etkilerle bağımlı bir değişken olan dindarlığı, bağımsız değişken olarak ele almak suretiyle "*tutucu*", "*Protestan*", "*seküler*" ve "*liberal dindarlık*" olarak dört tipe ayırmıştır. Böylece dindarlığın çeşitli şekillerinin belli sosyal durumlar ve davranış tarzlarına uygun olduğunu tespitte çalışmıştır. Bu ilişkileri açıklarken hem öğrenme hem de hayal kırıklığı teorisini benimsemiştir⁵⁷

⁵² Ünver GÜNAY, "Max Weber'in Din Sosyolojisindeki Yeri ve Önemi", E.Ü.İ.F.D Sayı 5, Kayseri, 1988, ss.1-10.

⁵³ FREYER, a.g.e., s.72

⁵⁴ MENSCHING, a.g.e., ss. 253-259.

⁵⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.50-51

⁵⁶ Ünver GÜNAY, "Modern Sanayi Toplumunda Din I", E.Ü.İ.F.D., Sayı, 3, Kayseri, 1986, ss.41-48

⁵⁷ KÖKTAŞ, a.g.e, ss.48-49

Mehmet Taplamacıoğlu (1962), Türkiye genelinde dinî hayatın yoğunluğunu tespit için bir ölçek geliştirmiştir. Taplamacıoğlu geliştirdiği bu ölçekte dindarlığı beş kategoriye ayırmıştır. Bu kategoriler şu şekildedir:

1) *Gayr-i amil (Non-pratiquants) Grup*: Namaz kılmayan, orucu tutmayan, cenaze namazı dışında diğer dinî ritüellere katılmayan grup.

2) *İdare-i maslahatçı (Opportunistes) Grup*: İçinde bulunduğu ortama göre davranan kimselerdir. Normal şartlarda namaz kılmayan, oruç tutmayan ancak ortamda namaz kılınıyorsa kılan, oruç tutuluyorsa tutan gruptur.

3) *Dini bütün veya Âmil (Pratiquants) Grup*: Namazını kılan, orucunu tutan, dinî sorumluluklarını yerine getiren gruptur. İbadetleri dışında dünyevî işleriyle meşgul olurlar.

4) *Sofu (Pieux) Grup*: Farz ve sünnetlerin dışında nafile ibadetlere de dikkat edip bunları yerine getiren gruptur. Günlerinin büyük bir kısmını ibadetle geçirirler. Dünyevî işlerini kuşatacak biçimde dinî sorumluluklarına bağlı kimselerdir.

5) *Softa (Bigots) Grup*: Müzik dinlemeyi, futbol oynamayı günah sayan, yeniliklere 'gâvur icadı' diyen, herkesten şüphe duyan, gerçek dinin silinip gittiğine inanan kimselerdir.⁵⁸

Dindarlığın tespiti ile ilgili yapılan çalışmalardan biri de Ünver Günay'ın Erzurum ve çevresinde anket çalışmasına dayanarak yaptığı araştırmadır. Bu çalışmayla dini yaşayışları bakımından belli birtakım özelliklerin bulunup bulunmamasına bakarak kategorilere ayırt etmektedir. Bunlar:

a) Şiddetinin azlık-çokluğuna göre dini yaşayış tipleri

1) *Ateşli Dindarlar*: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olan bu grup, dinî gerekleri günlük hayatlarına yansıtırlar. Dinî inançlarına tam bir teslimiyetle

⁵⁸ Mehmet TAPLAMACIOĞLU, "Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet Ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi", A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi (cilt 10. Sayı 1), Ankara,1962, ss. 141-151.

bağlı olan, dinî pratiklerini düzenli olarak yerine getiren ve toplumsal davranışlarını dinî inançlarının etkisiyle biçimlendiren bu kimseler üçe ayrılmaktadır. Birincisi, dinin emirlerini yaşantıları içerisinde bir çeşit alışkanlık ve gelenek haline geldiği kişilerin oluşturduğu '*sofular*' kategorisidir. İkincisi, taassup noktasına varan bir bağlılıkla dinini yaşayan '*softa dindarlar*' grubudur. Üçüncüsü ise belirli dinî gruplara ve cemaatlere bağlı olan ve dini bu açıdan yaşayanların oluşturduğu '*grupçu dindarlar*'dır.

2) *Alaca Dindarlar*: Bu tür bir dini yaşayış gösterenler Dinî inançlara içten bağlı olmakla birlikte dinî pratiklere bağlılıkta düzenli olmayan kimselerden oluşmaktadır.

3) *Mevsimine göre Dindarlar*: Dinî inançlara az çok saygılı olmakla birlikte dinî pratiklere yalnızca kolektif dindarlığın arttığı zamanlarda, özellikle Ramazan ayında ve kandil gecelerinde, bir kısım dini törenler (mevlit, cenaze vs.) ve bayramlar dolayısı ile bu zümrenin dini yaşayışında artış gösterenler bu kategoriye girmektedir.

4) *Beynamaz Dindarlar*: Dinî inanışlara az çok saygılı olmakla birlikte dinî pratiklerin yaşantılarında çok daha az yer veren ve namaz kılmayan manasında '*beynamaz*' olarak adlandırılan kişilerdir. Ancak bunların, kendilerine bir çıkar sağlayacağını düşündükleri zaman, durumu idare etmek için bazı dinî pratikleri yerine getirmeye çalıştıkları gözlenmektedir.

5) *İlgisiz Dindarlar*: Şiddetinin azlık-çokluğuna göre, dini yaşayışta ayırt ettiği son tip dinî inançlara saygılı ve bağlı olup dinî pratiklerin hemen hemen tümüne karşı ilgisiz kişilerdir.

b) Biçim bakımından dini yaşayışta ayırt edilen tipler

1) *Geleneksel Halk Dindarlığı*: Dinî yaşayışta halk kültürü içinde kökleşmiş ve kalıplaşmış unsurların egemen olduğu dindarlık tipi.

2) *Seçkinlerin Dindarlığı*: İslâm bilginlerince hurafe ve batıl itikat diye nitelenen ve böylece İslami dini yaşayışa "yabancı" sayılan unsurlara yer vermeyen

dini yaşayış biçimi, belli bir dini kültür ve öğrenime sahip bulunan dini elit zümre arasında geçerli olan dindarlık tipi.

3) *Laik Dindarlık*: Dini sadece Allah ile kul arasında kutsal bir bağ olarak gören ve dinî inançlarını günlük hayatına yansıtmayan, din işleriyle dünya işlerini birbirinden ayıran ve dine yalnızca ahiret sorunlarının düzenlenmesinde yer veren kişilerin dinî yaşayış biçimi.

4) *Tranzisyonel Dindarlık*: Geleneksel dindarlık tip ile laik dindarlık tipi arasında geçiş teşkil eden dindarlıktır. Çünkü bu tip bir dini yaşayışa sahip olanlar, bazı konularda din işleri ile dünya işlerini birbirinden ayırmakta, başka bazı konularda ise, dinden kaynaklanan tutum ve davranışlara yer vermektedirler.⁵⁹

Dini yaşayışın farklı tiplerini psikolojik bakışla inceleyen Yapıcı, bu çalışmasında, dinin etki boyutunu dikkate alarak dört farklı dindarlık tipinden bahsetmektedir:

1) *Liberal Dindarlar*: Genellikle inançlı ve kutsal metinlere karşı saygılı ancak tutum ve davranışlarında dinî duygu ve düşüncelerin merkezî bir rolü olmayan kimselerin dindarlıklarıdır. Bu sebeple onlar günlük yaşamlarında pek fazla dinin etkisi altında değillerdir. Ayrıca liberal dindarların bir kısmı dinin kendilerinden talep ettiği ibadetleri yerine getirirken, bir kısmı da bu hususta gerekli özen ve ihtimamı göstermeyebilmektedir. Aynı şekilde inançlarında samimi olan liberaller olduğu gibi, olmayanlar da vardır.

2) *Muhafazakâr Dindarlar*: İnançlı ve kutsal metinlere karşı oldukça saygılı olan bu kişileri liberal dindarlardan ayıran en önemli özellik ise dinî inanç ve tutumların günlük hayatta açıkça kendisini hissettirmesidir. Çünkü bu gibi kişilerin merkezî tutumu dinî duygu ve düşüncelerinden beslenmektedir. Bununla birlikte muhafazakâr dindarlar içerisinde dinî pratiklerini yerine getirenler olduğu gibi, getirmeyenler de bulunmaktadır.

⁵⁹ Ünver GÜNEY, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999, ss., 259-264

3) *Dogmatik Dindarlar*: İnançlı ve kutsal metinlere saygılıdır. Onların en önemli özelliği ise dinî tutumlarının günlük davranışlarını belirleme de önemli bir faktör olmasıdır. Çünkü aynı muhafazakârlarda olduğu gibi bunların da merkezî tutumlarını din oluşturmaktadır. Ancak dogmatik dindarları muhafazakârlardan ayıran ve onları karakterize eden asıl husus, dinî meselelere doğru-yanlış, sevap-günah, caiz-caiz değil ya da siyah-beyaz gibi birbirine zıt ikili (dikotomik) ayrımlarla yaklaşmaları, diğer kişileri ya da grupları da iyi-kötü şeklinde sınıflandırarak değerlendirme eğilimi göstermeleri, yani ara tonları görememeleridir. Onların bu özellikleri ötekilere karşı oldukça hoşgörüsüz bir tutum takınmalarına zemin hazırlamaktadır. Dogmatik dindarlar yeni fikirlere kapalıdır.

Yapıcı ayrıca rasyonel-entelektüel unsurların hâkim olduğu ‘medrese dindarlığı’ (kitabî dindarlık), tasavvufî hayatın ön plana çıktığı ‘tekke dindarlığı’ ve bu ikisi arasında sıkışan, bununla birlikte dinî, sihrî ve mistik öğelerin kendisini ciddi bir biçimde hissettirdiği ‘geleneksel-halk dindarlığı’ şeklinde bir tipolojiden söz etmektedir.⁶⁰

Dindarlıkla ilgili bir başka tipoloji de Vejdi Bilgin tarafından ortaya konmuştur. Bilgin, ülkemizde dindarlığın referansı olan ve birbirinden kısmî olarak farklılaşan üç bilgi kaynağından bahsetmektedir: Gelenek, dinî otorite (dinî grupların önderleri) ve dinî araştırmalar. O’na göre, bu açıdan dindarlığı geleneğe ve dinî gruplara dayanan dindarlık biçiminde iki ayrı tip –‘*geleneksel dindarlık*’ ve ‘*cemaat dindarlığı*’-olarak ele almak mümkündür.⁶¹

Dindarlığı ‘*gösterişçi dindarlık*’ ve ‘*samimi dindarlık*’ şeklinde kategorize eden Okumuş Gösterişçi dindarlık, ihlâsla sergilenen dindarlığın tersi olup teşhirci dindarlığı, dindarlıkta rüyayı, ikiyüzlülüğü, ifade eder. Gösterişçi dindarlık, insanın

⁶⁰ Asım YAPICI, “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”, **Ç.Ü.İ.F.D.** cilt 2, sayı 2, Adana, 2002, ss. 75-117.

⁶¹ Vejdi BİLGİN, “Popüler kültür ve din: dindarlığın değişen yüzü”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** Cilt 12, Sayı 1, Bursa, 2003, ss. 193-214.

samimi olarak, inandığı gibi değil, çeşitli hesaplarla başka kimselerin hoşuna gidecek şekilde davranmasıdır, şeklindeki tipolojiden söz etmektedir.⁶²

Kemalettin Taş (2006) da “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma” isimli çalışmada ‘*geleneksel/ilmihalci dindarlık*’, ‘*modernist/hümanist dindarlık*’ ve ‘*popüler/hurafeci dindarlık*’ şeklinde üçlü bir tipoloji öngörür.⁶³

Buraya kadar çizilen çerçeve bize dindarlık ile ilgili genel-geçer bir ölçek geliştirmenin ve tipoloji ortaya koymanın zorluğunu göstermektedir. Dinî hayatın hem bireysel hem de sosyo-kültürel bakımdan çok farklı şekillerde tezahür edebildiğini dikkate alan araştırmacıların farklı ölçütlere dayanarak çeşitli sınıflandırmalar ortaya koydukları ve böylece belli dindarlık tiplerini en belirgin nitelikleriyle tespit etmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Elbette ki bu çalışmalar kişilerin dinî yaşantısını daha iyi anlama hususunda oldukça fonksiyonel ve yararlı olmuştur. Ancak yine de bireylerin dinî hayatının sınıflamalara ve bu bağlamda yapılan tanımlamalara sığmayacak kadar büyük bir çeşitlilik ve zenginlik arz ettiği de göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla bu konuda ortaya konulan tiplere gelecekte yapılacak farklı çalışmalarda bazı yeni tiplerin ilave edilebileceği söylenebilir. Esasen bundan ötürü farklı bakış açılarından hareketle farklı değerlendirmelerin gündeme taşınması da gerekmektedir.

1.2. TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİM VE İLKÖĞRETİM OKULUNA ÖĞRETMEN YETİŞTİRMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.2.1. İlköğretim

İlköğretim, 6–14 yaş grubundaki çocukların eğitim-öğretimini kapsayan, amacı; kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimden ibarettir.

⁶² Ejder OKUMUŞ, **Gösterişçi Dindarlık**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002

⁶³ Kemalettin TAŞ, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”, **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, (edit. Ünver Günay-Celalettin Çelik), Karahan Kitabevi, Adana, 2006, ss. 176-178.

İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır. Mecburi ilköğretim çağı 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.

İlköğretim; resmî ve özel ilkokul, ortaokul ile eğitim, öğretim, yönetim ve bütçe ile ilgili iş ve işlemleri Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce yürütülen imam-hatip ortaokulundan oluşan dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir milli eğitim ve öğretim kurumudur.⁶⁴

İlköğretim, bireyin yaşamında, akademik temellerinin atıldığı önemli bir aşamadır. Birçok amaca hizmet eder. İlköğretimin amaçlarından birisi öğrencilere temel bilişsel becerilerini kazandırmak, diğeri de öğrencilerin toplumda etkin biçimde işlevde bulunabilmeleri için gereken becerileri ve tutumları geliştirmektir. Böylece, ilköğretim çocuklara toplumun amaçlarını, değerlerini ve sembollerini kazandırarak onların genel bir değerler sistemi oluşturmalarını sağlar.

1.2.1.1. İlköğretim Kurumları Kavramı

İlköğretim, resmî ve özel ilkokul, ortaokul ile eğitim, öğretim, yönetim ve bütçe ile ilgili iş ve işlemleri Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce yürütülen imam-hatip ortaokulunu ifade eder⁶⁵

İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır. Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir. 4+4 olarak nitelendirilen ve ilk dört yılını ilkokul ikinci dört yılını ortaokul veya imam-hatip Ortaokulunun oluşturduğu bölümün adıdır.

⁶⁴ İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf> (Erişim tarihi:22.09.2018)

⁶⁵ İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> (Erişim tarihi: 25.08.2016)

1.2.1.1.1. “İlkokul”

Mecburî öğrenim çağındaki kız ve erkek çocukların eğitim ve öğretimini sağlamak üzere açılan ve öğrenim süresi 4 yıl olan ilköğretim kurumu⁶⁶ dur.

1.2.1.1.2. “Ortaokul”

Öğrencileri genel eğitim yoluyla bir yandan yaşama, öte yandan daha sonraki öğretim basamağına hazırlayan ilkokula dayalı eğitim-öğretim veren dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşan, ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimini destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimlik derslerinin yanında, Kur'an-ı kerim, Hz. Peygamberimizin hayatı, Arapça, ve temel dini bilgiler derslerinin okutulduğu, bu okullar ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenen gündüzlü ve pansiyonlu ilköğretim kurumudur.⁶⁷

1.2.1.1.3. “İlköğretim”

Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek; Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere gerekli çalışmalar yapıldığı öğrenim basamaklarından oluşan örgün eğitim bölümünün, temel öğretim dönemi denen iki basamağıdır⁶⁸.

⁶⁶ Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2016)

⁶⁷ Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2016)

⁶⁸ Remzi ÖNCÜL, **Eğitim Bilimleri Sözlüğü**, MEB Yayınevi, Ankara, 2000, s.607.

Türk eğitim sistemi içinde ortaokullar, 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı yasadan önceki dönemde ortaöğretimin birinci kademesi olarak yapılanmıştır. Söz konusu Yasa ile “temel eğitim kurumları” arasında yer alması, 14.06.1983 tarih ve 2842 sayılı Yasa ile de “temel eğitim kurumları” kavramının “ilköğretim kurumları” olarak değiştirilmesiyle “ilkokullar” ve “ortaokullar” olarak “ilköğretim kurumları” arasında yer almışlardır. İlköğretimi (aynı zamanda zorunlu eğitimi) sekiz yıllık bir bütünlük içinde düzenleyen 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı Yasa ile de “ilkokul” ve “ortaokul” ayırımına son verilmiştir. Son olarak da 30/3/2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yapılan değişikliklerle “ilköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur” haline getirilmiştir.

1.2.2. Türkiye’de İlköğretim Okullarının Tarihsel Gelişimi ve Din

Selçuklularda İlköğretim hizmetlerini camilerin bitişiğinde kurulmuş bulunan mektepler yürütürdü. Küttap olarak bilinen bu okullarda öğrencilere okuma- yazma öğretilir, Kur’an okuma, din ve aritmetik eğitimi verilirdi.⁶⁹

1.2.2.1. Osmanlı Dönemi İlköğretim Okulları ve Din

İlköğretim, çeşitli şekillerde yapılmakla birlikte, okul olarak Mekteb-i Sıbyanlarda yapılmıştır. Osmanlılar dönemindeki sıbyan mekteplerinin devlet tarafından veya herhangi bir makam tarafından düzenlenmiş bir eğitim programı yada yönetmeliği yoktu. Ancak sıbyan mektepleri uygulaması incelendiğinde, bu okulların yürüttüğü eğitim öğretim etkinliklerinin dayandığı esaslar hakkında bazı sonuçlar elde etmek mümkündür. Bu okullarda yürütülmekte olan eğitim-öğretim etkinliklerinin önceden tasarlanmış bir amacı bulunmamakla birlikte, çalışmaların Müslümanlığın ana ilkelerini belletmek, Kur’an Kerim’i yanlışsız okuyup telaffuz edecek bir yetenek kazandırmak ve birazda günlük yaşamda işlerine yaraması açısından yazı ve aritmetik öğretme esasına dayandırıldığı söylenebilir. Bu amaçla

⁶⁹ Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi**, 15.Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2009, s.47.

çocuğun eline, harekeli Kur'an metnini okumaya yardımcı olan bir alfabe kitabı verilir ve okuma esasları öğretilmeye çalışılırdı. Kur'an_1 Kerimi en az bir defa okumuş olmak şarttı. Böylece Kur'an-ı okuyabilen yazı yazabilen ve dört işlemi bilen öğrenciler buradan mezun olurlardı.⁷⁰Sıbyan mekteplerinde 4-5 yaşlarından itibaren erkek ve kız çocukları karma biçimde, 9-10 yaşlarına kadar öğrenim görürlerdi. Bu okulların eğitim-öğretim amacını, çocuklara Müslümanlığın ana ilkelerini öğretmek esası oluşturunca, derslere ve öğrencilerin eğitimine dini bilgilerin hakim olduğu görülmektedir.

Sıbyan Mekteplerindeki Dersler

Elifba (alfabe)	Yazı
Kur'an-ı kerim	Sülüs
Tecvit İlmi	İnşa
Mızraklı İlmihal	Kara Cümle (dört işlem) ⁷¹

Bozkurt bu mekteplerdeki ders çalışma sistemini şöyle ifade etmiştir:

“Çocuklar mektepte okuma yazma öğrendikten ve Kur'an'ı hatmettikten sonra daha ileri seviye derslerine mescidlerde devâm ederlerdi. Mektebe giden çocuklar yanlarında yazı yazacakları bir levha götürürler ve bunu temizlemek için su dolu bir kaba daldırıp bir bezle silerlerdi. Bu su silinen yazılara hürmeten deniz, kuyu veya bir akarsuya ya da çiğnenmeyecek şekilde temiz bir çukura dökülürdü. Mekteplerin, yukarıda da görüldüğü üzere, eğitim tarihi açısından erken sayılacak bir dönemde çok ileri birtakım metotlar geliştirdiği görülmektedir. Meselâ günümüzdeki zekâ testi sonuçlarına göre eğitim verilmesi gibi öğrencilere zekâ ve kabiliyetlerine göre ders veriliyor, öğrenciyi henüz tahsil hayatının başında iken bıkkınlığa ve ümitsizliğe düşürmemeye gayret gösteriliyordu. Başarılı olan

⁷⁰ Hasan CİCİOĞLU, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)**, 2.Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1985, s.7

⁷¹ Atilla TAZEBAY, **İlköğretim Programları ve Gelişmeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s.11

*öğrencilere caddelerde resmî geçit yaptırılır ve üzerlerine badem vb. atılarak öğrenciler ödüllendirilirdi.*⁷²

İlköğretimle ilgili bazı önemli yeniliklerin ve yasal düzenlemelerin ortaya çıkması 1824 yılında başlamıştır. İlköğretim ilk olarak padişah II. Mahmut'un bir fermanıyla okuma çağında bulunan çocuklar için zorunlu hale getirilmiştir. Bu uygulamaya uymayanlara cezai müeyyideleri de beraberinde getirmiştir.⁷³

Bu uygulamanın ardından ilköğretimde bir çok yeniliğe imza atılan Tanzimat Dönemi uygulamaları gelmektedir (1839-1878). Bunlardan ilki 1847 talimatıdır. Talimat, Sıbyan Mekteplerinin süresini 4 yıl olarak belirlemiş; ondan sonra çocukların 2 yıl süreli olan ve yeni açılmakta olan Rüştîye (ortaokul) mekteplerine girmesini de zorunlu tutmuştur. Böylece; Türk Eğitim Sistemine ilk kez 6 yıllık bir zorunlu ilköğretim şartı getirilmiştir. Bu talimatla; Kur'an derslerinin yanı sıra eğitim programına; ahlak, Türkçe, Lügat, yazı dersleri girmiş; araç gereç kullanımı başlamıştır. Talimatname ayrıca, öğretmenleri denetlemek ve rehberlik etmek üzere müfettişlerin görevlendirileceğini hükme bağlamıştır.⁷⁴ İlkokullar mektep, sıbyan mektebi, mahalle mektebi, iptida-i mektepler, usul-ü cedide mektepleri, her mahallede bulunduğu için mahalle mektepleri, köylerde bulunduğu için köy mektepleri, bazı yerlerde binaların taştan yapılması sebebi ile taş mektepler diye de isimlendirilmiştir.⁷⁵

Sıbyan mekteplerinin kısmen okul öncesi kurum olma gibi bir işlevi de vardı. Bu okulları devlet adamları ya da varlıklı kişiler vakıf yoluyla kurarlar ve öğretmenin ücreti ile okulların giderleri vakıf gelirleri ile karşılanırdı. Köylerde ise mahallelerde

⁷² Nebi BOZKURT, **Darü'l Kurra** Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, C. 8, s. 545.

⁷³ Yahya AKYÜZ, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri**, Doğan Basımevi, Ankara, 1978, s.34.

⁷⁴ Fadime ALBAYRAK, vd., **Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2003, ss. 5-7.

⁷⁵ Yücel GELİŞLİ, **Türkiye'de İlköğretimin Gelişimi**, Sistem Ofset, Ankara, 2005, s.1.

halk da el birliğı ile sıbyan mektebi yapar, o zaman öğretmen ücreti ve okulun masrafları öğrenci velilerince karşılanırdı.⁷⁶

Osmanlı Klasik Dönemi'nin en yaygın eğitim kurumlarından olan sıbyan mekteplerinde uygulanacak program, okutulacak dersler, izlenecek yöntem ve teknikler üzerinde ciddi bir sistem geliştirilmeksizin Tanzimat Dönemine kadar devam eder.

Meşrutiyet Dönemi'nde ilköğretim tarihçesine ilişkin çeşitli gelişmeler arasında şu ikisi büyük önem taşımaktadır:

1. Tuba Ağacı Nazariyesi

2. Kadın öğretmenlerin erkek okullarında da görev yapmaları⁷⁷, 1910-1912 yılları arasında iki kez Milli Eğitim Bakanlığı yapan Mülkiye Mektebi mezunu Emrullah Efendi Tuba Ağacı Nazariyesi dediğı görüşü ortaya atmıştır. Buna göre, Eğitim sisteminde yenileşme ve düzenlemelere aşağıdan, yani ilköğretimden değil, yukarıdan, yani üniversiteden başlanmalıdır. Cennette bulunduğu söylenen Tuba Ağacı'nın kökleri yukarıda, dalları ve meyveleri aşağıdadır. Bizim eğitimimiz de bu ağaç gibi yukarıdan aşağıya doğru gelişmelidir. Çünkü bizde önce bilimsel zihniyet kurup geliştirmek gerekir. Bunu da üniversite fazla geciktirmeden yapabilir ve üniversiteden başlanacak bir düzenleme, Tuba Ağacının meyvelerine hemen ulaşıldığı gibi, gecikmeden ürünlerini verir demiştir. Emrullah Efendi'ye göre insanlığın gelişmesi de önce ilköğretimin geliştirilmesi ile değil, bilimlerin üniversitelerde geliştirilmesi ile sağlanmıştır.⁷⁸ Emrullah Efendi'nin ortaya attığı bu görüşler gerek o yıllarda, gerek 1960'larda, hatta günümüze kadar zaman zaman tartışılmış ve pek gündemden düşmemiştir.

⁷⁶ ALBAYRAK, vd., **a.g.e.**, s.5

⁷⁷ ALBAYRAK, vd. **a.g.e.**, s.17.

⁷⁸ ALBAYRAK, vd., **a.g.e.**, s.17.

1.2.2.1. Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları ve Din

Türkiye Cumhuriyetinde okul kuruluş sistemi, 1924 yılından itibaren yapılan bir dizi reformlar yolu ile bu günkü şeklini almıştır. Eğitim Bakanlığının düzenlediği ve Heyet-i İlmiye denen toplantılarda ilköğretimle ilgili bazı önemli kararlar alınmıştır: ⁷⁹ Bu heyetin aldığı kararlardan bazılarını önemine binaen aktarıyoruz;

a) I.Heyet-i İlmiye (15 Temmuz 1923-15 Ağustos 1923):

- İlköğretimin 6 yıl olarak tespiti
- Zorunlu eğitim yaşındaki çocukların yabancı okullara gidemeyecekleri vb.

Birinci Heyet-i İlmiye Çalışmaları bitiminden bir gün önce, 14 Ağustos 1923'te TBMM'de okunan İcra Vekilleri Heyeti Programı'nda ilköğretimde yapılacak çalışmalar şöyle sıralanmaktadır: *“Tahsil-i ibtidai, milletin bütün efradına terbiye-i umumiyeye beraber ameli mesleklere müteveccih bir terbiye de temin edecektir. Müsait merkezlerde altı senelik ibtidai tahsilden sonra tedricen ziraat, sanayi ve ticarete müteveccih iki senelik ikmal sınıfları açılarak tahsil edemeyen gençlerin bu sınıflara devamları mecburi tutulacaktır. Tahsil-i İbtidainin mecburiyeti tamim edilecektir.”*⁸⁰

Birinci Heyeti İlmiye Çalışmaların da ilköğretim hakkında verilen kanun teklifinde, altı yıl olarak öngörülen ilköğretimde okutulacak dersler arasında “Kur’ân-ı Kerim ve Dinî Bilgiler” ile “İlâhiler” ve “Güzel Manzumeler” adıyla dört derse yer verilmiştir. Öğretmenlerle ilgili olarak; “Din dersi öğretmenlerinin seçiminde, diğer öğretmenlerdeki gibi şartlar aranılacaktır. Din dersleri programı, din ve eğitim adamlarından kurulu bir komisyonca yapılacaktır”⁸¹. Ayrıca Heyet-i İlmiye, 9 Ağustos 1923'de genel bir toplantı yapmış toplantıda, dini tedrisat üzerinde, uzunca görüşmeler cereyan etmiş ve bir takım kararlar alınmıştır. Konunun görüşülmesi esnasında, Şeri'yye Vekaleti Tedrisat Müdür-ü Umumisi Hamdi Efendi

⁷⁹ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.346

⁸⁰ CİCİOĞLU, a.g.e., s.32

⁸¹ Hasan Ali YÜCEL, **Türkiye'de Orta Öğretim**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 192.

(Elmalılı Hamdi Yazır) tarafından daha önce, heyete sunulmuş olan konuyla ilgili kanun teklifi ve rapor tekrar okundu. Bu raporun ve teklifin, programların hazırlanmasında esas alınmak üzere ittifakla kabul edildi. Sözü geçen kanun teklifi şeklindeki rapor aynen şöyledir.

“Heyet-i İlmiye Riyaseti’ne,

Beşer mutlak yaratılışı kabul edenlerin dediği gibi varlık âlemine doğrudan insan olarak çıkmış olsun, isterse Tekamül nazariyesi taraftarlarının iddia ettiği gibi hakiki hayvaniyetten tedrici olarak insanlık mertebesine yükselmiş bulunsun, bu mertebeye yükseldikten sonra, üzerinde hakim olan mutlak kanunu anlamış, Hem maddiyatında hem maneviyatında dinen muhtaç olduğunu bir ilmi zaruri ile hissetmiş ve hiçbir vakit dinsiz yaşamamıştır. Bu itibarla diyebiliriz ki din fikri ve uluhiyet fikri beşer de fitridir. Bu his olmaksızın İnsanın gerçek saadeti mümkün değildir. Bu cihet, bütün basiret sahipleri kişilerce kabul edilmiş olmakla beraber, bazı sebep ve amillerin tesirleri ile son asırlarda batıda ortaya çıkan dinsizlik cereyanlarının maalesef memleketimize de sirayet ettiği, dinin esaslar ve itikatlara karşı bir takım tereddüt ve şüpheler uyandığı da inkar edilemez. Halbuki dinsizlik, ruhi ve içtimai bir hastalık olduğu cihetle, bununla musab olan bir cemiyette içtimai bağların zaafa uğrayacağı, aile ve ahlak hislerinin gevşeyeceği açık bir hakikattir.

Milletlerin hayatında din meselesinin ne derece mühim olduğunu, bilhassa Müslümanlık gibi, ferdi olmaktan ziyade içtimai olan bir dinin haysiyeti izaha muhtaç değildir.

Binaenaleyh, gençlerin maneviyatını sarsacak mahiyette olan, bu şüphe ve tereddüt dalgalarını, teskin edecek olanların ve fikirlerini sabit bir nokta etrafında temerküz ettirmek lazım ve bu da muallimler ile muharrir ve hatiplere tereddüt eden bir vecibedir

Birinciler mektep sıralarında telkin edecekleri fikirlerle, ikinciler yazacakları dini ve ahlaki makaleler ve eserleri ile, irad edecekleri vaaz ve konferanslarla din duygularını canlandırılacaklarına kalplere arız olan şüphe ve tereddütleri ve bunun doğurduğu acıları yüreklerden sürüp çıkaracaklarına pek kuvvetli bir imanım

vardır. Ancak müridlerin İrşat vazifelerinde başarılı olabilmeleri için önce gençleri tereddüde sevk eden şüphelerin hangi yönlerden geldiği hangi boşluklara etki edeceğini, hangi noktaları hedef aldığını, anlayarak daha okul sıralarında öğrenciyi ona göre hazırlamak icap eder.

Üzüntüyle ifade etmek zorundayız ki, okullarda takip edilmekte olan Ulum-i diniyye dersleri ihtiyacını tatmin etmekten çok uzaktır. 9- 10 (hatta daha fazla) sınıflı okul programları gözden geçirilecek olursa ulum-i diniyye namına, Kitabı's Salat, Kitab'u Savm, Kitab'uz Zekat, Kitab'l Hacc'dan başka hemen hemen bir şey görünmez. Her sınıfta bu konular mihaniki bir tarzda tekrar edip duruyor. Menasik-i Hacca dair sahifeler yazılır da, Haccın dini hikmeti ve içtimai faydaları hakkında iki satır şey yazılmaz, diğer konularda böyle. Halbuki okullarda okunan bu konular, zaruriyyat-ı diniyyeden olduğu cihetle tabii olarak her Müslüman'ın, daha Ailesi nezdinde iken öğreneceği bir şeydir. Bunlarla senelerce uğraşmaya lüzum yoktur. Çünkü, şimdiye kadar devam eden usule göre öğrenci bir taraftan mihaniki bir tarzda ezber ederken, diğer taraftan şüphe ve tereddütlere düşüyor bunun neticesi olarak gittikçe din muhabbeti okuldan zail olmaya başlıyor.

Zamanın icabatı, fikirlerin tahavvülatı, çevrenin tesirâtı nazarı dikkate alınmayarak, vuku bulan telkinlerin bu hususta pek büyük tesiri olacağı şüphesizdir.

Şu halde ulum-i diniyye hocasının görevi çok mukaddes ve çok zordur. Çünkü gençlerin fikirlerinde ve ahlakında husule gelen buhranı izale ederek dini esasları ve dini ahlakı kalplerine yerleştirecek, onlara din muhabbeti telkin edecek olan odur.

Mamafih şurası daha itiraf olunmalıdır ki, Ulum-i diniyye muallimi bu görevi başarabilmek için lazım gelen şartları ne kadar bir araya getirecek olursa olsun, başarısını tam olarak gerçekleştirebilmesi için çevresinden yardım görmesi de en büyük şarttır.

Ulum-i diniyye muhalliminin bu telkinatı diğer muallimler tarafından telkin edilmez ve bilakis onunla tezat teşkil edecek bir mahiyette olursa o zaman, Ulum-i diniyye öğretmeninin görevi daha ziyade zorlaşır başarısı da o oranda azalmış demektir. Çünkü, o zaman öğrenci arasında “Ulum-i diniyye öğretmeni görev icabı

bu yolda telkinat da bulunuyor” şeklindeki yanlış fikirde ortaya çıkma ihtimali pek kuvvetlidir. Kanaat-i acizaneme göre “Din ve Dil” bir milletin harsının en önemli unsurlarındandır. Bunlara karşı istisnasız herkesin ilgi göstermesi lazımdır. Binaenaleyh bu hususta, ulum-i diniyye muallimi kat’iyen yalnız bırakılmamalı ve diğer öğretmenler tarafından da yardım görmelidir. Bilhassa Tabiiyat ve tabiiyat araştırmaları derslerinde, öğrenci de din hissini takviyesi için ne büyük vasıtalar vardır. Çünkü; İsbatı Uluhiyet ve Tevhidi Bari için en büyük delil tabiattır.

Bu muallimler, fenlerini din hissini gevşemesine değil, belki takviyesine hizmet eder kılacak olurlarsa, o zaman gençlikteki buhran yüz de yüz izale edilecek ve daha doğrusu, buhran bile husule gelmeyecektir.

Halbuki biz de çok zaman –maatteessüf- böyle olmuyor. Ulum-i diniyye muallimlerinin zaaf ve aczi, programların bozukluğu hususlarına bir de bazı fen muallimlerinin makasid-ı fenniyyeyi yanlış telkin etmeleri ilave olunca, bu yüzden din ile ilim arasında bir ziddiyet olduğu yolundaki yanlış kanaat husule geliyor

Eğer dinin ve din terbiyesinin luzumi hakikisine cidden inanıyorsak –ki muhterem heyet-i ilmiyye’nin, bu husustaki pek istekli ve çok samimi müzakereleri bunda şüphe bırakmamıştır. Hem ulum-i diniyye tedrisatını ıslah etmek hem de tedrisatın ciddiyetini bozacak kıymetini düşürecek en ufak şeylerden bile kaçınmış olmak gerekir.

Başka türlü hareket başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Öğrenci, her gün çevresinden, kendisini idare eden ve kendisine Feyz verenlerden dine karşı ilgisizliğe, dini esasları ile tezat teşkil edecek ifadeler şahit olursa onun kalbindeki buhranı izale etmek ne kadar müşkildir.

Buna bir de, din dersi mualliminin zamanın gereklerine vakıf olmaması, fikirlerde ki değişme ve gelişmeleri idrak edip ona göre idare-i kelam edecek bir güce sahip olmaması eklenince, artık öğrencideki husule gelecek fikri ve ahlaki buhranın derecesi ne olmak iktiza eder?

Buna göre gençlikte meydana gelen fıkri ve ahlaki buhranın sebebinin iki şeyde hülasa etmek gerekir:

1- İş başına gelenlerin, gençliğin talim ve terbiyesi ile meşgul olanların ekseriyetle din hususunda lakayd olmaları,

2- Tedrisat-ı diniyye ile meşgul olan kişilerin, her zaman ve mekana göre değişmesi kesinlikle lazım olan usulü tedrisin yalnız tek bir şekilde ısrar etmeleri, daha doğrusu mesalik-i irşada vakıf olmamalarıdır. Bunlara bir de zamana ve muhitin icabatına göre Hakayık-ı Diniyye'yi herkesin anlayabileceği bir tarzda açıklayan kitapların lisanımız da mevcut olmaması ve buna karşılık din hissini gevşetecek, gençleri dinden nefret ettirecek sıradan eserlerin neşredilmesi ilave olunmalıdır.

Maarif Nezareti' nin şimdiye kadar, fikirlerde ki değişme ve gelişmeleri takip ve idare etmek suretiyle, ne liselerde ne de erkek ve kız öğretmen okullarında din tedrisatına mahsus bir kitap vücuda getirmemiş veyahut getirememiş olması, iddia ettiğim şeyin en bariz delillerindendir. Gençlikte buhrana mani olmak ve mevcut buhranı ortadan kaldırmak için şu sayacağım tedbirlere başvurmak zaruridir.

1- Din derslerine ait programlar esaslı bir surette ıslah edilmeli,

2- Talebe de din muhabbeti uyandıracak bir tarzda din dersi kitapları vücuda getirilmeli,

3- Ulum-i diniyye tedrisatında İslam'ın ferdi olmaktan ziyade içtimai ve ahlaki bir din olduğu nazarı dikkate alınmalı ve bahisler ıslahat ve de fıkhi ve kelamı tabirleri ile boğulmamalıdır.

4- Fıkhi ve itikadi konular ile tedris edilirken mütehassısların bilmesi gereken tafsilattan sarf-ı nazar edilerek, zarurat-ı diniyye miktarı belletilerek, ruhi meseleye çok önem verilmeli ve öğrencide, dine karşı aşk ve muhabbet uyandırmak için, ibadetlerin ahlaki ve içtimai hüküm ve faydaları mümkün mertebe izah edilmelidir.

5- Her dersin sahası, ayrı olmakla beraber, her muallim sırası geldikçe öğrenci de din hissinin inkişafına çalışmalıdır. Ve hiç bir öğretmen öğrencinin dine karşı laubali bir şekilde tavır takınmasına sebebiyet verecek sözlerde bulunmamalıdır.

6- Dini edebiyata önem verilmelidir.

7- Mevlid-i Şerif vesaire gibi mübarek ve resmi günlerden azami bir şekilde istifade olunmalıdır.

8- Din büyüklerinin hal tercümelerinden, bilhassa hayata taalluk eden faaliyetlerinden sık sık bahsolunmalıdır.

9- Hazreti Peygamber Efendimizin Siyer-i Celile'lerinden, ahlak ve içtimaiyata taalluk eden menkıbeler de sık sık bahsolunmalıdır.

10- Ulum-i diniyye muallimlerinin menşe'lerine çok dikkat olunmalı ve bunun için Medresetü'l Mütahassısinden felsefe şubesi mezunları ile Medaris-i Aliyye mezunları esas ittihaz olunmalıdır. Yukarıdan beri izah etmeye çalıştığım sebep ve şartların tahakkuku, gençlikte fikri ve ahlaki buhranı izale ederek, bize metanet-i diniyye ve ahlakiyyeye sahip bir nesil yetiştireceği gibi, ümit ışığını parlatan ve bizi daima istikbali hazırlayan, beka ve ebediyet fikirlerini her zaman için kuvvetli bir surette yaşatacağına da kuvvetli bir imanım vardır. Binaenaleyh, işin esasında ve özünde pek mühim olan bu mesele hakkında, Muhterem heyet-i ilmiyenin nazar-ı dikkati alilerini celbetme"yi bir vecibe addediyorum.⁸²

Heyet-i ilmiye üyelerinden

Şeri'yye Vekaleti Tedrisat Genel Müdürü

Görüldüğü üzere I. Heyet-i ilmiyede maarif işleri etraflı bir şekilde ele alınmış olup devrin alimlerinden de yararlanılmıştır.

⁸² Abdürrahim GÜZEL, "İlk Heyeti İlmiye Çalışmaları, Alınan Kararlar ve Dini Tedrisat", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Sayı 4, 1987 ss. 337-356.

b) II. Heyet-i ilmiye (Nisan 1924) tarihindeki toplantısında, ilköğretim, ortaöğretim ve öğretmen okullarının süreleri ile ders kitaplarının yazdırılması gibi konularda kararlar alınmış ancak görüşülen konular arasında din eğitime neredeyse hiç yer verilmemiştir

c) III. Heyet-i İlmiye (26 Aralık 1925)

- Öğretmen okullarını belirli merkezlerde toplanıp takviye edilmesi
- Stajyer öğretmenlere verilecek pedagojik formasyonun tespit edilmesi
- Öğretmenlerin terfisi için kanuni esaslar hazırlanması
- Bir Talim ve Terbiye Dairesi kurulması
- Yatısız okullarda karma eğitim uygulanması
- Lise ve meslek okullarının belli merkezlerde toplanıp takviye edilmesi gibi konular görüşülmüş Üçüncü Heyet-i İlmiye’de de din eğitimiyle ilgili bir konu yer almamıştır.

Cumhuriyetin ilânıyla beraber 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği Yasası) ile tüm öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanmış ve okul programları üzerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Eğitim programlarındaki değişikliklerin özünü lâiklik, batıya dönüş ve müspet ilimler ve ulusal bütünlük oluşturmuştur. Bu durum dönemin idâresinin din eğitim ve öğretimine bakışını yansıtmaları açısından dikkat çekicidir.

İlköğretimin zorunluluğu ve devlet okullarında parasız oluşu 1924 Anayasasında tekrarlanmış (Md.87) ve 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunla şu hüküm getirilmiştir. (md.6) “İlköğretim çağındaki çocuklar meslek mekteplerine giremezler. İlköğretim çağını geçirmiş ve hiç öğrenim görmemiş çocukları alan kurumlar bunlara ilköğrenimi de vermeye mecburdur.” 1926 tarihli sözü geçen kanun, İlköğretim kurumlarını şehir-kasaba ve köy gündüz ve köy yatı ilk mektepleri olarak göstermiş ve gündüz ilk mekteplerinin illerin özel idare gelirleri ile açılacağını belirtmiştir.

Cumhuriyet Döneminde köylerin çoğuna uzun yıllar okul yapılamamış, öğretmen sağlanamamıştır. Okulu olan köylerde de ilköğretim 3 yıl sürelidir (1939 da I. Eğitim şurasında tüm köy ilkokulları 5 yıla çıkarılmıştır).

1926 tarihli ilkokul programı öğretimde toplu tedris ilkesini getirmiştir. Toplu tedris; bir konu işlenirken o alanda Tarihi, coğrafi bilgiler verilecek, matematik problemleri çözdürülecek Türkçe dersi verilecektir vs.. Ancak öğrenciler münfail(pasif) bir durumda kalarak böyle bir ders dinlerlerse, toplu tedris değil, toplu takrir ve yapıştırma olur. Toplu tedriste, derslerde ayrı ayrı konular işlenmeyecek bir konu çeşitli yönleri ile işlenecek, hem de öğrenciler gözlem ve deneye yönettireceklerdir.⁸³ Öğrencilerin bu yöntemi anlamamaları ve eski sistemin sürüp gitmesi bu yöntemden umulan yararı sağlamamıştır.

Ülkemizde okullarda din dersleri 1926-1935 yılları arasında seçmeli olarak okutulurken, o dönemin yönetiminin dine yönelik müdahaleleri, dini ibadetin biçimiyle sınırlı değildir; dinin içeriğinin biçimlendirilmesine dair de çaba gösterilmiştir. Din dersinin eğitim müfredatının içinde yer aldığı 1935'e kadar din derslerinde okutulacak Muallim Abdülbaki tarafından hazırlanan, 3. 4. ve 5. sınıflara okutulan din dersleri kitabı* aracılığıyla "Cumhuriyet çocuğunun" dini algısı şekillendirilmeye çalışılmıştır. 1929-30 öğretim yılına ait 5. sınıflar için din kitabında Cumhuriyet rejiminin laikliği İslam dininin bir parçası olarak anlatılmaktadır: *"Dünya işlerini, milletin iradesi için konulan kanunlar tayin eder. Beşeri muameleler, bu kanunlara tabidir. Bu muamelelerin din ile alakası yoktur. Beşeri işlerde akıl ile ilim hakimdir. İslam dini dünyaya ait işlerde aklın ve ilmin hakimiyetini kabul eder"*⁸⁴ Bireyin dinsel ibadetinin nasıl olması gerektiğinin sınırları da çizilmektedir: *"Peygamber'i, boyuna namaz kılar, oruç tutar, dua ederdi*

⁸³ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.347

* Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri kitapları Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Dairesinin 88 numaralı kararı ile İlkmeçlere ve Köymekçilerine kabul edilmiştir.

⁸⁴ Muallim Abdülbaki, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri**, Atatürk Dönemi Ders Kitabı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, s.83

*zannedenler yanılırlar. Namaz kılardı, fakat daima değil. Orucu da öyleydi”*⁸⁵ Din kitaplarında ibadetin hangi dilde gerçekleşeceğine de yer verilmiştir: *“Bir Türkün, anlamını bilmediği, anlamadığı Arapça ile Allah’a hitap etmesi, adeta papağanın konuşmasına benzer. Böyle bir hitap, böyle bir dua, elbette ruhtan doğmaz. Allah’a karşı samimi olmak, bütün duygularımızı, isteklerimizi, duyduğumuz, istediğimiz gibi söylemek için mutlaka Türkçe söylememiz, kendi anadilimizle hitap etmemiz lazımdır”*⁸⁶ Din açısından iyi bir insan olmak bir yandan vatana hayırlı olmaya bağlanmakta diğer yandan da vatanın varlığı dinin var olmasının koşulu olarak dillendirilerek dinsel inanç milli kimliğin ikincil bir ögesi, destekleyicisi olarak sunulmaktadır: *“Türk milleti, bağımsız bir millet olmasa, ne hayır yapacak paramız kalır, ne de hayrı emreden dinimiz. En büyük hayır, vatana yapılmalıdır. Vatan, eski kafalı kör bağnazların zannettikleri gibi, dua ile korunmaz”*⁸⁷ dinsel fanatizme karşı çokça ifade bulmak mümkündür; genellikle de İslam dini ile fanatizmin, bağnazlığın bağdaşmadığı vurgulanmaktadır: *“İslamlık bağnazlığı yasaklar.”; “Müslümanlık, bağnazlık yolu değil, yenilik ve medeniyet yoludur.”; “Din sahtekarları, halkı aldatmak için, medeniyetin, ilerlemenin aleyhinde bulunurlardı”*⁸⁸ denilmektedir.

1929 tarihli ilk mektepler talimatnamesine göre ilköğretimin amaçları: İlk mektepler de terbiyenin ilk ve son maksadı çocukların milli hayata layıkıyla intibak etmeleridir. Terbiyede Türklük ve Türk vatanı esas mihveri teşkil etmelidir. Çocuklarda milli hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için her fırsattan istifade edilmelidir. İlköğretim program ve talimatnamelerinin öngördüğü amaçlar doğrultusunda Bakan Dr. Reşit Galip de İlkokullarda her sabah öğrencilerin hep bir ağızdan okumaları için bir ant yazmıştır. Zamanın Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip’in yazdığı Andımız 1933’te okullarda okunmaya başlanmıştı. Mayıs 1933’te ilköğretim okullarında derse girmeden önceki toplanmalarda topluca okunmaya başlayan Andımız’ın artık okutulmaması yönündeki karar 8 Ekim 2013 tarihli ve 28789 sayılı

⁸⁵ Abdülbaki, **a.g.e.**, s.74

⁸⁶ Abdülbaki, **a.g.e.**, s.101

⁸⁷ Abdülbaki, **a.g.e.**, s.53

⁸⁸ Abdülbaki, **a.g.e.**, ss.46- 71

Resmî Gazetede yayımlanan “27/8/2003 tarihli ve 25212 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 12’nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.”değişikliği ile okutulmamaya başlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi din eğitimi uygulamaları, belli bir standarda kavuşturulamamış, zaman içinde hakim politik tutumlara göre farklı nitelikler kazanmıştır. 3 Mart 1924’te çıkarılmış olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, yeni devletin eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması için radikal bir girişim olmuştur. Bu yapı içinde din eğitim-öğretimi ihmal edilmemiş, eğitim sisteminin bütünlüğü içinde onun yerini ve nasıl uygulanacağını bu kanun yeni anlayışla belirlemiştir. Bu kanunun 4. Maddesi şudur: “Maarif Vekaleti, yüksek diniyyat mütehasşısı yetiştirmek üzere Darülfünun’da bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet, hitabet gibi hidemat-ı diniyyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.” Bu yapı içinde din eğitim-öğretimi ihmal edilmemiş, eğitim sisteminin bütünlüğü içinde onun yerini ve nasıl uygulanacağını bu kanun yeni anlayışla belirlemiştir. Bu madde hem ortaöğretim (ilköğretim ikinci kademe ve lise) hem de yüksek öğretim düzeyinde mesleki din eğitim-öğretiminin yürütülmesinin açıkça ve doğrudan dayanağı gibi görülüp, nitekim bu kanun yürürlüğe girer girmez, hemen 29 İmam-Hatip Mektebi ve İstanbul Darülfünun’da İlahiyat Fakültesi açılıverdi. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, sadece mesleki din eğitimin değil bu okulların dışındaki ilk ve orta dereceli okullarda din derslerine yer verilmesinin de yasal dayanağıdır diye, bu kanun yürürlüğe girdiğinde her tür ilk ve orta dereceli okulların, ilköğretime öğretmen yetiştiren kurumların müfredat programlarında Din Bilgisi dersi yer almaktaydı.⁸⁹ Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile oluşturulan eğitim sisteminde din eğitimi uygulamaları ana hatları ile şöyleydi: İlkokul programında 2,3,4 ve 5. Sınıflarda “Kur’an-ı kerim ve Din Dersleri” adıyla ikişer saat; ortaokul 2 ve 3. (bugünkü 7 ve 8.) sınıflarda Din Bilgisi adıyla birer saat din öğretimine yer verilmiştir.⁹⁰

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, kimilerinin iddia ettikleri gibi din eğitim öğretimini ortadan kaldırmak için çıkarılmış, kimilerine göre ise din –eğitim öğretimini genel eğitimin içine yerleştirmek ve onunla bütünleştirmek için çıkarılmış bir kanundur. Maalesef din öğretimini ortadan kaldırmak için çıkarıldığını iddia edenlerin iddialarını

⁸⁹ YÜCEL, a.g.e., 1994, s.23

⁹⁰ CİCİOĞLU, a.g.e., s.94

haklı çıkaracak uygulamalar görüldü.29 tane olan imam-hatip mektebi 1928-1930 yıllarında ikiye düşmüş ve 1930 tamamen kapatılmıştır. 1927 yılında orta mektep (ilköğretim İkinci kademe programından,1931’de öğretmen okullarının programından din dersi çıkarılmıştır. Talim Terbiye Heyeti’nin 30.11.1929 tarihli kararıyla, ilkokullardaki öğrencilerin din derslerinden imtihana tabi tutulmayacakları belirtilmiştir. 28.10.1930 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı genelgesi ile de sadece ilkokul 5. Sınıf öğrencilerinden isteyenlere Perşembe günleri öğleden sonra program dışı yarım saat bu dersin okutulabileceği bildirilmiş ve o yıl hazırlanan programda din dersine yer verilmemiş, ama programa düşülen notta bu uygulamaya işaret edilmiştir. Bu durum, yalnız şehir ilkokulları için söz konusudur ve bu okulların programından 1933’te din dersi tamamen çıkarılmıştır. Köy ilkokullarında ise 1927’de sadece üçüncü sınıfta Perşembe günleri öğleden sonra yarım saate indirilen din dersi 1939’da tamamen kaldırılmış, din eğitimi, genel eğitimin dışında bırakılmıştır.⁹¹ Bütün bunlar, hiçbir mevzuat değişikliği yapılmaksızın gerçekleştirilmiştir.⁹²

Köy okulları 19.06.1942 tarih ve 4274 sayılı köy okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile yeni bir şekil almıştır. 1. Maddesi köylerde resmi, mecburi ve parasız ilköğretim okulları ve kursları öngörmektedir. Bu okullar ve Kurslar şunlardır;

1. Eğitimli Köy Okulları
2. Öğretmenli Köy Okulları
3. Öğretmenli ve Eğitimli Köy Okulları
4. Pansiyonlu ve Pansiyonlu Bölge Köy Okulları
5. Akşam Okulları
6. Köy ve Meslek Kursları⁹³

⁹¹ Beyza BİLGİN, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980, s. 46

⁹² Muhammet Şevki, AYDIN, **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı**, 2.Basım, Dem Yayınları, İstanbul, 2005, ss., 60-71

⁹³ ALBAYRAK, vd., **a.g.e.**, ss.217-220.

Bu dönemde yukarıda sayılan okul türlerinde Din dersi ve Ahlak gibi bir derse rastlanılmamaktadır. (Örnek olması açısından) Eğitimli Köy Okulu haftalık ders çizelgesi kılavuzda şu şekilde gösterilmiştir.

	<u>Saat</u>
Yurt ve Yaşama Bilgisi	4
Aritmetik	6
Okuma-Yazma	8
Ziraat İşleri	6
Toplam	24

Beş Sınıflı Köy İlkokulu Ders Çizelgesi⁹⁴

DERSLER	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	3	3	4		
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih				2	2
Coğrafya				2	2
Yurt Bilgisi				1	1
Tabiat Bilgisi				2	2
Aile Bilgisi				1	1
Aritmetik(Geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı		1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

1946 yılında çok partili döneme girişimizle 1948 programında demokrasi anlayışının daha geniş ölçüde programa yansıdığı söylenebilir. 19 Şubat 1948'de ilkokulların 4.ve 5. Sınıflarına Din Bilgisi dersleri konuldu; ama bu dersin fiilen okutulmasına 15 Şubat 1949'da başlandı. Bu ders, program dışı ve ihtiyari idi. Çocuklarının bu derse devam etmesini arzu eden ebeveyn bu hususu okul idarecilerine bildireceklerdi. Bu dersin ihtiyari oluşu, hem öğrenci için hem de öğretmen için söz konusu idi. Bu dersten sınıf geçme yoktu.⁹⁵

⁹⁴ TAZEYAY, a.g.e., ss.57-59

⁹⁵ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.303

1950’de din dersi, yine ihtiyari olmak üzere programın içine alındı. Ayrıca seçme usulü de değiştirildi. “Çocuklarına din dersi aldırarak istemeyenler bu hususu sene başında yazılı olarak okul idaresine bildireceklerdir. Böyle beyanda bulunmayan kimselerin çocukları için imtihan ve dersler otomatik olarak mecburidir.”⁹⁶ hükmü getirildi.13.08. 1956 tarihli Bakanlar kurulu kararı ile 1956-1957 öğretim yılında ortaokulların 1.ve 2. Sınıflarına haftada birer saatlik ihtiyari Din Bilgisi dersi kondu. Seçenler için devam mecburi sınıf geçmede etkili olacaktı. Çocuklarına bu dersi aldırarak isteyenler ders yılı başında bu durumu yazı ile okula bildireceklerdi.⁹⁷

1961 Anayasasının 50. Maddesinde, “*Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyacını sağlamak devletin başta gelen ödevlerindendir. İlköğretim kız erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkanlar dan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.*” şeklindedir. Anayasanın bu hükmüne dayanılarak çıkarılan 02.01.1961 tarih ve 222 sayılı ilköğretim ve Eğitim Kanunun da ilk kez temel eğitim deyimine yer verilmiştir. Değişikliklere uğrayarak günümüzde de uygulanan 222 sayılı kanun İlköğretim alanında en önemli uygulamalardandır.⁹⁸ Anayasanın 50. Maddesi ve 222 sayılı Kanunun çıkarılması eğitimin devlet politikası olarak kabul edildiğini göstermektedir.

1974-1975 öğretim yılından itibaren ortaokulların bütün sınıflarına haftada birer saat Ahlak dersi kondu.⁹⁹1976 yılında da, ortaokul, lise ve dengi okullarla birlikte bu okulların son sınıflarına da bu ders yayıldı.¹⁰⁰ 1973 tarihli ve 1739 sayılı

⁹⁶ Turgay GÜNDÜZ, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1928-1998)”, **Bursa, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı 7, 1998,

⁹⁷ Tebliğler Dergisi, No, 921, 17 Eylül 1956

⁹⁸ İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf> (Erişim tarihi:25.07.2017)

⁹⁹ Tebliğler Dergisi, No, 1798, 22 Temmuz 1974

¹⁰⁰ Tebliğler Dergisi, No, 1900, 27 Aralık 1979

Milli Eğitim Temel Kanunu¹⁰¹ İlköğretimi 8 yıl halinde düzenlemiştir. Ve bu uygulamaya 1981-1982 öğretim yılında şimdiye kadar edinilen tecrübelerinde ışığında 10 ilköğretim okulunda deneme amaçlı uygulamaya konulmuştur. Bu sayı 1982-1983 öğretim yılında 200, 1983-1984 öğretim yılında 204 ve 1984-1985 öğretim yılında 128 okul uygulama kapsamına alınacağı açıklanmıştır. Bu ilköğretim okullarında ilk beş sınıfı bitirenlere ilkokul diploması, üç yıllık 2. Kademe sonunda temel eğitim (ortaokul) diploması verilmeye başlanmıştır. Haziran 1983 te Milli Eğitim temel Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve Ekim 1983'te çıkarılan 2917 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile getirilen değişiklikler kısaca şöyledir. "İlköğretim 6-14 yaşlarındaki çocuklar için zorunludur ve ilköğretim Okulları, beş yıllık ilkokullar ile 3 yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirildiğinde İlkokul diploması, Ortaokulun son sınıfı bitirildiğinde ortaokul diploması verilir. İlkokullar ve ortaokullar bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkan ve şartlara göre birlikte de kurulabilir. 1983-1984 yılında bazı okullarda 6 yaş uygulaması başlatıldı. Milli Güvenlik Kurulunun 28 Şubat 1997 tarihli olarak Refah Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyon hükümetine bildirdiği bir kararda ancak 8 yıllık temel eğitim almış çocukların, ailelerinin isteği ile Milli eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve denetiminde faaliyet gösteren kurslara devam etmeleri, bunun için gerekli idari ve yasal düzenlemelerin yapılması istenmiştir. ANAP-DSP-DTP Koalisyon Hükümeti 18.08.1997 tarihli kanunla ilköğretimi kesintisiz olarak 8 yıla çıkarmıştır.¹⁰² Son olarak da 30/3/2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişikliklerle ilköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur haline getirilmiştir.¹⁰³

¹⁰¹ Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi:05.07.2018)

¹⁰² AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.351.

¹⁰³ İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>, Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 05.07.2018)

1.2.2.3. Günümüz İlköğretim Okulları ve Din

Türkiye’de ilköğretim kız ve erkek öğrenciler için 4+4 yıl süreli, zorunlu ve devlet okullarında parasız olarak yürütülmektedir. Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter. Mecburi öğrenim çağına gelen çocukların okula kayıt olmaları ve okula düzenli olarak devam etmelerinden, öncelikle veliler sorumludur. Mecburi öğrenim çağında olduğu okul yönetimince saptanan çocuklar, okul yönetimi tarafından otomatik olarak okula kayıt edilir. Çocukların okula devamlarının sağlanmasını izleme yükümlülüğü okul yönetimi, muhtarlık, müfettişler, milli eğitim müdürlükleri ve mülki idare amirliklerine aittir.¹⁰⁴ Ancak mecburi ilköğretim çağı dışına çıkan ve iki yıl daha öğrenim görmesine imkân verilen ortaokul veya imam-hatip ortaokulu son sınıfındaki öğrencilerin o öğretim yılı sonuna kadar okula devamları sağlanır. Bu kapsamdaki öğrencilerden başarısız olanlar ile ara sınıflarda öğrenim çağı dışına çıkan ve iki yıl uzatma hakkını kullanan öğrencilere, ders yılı sonunda öğrenim belgesi düzenlenir ve bu öğrencilerin kayıtları e-okul sistemi üzerinden Açık Öğretim Ortaokuluna yapılır. Yine İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nde “Sağlık durumu nedeniyle okula devam etmesinin uygun olmadığına ilişkin sağlık kurulu raporu alanlar ile imam-hatip ortaokuluna kayıt yaptıran veya devam eden ve hafızlık eğitimine başladığını belgelendirenlerden o eğitim ve öğretim yılı için devam zorunluluğu aranmaz. Sağlık raporu alanlar raporları süresince, hafızlık eğitimi alanlar bu eğitimleri süresince eğitim ve öğretim yılı başından itibaren en fazla bir eğitim ve öğretim yılı okula devam etmeyebilirler. Bu sürenin bitiminde okula devamları sağlanır. Bu öğrenciler okula döndüklerinde devam edemedikleri eğitim ve öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün sorumluluğu ve koordinesinde alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyonca sınava alınırlar. Başarılı olanlar bir üst

¹⁰⁴ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> (Erişim tarihi: 15.07.2018)

sınıfa devam ettirilirlir.” denilmektedir.¹⁰⁵ Halen ilköğretim okullarında okutulan haftalık ders çizelgesine bakıldığında zorunlu derslerle alakalı bölümde, dinle alakalı derslerin ilkokul 1,2,3. Sınıfları hariç 4. Sınıfta 2 saat ve ortaokul ile imam -hatip ortaokullarının bütün sınıflarında 2 saat olmak üzere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini görmekteyiz. Ayrıca seçmeli dersler arasında yer alan, din, ahlak ve değerler bölümünde ortaokullarda seçilebilecek Kur'an-ı kerim, Hz. Muhammed'in Hayatı, dört yıl, Temel Dinî Bilgiler iki yıl seçilerek okutulabileceğini görmekteyiz.¹⁰⁶

¹⁰⁵ İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkveokuloncyon_0/yonetmelik.pdf (Erişim tarihi: 15.05.2017)

¹⁰⁶ İLKÖĞRETİM KURUMLARI (İLKOKUL VE ORTAOKUL) HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ, <http://ikgm.meb.gov.tr/upload/TTK%C3%A7izelge.pdf> (Erişim tarihi: 09.06.2017)

İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER			SINIFLAR							
			İLKOKUL				ORTAOKUL			
			1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe		10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik		5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi		4	4	3					
	Fen Bilimleri				3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler					3	3	3	3	
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük									2
	Yabancı Dil			2	2	2	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi					2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar		1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik		1	1	1	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi ve Oyun		5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor						2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım								2	2
	Trafik Güvenliği					1				
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım						2	2		
Rehberlik ve Kariyer Planlama									1	
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi					2					
ZORUNLU DERS TOPLAMI			26	28	28	30	29	29	29	29
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)					2	2	2	2
		Peygamberimizin Hayatı (4)					2	2	2	2
		Temel Dinî Bilgiler (2)					2	2	2	2
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)					2	2		
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)					2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)					2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)							2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) (4)					2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Çevre Eğitimi (1)							2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)							2	2
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Müzik (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fizikî Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller Oluşturulacaktır) (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Drama (2)					2	2		
		Zekâ Oyunları (4)					2	2	2	2
	Sosyal Bilimler	Halk Kültürü (4)					2	2	2	2
		“Şehrimiz ...” (1)					2	2	2	2
		Ortak Türk Tarihi (1)								2
		Medya Okuryazarlığı (1)							2	2
		Hukuk ve Adalet (1)						2	2	2
		Düşünme Eğitimi (2)							2	2
	Seçilebilecek Ders Saati Sayısı							6	6	6
SERBEST ETKİNLİKLER			4	2	2					
TOPLAM DERS			30	30	30	30	35	35	35	35

İmam-hatip ortaokullarında ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bütün sınıflarda birer saat ve zorunlu olduğunu, bunun yanında; Kur'an-ı kerim, Arapça, Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinin de bütün sınıflarda ve zorunlu dersler arasında ikişer saat olduğunu görüyoruz. Yine zorunlu dersler arasında yer alan ve bir saat

olan Temel Dinî Bilgiler dersini de görmekteyiz. Ayrıca seçmeli dersler arasında yer alan, din, ahlak ve değerler bölümünde Seçmeli Kur'an-ı Kerim' iki saat daha seçilerek okutulabileceğini de görüyoruz.¹⁰⁷

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

İMAM HATİP ORTAOKULLARI HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
(2018-2019 Eğitim Öğretim Yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulanacaktır.)						
DERSLER			SINIFLAR			
			5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
ZORUNLU DERSLER	Türkçe		6	6	5	5
	Matematik		5	5	5	5
	Fen Bilimleri		4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler		3	3	3	-
	T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük		-	-	-	2
	Yabancı Dil		3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi		2	2	2	2
	Görsel Sanatlar		1	1	1	1
	Müzik		1	1	1	1
	Beden Eğitimi ve Spor		2	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım		-	-	2	2
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım		2	2	-	-
	Rehberlik ve Kariyer Planlama		-	-	-	1
	Kur'an-ı Kerim		2	2	2	2
	Arapça		2	2	2	2
Peygamberimizin Hayatı		2	2	2	2	
Temel Dinî Bilgiler		-	1	1	-	
ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI			35	35	35	34
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)	1	1	1	(1) / (2)
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)	1	1	-	(1) / (2)
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)	1	1	1	(1) / (2)
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)	1	1	1	(1) / (2)
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)	-	-	1	(1) / (2)
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) (4)	1	1	1	(1) / (2)
		Bilim Uygulamaları (4)	1	1	1	(1) / (2)
	Fen Bilimleri ve Matematik	Matematik Uygulamaları (4)	1	1	1	(1) / (2)
		Çevre Eğitimi (1)	-	-	1	(1) / (2)
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)	-	-	1	(1) / (2)
		Görsel sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar vb.) (2)	1	1	1	(1) / (2)
	Sanat ve Spor	Müzik (4)	1	1	1	(1) / (2)
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller Oluşturulacaktır) (4)	1	1	1	(1) / (2)
		Drama (2)	1	1	-	(1) / (2)
		Zekâ Oyunları (2)	1	1	1	(1) / (2)
		Halk Kültürü (4)	1	1	1	(1) / (2)
	Sosyal Bilimler	"Şehrimiz..." (1)	1	1	1	(1) / (2)
		Ortak Türk Tarihi (1)	-	-	-	(1) / (2)
		Medya Okuryazarlığı (1)	-	-	1	(1) / (2)
		Hukuk ve Adalet (1)	-	1	1	(1) / (2)
Düşünme Eğitimi (2)		-	-	1	(1) / (2)	
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI			1	1	1	2
TOPLAM DERS SAATİ			36	36	36	36

¹⁰⁷ http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_12/06020448_imam_hatip_ortaokulu_hdc_2016.pdf
(Erişim tarihi: 09.06.2017)

İmam-Hatip Ortaokullar zorunlu okutulan derslerin ve seçimlik Kuran'ı Kerim derslerinin yanında 5, 6 ve 7. sınıflarda, Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, yabancı dil, Kur'an-ı kerim, Arapça, Hz. Muhammed'in hayatı ve temel dinî bilgiler derslerini (29 ders saati) almak kaydıyla, imkân ve şartları uygun olan okullarda isteğe bağlı ve zorunlu ders saatine ilave olarak haftada 7 ders saatine kadar yabancı dil veya Kur'an-ı kerim dersi verilebilir. Bu uygulamayı yapan okullarda, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınarak Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilmiş ve uygulanmakta olan yabancı dil ve Kur'an-ı kerim dersi öğretim programlarına dayalı olarak dersin zümre öğretmenler kurulunca hazırlanan öğretim programları uygulanabilir. Şeklindeki açıklamaya göre, imam-hatip ortaokullarında isteğe bağlı Kur'an-ı kerim den veya İngilizceden, adeta hazırlık sınıfı açılabilceğini de görmekteyiz.

1.2.2.3.1. Yasal Çerçeve

Türkiye'de ilköğretimle ilgili düzenlemeler ve uygulamalar gerekçesini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan alır. Türkiye'de ilköğretim, 1961 Anayasası'nın 50. maddesinde olduğu gibi 1982 yılında kabul edilen T.C.Anayasasının 42. maddesi gereğince; kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Türkiye'de halen yürürlükte olan ilköğretimle ilgili diğer yasal düzenlemeler şunlardır:

Milli Eğitim Temel Kanunu 1973 tarih ve 1739 sayılı bu yasa¹⁰⁸ Türk eğitim sistemini bir bütünlük içinde düzenleyen yasadır. Yasada, ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında ücretsiz olması, ilköğretimin amaç ve görevleri ve ilköğretim kurumlarına yer verilmektedir.

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961),¹⁰⁹ ilköğretimi düzenleyen temel yasadır. Yasada ilköğretimle ilgili genel hükümler, örgütlenme, ilköğretim

¹⁰⁸ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 20.04.2017)

¹⁰⁹ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> (Erişim tarihi: 18.11.2018)

görevlileri, okulların açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanları, kayıt ve kabul, okula devam, okulların arsa işleri, ilköğretimin gelir ve giderleri vb. konulara yer almaktadır.

3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (1992)¹¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'nın her düzeydeki örgütlenmesini ve birimlerin görevlerini düzenleyen yasadır. 30/3/2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda ¹¹¹ değişiklik yapılarak, İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur haline getirilmiştir.

5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu (2007):¹¹² Türkiye'de özel öğretim kurumlarının açılması ve işletilmesiyle ilgili konuları düzenleyen temel yasadır.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği,¹¹³ Gerekçesini birçok yasal düzenlemeden alan ve ilköğretim kurumlarının işleyişini düzenleyen yasal belgedir.

1.2.3. İlköğretim Okulu Öğretmenliği ve Türkiye'de İlköğretim Okuluna Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Gelişimi

1.2.3.1. Öğretmenlik

İçinde bulunduğu toplumu yönlendirme, yetiştirme ve yeni kültürel değerler kazandırma görevi bulunan öğretmenliğin, insanoğlunun yeryüzüne gelişi ile başlayan öğretim faaliyeti, başlangıçta aile üyeleri, kabile büyükleri tarafından

¹¹⁰ Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/73.html> (Erişim tarihi: 25.07.2018)

¹¹¹ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> (Erişim tarihi: 25.07.2018)

¹¹² 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5580.pdf> (Erişim tarihi: 18.10.2018)

¹¹³ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> (Erişim tarihi: 30.07.2018)

gerçekleştirilmiştir. Tarihsel kökeni çok eskilere dayanan öğretmenlik, bir meslek olarak, “modern okul” un doğuşuyla başlamıştır.¹¹⁴ Daha sonra bilgiler artıp karmaşıklaştıkça, genç nesle bilgi aktaracak, onun hayata hazırlanmasına yardımcı olacak bilgilerin bu iş için ayrılan özel bir kurumda (okulda) ve görevi yalnızca öğretmek olan kişilerce (öğretmenlerce) yapılması benimsenmeye başlanmıştır. Bu gün okulun ve öğretmenlik mesleğinin tarihçesi hakkında kesin bilgiler vermek mümkün olmamakla birlikte, öğretme-öğrenme işinin insanlık tarihi ile başladığı kabul edilirse öğretmenlik mesleğinin de dünyanın en eski mesleklerinden biri olduğu söylenebilir.¹¹⁵ Tarihi süreç içerisinde de öğretmenliğin bir meslek olduğu sonucuna varılmıştır.¹¹⁶ Öğretmenlik mesleği; 4 Haziran 1973 tarih ve 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ele alınmış,¹¹⁷ değerlendirilmiş ve öğretmenlik; “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili öğretim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir” diye tanımlanmıştır. Kanunda, öğretmenler bu görevlerini “Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerine ve amaçlarına uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdürler” denilmektedir. Yine adı geçen yasada “hangi kademedede olursa olsun öğretmen adaylarının yüksek öğretimden geçmeleri esastır ve öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonla sağlanır” hükümleriyle öğretmen adaylarının yetiştirme/yetiştirilmeleri de temel bazı esaslara bağlanmıştır. Yasada öğretmen, eğitim sisteminin en önemli temel ögesi olarak görülmüş, onun yetiştirme tarzı, eğitim sistemi üzerindeki doğrudan etkisinden dolayı bir düzene kavuşturulmak istenmiştir.

Tezimizde öğretmen sözcüğü ilköğretimde öğretim görevi ile yükümlüler ve her derecedeki öğreticileri kapsamaktadır. İlköğretimdeki öğretmenlerin amirleri (idareciler de bizi ilgilendirmektedir. Çünkü eğitim sistemimizde okul idareciliği

¹¹⁴ Ahmet ESKİCUMALI, “Eğitim Öğretim ve Öğretmenlik Mesleği”, II.Baskı, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Edit.Yüksel ÖZDEN, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2002, s.9

¹¹⁵ Ayla OKTAY, **Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi. Eğitim Bilimleri Dergisi, sayı 3, 1991,

¹¹⁶ Mahmut TEZCAN, **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:150, 1985, Ankara, s.325

¹¹⁷ Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi:08.08.2018)

öğretmenlikten pek farklı bir statü olarak görülmemekte ve idarecilikle öğretmenlik fonksiyonları birbirine karıştığından idareciler aynı zamanda öğretmenlik yapmaktadırlar. Toplumda hoca sözcüğü de bu anlam da kullanıla gelmiştir.

İlköğretimden 1997 yılına kadar anlaşılan 5 yıllık eğitimdi. Bu süreçte görev alan eğitimciler de sadece sınıf öğretmenleriydi. Ancak 1997 yılında ilköğretimin 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte eskiden “ortaokul” olarak bilinen kademe de, ilköğretim kapsamı içinde değerlendirilmiştir. Yine 30/3/2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda değişiklik yapılarak, İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur haline getirilmiştir. Durum böyle olunca ilköğretim öğretmenliği kavramının içine sınıf öğretmenlerinin dışında, ilköğretim okullarında görev yapan Matematik, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Fen ve Teknoloji, Görsel sanatlar, Müzik, Beden eğitimi İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Bilişim Teknolojileri, Özel eğitim, Arapça ile Rehber öğretmenleri de girmektedir.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nde de öğretmen; “ *Kendilerine verilen sınıfın veya şubenin derslerini, programda belirtilen esaslara göre plânlamak, okutmak, bunlarla ilgili uygulama ve deneyleri yapmak, ders dışında okulun eğitim-öğretim ve yönetim işlerine etkin bir biçimde katılmak ve bu konularda kanun, yönetmelik ve emirlerde belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlü kişilerdir*”¹¹⁸ diye tarif edilmektedir.

Bütün bunlardan sonra denebilir ki, öğretmen yetiştirmek bir ülke sorunu olmaktan önce bir eğitim bilimi sorunudur.¹¹⁹ Bu nedenle eğitim bilimleri tarihinden ayırmak mümkün değildir

Tarihî bir oluşum içinde sosyal bir kurum hâline gelmiş bulunan eğitim, kendisini en açık bir şekilde okul sistemi ile göstermektedir. Eğitime sosyal bir

¹¹⁸ İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, (Erişim tarihi: 30.07.2012)

¹¹⁹ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1995, s.16

görünüm kazandıran da ailedeki sosyalleşme ve eğitimden ziyade öğretmenliğin bir meslek olarak ortaya çıkması ve gelişmesi olmuştur.¹²⁰

1.2.3.1.1 Osmanlıda İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

Konunun daha iyi anlaşılması için geçmişten günümüze tarihi süreç içerisinde öğretmen eğitiminin kısaca incelenmesi ve bu konunun önemi hakkında bilgi verilmesi gereklidir.

Öğretmen yetiştirme sorunu tarih boyunca hep tartışıla gelmiştir. Bilindiği üzere eğitim ve öğretimin en önemli ögesi olan öğretmen ve onun yetiştirilmesi, eğitim sorunlarının başında gelmektedir. Tarihsel süreçte öğretilecek konular çoğaldıkça, öğretme işlevi ve öğretmenlik de önem kazanmaya başlamıştır.

Medreseleri Osmanlılar Selçuklulardan aldılar. İlk büyük medreseyi Fatih kurdu. Parasız ve yatılı oldukları, mezunlarına geçerli bir meslek sağladıkları için müderrislik, mahalle mektebi hocalığı ve din adamlığı, kadılık, çeşitli devlet işleri çekici idiler. Osmanlılarda öğretmen yetiştirme konusu ilk kez genel eğitimden ayrı bir uzmanlık alanı olarak düşünülen ve ele alan kişinin Fatih Sultan Mehmet olduğu kabul edilmektedir. Fatih Sultan Mehmet, Eyüp ve Ayasofya Medreselerinde, sıbyan mektebi muallimi olacaklar için genel medreselerden farklı bir program öngörmüştür. Bu öğrenciler genel medreselerin temel ve en zor derslerinden biri olan fıkıh yani İslam hukuku dersini okumayacaklar buna karşılık tartışma kuralları ve öğretim yöntemi adında bir ders ile tarih, coğrafya, astronomi, aritmetik, edebiyat dersleri okuyacaklardı. Böylece Fatih ilkokul öğretmeni olacaklar için, alanın özelliklerine göre bir ders programı hazırlamıştı. Bu çok önemli bir yenilik olmakla birlikte kendisinden sonra terk edilmiştir. Yine Fatih döneminde Hüseyin oğlu Ali adındaki bir sıbyan mektebi öğretmeninin Tarık-ül Edep (Eğitim Yolu Yöntemi) adlı eserinde; İlkokul öğretmenin “*çocuğun yaratılışını tanıması gerektiği*” ileri sürülmekte onun çocukların “*bireysel farklılıklarına*” göre bir eğitim öğretim

¹²⁰ Karl Ernest NİPKOV **Role Conflicts and Identity Crises of the Teacher in the School of Today** (Çev: Remzi Yavaş KINCAL: *Günümüz Eğitiminde Öğretmenin Kimlik Krizi ve Rol Çatışmaları*,) Millî Eğitim Dergisi, Sayı.82, 1981, s.49.

yöntemi uygulaması istenmektedir.¹²¹ Bunlar yüz yıllar sonra Avrupa’da ortaya atılan yeni eğitim anlayışına uygun görüşlerdir.

Osmanlı’da, 18. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra başlayan Batılılaşma ve modernleşme çabalarında önce askeri alanda, 19. yüzyılın ortalarından itibaren de sivil alanda yeni okullara ihtiyaç duyulmuştur. Askeri okullarda öğretmen ihtiyacının önemli bir kısmı yabancı uzmanlarca karşılanırken, sivil okullarda hemen yeni öğretmenlere ihtiyaç duyulmuştur. Bunu yetiştirecek bir yüksekokul ve üniversite sistemi olmadığı için, Osmanlı, 1848’den itibaren kendi öğretmen yetiştirme sistemini kurmak zorunda kalmıştır.¹²² Tanzimat’tan (1839) önceki dönemlerde medreseler kendi öğretmenlerini kendi içinden yetiştirmekte idi. Sıbyan mekteplerinin öğretmenleri de yine medreselerin ilk basamaklarında az çok okuma yazma, Arapça, gramer ve sentaks ile din bilgileri edinmiş, çoğu zaman bir caminin imam ya da müezzini olan kişilerden meydana gelirdi. Bu kişilerin yetişmesi için her hangi bir meslek formasyonunun söz konusu olmadığı görülmektedir.¹²³

Toplumdaki iki büyük öğretim kurumu Enderun ve Medreselerdi. Enderun devşirme oğlanların eğitildiği siyasal amaç güden bir kurumdu. Medreseler tek ve yaygın orta ve yüksekokullardı. Öğretici statüsündeki kişiler genellikle medreselerde bazen de otodidakt olarak(kendi kendine) yetiştirdi.¹²⁴

Osmanlı toplumu dine önem verdiği için dini öğretim yapan medreselerin ve öğretici statüsündeki kişilerin itibarı yüksekti. Bu itibar İslam’ın öğrenmeye ve öğretmeye verdiği önemden güç alıyordu. Medreseler mahalle mekteplerine hoca yetiştirerek toplum üzerindeki etkilerini sürdürüyorlardı.

¹²¹ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.5.

¹²² Mustafa ERGUN, “*Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sorunu*”, “Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu”.Ankara, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim, Gazi Mesleki Eğitim, Teknik Eğitim Fakültesi, 1987.s.11 .

¹²³ Leyla KÜÇÜKAHMET, **Öğretmen Yetiştirme (Programları ve Uygulamaları)**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1993, s.3

¹²⁴ Yahya AKYÜZ, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri**, Ankara, Doğan Basımevi, 1978, s.25

Öğretmen yetiştirmede ilk nitelik arayışı, öğretmenliğin bir meslek olarak oluşumunu da düzenleyen ilk belge olan 1851 tarihli Darülmuallimin Nizamnamesi ile başlamıştır. Bu nizamname Türk Eğitim Tarihi ve öğretmenlik mesleği için son derece önemli bir belgedir. Söz konusu nizamname ile öğretmenliğin çok özel bir eğitim ve yetenek isteyen bir meslek olarak statüsünün yükseltilmesi, öğretmen olabilmenin standartlarının geliştirilmesine başlanmıştır. Anılan belgede öğretmenlerin hukuki statülerini ve niteliklerini ilgilendiren hükümler de bulunmaktadır.¹²⁵

1847 ve 1862 yıllarında talimatlar yayınlanarak hem sıbyan mektepleri hem de sıbyan mektebi öğretmenleri için önemli yenilikler getirilmişse de bunlar öğretmen yetiştirme ve maaş meseleleri, yapılacak işin ağırlığı ve çok kapsamlı oluşları gibi nedenlerle, o sırada tümüyle gerçekleşmemiştir.¹²⁶ Türkiye’de öğretmen yetiştirme konusu 16.Mart 1848 de Darü-l Muallimin adıyla İstanbul’da kurulan öğretmen okulu temel alınmaktadır. Darülmuallimin-i Rüşd-i öğretim süresi üç yıl olan okula medreseden öğrenci aktarılmıştır. İlkokul öğretmeni yetiştirmek üzere Erkek İlköğretmen Okulu (Darülmuallimin-i Sıbyan 1868 de, 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi’ne göre kız rüştiyeleri ile sıbyan okullarının kadın öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla İstanbul’da 1870’te bir Darülmuaâllimat (Kız rüştiyelerine ve ilkokullarına öğretmen yetiştirilmek üzere kız öğretmen okulu) açıldı. Öğretmen yetiştirilmesi alanında en çok ilkokul öğretmeni yetiştirilmesine önem verilmiştir. Tahsil müddeti iki sene olan sıbyân şubesinde; Mebadii ulumu dînîye ve Risale-i ahlak dersleri veriliyordu. Tahsil müddeti üç sene olan rüşdiye şubesinde ise; mebadi-i ulumi dinîye ve ilm-i ahlak dersleri veriliyordu.¹²⁷ Taşrada ilkokul öğretmeni yetiştirilmesine ise 1875 ler den itibaren önce Bosna, Girit ve Konya’da girişilmiş,1882-1890 arasında Sivas, Bursa, Amasya, Kastamonu, Kudüs,

¹²⁵ Rafet AYDIN, “Türkiye’de Eğitimle İlgili Yapılan Bilimsel Toplantılarda ve Millî Eğitim Şûralarında Ele Alınan Öğretmen Sorunları ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın Politika ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi (1980–2004). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi., 2008, s.25).

¹²⁶ Hamza ALTIN, “1869 Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi Ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, **Elazığ, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** Sayı:13-1, 2008, s. 271.

¹²⁷ YÜCEL, **a.g.e.**, 1994, ss. 203-206.

Trabzon ve Edirne de daha sonraları da Selanik Kosava, Manastır, Aydın, Halep, Erzurum, Musul, Van ve Bolu’da okullar açılmıştır.¹²⁸

İlkokullar için 1892’de çıkarılan bir talimatta, iptidai mekteplere muallim tayin edileceklerin Darülmualimin-i İptidaiden şahadetname (diploma) almış bulunmaları ya da bir sınav sonunda yeterliklerini kanıtlamış olmaları şartı getirilmiştir.¹²⁹ 1900 ve 1904 yılları Darülmualimin ve Darülmualimat Programlarının; İptidaiye şubesinde birinci sene haftada 4, ikinci sene 3 saat olmak üzere, ‘Kur’an-ı kerim maa tecvit ve fıkhi şerif’ dersi ve birinci sene haftada 2; ikinci sene haftada 1 saat olmak üzere ‘Tarihi İslâm’ dersi görülmektedir. Rüştîye şubesinde; sadece ikinci sınıf da haftada iki saat ‘Ulumu dînîye’ dersi görülmektedir. Aliye şubesinde; Birinci sene haftada 1, ikinci sene 1 ve üçüncü sene 2 saat olmak üzere ‘Ulumu dînîye, şerhi akaid’ dersi görülmektedir. Her sınıfta bir hafta zarfında okunacak derslere bakıldığı zaman; Birinci sene haftada 2, ikinci sene 1, üçüncü sene 1 saat olmak üzere ‘Tecvit ve Kur’an-ı kerim ve tatbikatı’ dersi; her üç senede haftada 2’şer saat olmak üzere ‘Ulumu dînîye’, ikinci sene de 2 saat ve üçüncü sene de 1 saat olmak üzere ‘Ahlâk’ dersi okutulmuştur. 1904 yılı programında Rüştî Darülmualimin’inde: toplam üç sınıfın sadece birinci sınıfında haftada bir saat ‘Kur’an-ı kerim’ dersi, birinci sınıfta 2, ikinci ve üçüncü sınıflarda 1’er saat olmak üzere ‘Ulumu Diniye’ dersi, üçüncü sınıfta haftada 2 saat olmak üzere “Ahlak ve usûlü tadrîs’ dersi verilmektedir. Âliye kısmı Fen şubesi ikinci sınıfta haftada bir saat ‘Ahlâk’ dersi; Edebîyat şubesinin birinci ve ikinci sınıflarında haftada ikişer saat ‘Akait’ dersi ve ikinci sınıfta haftada iki saat ‘Ahlak ve usûlü tadrîs’ dersi görülmektedir.

1910 tarihinde neşredilmiş olan vilâyet iptidai darülmualimlerine mahsus olan tâlimatta iki senelik bu mekteplerde, birinci ve ikinci sınıfta haftada 3’er saat

¹²⁸ AKYÜZ, a.g.e., 1978, s.54

¹²⁹ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.226.

‘Kur’an-ı kerim Ulumu Diniye’ ve 1’er saat ‘İlmi Ahlak’ ve 1’er saat de ‘İslâm Tarihi’ dersi okutulmuştur.¹³⁰

Meşrutiyet döneminde çok sayıda iyi öğretmen yetiştirilmesi fikrinin önem kazandığı kısmen uygulamaya geçildiği görülür. İlköğretime öğretmen yetiştirme üzerinde önemle duran Emrullah Efendi’nin çabaları ile hazırlanan (1913) “Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkatı’nda (Geçici İlköğretim Kanunu) her il merkezinde yatılı birer Darülmuallimin açılması hükmü yer almıştır.¹³¹ Bu durum, öğretmen okullarının gelişmesinde önemli bir dönüm noktası sayılmakla birlikte, öğretmen yetiştirmeye o dönemde verilen öneme dikkat çekme açısından önem taşımaktadır. Sorun İstanbul ve taşra olmak üzere ele alınabilir. Kadın öğretmen yetiştirilmesi de yine bu dönem de gündeme gelmiştir. Bu dönemde İstanbul Darülmuallimini İl öğretmen okulları için öğretmen kaynağı haline gelmişti. Bu okullardan yeni görüş ve metotla yetişmiş bir eğitimci memleketin her köşesine (taşra öğretmen okullarına yayılarak oradaki meslektaşları ile el ele vermek suretiyle milli eğitim hayatımıza yeni bir ruh verdikleri görülmüştür.¹³²

1915 tarihinde iki senelik İstanbul İptidai Darülmuallimi üç seneye çıkarılmıştır. Bu okulların programında, birinci, ikinci ve dördüncü sene haftada birer saat olmak üzere ‘Kur’an-ı kerim ve tecvit’ dersi (üçüncü sınıfta yoktur), birinci senede haftada 2 saat, ikinci ve üçüncü sınıflarda haftada birer saat ‘ibadat’ dersi (dördüncü sınıfta yoktur), ‘Siret-i Nebeviye’ ise programda olmasına rağmen hiçbir sınıfta okutulmamıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda haftada birer saat de ‘ahlak, malumat-ı medeniye-i hukukiye’ dersi okutulmuştur.¹³³

¹³⁰ YÜCEL, **a.g.e.**, 1994,ss. 206-218

¹³¹ Rafet AYDIN, “Türkiye’de Eğitimle İlgili Yapılan Bilimsel Toplantılarda ve Millî Eğitim Şûralarında Ele Alınan Öğretmen Sorunları ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın Politika ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi (1980–2004). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)., 2008, s.127.

¹³² Faik Reşit UNAT, **Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Toplu bir Bakış**, Milli Eğitim Yayınevi, Ankara, 1964, s.34.

¹³³ YÜCEL, **a.g.e.**, 1994, ss.207-219

1.2.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirmeye çok önem verilmiş, bununla ilgili çok daha fazla çalışmalar yapılmıştır. Çünkü 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile ve daha sonra Türkiye'de o zamana kadar görülenlerle karşılaştırılamayacak kadar önemli siyasal, kültürel ve ekonomik değişmeler olmuştur. Bu gelişme ve değişmelerin kökleşmesinde, kitlelere benimsetilmesinde öğretmenlerin ve eğitimin oynayabileceği rol her zamankinden daha fazla anlaşılmıştır.¹³⁴

Cumhuriyet'in ilanından sonra öğretmenliğin bir meslek haline getirilmesine dönük ilk yasal düzenleme olan 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanununda öğretmenlik, *“devletin kamu hizmetlerinden öğretim ve eğitim görevini üzerine alan ve müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek”* olarak kabul edilmiştir. Yine bu dönemde, 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimler Kanununda da öğretmenlik; *“muallimlik devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan, sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir”* şeklinde tanımlanmıştır. 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunda *“maarif hizmetlerinde aslolan muallimlik”* hükmü getirilmiştir. 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda da öğretmenlik *“Devletin, eğitim-öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği”* şeklinde tanımlanmıştır.¹³⁵

Cumhuriyet döneminde öğretmenlerin sayıca çok az olduğu görülmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi'ne geçilirken, öğretmen yetiştirme konusu başlıca eğitim sorunlarından biri idi ve tez elden çözümler bekliyordu.¹³⁶ Özellikle İlköğretim de sayıca çok yetersizdir. Mevcutların da ülke deki dağılımları çok çok oransızdır. İlkokul öğretmeni yetiştirme konusunda Cumhuriyet döneminde izlenen yol, sayıları çok fakat öğrencisi az ve öğretimi yetersiz il öğretmen okullarının

¹³⁴ AKYÜZ, a.g.e., 1978, s.221

¹³⁵ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.380

¹³⁶ Cemil ÖZTÜRK, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996

sayısını azaltmak öğrenci mevcudu ve öğretim niteliği yükseltmeye çalışmak şeklinde özetlenebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu nedenle 25 olan ilköğretmen okullarının sayısı 1940 dan sonra 11'e düşmüş fakat öğrenci mevcudu daha çok artmıştır.¹³⁷

1924 yılında Darülmualimin ve Darülmuallimatın adı Muallim Mekteplerine dönüştürülmüştür. 1924 yılında, ilköğretmen okullarının öğretim sürelerinin beş yıla çıkarılmasına paralel olarak, Darülmualimin Müfredat Programı yürürlükten kaldırılarak, yerine yeni bir program hazırlanmıştır. Bu, İbtidai Darülmualimin ve Muallimatlara Mahsus Müfredat Programı'nda, 1915 programı gibi, Arabi ve Farsî dersleri yoktur. Dört yıllık Darülmualliminin ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında gösterilen Ahlak ve Malumat-ı Medeniye ve Hukukiyenin yerine, bu programda, dördüncü sınıfta iki saat Malumatı Vatanîye ve beşinci yılda iki saat İhtimaiyyat dersi konmuştur. Malumat-ı Vatanîye dersinde konular, Cumhuriyet rejiminin faziletlerini telkin edecek bir şekilde düzenlenmişti. 1915 programında 33 saat olan haftalık ders saati 28' e indirilmiş ve haftada yedi saat olan din dersleri ilk iki yılda olmak üzere ikişer saat olarak belirlenmiştir.¹³⁸ Birinci sınıfta din dersleri Kur'an-ı kerim'le beraber namaz, oruç, hac bahislerine ve ikinci sınıfta Peygamberimiz (sav)in menkıbelerine tahsis olunmuştur.¹³⁹

1924 yılında John Dewey, "Maârif Vekili" İsmail Safâ Bey tarafından Türkiye'ye davet edildi. Türkiye'de yaptığı gözlem ve incelemeleri sonucunda, hazırladığı raporu ne kendisini davet eden Bakan, ne de ondan sonra bu göreve gelen Vasıf Bey ve Hamdullah Suphi Bey tarafından benimsenip uygulama alanına konulmadı. Oysa 1925 yılında "Maârif Vekili" olan Mustafa Necati Bey, giriştiği reform hareketlerinde, Dewey'in raporundan önemli ölçüde, yararlandı. Yaptığı

¹³⁷ Nevzat AYAS, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi: Kuruluşlar ve Tarihçe**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara, 1948, ss.330-416.

¹³⁸ ÖZTÜRK, **a.g.e.**, ss.95, 96

¹³⁹ YÜCEL **a.g.e.**, 1994, ss. 208-221

birçok konuşmasında giriştiği yenilikleri açıklarken sözü edilen raporu kaynak olarak gösterdi.¹⁴⁰

Çok sayıda öğretmen yetiştirme sorunu ilk kez Mustafa Necati'nin Eğitim (1925-1929) Bakanlığı zamanında ele alınmıştır. 22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatına Dair Kanunla “Maarif Hizmetinde asıl olan muallimlikdir.” (md.12) ifadesi ile öğretmenlik mesleğine hem saygınlık getirmiş hem de hukuki bir statü kazandırmıştır. Necati beyin döneminde acil öğretmen ihtiyacının karşılanması arayışı devam etmiştir. Bu çerçevede meslek okullu çıkışlı olmayanlara da memurluk için aranan genel nitelikleri taşımaları şartıyla öğretmenlik yolu açık bırakılmıştır. Bu konuda en önemli kanun 20 Mayıs 1926 tarihli ve 842 sayılı İlkokul Muallim ve Muavinleri hakkındaki kanundur. Bu kanuna göre “*Eski beş senelik idadilerden ve orta mekteplerden mezun olanlar muallim mekteplerinde okunup da kendilerinin mezun oldukları mekteplerde göremedikleri derslerden imtihan vermek şartıyla ilk mektep muallimi olurlar*” (md.5) Kanunun 6. Maddesinde de eski yedi senelik idadi veya lise mezunlarıyla, yüksekokul tahsili yapanların, meslek derslerinden imtihan edildikten sonra muallim olacakları hükümleri yer almıştır.¹⁴¹

1926 yılında ise John Dewey'in etkisi ile ¹⁴² ilkokullara, İlkmuallim Mektepleri ve Köy Muallim Mektepleri olmak üzere iki kaynaktan öğretmen yetiştirilmesine başlanmıştır.

Öğretmen yetiştiren Erkek ve Kız Muallim Mektepleri (ilköğretmen okulları), il özel idarelerinden alınıp 1 Eylül 1923'te Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 1924–1925 öğretim yılından itibaren Darulmuallimin adı Muallim Mektebi ve 1935'lerden itibaren de Öğretmen Okulu olmuştur. Öğretmen okullarının 1924-1925 ders yılında programa 1. ve 2. Sınıflarda 2 şer saat olmak üzere Din Dersleri ve 1,2,3,4. Sınıflarda

¹⁴⁰ Hüseyin BAL, **1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkileri J. Dewey'in Eğitim Felsefesi**, Aydınlar Matbaası, İstanbul, 1991, s. 67.

¹⁴¹ Pakize TÜRKOĞLU, **Tonguç Ve Enstitüleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997 s.62

¹⁴² TÜRKOĞLU, **a.g.e.**, ss.61-62

2 şer saat içtimaiyat (sosyoloji) dersleri konmuştur.¹⁴³ Bu ilköğretmen okulları 1974 yılına kadar öğretmen yetiştirme işlevini sürdürmüşlerdir.

Köy okulları için öğretmen yetiştirmeye gelince, Osmanlı Öğretmen Okulları genelde şehir ve büyük kasabalarda bulunan ilkokullara öğretmen yetiştiriyordu; köyler söz konusu olduğunda da aşağı yukarı 40 bin öğretmen gerekmektedir. Bunların 100'er 200'er mezunla kapatılamayacağı açıkça görülmüştür. Bu nedenle köy ilkokullarının öğretim süresi 3 yıl kabul edilerek 1926'da Köy Öğretmen okulları kurulmuştur. İlkmektep muallimi ihtiyacını karşılamak üzere Cumhuriyet Devrinde alınan tedbirlerden biri de köyde yetişmiş çocukları alıp ilk tahsilleri üstüne üç senelik bir zamanda umûmi, meslekî ve mahalli bilgiler vererek onları öğretmen yapmak ve köy mekteplerine vermek olmuştur. Ancak bu üç dört yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Bu gâye ile 1927 – 1928 ders senesinde Denizli Erkek Öğretmen Okulu Köy Muallim Mektebine çevrilmiş ve Kayseri de Zenci Derede bir köy muallim mektebi açılmıştı. Ders programına bakıldığı zaman, üç sınıfından sadece 1. sınıfında 1 saat olarak din dersi verilmiştir.¹⁴⁴ Ancak bunlar verimli çalışma yapamadığından 1932'de kapatılmış ve köy öğretmeni yetiştirmek için yeni modeller aranmaya başlanmıştır.¹⁴⁵

1932 – 1933 ders yılı başında muallim mekteplerinin tahsil müddeti altı seneye çıkarılmış, bu okulların ilk üç senesi ilk devre sayılarak bu devrede ortaokul programlarının aynen tatbiki kararlaştırılmış, bu sûretle bu devrede din dersleri tamamen kaldırılmış, son üç seneleri ve meslekî devre sayılarak programlarına yeni bir şekil verilmiştir. Meslekî devrede rûhiyat ve terbiye gibi meslekî derslerin sayısı artırılmış, tarih dersleri programları liselerin yeni tarih programlarının aynı olmak üzere kabul edilmiş 1937–1938 ders senesi başlangıcında meslekî sınıfların psikoloji, pedagoji ve terbiye tarihi dersleri programlarına da yeni bir şekil verilmiştir.¹⁴⁶

¹⁴³ AKYÜZ, a.g.e., 2009, ss.380-381.

¹⁴⁴ YÜCEL, a.g.e., 1994, ss.182-185

¹⁴⁵ ERGUN, a.g.m., .s.14.

¹⁴⁶ YÜCEL, a.g.e.,1994, ss. 209-223

Daha sonra askerde eğitilen erlerden, köylerine döndüklerinde öğretmen olarak faydalanılması gündeme gelmiş ve uygulamasına da 1936 yılında **Eğitmen Kurslarında** başlanmıştır. Eğitmenler küçük köyler için eğitilmiştir. İlk eğitmen kursu Eskişehir'in Mahmudiye Köyünde açılmış¹⁴⁷ 1937 yılında da Köy Eğitmenleri Kanunu çıkarılmış ve hemen ardından 1937–1938 öğretim yılında biri İzmir Kızılçullu, diğeri Mahmudiye-Çifteler'de olmak üzere iki köy öğretmen okulu açılmıştır. Büyük köyler için 1937 yılında **Köy Eğitim Yurtları** açılmıştır. Bunlarda ilkokulun dördüncü, beşinci sınıfları vardır. Bu sûretle köy ilkmekteplerinin üç sınıfını bitirmiş olan çocuklar, bu müesseselere girebileceklerdir. 1938 yılı Köy Muallim Mektebinin de üç sınıfından sadece 1. sınıfında din dersi 1 saat olarak verilmiştir.

1940'da çıkarılan Köy Enstitüleri Kanunu ile köye öğretmen yetiştirme sorunu, köklü bir çözüme kavuşturulmaya¹⁴⁸ çalışılmıştır. Sözü edilen Köy Enstitüleri, köye öğretmen yetiştirmek amacıyla, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Kanunla kurulmuştur. Türkiye'nin öğretmen yetiştirme tarihinde özgün bir model oluşturduğu savunulmuştur. İlkokul öğretmenliği iki kategoriye ayrılmıştır. Köy Enstitüleri, ilkokul üzerine beş yıllık eğitim veren ve mezunu köy öğretmeni olan bir uygulama içerisine girerken Şehir Muallim Mektepleri ise İlkokul üzerine altı yıllık bir eğitim vermişlerdir. Köy Enstitüleri, Türkiye'nin 20 yerinde açılmış 1952 yılına kadar 17.341 öğretmen, 8.756 eğitmen, 1.599 sağlık memuru yetiştirilmiştir. 1946 seçimlerinden sonra kapatılma süreci başlamış, giderek özellikleri değiştirilerek klasik öğretmen okulu haline dönüştürülmüştür. 27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun'la adları da kullanılmaz olmuştur.¹⁴⁹ 1970-1971 öğretim yılına kadar, ilkokul öğretmenleri lise gibi 3 yıllık İlköğretmen Okullarında yetiştirile gelmiştir. 1970-

¹⁴⁷ Yüksel KAVAK, Ayhan AYDIN, Sadegül Akbaba ALTUN, **Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri** (1982-2007) T.C. Yükseköğretim Kurulu Yayını: Ankara, 2007, s.30.

¹⁴⁸ Tayyip DUMAN, "Cumhuriyetimizin 75. Yılında Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz ve Sorunları". Ankara, **Milli Eğitim Eğitim-Sanat- Kültür Dergisi**, :Sayı:139, Temmuz-Ağustos-Eylül 1998

¹⁴⁹ Mustafa AYDOĞAN, **Köy Enstitüleri**, 3. Basım, Köy Enstitüleri Ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara, 2007 s.14

1971 öğretim yılında süreleri 4 yıla çıkarılmıştır. 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu ile getirilen, tüm öğretmenlerin yüksek öğrenim görmeleri ilkesini gerçekleştirmek için, 1986 Nisanın dan itibaren, önceki yıllarda orta öğrenim düzeyinde yetişmiş ilkokul öğretmenlerine –sayıları 130 bin kadardır- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi tarafından 2 yıl süreli Eğitim Önlisans Programı başlatılmıştır. Bu, TV Radyo ve basılı ders malzemeleri ile yapılmıştır.¹⁵⁰ 14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası, “*Hangi öğretim kademesinde olursa olsun, bütün öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmeleri esastır.*” Hükmünü getirmiştir. Böylece 1973-1974 öğretim yılından itibaren kademeli olarak öğretmen okullarında lise programları aynen uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde öğretmen liseleri adını alan okullar, hem hayata, hem yükseköğretime hazırlama amacına dönük bir program anlayışıyla sürdürülmüştür.

Türkiye’de uzun yıllar, ilkokul öğretmenleri lise düzeyindeki ilköğretmen okullarından yetişmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan bu kurumlar uzun yıllar çok başarılı öğretmenler yetiştirmiş olmakla birlikte, daha sonraları birtakım politik çalkantılara uğramış, öğretmen gereksinimini sayıca karşılamak kaygısı ile nesnel ölçütlere dayalı nitelikli öğretmenler yetiştirme düşüncesi önemsenmez olmuştur.¹⁵¹

1974-1975 öğretim yılında köklü bir geçmişe ve deneyime sahip olan ilköğretmen okullarının bir bölümü öğretmen yetiştirme işlevini yitirerek üç yıllık öğretmen lisesi haline getirilmiş, diğerleri ise kapatılmıştır. Bu okullar günümüzde “Anadolu Öğretmen lisesi” adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.¹⁵² İlkokullara sınıf öğretmeni yetiştiren ilköğretmen okullarının, bir kısmı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun uygulanmaya başlamasıyla, 1974 yılından itibaren iki yıllık eğitim enstitülerine dönüştürülmüş, iki yıllık eğitim enstitülerinin sayıları, 1976 yılında 50’yi bulmuştur. Öğretmen yetiştirme fonksiyonunu kaybeden ilköğretmen

¹⁵⁰ AKYÜZ, a.g.e., 2009, ss.383-384.

¹⁵¹ Ersan SÖZER, Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği (Yayımlanmamış doktora tezi), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s.3.

¹⁵² KAVAK, vd., a.g.e., ss.28-29

okullarından bazıları da, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına öğrenci hazırlamak, öğretmenlik mesleğini sevdirmek amacıyla öğretmen liselerine dönüştürülmüştür. Öğretmen liseleri, 1989 yılına kadar, ortaöğretim kurumu olarak eğitim ve öğretim faaliyetini sürdürmüştür.¹⁵³ Bu okullar uzun bir süre “Anadolu Öğretmen lisesi” adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Son olarak Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 05/06/2014 tarihli ve 83203306/10.03/2288835 sayılı Bakan onayı ile bazıları fen lisesine bazıları sosyal bilimler lisesine dönüştürülmüştür.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile, her kademe için öğretmen eğitiminin orta öğretim düzeyinden yüksek öğretim düzeyine çıkarılması önemli bir aşama olarak görülmektedir. Bu yasaya dayanılarak 1974-1975 eğitim öğretim yılından itibaren sınıf öğretmeni yetiştirmek amacı ile, orta öğretim üzerine iki yıllık bir eğitim veren **Eğitim Enstitüleri** açılmıştır. Buna göre, öğretmen yetiştirme işlevi bir taraftan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında, diğer taraftan da üniversiteler bünyesinde yürütülmeye devam edilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, üç ayrı okul türü bulunuyordu. Bunlar:

Yüksek Öğretmen Okulları (Son Dönem): Dört yıl süreli ve ağırlıklı olarak liselere öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak tasarlanmış programlara sahip kurumlardı.

Yabancı Diller Yüksek Okulları: Üç yıl süreli ve yabancı dil öğretmeni yetiştirmeye yönelik okullar.

Eğitim Enstitüleri: İki yıl süreli ve sınıf öğretmeni yetiştirmeye yönelik kurumlardı.

Üniversiteler boyutunda ise; yaygın uygulama, çeşitli fakülte ve yüksekokul öğrencilerine, lisans öğrenimlerine paralel olarak fen ve/veya edebiyat fakülteleri bünyelerindeki eğitim bölümleri tarafından “öğretmenlik sertifikası” programının

¹⁵³ Yücel GELİŞLİ, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/gelisli.htm> (Erişim;25.05.2015)

sunulmasıydı. Bu uygulamada, isteyen öğrenciler, bir yandan lisans programlarına devam ederken öte yandan kendi programlarının dışında “öğretmenlik sertifikası” programına kaydolmakta ve bu programdaki dersleri de almaktaydı.¹⁵⁴

20 Temmuz 1982 tarihinde 41 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile öğretmen yetiştiren kurumlar, üniversitelere devredilerek yeni bir yapılandırılmaya gidilmiştir. Buna göre, ilkokullara öğretmen yetiştiren iki yıllık eğitim enstitüleri, eğitim yüksek okulu olarak eğitim fakültelerine, eğitim fakültesi olmayan üniversitelerde rektörlüklere bağlanmıştır. YÖK ‘ün 4 Mart 1987 tarihli kararı ile eğitim yüksek okullarının eğitim sürelerinin tedricen 4 yıla çıkarılmasına karar verilmiş ve 1989-1990 yılında yüksek okullarının öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır. YÖK’ ün eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması konusunda aldığı 04.11.1997 tarihli karar ile öğretmenlerin daha nitelikli yetiştirmelerini amaçlamış ve YÖK’ün 19.07. 2007 tarih ve sayılı yazı (11 Temmuz 2007 tarihli karar) ile eğitim fakültelerini yapılanması tamamlanmıştır.¹⁵⁵ 2006-2007 düzenlemesinde dikkati çeken bir yenilik de, daha önce ilahiyat fakültelerinde yer alan, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programlarının, eğitim fakültelerine alınması olmuştur. Aynı süreçte, diğer öğretmenlik programlarının güncelleştirilmesine paralel olarak bu program da güncellenmiştir (26.05.2006 tarih ve 2006.5.2375 sayılı YÖK Kararı’nın b maddesi). Bu değişikliğe gidilmesinin temel gerekçesi olarak, “öğretmenliğin bir meslek, bu mesleğin kazandırıldığı okulun da, öğretmen yetiştiren kurumlar olan “Eğitim Fakülteleri” olduğu, genel eğitimde yer alan 29 öğretmenlik dalının 28’inin Eğitim Fakültelerinde yer alırken bunlardan sadece birinin, ilahiyat fakültelerinde yer almasının uygun olmayacağı, dolayısıyla böyle bir yapılanmaya, Öğretim Birliği Yasası çerçevesinde, sosyal bilim olarak din kültürü öğretmeni yetiştirmenin bir elden ve bir bütünlük içinde ele alınması amacıyla gidildiği” ifade edilmiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ ALBAYRAK, vd., **a.g.e.**, s.35.

¹⁵⁵ KAVAK, vd., **a.g.e.**, s.39.

¹⁵⁶ KAVAK, vd., **a.g.e.**, ss.66-67

1.2.3.1.2.1. Cumhuriyet Dönemi Köye Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları

1.2.3.1.2.1.1. Köy Muallim Mektepleri

Cumhuriyet Dönemi'nde köy öğretmeni yetiştirme alanında ilk köklü ve başarılı girişimler Mustafa Necati zamanında yapılmıştır. 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına dair kanun ile öğretmen okulları İlk Muallim Mektepleri ve Köy Muallim Mektepleri olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştı. 1926 Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesine göre, köy muallim mekteplerinin öğretim süresi üç yıl idi. Parasız ve yatılı olan bu okullar köy ilkokullarına model oluşturacak şekilde kurulup yönetilen birer tatbikat mektebi bulunacak okullardı.¹⁵⁷

1.2.3.1.2.1.2. Köy Eğitim Kursları

1934 yılında Cumhurbaşkanlığı Muhafız Kıtasında, İsmail Hakkı Tekçe paşanın erlere okuma-yazma öğretmedeki gayretleri ve buradan terhis olanların köylerde okuma-yazma öğretmeye başlamaları ve bir zamanlar Prusya ordusunda da, askerde eğitilen askerlerden terhis olunduktan sonra öğretmen olarak yararlanma uygulamasının başarılı olması üzerine, Atatürk, Saffet Bey'e ordunun zeki çavuşlarının kısa süreli kurslardan geçirildikten sonra köylere “eğitmen” olarak atanmalarını teklif etmiş, uygulanmasına da 1936 yılında Eskişehir'in Mahmudiye köyünde bir “Eğitmen Kursu” açılmış ve **Eğitmen Kurslarında** başlanmıştır.¹⁵⁸

Öğretim süresi sekiz ay olan eğitmen yetiştirme işi daha sonraki yıllarda da sürdürülmüştür. Acil öğretmen gereksinimini karşılamak amacıyla 1937 yılında “3238 Sayılı Köy Eğitim Kanunu” çıkarılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı'nın ortak çalışmaları ile askerde başarılı olan çavuşlar 6 – 8 aylık “Eğitmen Kursu'na” tabi tutularak yetiştirilmişler ve ayda 10 TL karşılığında köylere

¹⁵⁷ Aydoğan ATAÜNAL, *Türkiye’de İlkokul Yetiştirme Sorunu ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’daki Çağdaş Uygulama ve Eğilimler (1923-1994)* Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1997, s.16

¹⁵⁸ Mustafa ERGUN, “Atatürk Döneminde Öğretmen Yetiştirme”, Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi Ve Uygulamaları Sempozyumu, Ankara, Gazi Eğitim Fakültesi 16-17 Mart 2006

gönderilmişlerdir.¹⁵⁹ Eğitimciler küçük köyler için yetiştirilmişti. Büyük köyler için 1937 yılında **Köy Eğitim Yurtları** açılmıştır.¹⁶⁰ Dönemin yöneticileri, sayısı 40.000'i bulan ve önemli bir bölümünün nüfusu 400'den az olan köylere, kısa zamanda öğretmen gönderilemeyeceği gerçeğini dikkate alarak, Ziraat Bakanlığı ile işbirliği yaparak pratik bir çözüm yolu aramışlardır. Böylece askerliğini yapmış, okuma yazma bilen, tarım işleri ile uğraşan köylü gençler bir öğretim yılı süren kurslardan geçirilerek sınavda başarılı olanlara “eğitmenlik” yetkisi verilmiştir.¹⁶¹

1.2.3.1.2.1.3. Köy Öğretmen Okulları

Köye öğretmen yetiştirme faaliyetlerin den köy eğitim kurslarının yanında iki tane köy öğretmen okulu açılmıştır. Bu okullar üç kısma ayrılmıştı.

İlkokul Kısım: Köy öğretmen okullarına bağlı beş sınıflı birer ilkokul vardı. Bunların açılış amacı; üç sınıflı köy okullarından mezun olan çocuklara tam devre bir ilkokulu bitirme ve böylece köy öğretmen okullarında okuma imkanı vermektir. İlkokul kısmı ileriki yıllarda köy öğretmen okullarının bütün sınıfları oluştuğunda, aynı zamanda “tatbikat mektebi” işlevini de görecekti.

Orta Kısım: Ortaokul sınıfları, öğretmen okullarına hazırlık vazifesi görmektedir. Bu sınıflara, tam devreli köy okulunu bitirmiş çocuklarla, köy öğretmen okullarının ilkokul kısmını bitirmiş öğrenciler alınıyordu. Ve bazı köyde geçerli meslekler öğretiliyordu.

Öğretmen Okulu: Okulun bu kısmına geçen öğrenci; orta kısımda iken öğrendikleri köy mesleklerinden birinin uygulama ve stajını yaparak öğretmenlik mesleğine hazırlanmaya başlıyordu. Köy hayatı ile sıkı teması koruyarak bu kısmı bitirince köy ilkokulu öğretmeni olarak hayata atılıyordu.¹⁶² Bu 1937'den 1940'a

¹⁵⁹ Hasan Hüseyin, DİLAVER, **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994, s.34.

¹⁶⁰ ALBAYRAK, vd., a.g.e., s.175.

¹⁶¹ Niyazi ALTUNYA, **Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış**, Kelebek Matbaası, Ankara, 2005, s.19

¹⁶² ÖZTÜRK, a.g.e.. 1996 ss.27-41

kadar olan bir dönemi kapsayan bir uygulamadır. Bu okullar ve Köy Eğitim Kursları Köy Enstitülerinin temelini oluşturacaktır.¹⁶³

1.2.3.1.2.2. Köy Enstitüleri

İnönü Dönemi'nin eğitim hareketlerinin kendinden önceki dönem olan Atatürk Döneminde olduğu gibi eğitimi yaygınlaştırma faaliyetlerine yer verildi. Bunun için nüfusun çoğunluğunu barındıran ve okuma yazma oranı düşük olan köylerden başlamak gerekiyordu. İşte Köy Enstitüleri fikri bu düşüncenin bir sonucudur. Köy Enstitüleri İnönü Dönemi'nin ve Türk eğitim tarihinin, kimilerine göre olumlu, kimilerine göre olumsuz en önemli kilometre taşlarından biridir.¹⁶⁴ Cumhuriyet tarihinde, köy enstitüleri kadar yankı uyandıran kurum olmamıştır.

Köy öğretmen okulları gelişmeye başlayınca bu işi daha ileriye götürmek ve düzenlemek için 17 Nisan 1940 yılında 3803 sayılı “Köy Enstitüleri Kanunu” yayımlandı. Şehir öğretmen okulu mezunları köyde çalışmaya istekli değillerdi. Köye gidenler ise çok geçmeden şehir ve kasabalara dönmekteydiler. Bu öğretmenlerin köy yaşantısına yabancılıkları sebebi ile, öteden beri siyasiler köye öğretmen yetiştirmek için çeşitli önerilerde bulunuyorlardı.¹⁶⁵ Şöyle ki enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sağlıklı ve yetenekli köy çocuklarının seçilerek alınacağı ve yine enstitülerde köy yaşamını geliştirici bilgiler ve etkinliklerle aydınlatılacakları için bunlar köylere yerleşmekte ve köy şartlarına uymakta güçlük çekmeyeceklerdi. Amaçları arasında öğretmen açığını kısa sürede kapatmak öğretmen yanında köyün diğer eleman ihtiyaçlarını karşılayacak elemanları yetiştirmektir. Kız öğrencilerle karma bir eğitim öğretim uygulanıyordu. 12-17 yaşlarındaki kız ve erkek çocukların yatılı olarak bir arada okumalarının yanlışlığı köy enstitülerinin kabullenememesindeki etkenlerdendir. Yasa tasarısının TBMM'de görüşülmesi sırasında Kâzım Karabekir, enstitülere yalnızca köy çocuklarının

¹⁶³ KAVAK, vd., **a.g.e.**, s.30

¹⁶⁴ Zafer TANGÜLÜ, Oğuzhan KARADENİZ, Sinan ATEŞ, “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretime Öğretmen Yetiştirme”, 9. Ulusal Sınıf öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20- 22 Mayıs 2010), Elazığ, 2010, ss. 1056-1060.

¹⁶⁵ Yahya Kemal KAYA, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Geliştirilmiş** 4.Baskı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri, Ankara, 1984, ss.188-189

alınmasının ülkede kentli-köylü ayırımını doğuracağını öne sürerek, tasarımı şu sözlerle şiddetle eleştirmiştir: “ ...Parti programında sınıf ayırımı yok diyoruz ama onu elimizle yaratıyoruz... Biz şehir ve köy çocuklarını birbirleriyle kaynaştıracak yerde bir safiyeti fikriye ile ayırırsak sonra acaba bu köylere başka taraflardan yapılacak telkinlerle günün birinde biz bu şehirlilerin karşısında başka fikirlerle onları mücehhez bulmaz mıyız?”¹⁶⁶ demiştir.

Okul binalarını genelde öğrenciler yapmışlardır. Köy enstitüsü öğretmenleri gittikleri yerde 20 yıl kalma zorunluluğu getirilmiştir. 1940-53 yılları arasında, özellikle köy ilkokullarına öğretmen yetiştirme bakımından büyük bir ihtiyacı karşılayan Köy Enstitüleri (toplam 21 okul), söz konusu dönemde 15 bine yakın öğretmen ve 2000 civarında sağlık elemanı yetiştirmiştir.¹⁶⁷ Köy Enstitüleri okuma ve yazma olarak ülkede bir oransal artış meydana getirdiği kuşkusuz doğrudur. Teknik ilim ve mesleki ihtisaslaşma anlamında da önemli adımlar atılmıştır. Fakat doğrudan öğrenciye dolaylı olarak cemiyete dini ve ahlaki malumatı vermek konusunda herhangi bir adım atılmadığı görülmektedir. Bu noksanlık gerek köy enstitüsü öğretim programına bakıldığında, gerekse içtimai hayata bakıldığında belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerle bu modelin başarılı ve özgün bir model olduğunu savunanların yanında, köy enstitülerinde din eğitimi gösterilmemesi, bunun yerini dünyevi ilimlerin alması bu alanı boş bırakmıştır. Daha önceki dönemdeki muadili okullara göz attığımızda ise dini ilimlerin varlığı belirgin olarak göze çarpmaktadır. Köy enstitü mezunlarına öğrenci ve halk eğitiminde biçilen rollere baktığımızda toplumda seküler bir kültürün oluşturulmak istendiği ortadadır. Eğitim programları ise bu duruma gerek doğrudan gerek dolaylı olarak etki yapmaktadır. Köy enstitülerine bu minvalde yapılan eleştirilere göz attığımızda Necip Fazıl'ın şu sözleri dikkat çekicidir: “ Son günlerde peçesi kaldırılan ve bazı temayüllere göre tekrar ihyası için zemin aranan köy enstitüleri davası,

¹⁶⁶ Necdet AYSAL, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 35-36 Mayıs-Kasım 2005, s.274

¹⁶⁷ Cemil ÖZTÜRK, **Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yay., İstanbul, 1998, ss.298-299

memleketimizdeki Komünizma hulûlünün Şahdamarını çizer. Köy Enstitüleri, Anadolu çocuğunun ruh topografyasını silerek, dümdüz ederek, üzerinden silindir gibi geçerek, boşalan yere, ahlaksızlık, milliyetsizlik, maddecilik ve komünizma çatısını kurulması için girişilen hesaplı ve sevgili bir arsa teşebbüsüdür. Anadolu çocuğunun ruh mezbahasıdır.”¹⁶⁸ görüşünü savunanlarda olmuştur.

Eleştiriler köy enstitülerinde verilen eğitimin mesleki ve teknik yönüne değil değiştirilen eğitim programlarının muhtevasıdır. Bu sebeple yeni bir toplum yaratmanın gayretinde olan bu hareket temelini maddeci felsefeler oluşturduğu yönünde eleştirilere hedef olmuştur. “Kemalist rejimin laikleşme reformları, dini bireyin vicdanı ile ilgili bir konu yapmakta neredeyse inanılmayacak ölçüde başarılı olmuştur. Ama laiklik rejimi içinde manevi ve ahlaksal sorunların çözülmesinden de kaçınılmazdı. Devrimin en ateşli yandaşları bile çok geçmeden din kurumunun denetiminin kalkması ile toplum dışı ve toplum karşıtı hareketlerin salgın denebilecek bir şekilde yayılmaya başladığına, doğru ya da yanlış, inanıyorlardı. Okullarda söz dinlememek ve disiplin olayları, toplumda intiharlar, cinayetler, cinsel yaşamda anarşi, aydınların ve devlet adamlarının dikkatlerini toplumun manevi ve ahlaksal değerlerinin yönünün ne olacağı sorusu üzerine çekmeye başladı.”¹⁶⁹

Köy enstitülerinin Türkiye’ye özgü bir model olduğunu savunan ve Köy Enstitülerinin başarılı olduğunu ve bu başarılı dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali YÜCEL ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı TONGUÇ ikilisinin payının büyük olduğu kabul edilir görüşünü savunanlarda vardır. Bu okul mezunlarının bir kısmı köy enstitülerine öğretmen, bölge müfettişi, gezici başöğretmen, bölge okul müdürü olarak atanmış, az sayıdaki mezun da okul asistanı olarak görev almıştır. Ancak 27 Kasım 1947 tarihli Bakanlık yazısıyla Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü

¹⁶⁸ Necip Fazıl KISAKÜREK, **Türkiye’de Komünizma ve Köy Enstitüleri**, İstanbul, Doğan Güneş yayınevi, İstanbul, 1962, s.28-29

¹⁶⁹ Kirby FAY, **Türkiye’de Köy Enstitüleri**, (Çev. Niyazi Berkes), Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2010, s.95

kapatılmıştır. 1952 yılında program değişikliğine gidilmiş ve Şubat 1954 te 6234 sayılı kanunla tamamen kapatılmıştır.¹⁷⁰

1.2.3.1.2.3. Şehir ve Kasabalara Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları

1.2.3.1.2.3.1. İlköğretmen Okulları

İlköğretmen okulları Cumhuriyetin başlangıcından 1974 yılına kadar ilkokullara öğretmen yetiştirme işlevini sürdürmüşlerdir. İlköğretime öğretmen yetiştirme ve istihdamı politikasının, Türkiye’de şehir ve köy yaşantısının birbirinden farklı olması nedeniyle 1925 yılında, “köy muallim mekteplerinin kurulması önerilmiştir. köy muallim Mekteplerinin kurulması önerisini, o dönemde “Türk Eğitim Sisteminin temel esaslarıyla ilgili çalışmalar yapan John Dewey de onaylamıştır.¹⁷¹

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif teşkilatına Dair Kanun ile iki tip Öğretmen Okulu getirilmiştir. Bunlardan birincisi Muallim Mektepleri (Öğretmen Okulları) diğeri ise köy muallim mektepleridir (köy öğretmen okulları).¹⁷² Necati Bey’in döneminde acil öğretmen ihtiyacının karşılanması arayışı devam etmiştir. Bu çerçevede meslek okulu çıkışlı olmayanlara da memurluk için aranan genel nitelikleri taşımaları şartıyla öğretmenlik yapma yolu açık bırakılmıştı. Bu konuda en önemli kanun 20 Mayıs 1926 tarihli ve 842 sayılı ilk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkında Kanundur.

Bu kanuna göre: “Eski beş senelik idadilerden ve orta mekteplerden mezun olanlar, muallim mekteplerinde okuyup da kendilerinin mezun oldukları mekteplerde göremedikleri derslerden imtihan vermek şartıyla ilkmektep muallimi olurlar.” (md.5) Kanunun 6. maddesinde de eski yedi senelik idadi veya lise mezunlarıyla,

¹⁷⁰ Yüksel KAVAK, vd., **a.g.e.**, s.31

¹⁷¹ Orhan ÖZALP, **Cumhuriyetin İlk Yıllarından İtibaren Kimler Öğretmen Olmuştur**, Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara, 2000, s.15

¹⁷² ATAÜNAL, **a.g.e.**, s.16

yüksek okul tahsili yapanların, meslek derslerinden imtihan edildikten sonra muallim olacakları hükümleri yer almıştır.¹⁷³

Türkiye’de 1923-1924 öğretim yılı başında 20 tane öğretmen okulu vardı. 1924-1925 öğretim yılında bu sayı 24 e çıkmış ve erkek ve kız muallim mektebi adını almıştır. 1924’ten önce ilkokul sonrası dört yıl süreli olan öğretmen okulları, önce beş yıla, 1932-1933 Öğretim Yılında da altı yıla çıkarıldı. İlk üç sınıf ile birinci devre öğretmeni yetiştiriliyordu. Nüfusun büyük bölümü köylerde yaşadığı için köy öğretmen okullarına ağırlık veriliyordu. 1926’dan itibaren ilkmualim mektepleri ve köy muallim mekteplerinden mezun olan öğretmenler ilkokullara atanmaya başlandı.

1932- 1933 ders yılı başında, İlköğretmen okullarının süresi 6 yıla çıkarılması, ilk üç yıl ilk devre sayılarak bu devrede ortaokul programlarının aynen tatbiki kararlaştırılmış, son üç yıl da mesleki devre sayılarak yeni bir program yapılmıştır. O tarihten itibaren, ilk devreye öğrenci alınmamış, üç yıl sonra, ortaokul mezunları doğrudan mesleki devreye alınarak yetiştirilmiş ve bu sistem yıllarca sürmüştür.¹⁷⁴ Bütün öğretmenlerin aynı kaynaktan yetiştirilmesi amacıyla, köylere öğretmen yetiştiren köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi Dördüncü Milli Eğitim Şurasında önerilmesine rağmen, 1953 yılına kadar iki tip ilkokul öğretmeni yetiştirme politikası sürdürülmüştür. Daha sonra, Beşinci Milli Eğitim Şurası’nda alınan karar doğrultusunda, 1954 yılında köy enstitüleri ile öğretmen okulları **“İlköğretmen Okulları”** adı altında birleştirilmiş, ilkokul öğretmenlerinin daha yeterli eğitim görmeleri için ilkokul öğretmeni yetiştiren okulların liseye dayalı iki veya üç yıllık yüksek öğretim kurumları haline getirilmesi¹⁷⁵ kararlaştırılmıştır.

1961 yılında çıkarılan 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun geçici 3.Maddesi, Bakanlığa 10 yılda 85–90 bin sınıf öğretmeni yetiştirme görevi vermiş,

¹⁷³ ALBAYRAK, vd., a.g.e., s.21.

¹⁷⁴ a.g.e., s.21

¹⁷⁵ a.g.e., s.175

bunun sonucu öğretmen okullarının sayısı 80'e, öğrenci sayısı 54 bine, mezun sayısı da 9 bine yükselterek¹⁷⁶ sayı problemi çözülmeye çalışılmıştır.

Daha önce genel lise mezunu sayılabilmek için fark derslerini tamamlamak zorunda olan ilköğretmen okulu mezunu öğrenciler bu uygulamayla genel lise mezunlarına denk sayılmışlar ve üniversite giriş sınavlarına başvurma hakkını elde etmişlerdir. Hem yapıda hem de programlarda değişiklik getiren bu düzenleme ile ilköğretmen okullarının statüsü yükseltilmiş ve programlar daha kapsamlı hale getirilmiştir. Ayrıca ilköğretmen okullarının eğitim sürelerinin arttırılması, birkaç yıl sonra gerçekleşecek olan ilkokul öğretmeni yetiştirme işlevini yükseköğrenim düzeyine taşıma girişimleri için de önemli bir başlangıç olmuştur.

14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, “Hangi öğretim kademesinde olursa olsun, bütün öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmeleri esastır.” hükmünü getirmiştir. Böylece 1973-1974 öğretim yılından itibaren kademeli olarak öğretmen okullarında lise programları aynen uygulanmaya başlanmıştır. 1974-1975 öğretim yılında köklü bir geçmişe ve deneyime sahip olan İlköğretmen okullarının bir bölümü öğretmen yetiştirme işlevini yitirerek üç yıllık öğretmen lisesi haline getirilmiş, diğerleri ise kapatılmıştır.¹⁷⁷ Bu okullar uzun bir süre “Anadolu Öğretmen lisesi” adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Son olarak Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 05/06/2014 tarihli ve 83203306/10.03/2288835 sayılı Bakan onayı ile bazıları fen lisesine bazıları sosyal bilimler lisesine dönüştürülmüştür.

1.2.3.1.2.3.2. İki Yıllık Eğitim Enstitüleri

1973 yılında yayımlanan 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanununda” bütün öğretmenlerin hangi basamak olursa olsun yüksek öğretimden geçmesini ön görüyordu. Bakanlık bu yasal zorunluluğu gerçekleştirmek için 1974-1975 öğretim yılından itibaren iki yıllık eğitim enstitülerini kurmaya başlamıştır. Bu nedenle bazı

¹⁷⁶ DİLAVER, a.g.e., s.37

¹⁷⁷ KAVAK, vd., a.g.e., ss.28-29.

ilköğretmen okullarında böyle iki yıllık Eğitim Enstitüleri dönüştürülerek faaliyet göstermişlerdir. Kuruluş yılında öğrencilerini öğretmen liselerinden alan iki yıllık eğitim enstitüleri 1976-1977 öğretim yılı başından itibaren üniversite seçme sınavlarında genellikle en düşük puan tutturan öğrencilerin gittikleri bu okullara öğrenci alınması, yetiştirilmesi ve mezun edilmesi işlerine ideolojik ve politik amaçların karıştığı öne sürülmüş ve konu tartışılmıştır.¹⁷⁸ Eğitim sistemi içinde halen iki yıllık eğitim enstitüsü mezunları görev yapmaktadırlar.

1.2.3.1.2.3.3. Eğitim Yüksek Okulları

Ortaokullara öğretmen yetiştirmede temel kaynak üç yıllık eğitim enstitüleri olmuştur. Bu okullar, 1978-79 öğretim yılından 1981-82 öğretim yılı sonuna kadar “Yüksek Öğretmen Okulu” adıyla işlevlerini sürdürmüşlerdir. Bu okullar ilköğretmen okulu ya da lise mezunlarını sınavla kabul etmekteydiler.¹⁷⁹

1940’larda çok ciddi bir sorun haline gelen ortaokul öğretmen açığını kapatmak amacıyla yurdun çeşitli yerlerinde yeni enstitüler açılmıştır. 1969’a kadar sayıları 10’a yükselen bu kurumlar 1977-78 öğretim yılında 18’e ulaşmıştır. Eğitim Enstitülerinin üç yıl süreli olarak ortaokullara dal öğretmenini yetiştirme işlevi 1978-79 öğretim yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten itibaren bunlara “Yüksek Öğretmen Okulu” denmiş, sayıları azaltılmış ve programları lise öğretmenini de yetiştirebilecek biçimde dört yıl olarak yeniden düzenlenmiştir.¹⁸⁰ 1981’de yapılan bir düzenleme ile “sınıf öğretmeni” yetiştiren bu okulların sayıları on yediye indirilmiştir.¹⁸¹ Eğitim enstitüleri 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı KHK ile ÖSYM sistemine bağlanarak 20.07.1982 tarihinden itibaren Eğitim Yüksekokulu adını almıştır.¹⁸² 20 Temmuz 1982 tarihinde 41 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile öğretmen yetiştiren kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığından alınarak tüm mal ve mülkleriyle birlikte

¹⁷⁸ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.383.

¹⁷⁹ KAYA, a.g.e., ss.204-205

¹⁸⁰ KAVAK, vd., a.g.e., s.31

¹⁸¹ ALBAYRAK, vd., a.g.e., s.176

¹⁸² DİLAVER, a.g.e., s.39

üniversitelere devredilerek yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Buna göre, ilkokul öğretmeni yetiştiren iki yıllık eğitim enstitüleri, Eğitim Yüksek Okulu olarak Eğitim Fakültelerine, eğitim fakültesi olmayan üniversitelerde rektörlüklere bağlanmıştır.¹⁸³ Geçiş aşamasının ilk yılı olan 1982-83 öğretim yılında, bu fakültelerin bölüm ve anabilim dalları Milli Eğitim sisteminin yapısı ve gereksinimleri de dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir.¹⁸⁴ 1990-1991 öğretim yılında öğretim süreleri 4 yıla çıkarılan eğitim yüksek okulları 1993 yılında eğitim fakültelerine bağlı birer bölüm haline getirilmişlerdi.

1.2.3.1.3. Eğitim Fakülteleri ve Günümüzde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

1981 yılında çıkarılan Yükseköğretim Kanunu (2547 Sayı ve 6 Kasım 1981) ve bunu tamamlayan Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (41 Sayı ve 20 Temmuz 1982 tarih) ile Türk yükseköğretim sisteminde kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerden biri de; Türkiye’deki tüm yükseköğretim kurumlarının üniversitelere bağlanmasıdır. Üniversite dışındaki diğer yükseköğretim kurumları gibi, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları da (İki yıllık eğitim enstitüleri ve 4 yıllık yüksek öğretmen okulları) üniversitelere bağlanmışlardır. 4 yıllık eğitim enstitüleri Yüksek Öğretmen Okulları, eğitim fakültesi, iki yıllık eğitim enstitüleri eğitim yüksekokulu adını almış, yabancı diller yüksekokulları kaldırılarak, Eğitim Fakültelerinin ilgili bölümlerine bağlanmıştır. İki yıllık eğitim enstitülerinden eğitim yüksekokullarına dönüştürülen kurumlar, 1988/89 öğretim yılına kadar iki yıllık öğretim süresiyle “sınıf öğretmeni” yetiştirmeye devam etmişlerdir. Eğitim yüksekokullarının öğretim süreleri 1989-90 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarılmıştır.(YÖK’ün 23 Mayıs 1989 tarih ve 89.22.876 sayılı kararı). Öğretmen yetiştirme işlevinin üniversitelere devredilmesinin ardından geçen yaklaşık 15 yıl sonra, Yükseköğretim Kurulu öğretmen yetiştirme konusunda kapsamlı bir düzenleme gerçekleştirmiştir. Yeni düzenleme öğretmen yetiştirme programlarında

¹⁸³ ALBAYRAK, vd. **a.g.e.**, s.176.

¹⁸⁴ KAVAK, vd., **a.g.e.**, s.38.

okullarda uygulamaya ayrılan zamanı önemli ölçüde arttırmakta ve bu kapsamda öğretmen adaylarının meslekte gereksinim duyacakları öğretmenlik deneyimini gerçek ortamda yani okullarda kazanmasını öngörmektedir. - 21.07.2006 tarih ve 2348-16273 sayılı yazı (21 Temmuz 2006 tarih ve 2006.9.3299 sayılı karar).

1997-1998 öğretim yılından itibaren, temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra, Yüksek Öğretim Kurulunun öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde öğretmen yetiştiren fakültelerin öğretim programlarına birtakım yeni düzenlemeler getirilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerini yetiştiren İlahiyat Fakültelerinin lisans programlarında da bu kapsamda bazı değişiklikler uygulanmaya konulmuştur. Böylelikle, Türk milli eğitim sisteminin ilköğretim ve orta öğretim kademelerinde okutulan zorunlu dersler arasında yer alan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerini yürütebilecek uzman öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla bazı ilahiyat fakültelerinde, ilk defa 1998-1999 öğretim yılından itibaren öğrenci kabul etmiş olan, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği lisans programları açılmıştır.

Ortaöğretim kademesine Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmeni yetiştirme sürecinde ise YÖK'ün, 11.07.1997 tarih ve 97.23.1600 sayılı kararı ile İlahiyat Lisans Programından mezun olanlara branş öğretmeni olarak atanabilmeleri için ayrıca Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programından da mezun olma şartı getirilmiştir.

YÖK Genel Kurulu'nun bu defa 26/05/2006 tarihinde aldığı karar ile ilahiyat fakültelerindeki mevcut programlar öğrencilerini mezun edene kadar öğretimlerine devam etmekle birlikte, Eğitim Fakülteleri bünyesinde ilk defa Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölümleri açılmıştır. Eğitim Fakülteleri bu karar doğrultusunda kendi bünyelerinde çalışmalarına devam edecek olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümlerine 2006-2007 öğretim yılı başından itibaren öğrenci kabul etmeye başlamış ve 2009-2010 öğretim yılında ilk mezunlarını da vermiştir. Bu değişikliğe gidilmesinin temel gerekçesi olarak, “öğretmenliğin bir meslek, bu mesleğin kazandırıldığı okulun da, öğretmen yetiştiren kurumlar olan “Eğitim Fakülteleri” olduğu, genel eğitimde yer alan 29 öğretmenlik dalının 28'inin eğitim fakültelerinde

yer alırken bunlardan sadece birinin, ilahiyat fakültelerinin de yer almasının uygun olmayacağı, dolayısıyla böyle bir yapılanmaya, Öğretim Birliği Yasası çerçevesinde, sosyal bilim olarak din kültürü öğretmeni yetiştirmenin bir elden ve bir bütünlük içinde ele alınması amacıyla gidildiği”¹⁸⁵ ifade edilmiştir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölümünün adı 27.07.2010 tarihinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Eğitimi Bölümü olarak değiştirilmiştir. Son olarak üniversitelerin Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyelerinde akademik faaliyetlerine devam etmekte olan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi bölümü, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının 06.06.2012 tarihli kararı ile öğrenci ve öğretim elemanlarıyla birlikte üniversitelerin İlahiyat Fakültesi bünyelerine aktarılmıştır.

1.2.3.1.4. Diğer Öğretmen Yetiştirme Çalışmaları

1.2.3.1.4.1. Yedek Subay Öğretmenlik

Öğretmen yetiştirmenin yetersiz kalmasından doğan öğretmen açığını kapatmak amacıyla başvuru yollarından biri yedek subay öğretmenlik uygulamasıdır. 11 Ekim 1960 tarihli bir kanunla lise ve dengi okul mezunları ile üniversite ve yüksekokullardan mezun olamadan ayrılanlar bir kurstan geçirilerek askerliklerini köylerde ilkokul öğretmeni olarak yapmışlardır. Bunlardan isteyenler, 26 Temmuz 1963 tarihli bir kanunla sürekli olarak öğretmenliğe geçmişlerdir.¹⁸⁶

1.2.3.1.4.2. Muvakkat Öğretmenler

222 sayılı ve 5 Ocak 1961 tarihli İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile ortaokul ve dengi okulların mezunlarından 18 yaşını tamamlayanlar, kurstan geçirilmek suretiyle ilkokullara “muvaqqat öğretmen” olarak atanmışlardır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ KAVAK, vd., **a.g.e.**, ss.66-67

¹⁸⁶ AKYÜZ, **a.g.e.**, 2009, s.390.

¹⁸⁷ ALBAYRAK, vd. **a.g.e.**, s.176.

1.2.3.1.4.3. Vekil Öğretmenler

Vekil öğretmenlik günümüzde de uygulanmasına devam edilen bir sistemdir. Öğretmen olarak atanacak şartları taşıyanlardan ihtiyacın karşılanması amacı ile okullara öğretmen olarak atanmalarıdır.¹⁸⁸

1.2.3.1.4.4. Eğitimlik

Öğretmen açığı Osmanlı Döneminden başlayarak Cumhuriyet Dönemine kadar devam etmiştir. İhtiyacı karşılamak amacıyla sınırlı mezun veren az sayıdaki öğretmen yetiştiren okulların dışında çeşitli kurslar açılarak öğretmen temini yoluna gidilmiştir. İşte köylerin öğretmen ihtiyacını kısa vadede karşılamak için düşünülen tedbirlerden birisi de “eğitmenlik” tir.1937’de Eskişehir’de eğitim kursu açılmış ve asker ocağında onbaşı, çavuşluk yapmış köy gençleri altı aylık bir kurstan sonra “eğitmen” adıyla küçük köylere ve 3 yıllık ilkokullara gönderilmiştir.¹⁸⁹ Uygulama 1946-1947 yılına kadar sürdürülmüştür.

1.2.3.1.4.5. Öğretmenlik Formasyonu

1970’lerden itibaren çeşitli fakültelerden mezun olan, fakat öğretmenlik yapmak isteyenler bir pedagojik formasyondan geçmek zorunda idiler. Bu formasyon eğitim fakültelerine göre yeterli ve yetersiz olarak veriliyordu. En son 1997 ve 1998 yaz tatillerinde MEB, çeşitli fakülte mezunlarından atadığı binlerce öğretmene 40 iş gününde tamamlanan öğretmenlik formasyonu kursları açmıştır.¹⁹⁰

1.2.3.1.4.6. Mektupla Öğretmen Yetiştirme

1974’te bütün lise mezunlarına yüksek öğretim yaptırmayı vaat eden dönemin hükümeti, mektupla yüksek öğretim denen bir uygulamaya gitmiş ve 46000 öğrenci bu yolla öğretmen yetiştiren programlara alınmıştır. Çeşitli dallarda öğretmen yetiştirilmeye çalışılmıştır. Ve sistem çok kısa tutulmuş sulandırılmış çok kısa sürede

¹⁸⁸ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.390.

¹⁸⁹ DİLAVER, a.g.e., s.34

¹⁹⁰ AKYÜZ, a.g.e., .ss.390-391

öğretmen yetiştirme amacıyla kullanılan sistemle öğretmenlik mesleği iyi yetişmemiş binlerce öğretmenle dolmuş ve meslek tarihi gelişimi içinde bundan zarar görmüştür.¹⁹¹

1.2.3.1.4.7. Hızlandırılmış Programla Öğretmen Yetiştirme

1975'ten sonra özellikle eğitim enstitülerinde siyasal ve ideolojik amaçlı şiddet olayları nedeni ile öğretim normal sürdürülemedi ve binlerce öğrenci okullarına devam edemediler. 1978 yılında bu duruma hızlandırılmış programlarla çözüm bulma yoluna gidilmiştir. Çok yoğun dersler ve birden fazla öğretimle yapılan bu uygulamada, normal öğretim süresinin %25-%50 si kadar bir süre çalışma yapılabilmektedir. Bu şekilde on binlerce gence öğretmen diploması verilmiştir.¹⁹² Bu durum her geçen gün güçlendirilmesi gereken mesleği daha da yıpratmıştır. Kamu oyunda bu uygulama ile “bu kadar sürede kabak bile yetişmez” vb. kaba alaylar yapılması meslek adına üzücüdür. Bu öğretmenlerden de halen emekli olmamış sistemin içinde çalışanlar mevcuttur.

1.2.3.1.4.8. Askerliğini Öğretmen Olarak Yapanlar

19 Aralık 1987 tarihinde yayınlanan bir yönetmeliğe göre;

a. Yedek subaylığa hak kazanıp da mesleği öğretmenlik olanlar, ya da öğretmen olabilecek eğitimi almış olanlar

b. Erbaş, er olup da mesleği öğretmenlik olanlar, uygun niteliği taşıyan okul mezunlarından istekliler,

Temel askerlik eğitimleri sonucunda öncelik sırasına göre tesbit edilip kalan sürelerini Milli Eğitim Bakanlığının emrinde öğretmenlik yaparak tamamlarlar.¹⁹³

¹⁹¹ a.g.e., s.391

¹⁹² a.g.e., s.391

¹⁹³ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.391

1.2.3.1.4.9. Tüm Fakülte ve Yüksekokul Mezunlarının Öğretmen Ataması

Milli Eğitim Bakanlığı 1996 yılında meslek dışından, 50 bin işsiz üniversite ve yüksek okul mezununu sınav bile yapılmadan hem de ilkokul öğretmeni olarak atamıştır. Bu şekilde on binlerce kişi, hiçbir öğretmenlik formasyonu almadan ve sınavsız mesleğe girmiştir.¹⁹⁴ Bu tür atamaların öğretmenliğin meslekleşmesini ve saygınlığını olumsuz etkilediği açıktır.

1.2.4. İlköğretim Okulları, İlköğretim Öğretmenleri ve Din Öğretimi

Eğitim bireyin, toplumda ortaya çıkan yeni durumlara uyum sağlamasına yardımcı, dinamik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Toplumda var olan eski değerlerle birlikte çağa uygun yeni değerler üretmek ve bunları yeni yetişen kuşağa kazandırmak eğitimin görevleri arasındadır.

Geleceğin yetişkinlerini yetiştiren kurumları olarak karşımıza eğitim kurumları yani okullar çıkmaktadır. Okulların temel taşı ise öğrenciler ve öğretmenler oluşturur. Öğrencilere kazandırılmak istenen yeni davranışlar veya davranış değişikliği öğretmenler tarafından gerçekleştirilir. Öğretmenlerin üstlendiği bu rol toplum için büyük bir önem taşımaktadır. Öğretmenin, öğrenci ve eğitim programlarını etkileme gücü diğer öğelere oranla daha fazladır.¹⁹⁵ Çünkü ürünün istenilen niteliklere sahip olmasında en önemli faktör öğretmenlerdir.

Öğrenci niteliklerinin, öğretmen nitelikleri ile özdeşleştiğine dikkat çekilirse, öğretmen niteliğinin eğitim sisteminin işleyişi ve başarıya ulaşmasında önemli bir konuma sahip olduğu görülecektir. Eğitim sisteminden verimli sonuç alabilme geniş ölçüde öğretmenin kalitesine bağlıdır. Eğitim ve öğretimde hedefler ne kadar iyi belirlenirse belirlensin, ders konuları ne kadar fonksiyonel seçilip organize edilmiş

¹⁹⁴ Ali GURBETOĞLU, “Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Reform İhtiyacı”, 9. Sınıf öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs 2010), Elazığ, s. 618-623

¹⁹⁵ Tanju GÜRKAN, **İlkokul öğretmenlerinin Öğretmenlik Tutumları ile Benlik Kavramları Arasındaki İlişki**, Devlet Basımevi, Ankara, 1993, s.3

olursa olsun, o hedeflere sahip öğretmenler elinde yürütülmedikçe beklenen sonucun alınması mümkün değildir.

Nitelikli insan gücü yetiştirme görevi kurum olarak okula, dolayısıyla öğretmene verilmiş önemli bir sorumluluktur. Öğretmenin eğitim sistemi içindeki yerinin bu kadar önemli olması doğal olarak öğretmen yetiştirmenin de önemini artırmaktadır.¹⁹⁶ Aile ortamından yeni ayrılan ilköğretim çocuklarının bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimleri açısından önemli bir dönemde olması ilköğretimin önemini artırmakta ve ilköğretim öğretmenlerine çocukları gelişmeleri ve yetişmelerinde önemli görevler yüklemektedir.

Küçükahmet; öğretmenlerin yalnızca tutum ve davranışları değil, öğrenciyi etkileyen tüm özellikleri, gördüğü eğitime göre şekillenmektedir, diğer bir deyişle öğretmenin niteliği eğitimin niteliği ile özdeşir”¹⁹⁷ diyerek öğretmenlerin aldıkları eğitimin önemini vurgulamaktadır. Yine “öğretmen bir yandan öğrencileri gerekli bilgi ve becerilerle donatmaya çalışırken, diğer yandan da kişiliği ile onları etkiler”¹⁹⁸ diyerek öğretmenin öğrettikleri ile davranışları arasında çelişki olması öğretimi olumsuz yönde etkileyeceğine hatırlatarak öğretmenin öneminin altını çizmiştir.

Hemen hemen bütün ülkelere vatandaşların iyi bir yurttaş olması için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla zorunlu temel eğitim (ilköğretim) kurumları oluşturulmuştur. Ülkemizde de 6-13 yaşları arasındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsayan ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır.¹⁹⁹ Milli Eğitim Temel Kanunu ile ülkemizde ilköğretimin amaç ve görevleri de şöyle belirlenmiştir.

¹⁹⁶ GÜRKAN, a.g.e., s.3

¹⁹⁷ Leyla KÜÇÜKAHMET, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi yayınları, Ankara, 1986, s.134

¹⁹⁸ Leyla KÜÇÜKAHMET, **Öğretmen Yetiştirme (Programları ve Uygulamaları)**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1993, s.77

¹⁹⁹ İlköğretim ve Eğitim Kanunu <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> (Erişim Tarihi :02.08.2012)

1. İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır. İlköğretim bu temel amaç ve görevlerin yerine getirilebilmesi için, sekiz yıllık öğrenim süresi boyunca birçok dersler okutulmaktadır. Bu okullarda okutulan derslerden birisi de zaman zaman programdan çıkarılmış, bazen seçmeli olarak okutulmuş ve 1982 yılından bu yana da zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersidir. Son olarak yukarıda da zikredildiği gibi 30/3/2012 tarih ve 6287 sayılı yasa ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişikliklerle ilköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur haline getirilmiştir. Burada, günümüzdeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin aldıkları dini eğitimi ve yaşadıkları ortamdaki dini eğitim öğretimin önemi açısından din eğitimi ve öğretiminin tarihi seyrine göz atılacaktır.

1.2.4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde İlköğretim Okullarında Din Eğitimi

Hız. Muhammed (s.a.v.)'e 610 yılında inmeye başlayan İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı kerim'in ilk emri "oku" olmuştur.²⁰⁰ Bundan böyle artık kendisine gönderilen bütün dini bilgileri (vahiy) Hız. Peygamber çevresindeki insanlara öğretmeye başlamış (tebliğ), böylece dinde ilk "öğretmenlik" görevini yapmıştır.

Türklerin İslam'ı kabul etmeleri ile birlikte, eğitim ve öğretimlerinin dini anlayış yönünde gelişmeye başladığı bilinmektedir.²⁰¹ İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde cuma, sima, mesed, muhadra, muhadrat olarak tanınan ilköğretim

²⁰⁰ Alak, 1

²⁰¹ Selahattin PARLADIR, *İslam da Örgün Din Eğitimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜSBE, İzmir, 1984, s.28

kurumları, ülkemizde de mektebhane, mekteb-i sıbyan, mahalle mektebi, taş mektep, darüttalim, darülm adlarıyla anılmıştır. Öğretmenlerine muallim, fakih, dinar, öğrencilerine tilmiz, muhadri, sabi denilen bu kurumların gayesi, önceleri küçüklere Kur'an öğretmekti. Ancak zamanla, İslam ahlakı ve İslam ilmihali gibi konularda programa eklenmiştir.²⁰²

Tanzimat devrinde (1839-1876) ilköğretimde, sırf dini ve ahlaki olan derslerin yanında dünyevi bilgilerde (Türkçe, lügat,yazı vb) ²⁰³ okutulmaya başlanmıştır.

Mutlakiyet döneminde (1878-1908), önceleri Evkaf Nezareti'ne bağlı bulunan ilkokulların dışında Mekatib-i İbtidaiye ve Usul-i Cedide mektepleri de denilen maarif nezaretine bağlı yeni ilköğretim okulları açılmıştır. Bu dönemin bazı derslerinde eksiltmeler yapılmış din ve ahlak derslerinin saatleri artırılmıştır.

1892'de İstanbul ve kasaba mekteplerinin (üç yıllık) programlarında, Kur'an-ı kerim 1. sınıfta 12 saat, 2. sınıfta 6 saat, 3. sınıfta 5 saat, ilmihal 1. sınıfta 2, 2.ve 3. sınıflarda 3 saat olarak yer almaktadır. Köy ilkokullarında ise Kur'an-ı kerim 2. sınıfta 6 saat, 3.ve 4. sınıflarda 5 saat, ilmihal 2,3 ve 4. sınıflarda üçer saat okutulmuştur.²⁰⁴

II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) çıkartılan 1913 tarihli "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" ile İlköğretimin parasız olduğu hükme bağlanmış ve öğretimin süreside altı yıl olarak tesbit edilmiştir. Bu dönemin programında ders çeşitleri artmış, önceki dönemlerde olmayan, resim, beden eğitimi, mektep oyunları, askeri talim,(kızlar için ev idaresi) gibi derslerle, okutulan ders sayısı 18'i bulmuştur. Ancak bu dönemde çıkartılan "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" ne göre hazırlanan ilkokulun amacı "zorunlu öğrenime tabi olan çocuklara hayat için gerekli olan bilgilere kavuşmuş, dinine bağlı, yurtsever, gayretli ve çalışkan insanlar

²⁰² AKYÜZ, a.g.e, 2009., s.73

²⁰³ AKYÜZ, a.g.e., 2009,s.140

²⁰⁴ AKYÜZ, a.g.e., 2009, ss.197-198

yetiştirmektedir” olarak belirlenmesine rağmen,²⁰⁵ aynı yıl tesbit edilen programda din dersine rastlanılmamaktadır.²⁰⁶ İlköğretimin “mecburi” oluşu, onu diğer eğitim kurumlarından daha önemli bir konuma getirmektedir. Bu okuldan mezun olan bir çocuğun başka öğrenime devam etmeyebileceği ihtimali göz önünde bulundurularak, burada okutulacak derslerin ve bu dersleri okutacak öğretmenlerin ve kazandırılması hedeflenen davranışların önemi bir kat daha artmaktadır.

1.2.4.2. Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Okullarında Din Öğretimi

Cumhuriyet Dönemi’nin bir bütün olarak incelenmesi yerine dönemler olarak incelenmesi yerinde olacaktır. Bu dönemlerin 1923-1939 arası, 1948-1982, 1982-2000 ve 2000 den günümüze. Cumhuriyetin kuruluşundan (29 Ekim 1923) önceki dönemde Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi, camiler, medreseler, tekkeler, Enderun ve Sıbyan mektepleri, idadi ve sultaniler gibi çeşitli öğretim kurumlarında yapılıyordu.²⁰⁷

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim alanında yapılan en önemli yenilik 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunudur. Bu kanun ile bütün okullar Maarif vekaletine bağlanmıştır.²⁰⁸ Türk eğitim tarihin de en uzun yaşamış olan medreseler ve sıbyan mektepleri kapatılmıştır.²⁰⁹ Söz konusu kanundan sonra, din eğitimi konusunda olumsuzluklar görölmeye başlamış, ilköğretim okulları da bundan nasibini almıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin ilk ilkokul programı “1924 ilkokul programıdır.” Din dersleri 1924 yılı ilkokul programında “Kur’an- kerim ve din dersleri” adı altında birinci sınıf hariç her sınıfta haftada ikişer saat okutulmuştur. Dersin amaçları arasında “Kur’an-ı kerim Elifbası gösterildikten sonra “Kur’an-ı kerim tedrisine

²⁰⁵ Cavit BİNBAŞIOğLU, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, MEB Yay., İstanbul, 1995, s.34

²⁰⁶ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.232

²⁰⁷ Mehmet Zeki AYDIN, “Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı”, *MEB. Din Öğretimi Dergisi*, S.37, 1992, s.55

²⁰⁸ AYDIN, a.g.m., s.55

²⁰⁹ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.276

başlanacak, muallim, bu derslerde münasebet düştükçe, Hz. Peygamberin menakıb-ı seniyesini izah ederek İslam muhabbetini çocukların kalbinde yaşatacaktır.”²¹⁰ İbaresini yer almaktadır.

1926 yılında 4. ve 5. sınıftaki haftalık ders saati ikiden bire indirilerek ders seçmeli hale getirilmiş, böylece 2. ve 3. Sınıflarda haftada ikişer saat, 4. ve 5. Sınıflarda da birer saat seçmeli din bilgisi dersi okutulmaya başlanmıştır.²¹¹

1929 yılında bu ders 2. ve 3. sınıflardan kaldırılarak 4. ve 5. sınıflarda birer saat okutulmaya devam edilmiş ve 1930 programında din dersleri yalnızca 5. sınıf öğrencilerine ebeveynlerinin izniyle haftada yarım saat okutulan bir ders haline gelmiştir. Böylece etkinliği giderek zayıflatılan bu ders 1931 yılında şehir ilkokullarından, 1939 yılında da köy ilkokullarından tamamen kaldırılmıştır. Din derslerinin, tekrar okul programlarına girmeye başladığı 1949²¹² yılına kadar Türkiye’de hiçbir örgün eğitim kurumunda yer almamıştır.

Bu dönemde devletin eksik bıraktığı din eğitimi durmamış, gizli ve kaçak olarak, ilkel metotlarla olumsuz yönde gelişmiş, hurafe ile dini hakikatler birbirine karışmış din eğitimi adı altında milletin birliği ve bütünlüğünü zedeleyici akımlar ortaya çıkmıştır. Bunları takip eden devletin güvenlik görevlileri ise, dini kültür açısından yetersiz olduklarından, bir cereyana bağlı olanla, normal ibadetini yapan vatandaşı ayırt edememişler ve zararlı yayın şüphesiyle Kur’an-ı kerim ve ilmihal kitaplarını bile toplamışlardır.²¹³

Yaşanan bu tecrübeden sonra nihayet şubat 1949’ da ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına haftada iki saatlik din dersi konmuştur. Program dışı ve ihtiyari olan bu dersi çocuklarının okumasını isteyen ebeveynler bu durumu okul idaresine

²¹⁰ AKYÜZ, a.g.e., 2009 ,s.302

²¹¹ AYDIN, a.g.m., s.55

²¹² AKYÜZ, a.g.e., ss.302-306, AYDIN, a.g.m., s.55

²¹³ Beyza BİLGİN, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Emel matbaacılık, Ankara, 1980, s.147

bildirecekler, bu dersler resmi ders saatleri dışında verilecek ve sınıf geçmeyle bir ilgisi olmayacaktı.²¹⁴

İlköğretim programını okutan sınıf öğretmenlerinin 1949 yılına gelinceye kadar ki aldıkları eğitim ve bu aldıkları eğitim içerisinde din eğitiminin ağırlığı konusuna bakmak, söz konusu dönemdeki öğretmenlerin din öğretimi formasyonunu tesbit etmenin yararlı olacağını düşünüyoruz. Bunun için sınıf öğretmenlerini yetiştiren kurumların programlarına bu açıdan bakmak durumundayız.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sınıf öğretmenlerinin önemli bir kısmı medreselerin alt sınıflarından ayrılmış olanlardan, bir kısmı da Darülmualimin ve Darulmuallimat mezunlarından²¹⁵ oluşuyordu.

Ülkemizde ilkokullara (sıbyan okulları) öğretmen yetiştirmek amacı ile açılan ilk kurum “Darulmuallimin-i Sıbyan” dı.(1868) Bu okul, 1869 tarihli maarifi umumiye Nizamnamesinin 66.maddesi ile Rüşdiye, İdadi ve Sultanilere öğretmen yetiştiren üç bölümlü Darulmuallimin’in bir bölümü haline getirildi. Aynı nizamnamenin 68. maddesi ile ayrıca “Darulmuallimat” da kurulmuştu.²¹⁶ 1924-1925 öğretim yılında Darulmuallimin’in öğretim süresi 5 yıla çıkarıldı ve adı muallim mektebi oldu. Bu okullar 1935 ‘te ise öğretmen okulu adını aldılar.²¹⁷ 1924 yılında yapılan bu düzenleme ile Muallim Mekteplerinin programlarında 1.ve 2. Sınıflarda ikişer saat “din dersleri” adıyla bir derse yer verilmişti. Bu ders 1931 yılında programlardan çıkarıldı.²¹⁸

Bunlar dışında 1927 yılında köy enstitülerinin ilk örnekleri olan Denizli Erkek Muallim Mektebi ve Kayseri Zincidere’de Köy Muallim Mektebi açıldı. Akyüz’e göre bu kurumların programları öteki muallim mekteplerinden hemen

²¹⁴ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.303

²¹⁵ Muhammet Şevki AYDIN, **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni**, Dem Yayınları, İstanbul, 2005., ss.51-71

²¹⁶ Aydoğan ATAÜNAL, a.g.e., s.15

²¹⁷ AKYÜZ, a.g.e., 2009., s.329

²¹⁸ Ömer OKUTAN, **Din Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, MEB Yay., İstanbul, 1983, s.418

hemen hiç farklı değildi, öğretimi daha zayıftı. Bu kurumlardan ilki 1932’de ikincisi de 1933’de kapatıldı. 1936 yılında Köy öğretmen okulları açıldı. 1940 yılında bu kurumlar, Köy enstitüleri adını aldılar ve sayıları 14’e ulaştı. Köy enstitülerinin programlarında din derslerine yer verilmemişti.²¹⁹

Buraya kadar verilen bilgiler doğrultusunda 1924-1948 arası dönemi değerlendirdiğimizde, Cumhuriyetin ilk yıllarında din derslerini okutan medrese veya eski muallim mektebi mezunu öğretmenlerin istenilen düzeyde olmasa da dini bilgilerinin olduğunu görmekteyiz. Ancak bunlar pedagojik formasyon açısından yetersizdiler. Yukarıda da ifade edildiği gibi din dersleri 1931 yılında sınıf öğretmenlerinin yetiştiği kurumların programından çıkarılmıştır. Dolayısıyla belirtilen tarihten sonra bu kurumlardan yetişen öğretmenler din eğitimi formasyonu açısından eksik yetişmişlerdir.

İlköğretim II. kademe (ortaokul) da ise 1924-1949 yılları arası dönemde 1924 yılı ortaokul programlarında 1.ve 2. sınıflarda haftada birer saatlik “Din Dersleri” adıyla bir ders yer almıştı. Ancak bu program 1927 yılında değiştirildi ve din dersi programdan çıkarıldı.²²⁰ Programdan çıkarılana kadar din derslerini Darül Fünun İlahiyat Fakültesi, Darül Hilafet’il İslamiye Medresesinin Kısım-ı Ali mezunları ve diğer medrese mezunları okutmuştur.²²¹

Darul Hilafet-il İslamiye Medreselerinin 1914’deki programlarında alan dersleri ve kısmen de genel kültür dersleri vardı. Ayrıca 1. sınıfta İlm-i Terbiye adlı bir derse de yer verilmişti. Bir yıl sonra bu ders programlardan çıkarıldı ve programlar pedagojik formasyon derslerinden tamamen yoksun bırakıldı. Dolayısıyla bu kurumdan yetişen öğretmenler pedagojik formasyon bakımından yoksun yetiştiler.²²²

Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun dördüncü maddesi gereğince, 1924 yılında açılan İstanbul Darul Fünun İlahiyat Fakültesine gelince; Okutan’a göre söz konusu

²¹⁹ AKYÜZ, a.g.e., 2009., ss.338- 340

²²⁰ YÜCEL, a.g.e., 1994, s.166

²²¹ AYDIN, a.g.e., 2005, s.69

²²² AYDIN, a.g.e., 2005, .s. 69

Fakültenin programında günümüzdeki anlayışla, genel kültür, özel alan bilgisi ve pedagojik formasyona yönelik dersler bulunmaktaydı.²²³ Bu fakülte ilk mezunlarını 1927 yılında verdi. Ancak bu yıldan sonra ortaokullarda din dersleri kaldırılmıştı. Zaten buradan mezun olanlar öğretmen olarak tayin edilememiştir. Öğrenci mevcudu her geçen gün azalan fakülte 1933 yılında tamamen kapatılmıştır.²²⁴

Yine buraya kadar verilen bilgilerden hareketle 1924-1948 arası dönemde ortaokullar da yer alan din derslerini okutan öğretmenlerin bu dersle ilgili alan bilgilerinin ve özel öğretim yöntemleri formasyonlarının olmadığı söylenebilir.

1949-1982 yılları arasına baktığımızda, yaklaşık 20 yıllık bir aradan sonra 19 şubat 1949 tarihinde ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına yeniden din derslerinin konulması kararlaştırıldı. Derste okutulacak kitap bulunamadığı gerekçesi ile uygulamaya bir yıl sonra geçilebildi. Buna göre bu ders ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında isteğe bağlı olarak (öğrenci velisi bu dersin okutulması için yazılı dilekçe ile idareye başvuracaktı.) ve program dışında, yani ya sabahın erken saatinde veya günlük dersler bittikten sonra okutulabilecekti.²²⁵ Derslerde sınıfta kalma gibi bir durum söz konusu değildi. Bu dersler hem öğrenci ve hem de öğretmen için ihtiyari olma özelliği taşıyordu. 1950 yılında bu ders program içine alındı.²²⁶

Programlara din dersleri konulmaya başlayınca, hizmet öncesi eğitimlerinde bu dersleri almamış olan öğretmenler bu dersleri okutmaya başladılar. Bu soruna çözüm bulmak gerekçesi ile 1951 yılında köy enstitülerinin programlarına (3. ve 4. sınıflarına) haftada bir saat din bilgisi dersi kondu. 1953 yılında ise öğretmen okullarının programlarına (9. ve 10. sınıflarına) haftada birer saatlik mecburi din

²²³ OKUTAN, **a.g.e.**, s.418

²²⁴ AYDIN, **a.g.e.**, 2005, .s.75

²²⁵ Mustafa ÖCAL, “Cumhuriyet Döneminde İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde Din Öğretimi”, (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Tarihçesi), Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, s.316

²²⁶ AYDIN, **a.g.e.**, 2005, s. 84

bilgisi dersleri konuldu.²²⁷ Köy enstitüleri 1954'te yayınlanan 6234 sayılı kanunla ilköğretmen okulları ile birleştirildi.²²⁸

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu ile öğretmenliğin devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği olduğunun kabul edilmesi ve öğretmenlerin hangi yönetim kademesi olursa olsun yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması gerektiği hükmü getirilince, ilkokullara sınıf öğretmeni yetiştirmek üzere 2 yıllık eğitim enstitüleri açılmaya başlandı. 1974-1975 öğretim yılından itibaren bazı öğretmen okullarının bünyelerinde 2 yıllık eğitim enstitüleri açılırken, bazı öğretmen okulları da öğretmen liselerine dönüştürülmüştü.²²⁹ Böylece 1924-1974 yılları arasında 50 yıl, lise düzeyinde bir eğitimle ilkokul öğretmeni yetiştirme uygulaması son buldu.²³⁰

1974-1975 öğretim yılına gelindiğinde, ilkokulların 4. ve 5. sınıflarına haftada birer saat olmak üzere zorunlu “Ahlak Dersleri” konuldu. Din dersleri ise yine haftada bir saattir ve ihtiyari idi. Bu durum 1982 yılına kadar böyle devam etti.²³¹ Programlardaki ahlak ve din derslerini sınıf öğretmenleri okutuyorlardı.²³²

Eğitim Enstitülerinin 1979-1980 öğretim yılındaki programlarına baktığımızda 4. sınıfta “Din Bilgisi Öğretimi” adlı bir derse de yer verildiğini görmekteyiz.²³³ Aydın’a göre bu dersin adı ile içeriği farklı idi. Bu ders dinin nasıl öğretileceğinden ziyade, bir takım dini bilgilerin verilmesine yönelikti.²³⁴

Bu bilgiler ışığında, 1949-1982 yılları arasındaki dönemde ilkokullardaki din derslerini okutan sınıf öğretmenlerinin din öğretimi açısından ne alan bilgilerinin ne

²²⁷ ÖCAL, a.g.s., s.316

²²⁸ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.342

²²⁹ a.g.e., s.332

²³⁰ ATAÜNAL, a.g.e., s. 50

²³¹ Beyza BİLGİN, Mualla SELÇUK, **Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri**, Gün yay. Ankara, 1997, s.20

²³² AYDIN, a.g.e., 2005, s.86

²³³ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.333

²³⁴ AYDIN, a.g.e., 2005, s.103

de bu alanın öğretimiyle ilgili bilgi ve becerilerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Bu dönemde ilköğretimin ikinci kademesi olarak ve ortaokul olarak adlandırılan bölümde ise, 13 Ağustos 1956 tarihinde Bakanlar Kurulunun 7805 sayılı kararı ve MEB Talim Terbiye Dairesinin 19.09.1956 tarih ve 4286 sayılı genelgesi ile din derslerinin “isteğe bağlı olarak” ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında haftada bir saat okutulması kararlaştırıldı.²³⁵

Ayrıca 1974-1975 öğretim yılından itibaren ortaokulların programlarına haftada bir saat zorunlu ahlak dersi kondu. Din dersleri ise yine haftada bir saat ve ihtiyari idi.²³⁶

Programlara din dersleri konmaya başlayınca bu dersleri okutacak öğretmen ihtiyacı belirmiştir. Bu ihtiyaç uzun yıllar din öğretimi konusunda yeterli derece de bilgi ve becerisi olmayan sınıf ve diğer branş öğretmenleri ile giderilmeye çalışılmıştır. Sayıları sınırlı olsa aşağıdaki üç kurumdan yetişen öğretmenlerle bu alandaki ihtiyaç zamanla daha sağlıklı bir şekilde karşılanır olmuştur. Bu kurumlar şunlardır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüleridir. 1982 yılından günümüze ise; 1982 Anayasasının 24. maddesiyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu hale getirildi. Böylece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, İlköğretim 4.5.6.7. ve 8. sınıflarda 2 şer saat, ortaöğretim yani lise 9.10.11. ve 12. sınıflarda ise haftada birer saat olarak belirlendi.

Bu dönemde ilköğretim I. kademedeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini sınıf öğretmenleri okutmaktaydılar. Bu öğretmenler Eğitim Yüksek

²³⁵ Recai DOĞAN, “1980’e kadar Türkiye’de Din Öğretimi Program Anlayışları”, (1924-1980), Din Öğretiminde Yeni Yöntem anlayışları Sempozyumu, Ankara, 2002, s.621

²³⁶ Beyza BİLGİN, Mualla SELÇUK, **Din Öğretimi**, Akid Yayınevi, Ankara, 1991, s.21

Okullarından ve bu kurumların 1992’de Eğitim fakültesine dönüştürülmesinden sonra Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programlarından yetiştiriler.²³⁷

Eğitim yüksek okullarının 1983-1992 yılları arasındaki programlarında din öğretimine ilişkin ders Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi adıyla dördüncü dönemdeydi ve geçmiş programlarda olduğu gibi 2 kredi idi.²³⁸ Bu kurumların 1989-1992 yılları arasındaki programlarında ise bu dersin adı değiştirildi. Bu programlarda bu ders “Din Kültürü ve Ahlak” şeklinde yer aldı.²³⁹

Eğitim yüksek okullarının eğitim fakültelerine dönüştürülmesinden (1992) sonra Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programlarında da bu ders yine “Din Kültürü ve Ahlak” adıyla altıncı yarıyılta iki kredi ile yer aldı. 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konulan sınıf öğretmenliği programlarında ise bu ders yedinci yarıyılta “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” adıyla iki kredi olarak yer aldı.²⁴⁰ 2005 yılında yapılan düzenlemede de bu uygulama aynen korunmuştur.

Bu bilgiler ışığında da bakılacak olursa sınıf öğretmenlerinin din derslerini ve dinle ilgili bilgileri okutmaya ilişkin formasyonlarının yeterli düzeyde olmadığını söyleyebiliriz.

Çünkü bu öğretmenler hizmet öncesi eğitimlerinde din öğretimi formasyonuna ilişkin sadece 2 kredilik bir ders almışlardır.

1982’den sonra ilköğretim ikinci kademedeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini daha ziyade ilahiyat fakültelerinden, İslami ilimler fakültesinden ve yüksek İslam enstitülerinden mezun olan öğretmenler okutmuşlardır. Nitekim bu öğretmenlerin yeterli sayıda olmadığı yerlerde din derslerini sınıf öğretmenleri ya da başka branşların öğretmenleri de okutabilmişlerdir.

²³⁷ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.332

²³⁸ ATAÜNAL, a.g.e., s.57

²³⁹ ATAÜNAL, a.g.e., s.73

²⁴⁰ ATAÜNAL, a.g.e., ss.74- 79,

Dolayısıyla halen sistemin içerisinde yani ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerden hangi branşta olursa olsun özellikle 1982 yıllarından ilköğretim ve liselerde öğrenci olan öğretmenlerin büyük çoğunluğu ilahiyat fakültelerinden mezun olan, pedagojik formasyon açısından daha yeterli öğretmenler tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile tanışmışlardır denebilir. Özellikle 1998 yılına kadar sistem içerisinde halen öğretmenlik yapan pek çok kişinin de ortaöğretimde aldıkları eğitimi imam-hatip lisesinde okumaları sebebi ile dinle daha yakın irtibatlı olduklarını söyleyebiliriz.

1.3. TOPLUMDA ÖĞRETMEN VE İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENİNİN İMAJI

Toplumun her alanında görev ve sorumlulukla donatılan öğretmenin çeşitli dönemlerde itibarının farklı seyir izlediği ortadadır.²⁴¹ Öğretmenlik, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden itibaren Türk eğitim tarihinde önem verilen bir meslek olmuştur. Özellikle Osmanlılarda Fatih Sultan Mehmet döneminde mahalle mekteplerinde görev alacak öğretmenlerin sahip olması gereken bazı nitelikler belirlenmiş, bu öğretmen adayları için okul programlarına *Tartışma Kuralları ve Öğretim Yöntemi* adında bir ders ilâve edilmiştir. Bu, o dönem için çok ileri bir pedagojik görüştür. Medreselerde görev alacak öğretmenlerin (müderrisler) ise medresenin en üst düzeydeki kısmından mezun olması zorunluluğu vardı. Bu sayede hem eğitimin, hem de öğretmenlerin niteliğinin artırılması amaçlanmakta idi. Bu uygulamalar Osmanlı'nın gerileme dönemlerine kadar devam etti ise de zaman içerisinde öğretmenlik mesleği yozlaştırılmış, devlet yöneticilerinin, zenginlerin ve müderrislerin çocuklarına doğdukları andan itibaren müderrislik unvanı verilmiştir.²⁴²

Toplum ve öğrencilerin gözünde hoca, saygı yüklü bir terim olarak görülmektedir. Bu şekilde öteden beri toplumda bir hoca imajı yerleşmişti.²⁴³ (Ocak 1983'te MEB'in imzasıyla yayınlanan bir genelge ile okullarda hocam şeklindeki

²⁴¹ Savaş BÜYÜKKARAGÖZ, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Mikro Yayınları, Konya, 1998, s.1

²⁴² AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.83

²⁴³ a.g.e., s.421

hitap kaldırılmıştır.) Osmanlı toplumu içinde öğretim görevini yapan kişilerden toplum ve devlet yalnızca geleneksel dindar yaşamı sürdürmelerini istemiştir; bu ihtiyacı karşıladıkları sürece öğretici statüsündeki kişilerin itibarı yüksekti. Bu itibar İslam'ın öğrenmeye, öğretmeye ve bilim adamına verdiği değerden güç alıyordu. Kur'an'ın ilk emri "oku" emridir.²⁴⁴ Yine Kur'an, "Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit midir?"²⁴⁵ demektedir. Yüz yıllarca süren bu dönemde hoca imajının kuvvetle yerleştiği düşünülebilir.

Müderris ve hocaların her gün ve özellikle cuma ve bayram namazlarındaki vaazları halkla kaynaştırdı. Hocaya büyük bir güven vardı. Okul açıldığında hocaya armağanlar giderdi. Ana-babalar çocuğunu hocaya teslim ederlerken elini öptürürler, eti senin kemiği benim derlerdi. Hocalar halkın anlaşmazlıklarını uzlaştırırlar, adalet dağıtırlardı. Sıbyan okulu öğretmenleri ile çevre halkı arasında imrenilecek bir saygı anlayış ve iş birliği vardı. Bütün bu nedenlerle halk hocaya, okula, kitaba derin bir saygı duyuyordu.²⁴⁶ Tanzimat'ta ortaya çıkan muallimin bu imajla çatışmadığı kendisine iyi mesleki koşullar sağlandığı ölçüde toplumda saygı gördüğü söylenebilir. Zamanla siyasal rejimler muallimin görevlerini, giysisini, geleneksel öğreticinininkinden ayırdıkça eski imajı hala silinmemişse ve üstelik muallimi toplumda güçlü kılan koşullar yerine getirilmemişse ona karşı olumlu davranmayacak ve öğretmenin etkisi sınırlı kalacaktır. Meşrutiyet döneminde nitelikli ve çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi fikri önem kazanmış, ancak uygulamada durum oldukça farklı boyutlara taşınmıştır.

Eğitim tarihçisi Akyüz, ihtiyaç, adam kayırma, mesleğin öneminin yeterince anlaşılamaması nedenleriyle meslek dışından birçok kimselerin (kapıcılar, kahveci çırakları vs.) mesleğe alındığını söylemektedir. Yine Akyüz'ün belirttiğine göre Maarif Nazırı Emrullah Efendi, 1910 yılında gazetelerde yayınlattığı bir ilanla, yalnızca okuma yazma bilenlere bile muallimlik ehliyeti verileceğini, bunların

²⁴⁴ 96 Alak 1

²⁴⁵ 39 Zümer, 9

²⁴⁶ AKYÜZ, a.g.e., 1978, s.34.

muallim olarak atanacaklarını duyurmuştur.²⁴⁷ Kuşkusuz bu gelişmeler öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve statüsüne ciddi zararlar vermiştir.

Meşrutiyet döneminde hem nitelikli, hem de çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi fikri önem kazanmış, bu yolda bazı uygulamalara gidilmiştir. Ancak 1915 tarihli Darülmuallimin nizamnamesinde öğretmenlik mesleği açısından hoş karşılanmayacak bir hüküm dikkat çekmektedir. Nizamnamenin 16. maddesinde; Sultani mekteplerde parasız okuyan öğrencilerden tembel ve yaşı ilerlemiş olanların, cezalandırılmak için zorla İstanbul Darülmuallimin ve Darülmualimat'ına aktarılacakları belirtilmekteydi.²⁴⁸ Bu hüküm, Meşrutiyet Döneminde öğretmenlik mesleğine karşı tutum ve yaklaşımın pek saygın olmadığını gösterdiği gibi, öğretmenlik mesleğinin süreç içerisinde sürekli itibar kaybetmekte olduğunun da bir göstergesi durumundadır.

Ne yazık ki böylesine itibarlı ve toplumu kuvvetle etkileyen hocalar imparatorluk çökerken önder olarak halka daha iyi yaşama yollarını gösterip rehberlik edemediler. Mesleğe genellikle yeteneksiz kişilerin girmesi, herkesin öğretmenlik yapabileceği, anlayışı, öğretmen ücretlerinin düşük olması ve dolayısı ile değerli öğretmenlerin yetişmemesi de öğretmen imajını etkileyen nedenler arasındadır. Çok yaygın bir kanıya göre öğretmenliğin herkesin yapabileceği bir meslek gibi görülmesi, hiçbir şey olamazsan öğretmen bari ol anlayışı da olumsuz etkilerdendir.²⁴⁹

Cumhuriyet döneminde ise; öğretmen okulları öğretmenlerinin çoğu pedagojik bilgisinden yoksun, o iş için yetişmemiş kimselerdi. Yine öteden beri devam edip gelen öğretmenliğin kapısı açık girişi kolay bir meslek olarak görülmesi, kim öğretmen olamaz anlayışının sürüp gitmesi, öğretmenliğe yetecek kadar öğretmen bulunamaması gibi nedenler yine öğretmenliğin imajını olumsuzlaştıran etkenlerdendir. Bu gün en fazla sayıda kişiyi istihdam etmesi bu durumu

²⁴⁷ a.g.e., ss.85-92

²⁴⁸ AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.281

²⁴⁹ AKYÜZ, a.g.e., 1978, ss.55-58

değiştirmeye başlamış gibi görünmektedir. 1937 yılında denenmeye başlanan, 1940 yılında yasalaşan Köy *Enstitüsü Sistemi getirilmiştir*. Bu bağlamda, kırsal kesimden seçilen bireyler köylerdeki insanların yaşam tarzlarını tanıyan ve değerlerini anlayabilen birer öğretmen olarak yetiştirilmek üzere Köy Enstitülerinde uygulamaya dayalı bir eğitim almışlardır. Bu okullardan yetişenlerin toplum tarafından aydın insanlar olarak görülmesi ve görev yaptıkları bazı kesimlerde öğretmene farklı bir gözle bakılmasına neden olunmuştur. 1953 yılında kapatılarak ilköğretmen okullarıyla birleştirilmesiyle bile bu eğitim anlayışı, ilköğretmen okullarının öğretmen yetiştirme görevini yürüttüğü 1970'li yıllara kadar sürdürülmüştür.²⁵⁰

Özellikle ülkemizin ekonomik koşullarının ağırlığı ve öğretmenliğin iş garantili bir meslek olarak görülmesi, son yıllarda öğretmenlik programlarına olan ilginin artmasına sebep olmuştur. Son yıllarda Üniversite sınavlarında liseli gençlerin yüksek bir oranla öğretmenlik mesleğini ilk sırada tercih ettikleri görülüyor. Bu oranlar ilk bakışta öğretmenliğe itibarının iade edilmesi olarak görülse de altında garantili meslek sahibi olma kaygısının yattığı gerçeğini göz ardı edemeyiz.

Bazı ailelerin öğretmenlik mesleğini diğer mesleklere oranla daha düşük seviyede gördüklerini ifade eden söz, tavır ve imalarının; çocuklarına yönelttikleri “İleride pişman olabilirsin”, “Hayat boyu bir yerlere gelemezsin.” şeklindeki ifadelerinin, öğretmenin imajının toplumda olumsuz algılandığının göstergesi olarak görülebilir. Öğretmen adaylarının ilgili bölümlere girmeden önceki öğretmenlik mesleğine yönelik değer atıflarını negatif etkilediği anlaşılmaktadır. Ancak, özellikle öğretmen adaylarının öğrenimlerinin son üç yarıyılını geçirdikleri eğitim fakültelerinde sahip oldukları olumsuz değerlerin pozitif yönde değiştiği görülmektedir.²⁵¹

Çeşitli sosyal gayelerle kurulan dernekler, gazete, radyo, televizyon ve internet gibi araçlar da öğretmenin çocuk üzerindeki etkisini ve öğretmenin imajını

²⁵⁰ TANGÜLÜ, vd., a.g.s., s. 1058

²⁵¹ Orhan KARAMUSTAFAOĞLU, Haluk ÖZMEN, “Toplumumuzda ve Öğretmen Adayları Arasında Öğretmenlik Mesleğine Verilen Değer Üzerine”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, cilt.2, sayı: 6, 2004, ss.38-39

etkileyen faktörlerdendir.²⁵² Televizyonlarda yayınlanan okulu ve öğretmeni konu edinen ve olumsuz anlamda öğrenciyi etkileyen ve öğretmen ile okul hakkında ki farklı imaj çizen programlarda olumsuz algıya çoğaltan etkenler olmuştur.

Öğretmen yetiştirme politikaları da öğretmenin toplumdaki imajını olumsuz etkileyen faktörlerden olmuştur. Cumhuriyet Döneminde, özellikle 1960 sonrasında öğretmenlik mesleğinin saygınlığına olumsuz etki edecek çeşitli denemelere girişilmiştir. Örneğin, ilköğretime öğretmen sağlamak amacıyla 11 Ekim 1960 tarihli ve 97 sayılı kanunla lise ve dengi okul mezunları yedek subaylığa alınmış ve öğretmen olarak Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Benzer bir uygulama, 5 Ocak 1961 tarihli 222 sayılı kanunla, ortaokul ve dengi okul mezunlarından 18 yaşını bitirmiş olanların, kursa tabi tutularak geçici öğretmen olarak atanmalarıdır. 1970’li yıllarda da devam eden bu uygulama için 15 yıl süre öngörülürken, süre daha sonra uzatılarak, 1980–81 öğretim yılına kadar devam etmiştir.

Yine 1974 yılında başlatılan “*mektupla öğretim*” 1978’de siyasi nedenlerle 45 günde öğretmen yetiştirme sistemi “*hızlandırılmış eğitim*” türü uygulamalar²⁵³ Türkiye’de öğretmenlik mesleğinin meslekleşmesi ve saygınlığını ciddi ölçüde zedeleyen uygulamalara en çarpıcı örneklerdir. Özellikle Eğitim Enstitülerinde siyasal ve ideolojik amaçlı şiddet olayları nedeniyle öğretim normal sürecinde sürdürülememiş, binlerce öğrenci, okullarına devam edememiştir. 1978’de bu duruma “hızlandırılmış programlarla çözüm bulma yoluna gidilmiş, normal öğretim süresinin çok altında bir süre eğitim yapılabilmiştir. Bu şekilde verilen diplomalarla on binlerce gencin öğretmen olarak atanması, sürekli güç kaybeden öğretmenlik mesleğini daha da yıpratmıştır.

Öğretmenlik mesleğinin saygınlığı 1970’li yıllara kadar korunmuş gibi görünmektedir. Ancak daha sonra ülkemizdeki hızlı toplumsal değişme ve sanayileşme ile birlikte giderek gerilemeye başlamıştır. 1980’li yıllarda Özal dönemiyle birlikte liberal ekonominin güçlenmesi, yeni meslek gruplarının ortaya

²⁵² AKYÜZ, a.g.e., 2009, s.407.

²⁵³ AKYÜZ, a.g.e., 2009, a.g.e., ss.390-392

çıkması, memurların gelir düzeylerinin giderek düşmesi ile birlikte öğretmenlik mesleği de eski saygınlığını giderek yitirmiş ve toplumsal statüdeki yeri aşağıya doğru düşmeye başlamıştır.²⁵⁴ Eğitim fakülteleriyle, öğretmen yetiştirme sistemi iyi-kötü bir istikrara kavuştu derken, Milli Eğitim Bakanlığı 1996 yılında meslek dışından, 50 bin işsiz üniversite ve yüksekokul mezununu sınav bile yapılmadan hem de ilkokul öğretmeni olarak atanması akıl almaz bir uygulamadır. Bu durum sistemin geleceği konusunda ciddi kuşkuların doğmasına yol açmıştır. Dönemin MEB Müsteşarı Bener Cordan, yapılan atamaların yanlış fakat kapalı kalmış okulların en azından açık olabilmesi için gerekli olduğunu söylüyordu.²⁵⁵ Ancak uygulamanın, sorunu bu yönüyle de çözemediğini itiraf etmek durumunda kalmıştı.

İnsanlarla ilişkiler yönünden öğretmenlik, diğer bazı mesleklerden farklı olarak geniş bir insan kesimiyle ilişki ve etkileşim içinde yerine getirilen bir meslektir. Öğretmenlik, sadece okul ve sınıf ortamında öğrencilerle değil, okul dışında veliler ve toplumla da iç içe olan bir meslektir. Öğretmen özellikle hizmet verdiği bölge ve toplum yapısı, kültürü de dikkate alındığında öğretmenden beklentiler de değişebilmektedir. Şöyle ki, küçük bir köy ya da mezradaki bir öğretmen o belde için “köyün en önde gelen, en prestijli” kişisidir. O bölge için öğretmen “her şeyi bilendir”. Bununla birlikte öğretmen mezra, köy, kasaba ve şehir ayrımı yapılmaksızın nerede çalışırsa çalışsın öğretmenlerin en çok muhatap oldukları insan grubu kuşkusuz öğrencilerdir. Öğretmenlerin bu kitle ile birliktelikleri ve ilişkileri, okul yaşamında ve sonrasında yıllarca sürebilmektedir. İlişkilerin niteliği yönünden her ne kadar öğretmen-öğrenci ilişkileri, ilgili yasa ve yönetmeliklerce belirlenmiş resmi nitelikte ilişkiler ise de mesleğin doğası gereği bu ilişkiler, duygusal yönü de ağır basan ilişkilerdir. Öğretmenlerin halkla olan ilişkilerinin zayıf ve halktan kopuk olması ve hele hele günümüzde öğretmenin şehirde olsun köyde olsun halkla iç içe olmaması öğretmen imajını olumsuzlaştıran nedenlerdendir.

²⁵⁴ Münire ERDEN, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Alkım Yayınları, Ankara, 1999, s.35.

²⁵⁵ Ali GURBETOĞLU, “Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Reform İhtiyacı”, 9. Sınıf öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, Elazığ, (20-22 Mayıs 2010), ss. 618-623

Öğretmenlerin sosyal, kültürel ve moral ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 1981 yılından itibaren tesis edilmeye başlanan öğretmen evleri ile eğitim merkezi ve sosyal tesislerin gerek nicelik, gerekse nitelik açısından iyileştirme çabaları olmuşsa da, Türkiye'deki mevcut öğretmen sayısına göre yetersiz kalmıştır.²⁵⁶ Mevcutlardan da öğretmenlerin yararlanmaları her zaman için mümkün olamamaktadır.

Öğretmenlerin yetiştirilmesi Türk millî eğitiminin önde gelen sorunlarından biri olmuştur. Zaman zaman köklü çözümler düşünülmüş, öğretmen yetiştiren kuruluşlar oluşturulmuş, bazen de geçici ve acele tedbirlere başvurulmuştur. Nasıl bir öğretmen yetiştirilmek istendiğinin belirli olmadığı, hele öğretmen yetiştirecek öğretmenlerin yetiştirilmesi konusunda belirli bir politikanın bulunmadığı, buna bağlı olarak da öğretmenlerin niteliğinde giderek belirgin düşmeler olduğu görülmektedir.²⁵⁷ Kuşkusuz öğretmen yetiştirme ve atanması konusundaki sorunların sayısını arttırabiliriz. Ama önemli olanın devletin öğretmen yetiştirme ve atanması konusunda siyasi iktidarlar değişse bile milli bir politikasının olması gerektiğidir. Öğretmenlik mesleğinin önemli olduğu kadar değişen iktidarların uygulamalarından da çok hızlı etkilenmektedir. Bu etki ve etkilenme en aza indirilmediği ya da tamamen ortadan kaldırılmadığı müddetçe öğretmenlik mesleği hak ettiği ve arzu edilen yere ulaşamayacaktır. Bu ve benzeri durumlar öğretmenin imajında olumsuz etkiler bırakmıştır.

Öğretmenlerin statüsünü ve gücünü belirleyen temel unsurlardan birinin sosyal ve ekonomik durumları olduğu, ücretlerin yetersizliğini ve itibarını olumsuz yönde etkilediği ve mesleğe daha az yetenekli personelin gelmesine sebep olduğu çeşitli araştırmalarla dile getirilmektedir.²⁵⁸ Bir mesleğe atfedilen statü ile o mesleğin maddi getirileri, meslekte çalışanların maaşları, sosyal imkanları, çalışma şartları vb. arasında çok yakından bir ilişki vardır. Bu duruma toplumun öğretmene bakışında olumsuz etkenlerden biridir denilebilir.

²⁵⁶ Hasan Hüseyin DİLAVER, **Türkiye’de Öğretmen İstihdamının Dünü, Bugünü ve Yarını, Eğitimimize Bakışlar**, Kültür Koleji Vakfı Yayınları 1, İstanbul, 1996 s.134.

²⁵⁷ AKYÜZ, **a.g.e.**, 2009, s.422

²⁵⁸ AKYÜZ, **a.g.e.**, 1978, ss.41- 235.

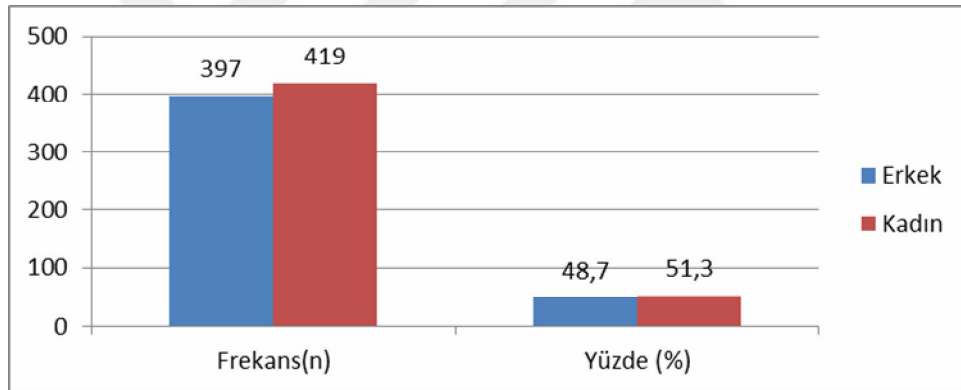
İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu araştırmanın temel varsayımında, ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarında bir farklılaşma ve çeşitlenmenin ortaya çıktığını varsayarak, araştırmamızdaki örneklemin, cinsiyet, yaş, medeni durum, branş, anne-babanın eğitim durumu, yetiştiği çevre, kendini tanımladığı siyasi kimlik gibi dağılımları hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

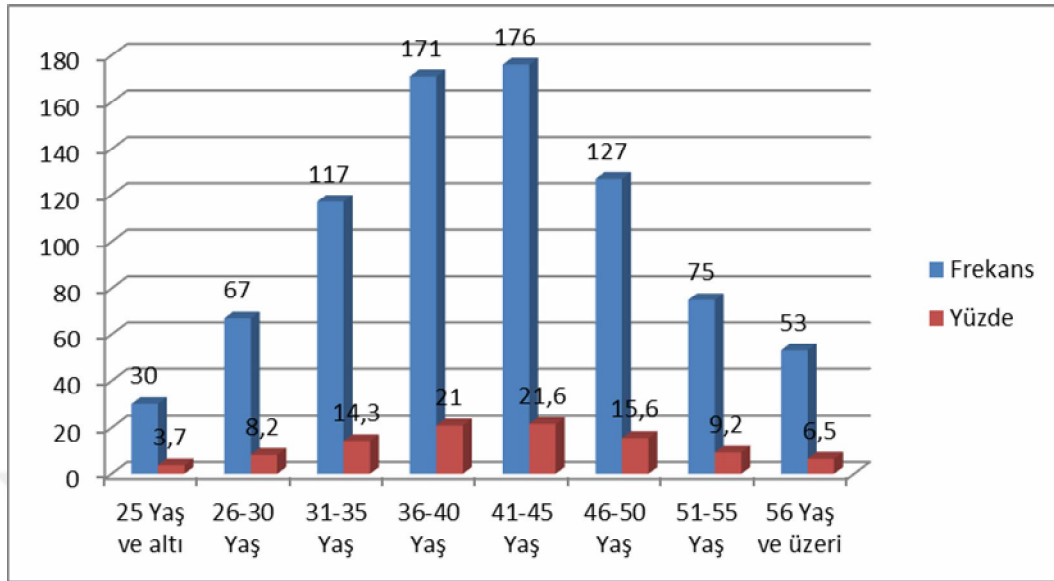
Grafik 1: Öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımı

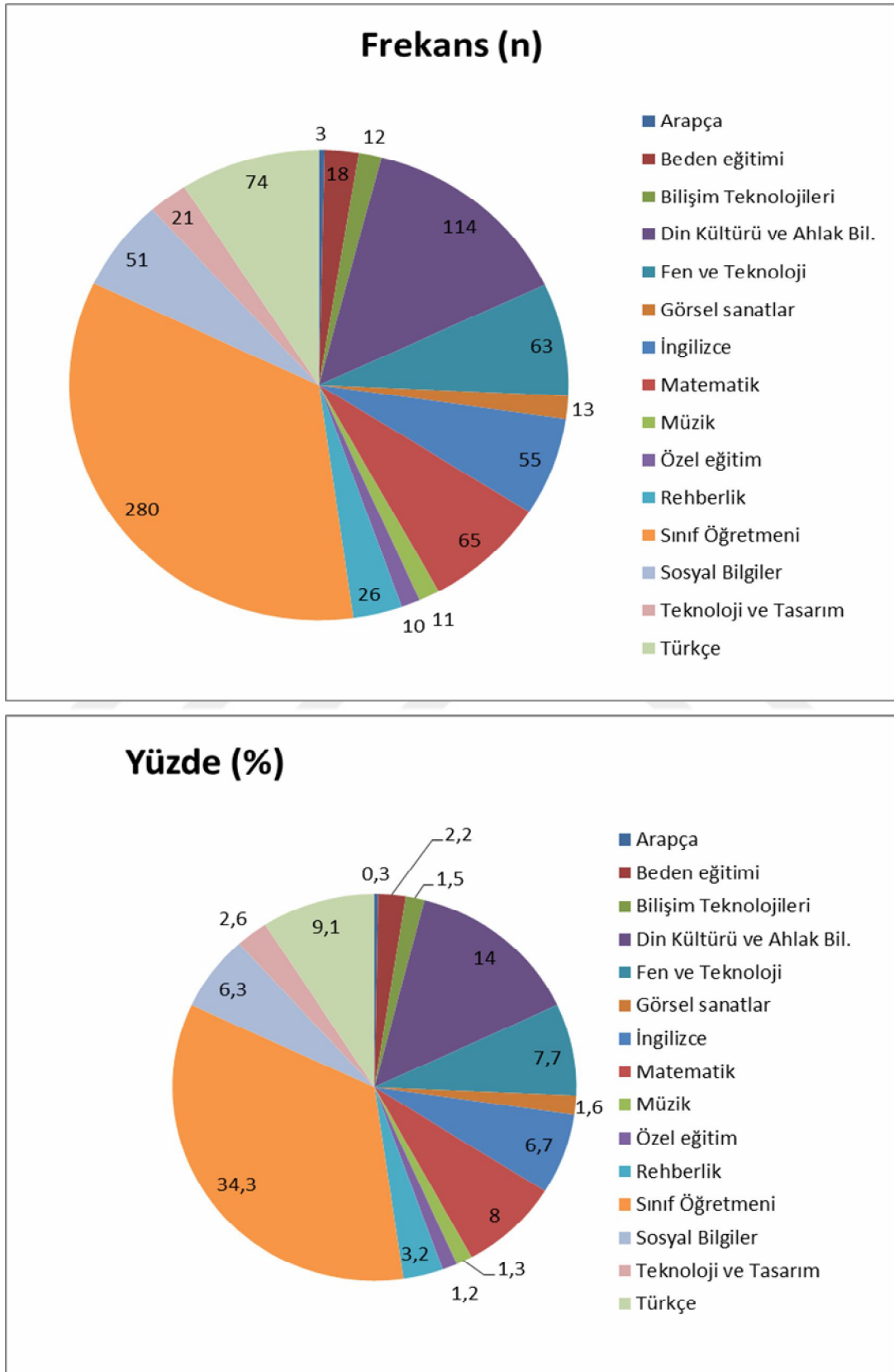
Görüldüğü gibi örneklemin cinsiyet değişkenine göre 419'u (%51,3) Kadınlardan, 397'si (%48,7) erkeklerden oluşmuştur. Bu durum araştırmamızın genel evreni ile araştırma evrenimizdeki öğretmen yapısı ile uyumluluk arz etmektedir.²⁵⁹ Yine benzer araştırmalarda da kadın örneklemin erkek öğretmenlerden daha fazla olduğu da görülmüştür.²⁶⁰ Zira günümüzde öğretmenlik artık kadın mesleği gibi bir algı yayılmış ve kadınlar tarafından daha çok tercih edilir hale gelmiştir.

²⁵⁹ http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=361 (07.09.2019 tarihli erişim)

²⁶⁰ Şahin DOĞAN, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2007, s.83

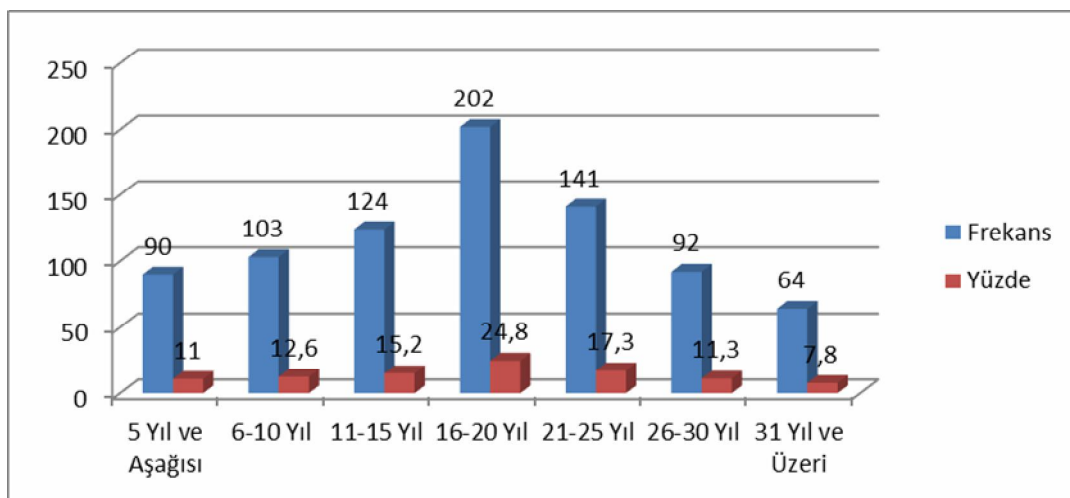
Grafik 2: Öğretmenlerin yaşlara göre dağılımı

Yaş değişkeni açısından bakıldığında, öğretmenlerin yarısından fazlası 31-50 yaş arası öğretmenlerden oluşmaktadır. Bunun en büyük nedeni araştırmamızın uygulama alanının Konya merkezdeki okullarda olmasıdır. Zira merkeze gelebilmek için belli bir öğretmenlik kıdemimizin olması gerekmektedir. 25 yaş ve altı öğretmenlerin sayısının örneklemin % 3,7 si olmasında en büyük neden ise, genç öğretmenlerin il merkezine gelmelerine öğretmenlik kıdemlerinin yetmemesidir. Örneklemimiz 25 yaşından, 56 yaş ve üzerinde heterojen bir yaş grubundan oluşmaktadır.

Grafik 3: Öğretmenlerin branşlara göre dağılımı

Daha öncede belirtildiği gibi araştırmamız ilköğretim okullarındaki öğretmenlerden oluşmaktadır. İlköğretim kavramı içerisine ise ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokullarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında araştırmamızda temsil yeterliliğinin dengeli dağıldığını da görmekteyiz. Öğretmen dağılımındaki oranların farklılık göstermesinin nedenleri vardır. Örneklemin %34,3 ünü oluşturan Sınıf öğretmenlerinin, İlköğretim okullarındaki 4+4 sistemin ilk 4'nü oluşturan ilkokulların öğretmenlerinin çoğunluğunun sınıf öğretmeni olmasından kaynaklanmaktadır. Bu okullarda 2. sınıftan itibaren İngilizce, 4. Sınıfta da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branş öğretmenlerince okutulmaktadır. Araştırmamızdaki öğretmenlerin 114'nün (% 14.0) branşının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olması da, ilköğretim okulu kavramında da belirttiğimiz gibi, ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokulu bölümlerinin tamamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenin olması, son zamanlarda ortaokullarda ve imam-hatip ortaokullarında görev yapan yöneticilerin çoğunun branşının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olmasından da kaynaklanmaktadır. Arapça öğretmenlerinin en az olması ise imam-hatip ortaokullarında Arapça derslerini Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerince okutulmakta ancak Arap Dili ve Edebiyatı mezunu olup da Arapça derslerini okutan öğretmenler bulunmaktadır. Diğer branşlardaki sayı ve oranlara baktığımızda derslerin haftalık ders sayıları ile orantılı oldukları görülmektedir.

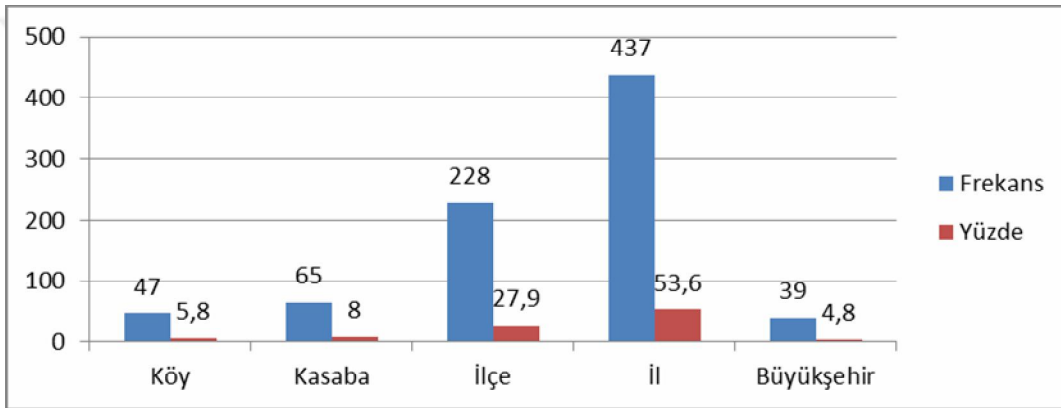
Grafik 4: Öğretmenlerin kıdemlerine göre dağılımı

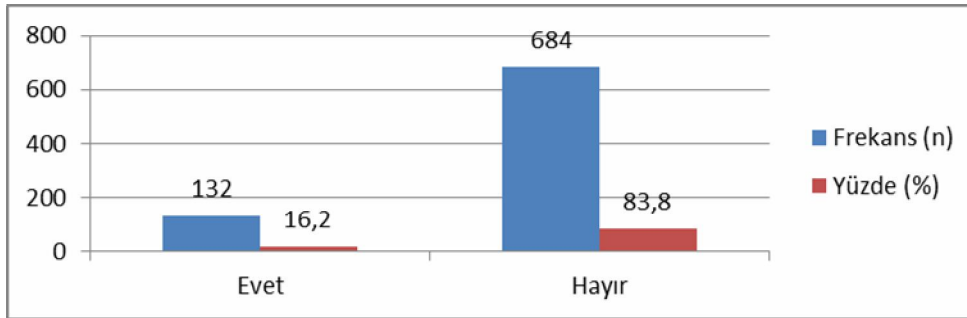
Öğretmenlerin kıdeme göre dağılımına bakıldığında, büyük çoğunluğunun 10 yıl ile 31 yıl ve üzeri kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Yukarıda yaş

değişkeninde de bahsedildiği gibi araştırmamızın merkeze bağlı ilçeler olması ve buralarda görev yapmak için belli bir öğretmenlik kıdem seviyesinde olanların il merkezine gelebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Az öğretmenlik kademine sahip olanların ise ya eş durumlarının olması veya az bulunan ve merkezde de ihtiyaç duyulan branşlar olmasından kaynaklanmaktadır. 31 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin az olmasının sebebi ise 25 yılı tamamlayanları emeklilik haklarının olması ve bu nedenle de emekli olmuş olmalarından kaynaklanmış olabilir.

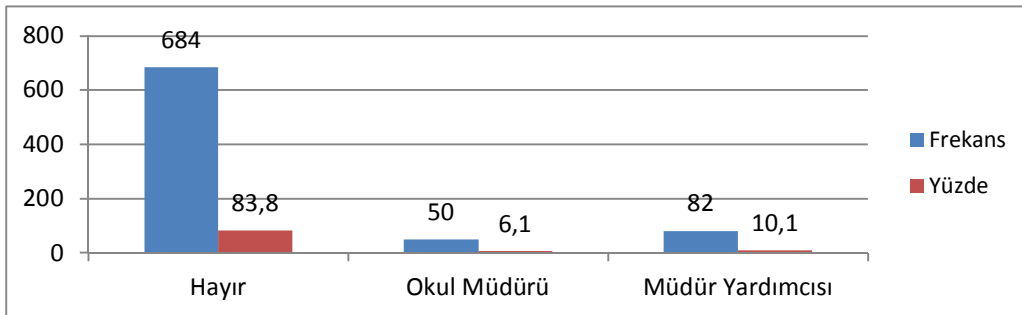
Grafik 5: Öğretmenlerin ilköğretim ve lise döneminde en uzun süreyle yaşadıkları yerleşim bölgesi

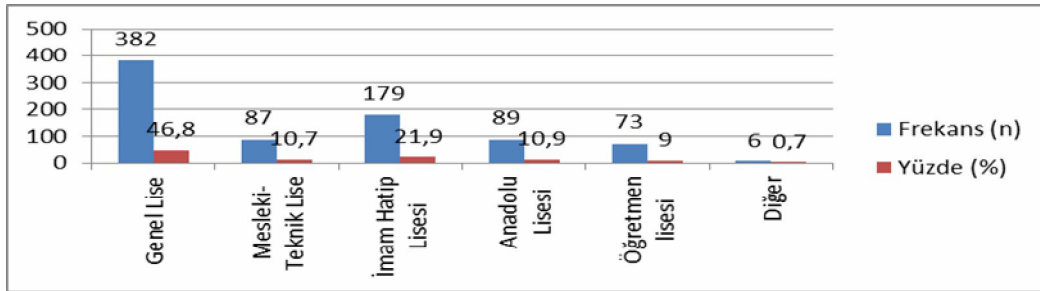
Grafik 5 de görüldüğü üzere örneklemimizin çok büyük oranının ilköğretim ve lise döneminde en uzun süreyle kaldıkları yerleşim yerinin ilçe, il ve büyükşehir olduğu görülmektedir. Burada köy ve kasaba oranlarının düşük olması, örneklemimize katılan öğretmenlerin okudukları dönemde pek çok köy ve kasabada ortaokul ve lisenin bulunmamasından kaynaklanabilir. Eğitim sistemimiz köy, kasaba ve ilçede (kırsalda) yaşayan insanlarımıza eşit eğitim imkanı vermemektedir. Aslında köyde veya kasabada yaşamasına karşın okumak için ilçeye veya il merkezine gelme durumunda kaldığından kaynaklanmış olabilir. Bu durumdan dolayı örneklemimizde şehirleşmenin etkisi görülebilir.

Grafik 6: Öğretmenlerin üstlendikleri yöneticilik görevine göre dağılımı

Görüldüğü gibi örneklemin yöneticilik değişkenine göre 132'sinin (%16,2) yöneticilik görevi üstlendiği, 684'ünün (% 83,8) ise öğretmen olduğu görülmektedir. Anket uygulamamızı yaptığımız 2017-2018 yılı ve birkaç yıl öncesinde yönetici olmak için yazılı sınav şartı aranmadan sadece sözlü sınav ile yönetici olunabiliyordu. İlköğretimdeki öğretmenlerin amirleri (idareciler) de bizi ilgilendirmektedir. Çünkü eğitim sistemimizde okul idareciliği öğretmenlikten pek farklı bir statü olarak görülmemekte ve yöneticilik ek bir görev olduğundan yöneticiler aynı zamanda öğretmenlik yapmaktadırlar.

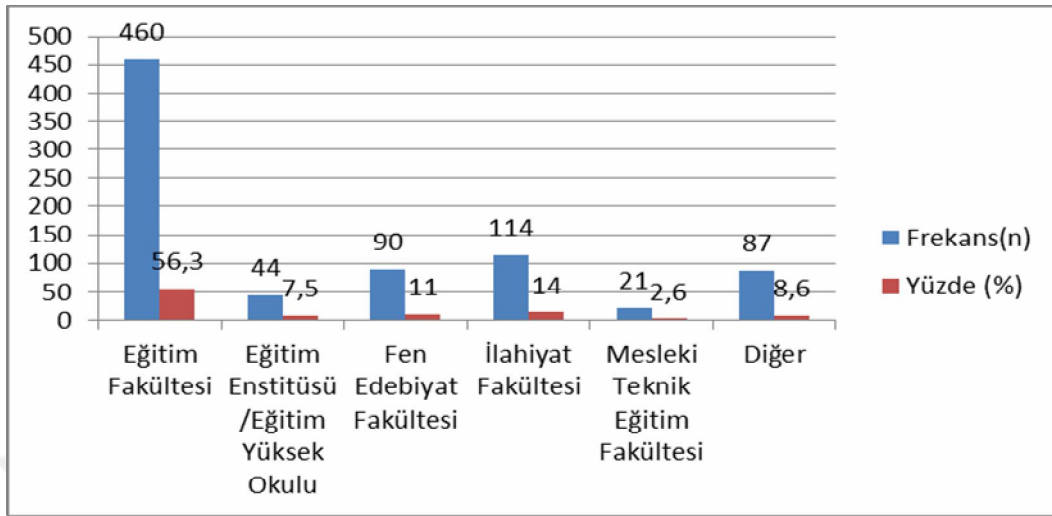
Grafik 7: Yöneticilerin görevlerine göre dağılımı

Örneklerimizin 132'sinin (%16.2) yönetici olduğunu yukarıda belirtmiştik. 684 ü ise yöneticilik görevi olmayan öğretmendir. Yöneticilerden 50 si (%6,1) müdür, 82 si (%10,1) Müdür yardımcısıdır. Okullarda müdür yardımcıları öğrenci sayısına göre belirlenir. Öğrenci sayısı 500 e kadar olan okullarda 1, 500 den sonra 2 müdür yardımcısı normu verilir.

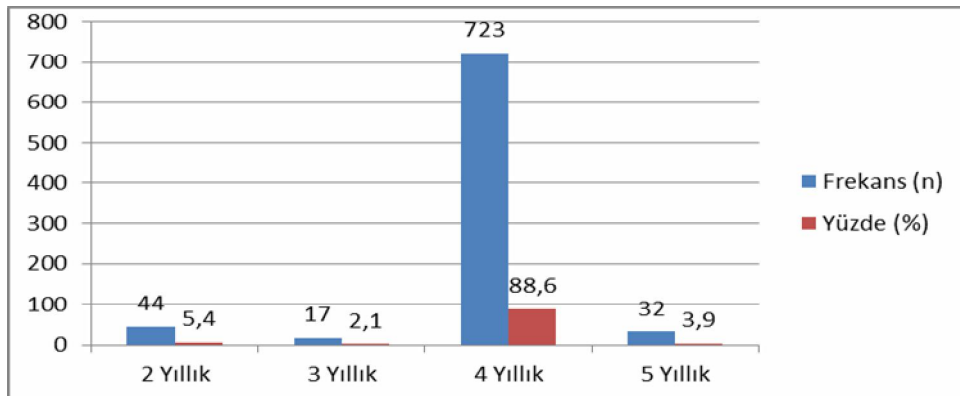
Grafik 8: Öğretmenlerin bitirdiği lise türüne göre dağılımı

Örneklelimizdeki öğretmenlerin çoğunun genel lise mezunu ve İmam-hatip lisesi mezunu olması, örneklelimizdeki öğretmenlerimizin liseyi okudukları dönemde bu lise türlerinin daha yaygın olması; “Diğer” seçeneği içerisinde bulunan fen lisesi, öğretmen lisesi, anadolu lisesi ve sosyal bilimler liselerinin sayıca az olması, mezunlarının öğretmenliği az tercih etmelerinden kaynaklanmış olabilir.. Günümüzde fen lisesi, Anadolu lisesi ve sosyal bilimler liselerinin sayısı ise çok yaygındır.

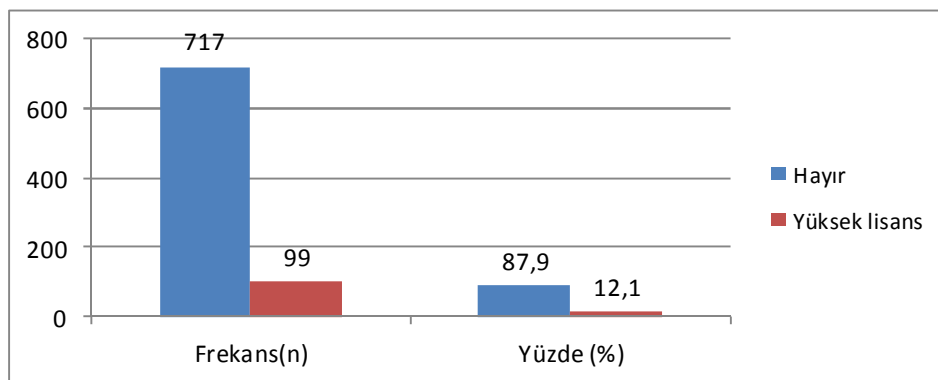
Öğretmenlerin mezun oldukları üniversite sayısı 50 tanedir. Üniversite sayısının bu kadar çok olmasında illerde bulunan eğitim fakülteleri veya eğitim yüksekokulları daha önceleri bir üniversiteye bağlı iken sonradan o il de üniversite açılınca o ildeki üniversiteye bağlanmış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Örneklelimizin yarıdan fazlasının Selçuk Üniversitesi ile Necmettin Erbakan Üniversitesi olması ve bu üniversiteleri Konya’ya yakın illerdeki üniversitelerin takip etmesi, örneklelimizin bölgesel olduğunu ve bu bölgeye ait karakteristik özellikler göstermesi beklenir.

Grafik 9: Öğretmenlerin bitirdiği fakültelere göre dağılımı

Grafik 9 da görüldüğü gibi örneklemimizin yarısından fazlası “eğitim fakültesinden” mezun öğretmenlerden oluşmaktadır. (%56,3) Eğitim fakültesini 114 kişi ile (% 14) “ilahiyat fakültesi”, 90 kişi (%11) ile fen edebiyat fakültesi, şeklinde takip etmektedir. 87 kişi (%10,7) “diğer” bölümün deki öğretmenler yer almaktadır. İlahiyat Fakültesi mezunlarının ikinci sırada yer alması bu öğretmenlerin her üç okul türünde de görev yapıyor olmalarından ve imam hatip ortaokullarında bu öğretmenlerin sayısının daha çok olmasından kaynaklanmaktadır. “Diğer” bölümünde yer alan öğretmenlerin sayısının çok olması, değişik zamanlarda yapılan öğretmen alımlarında üniversite mezunu olan bütün fakülte mezunlarının öğretmen alınması sonucunda sistemde öğretmenlik yapan değişik fakülte mezunlarından oluşmaktadır. Bunların içerisinde Hukuk, İktisat, Mühendislik, Veterinerlik, Ziraat, Arkeoloji, Jeoloji vb. bölümler bulunmaktadır. Öğretim süresi iki ve üç yıl olan Eğitim Enstitüsü ve Eğitim Yüksek Okulu mezunlarından da halen sistemin içerisinde aktif olarak öğretmenlik yapanların oranı ise %5,4 dür. Bu öğretmenlerin çoğu lisans tamamlamayanlar olmuşsa da lisans tamamlama yapmayıp çalışanlarda mevcuttur. 21 kişinin de (2.6) mesleki teknik eğitim fakültesi mezunu oldukları görülmektedir.

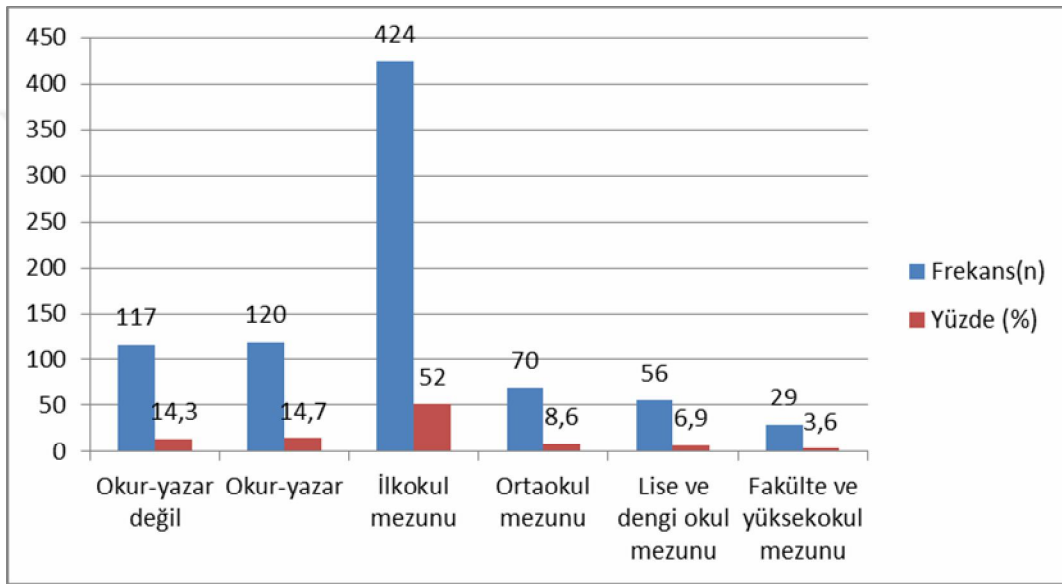
Grafik 10: Öğretmenlerin bitirdiği yüksekokulların süresine göre dağılımı

Öğretmenlerin bitirdikleri okulun eğitim süresine göre dağılımına bakıldığında çok büyük bir kısmının 4 yıllık fakülte ve yüksekokul mezunu oldukları görülmektedir. İki yıllık süresi olan okullardan mezun olanların sayısı 44 tür.(%5.4) Üç yıllık eğitim süresine sahip okullardan mezun olanlar ise 17'dir.(% 2.1) İki yıllık eğitim enstitülerinden eğitim yüksekokullarına dönüştürülen kurumlar, 1988/89 öğretim yılına kadar iki yıllık öğretim süresiyle “sınıf öğretmeni” yetiştirmeye devam etmişlerdir. Bu iki ve üç yıllık okullardan mezun öğretmenlerin halen sistemin içerisinde sayıları az da olsa var oldukları görülmektedir. Eğitim Yüksekokullarının öğretim süreleri 1989-90 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarılmıştır (Bkz.YÖK’ün 23 Mayıs 1989 tarih ve 89.22.876 sayılı kararı). Araştırmaya katılan örneklemimizin 5 yıllık fakülteyi bitiren 32 kişinin çoğunluğunun ise ilahiyat fakültesi mezunu oldukları ikili görüşmelerimizden anlaşılmıştır.

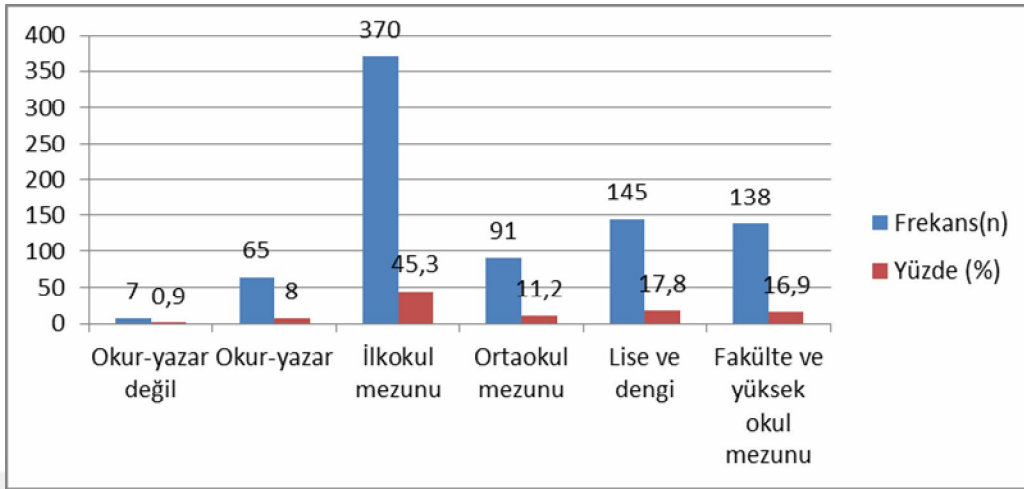
Grafik 11: Öğretmenlerin lisansüstü eğitim durumlarına göre dağılımı

Öğretmenlerin lisansüstü yapma değişkenine göre durumlarına bakıldığında 99 kişinin (% 12.1) lisansüstü eğitim aldıkları, 717 kişinin de (% 87,9) lisansüstü eğitim almadıkları görülmektedir. Öğretmenlerin Lisans üstü programlara çok ilgi göstermedikleri görülmektedir. Ancak son zamanlarda bakanlığın öğretmenlere yüksek lisans yapmaları hususunda kolaylık ve teşvik edici faaliyetleri gelecek yıllarda yüksek lisans yapanların sayısının artabileceği öngörülmektedir..

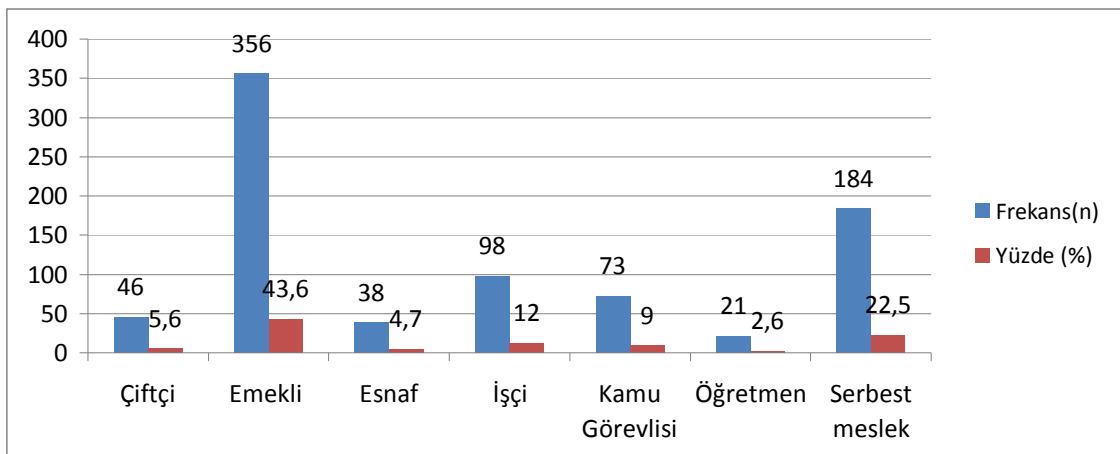
Grafik 12: Öğretmenlerin anne öğrenim durumlarına göre dağılımı

Örneklemin anne öğrenim düzeyi durumuna bakıldığında büyük bir bölümünün “ilkokul mezunu”, “okur-yazar”, “okur-yazar değil” (toplam %81) oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin % 88 gibi bir oranının yaşının 31 yaşın üzerinde olduğu düşünüldüğünde, (Bkz. tablo 1) annelerin yaşadıkları dönemdeki eğitim öğretim durumu ile o dönemdeki kız çocuklarının okullaşma durumunu göstermesi açısından da bir fikir vermekte ve tutarlılığı göstermektedir. Anne öğrenim düzeyi “fakülte ve yüksekokul mezunu” olanların ise daha genç öğretmen anneleri olduklarını düşünülebilir.

Grafik 13: Öğretmenlerin baba öğrenim durumlarına göre dağılım

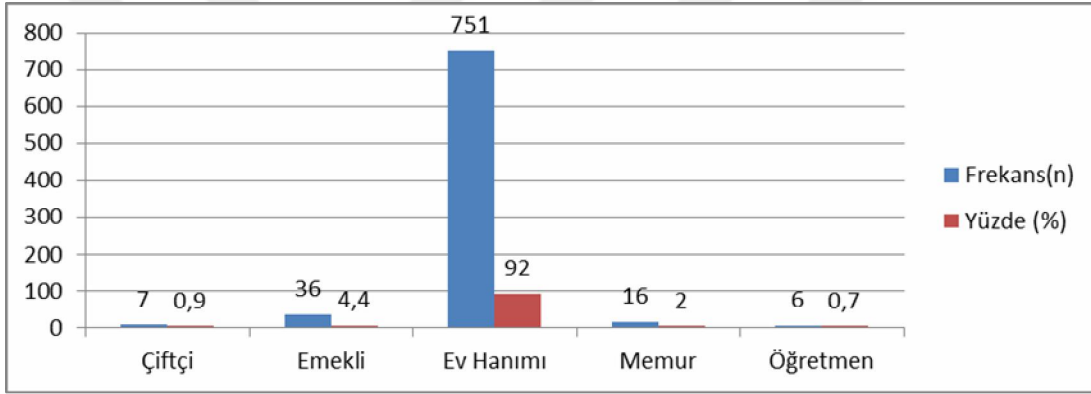
Örneklemin baba öğrenim düzeyi, anne öğrenim düzeyinden değişik oldukları görülmektedir. Yine anne değişkeninden az da olsa baba öğrenim düzeyinin de “ilkokul mezunu”, “okuryazar” ve “okur-yazar değil” oranlarının toplamı (%54,2) örneklemin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. 91 (%11,2) kişi “ortaokul mezunu”, 145 kişi (% 17.8) “lise ve dengi okul”, 138 kişinin de (% 16.9) “Fakülte ve yüksek okul mezunu” oldukları görülmektedir. Buna göre anne öğrenim düzeyi ile kıyasladığımızda baba öğrenim düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 14: Öğretmenlerin baba iş durumlarına göre dağılım

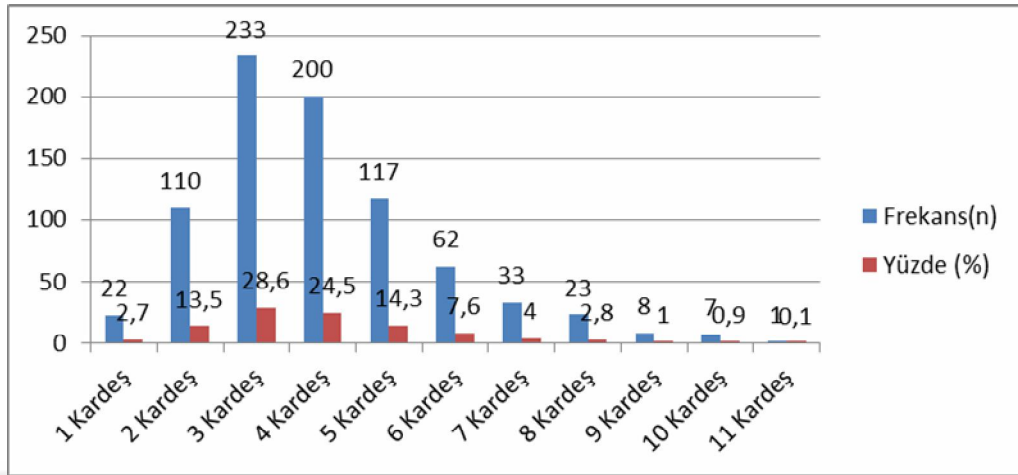
Baba iş değişkenine göre 356 kişinin (% 43,5) emekli olduğunu görmekteyiz. Emeklilerden sonra en yüksek oranda da 184 kişinin (% 22,5) serbest meslek sahibi

olduğunu görüyoruz. Muhtemelen bunların içerisinde de emekli olduğu halde halen kendi işini yapanların olduğu düşünülebilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi öğretmenlerin % 88 gibi bir oranının 31 yaş ve üzeri olduğunu düşünürsek bu durum gayet doğaldır. 46 tanesinin (% 5.6) çiftçilik yaptığını görmekteyiz. Örneklem baba meslek dağılımları geniş bir yelpaze oluşturmakta olup 7 kategoride toplamış bulunmaktayız. Buradan da örneklemin heterojen bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Örneklemimizin baba iş durumuna bakıldığında aslında öğretmenliğin ekonomik ve sosyal statü olarak orta düzeyde insanların çocukları tarafından tercih edildiğini göstermesi açısından da önemlidir.

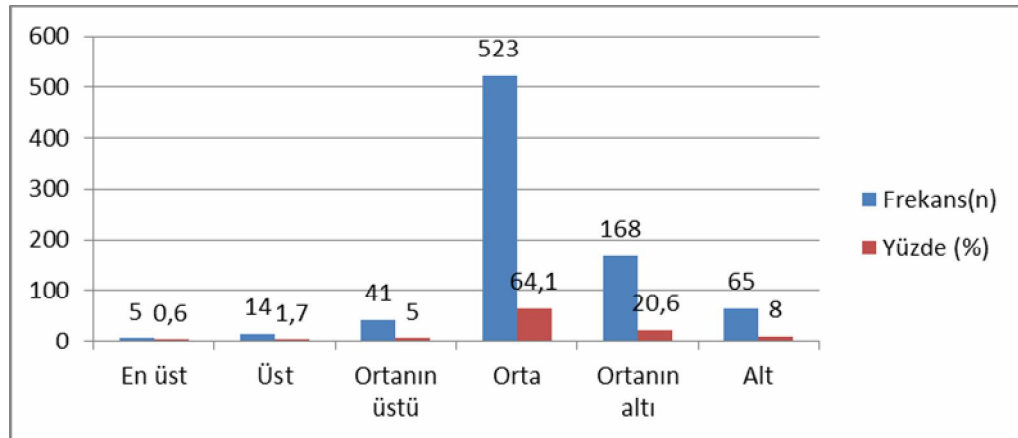
Grafik 15: Öğretmenlerin anne iş durumlarına göre dağılım

Anne iş değişkenine göre örneklem grubunun büyük çoğunluğunun annesinin, 751 kişinin (% 92) ev hanımı oldukları görülmektedir. Bunlardan sonra örnekleme emekliler ve memurlar gelmektedir. Çocuğun temel eğitimi ailede edildiği düşünülürse, örneklemimizin dini yaşayışında anne dini yaşayışından olumlu veya olumsuz izler görülmesi beklenebilir. Yine örneklemimizin yaş seviyeleri düşünüldüğünde dönem itibarı ile annelerin çalışma oranlarının çok düşük olduğu söylenebilir.

Grafik 16: Öğretmenlerin kardeş sayısı durumlarına göre dağılımı

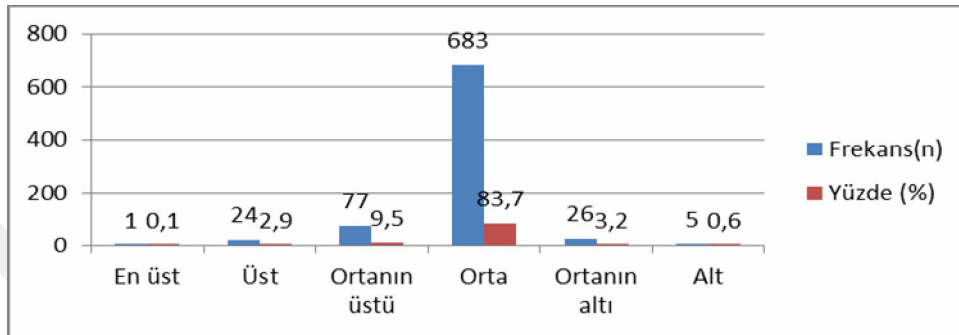
Örneklemeimize Kardeş sayısı değişkeni açısından bakıldığında, 660 tanesinin (% 80,8) 2 ila 5 kardeş sahibi oldukları görülmektedir. Örneklemin karakteristik Türk toplumunu yansıttığı görülmektedir. Örneklemin anne ve babalarının çoğunluğunu yaş olarak 60 lı yaşlar olduğu düşünülürse örneklemin tutarlılığı da göstermektedir. Çok çocuklu ailelerde yetişmek örneklemin dini yaşayışında olumlu veya olumsuz etkileri görülebilir.

Grafik 17: Öğretmenlerin Yetişme çağı (18)yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumlarına göre dağılım

Örneklemin yetişme çağlarında, yaklaşık 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumlarına bakıldığında, toplam 691 kişi (% 85) gibi büyük bir oran “orta” ve “ortanın altı” olduğunu belirtmişlerdir. Ailelerinin alt gruba ait olduğunu belirtenlerin oranı ise 65 (% 8.0) dir. Zengin olduğunu belirtenler ise çok küçük bir

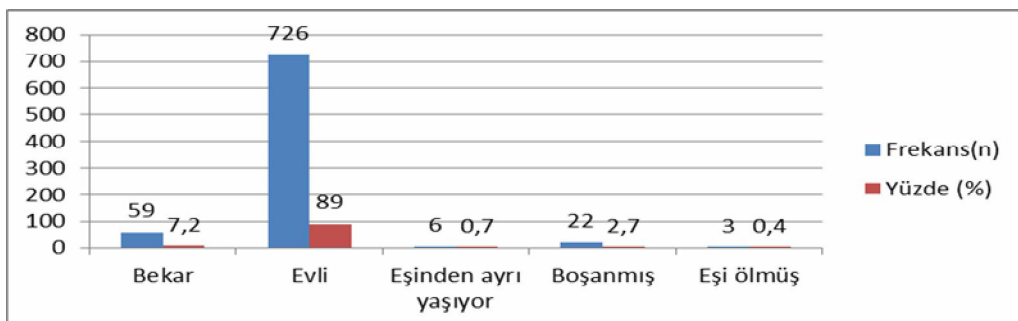
grubu 19 (%2,3) oluşturmaktadır. Öğretmenlerin inançları, tutum ve davranışları ile dini yaşayışlarının oluşmasında bu dönemdeki içinde yaşadıkları çevre, ekonomik durum önemlidir. Dolayısı dini yaşantılarında bu olumlu veya olumsuz etkileri görülebilir.

Grafik 18: Öğretmenlerin şuan ki ekonomik durumlarına göre dağılım

Örnekleminin şimdiki ekonomik durumları değişkenine bakıldığında, çok büyük çoğunluğu kendinin ekonomik düzeyini orta olarak görmektedir. Dağılım büyük çoğunlukla burada yığılmaktadır. Öğretmenlerin yetişme çağına kadarki ekonomik durumları ile, şu anki ekonomik durumları karşılaştırıldığında, şu anki ekonomik durumdan orta derece ekonomik seviyenin arttığını, bunun yanında ortanın üstünün de az da olsa bir miktar arttığı görülmektedir. Örneklemin ekonomik durumlarının ailelerin ekonomik durumundan daha iyi konuma geldiği görülmektedir.

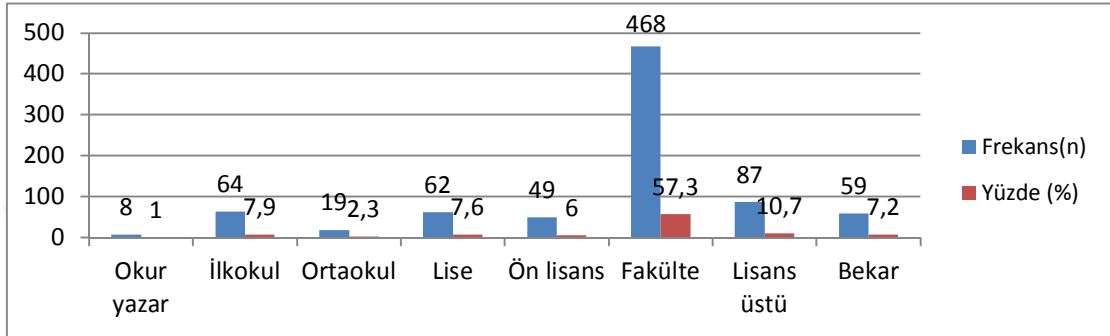
Grafik 19: Öğretmenlerin medeni durumlarına göre dağılım

Örneklemin büyük çoğunluğu medeni durumları itibarı ile “evli” olmakla birlikte “bekar”, “eşinden ayrı yaşayan”, “eşinden boşanmış” ve “eşi ölmüş”

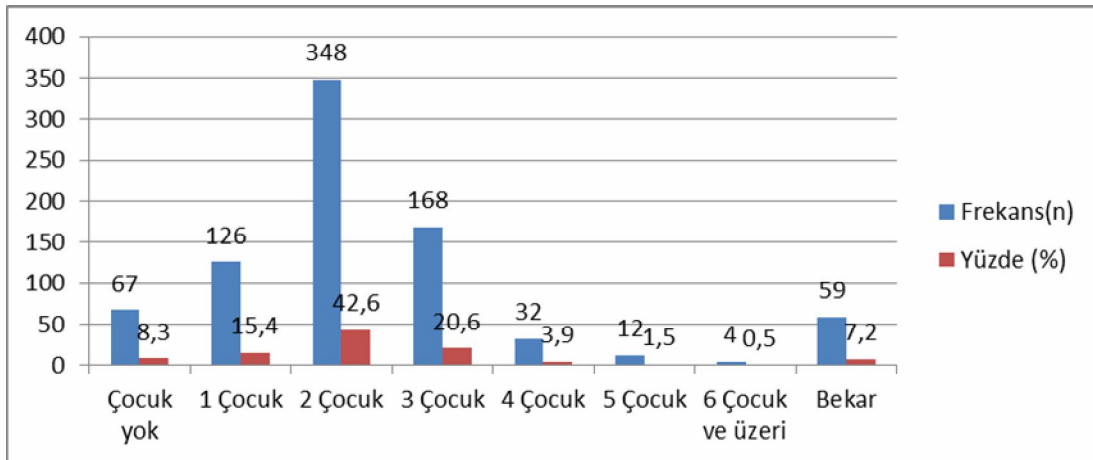
olanlarda bulunmaktadır. Dini yaşayış ile ailevi ve medeni durum arasında yakın ilişkilerin bulunduğu düşünüldüğüne göre, medeni durumları bakımından değişik kişilerin örneklem kapsamına girmeleri bu ilişkilerin derecesini anlamak bakımından yararlı olacaktır.

Grafik 20: Öğretmenlerin eşlerinin eğitim durumlarına göre dağılım

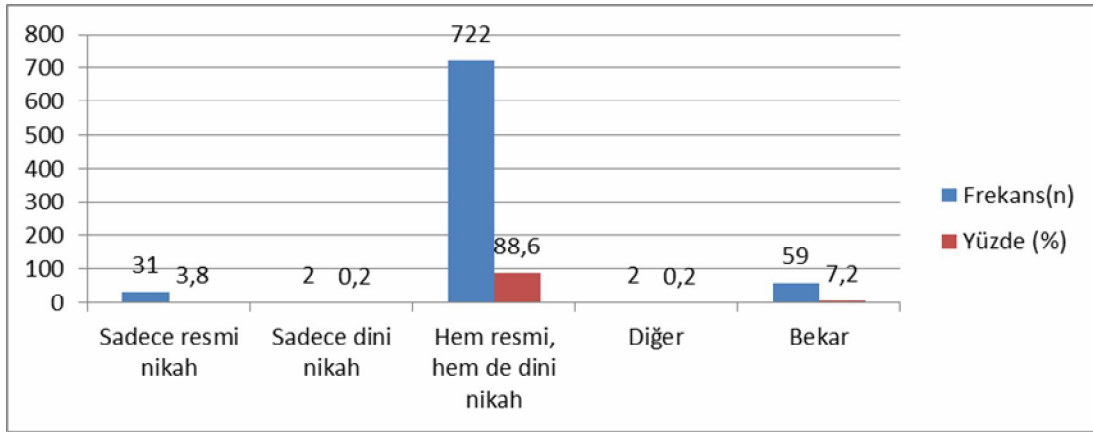
Örnekleminin eşlerinin eğitim durumuna bakıldığında yarıdan fazlasının “fakülte mezunu” olduğunu toplamda da %74 gibi bir oranının eşinin üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz. % 1 oranda okur-yazar şikkının yer alması da anlamlıdır. Zira yaşı ileri düzeyde olan öğretmenlerin eşlerinin “okur-yazar” olduğu düşünülebilir. Sonuçlara bakıldığında eşlerin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Grafik 21: Öğretmenlerin çocuk sayısı durumlarına göre dağılım

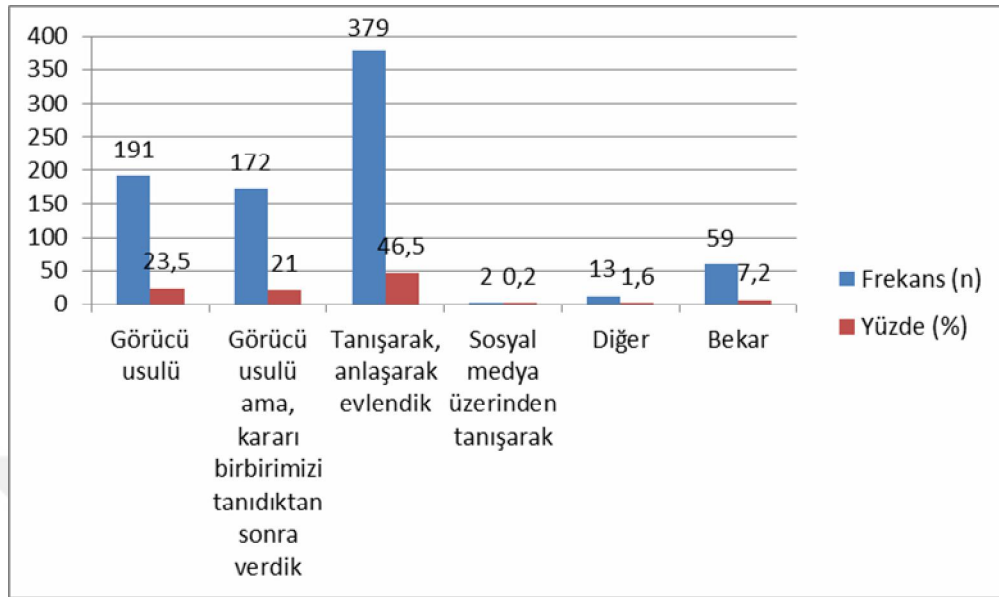

Örneklemin çocuk sayısına bakıldığında yarıdan fazlasının bir ve iki çocuk sahibi oldukları bu durumda öğretmenlerin çekirdek aile yapısını benimsedikleri, kendilerinin çok çocuklu bir ailede yetiştikleri kardeş sayısında görülmesine rağmen kendilerinin çok çocuk düşünmedikleri görülmektedir. Grafik 16 daki kardeş sayısı ile kıyaslandığında çocuk sayısının bir hayli düşük olduğu görülmektedir.

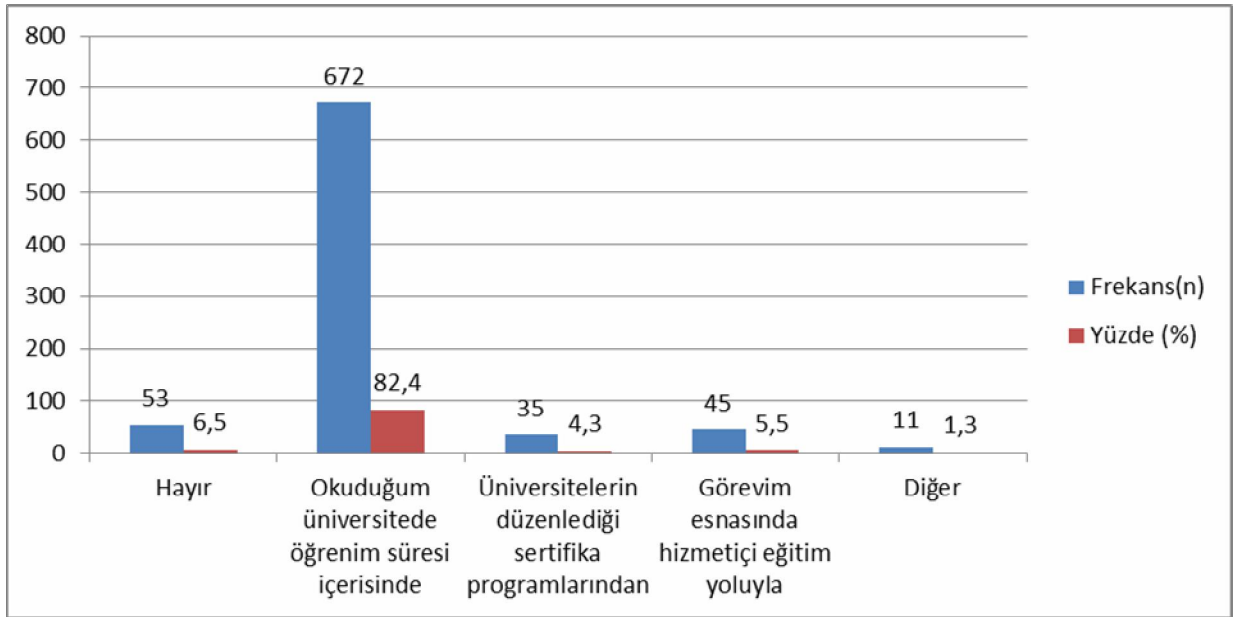
Grafik 22: Öğretmenlerin hangi nikah türü ile evlendiklerinin dağılımı

Öğretmenlerin hangi nikah türü ile evlenme durumlarına bakıldığında 722 kişinin (% 88,6) evlenirken hem resmi, hem de dini nikah türünü kullandıkları, 31 tanesinin (% 3,8) sadece resmi nikahı tercih ettiklerini, 2 kişinin de sadece dini nikah türü ile evlendiklerini görüyoruz. Bu durum öğretmenler tarafından nikah da dini ritüelleri önemsendiğini ve gerek isteyerek gerekse toplum etkisi ile yerine getirdiklerini görmekteyiz ki, dini hayatlarında etkisi olması beklenebilir.

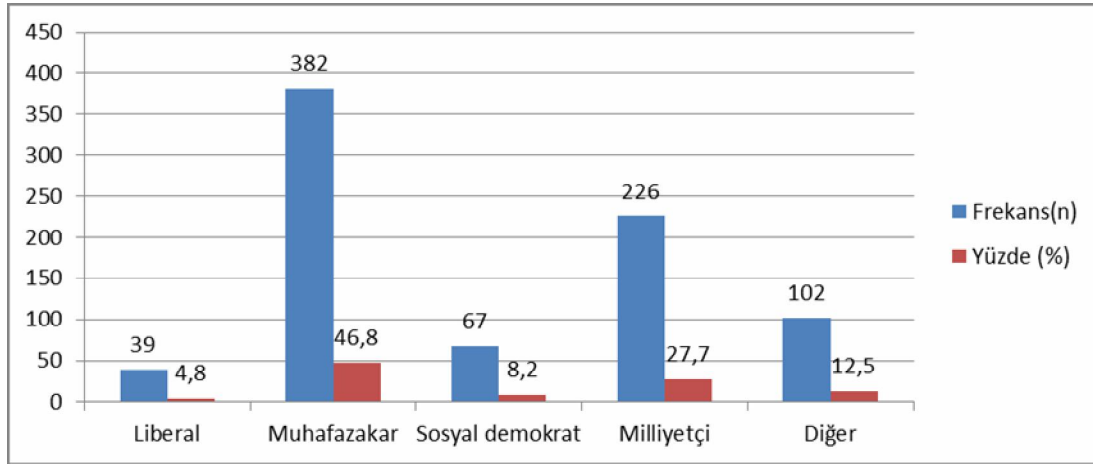
Grafik 23: Öğretmenlerin eşleri ile evlenme durumlarına göre dağılım

Örnekleminin eşleri ile evlenirken hangi usulle evlendiklerine dair sorulan soruya, bakıldığında yarıya yakınının “tanışarak, anlaşılarak evlendiklerini”, yarıya yakınının da “görücü usulü” ile evlendiğini ve “görücü usulü ama kararı ama birbirlerini tanıdıktan sonra kararı kendilerinin verdiklerini” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yarıya yakınının tanışarak, anlaşılarak kararı kendilerinin vermiş olmalarına rağmen bir o kadarının halen görücü usulle evlendiklerini görmekteyiz. 2 kişi sosyal medya üzerinden tanışarak evlendiğini belirtmiştir ki bu şekilde evlenmelerin son zamanlarda arttığı da görülmektedir. 13 kişinin de kaçarak, vb. gibi diğer usullerle evlendiklerini belirtmiş olmaları da toplumun genel yapısı içerisinde var olan şekiller nedeni ile ve örneklemin tutarlılığını göstermesi açısından anlamlıdır.

Grafik 24: Öğretmenlerin pedagojik formasyon alma durumlarına göre dağılım

Araştırmamıza katılan örneklemin çok büyük bir çoğunluğunun öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olması nedeni ile ve bu okulların öğretmen yetiştirmeye kaynaklık etmesi sebebi ile pedagojik formasyon belgesini “okuduğu üniversitede öğrenim süresi içerisinde” aldığını belirtmiştir. Pedagojik formasyon belgesini “üniversitelerin açmış oldukları sertifika programlarından alanlar” ve “görevi esnasında alanların” ve “diğer” usullerle formasyon alanların, mezuniyet alanları öğretmenlik olmayan bölümler ile muhtemelen öğretmenliğe kaynak teşkil eden bölümler dışından mezun olmuş ama öğretmen olmak isteyenlerin oldukları düşünülebilir. Örnekleminin çok büyük çoğunluğu pedagojik formasyon belgesine sahiptir.

Grafik 25: Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini tanımlama durumlarına göre dağılımı

Örnekleminin siyasi kimlik olarak kendilerini tanımlama durumlarına bakıldığında, “muhafazakar” kimliğe sahip olanların çoğunluğu teşkil ettiğini ve birinci sırada yer aldığını görmekteyiz., “Milliyetçi” bir kimliğe sahip olduğunu beyan edenlerin ise ikinci sırada yer aldığını görmekteyiz. Kendini “liberal” ve “sosyal demokrat” olarak tanımlayanların dışında “Diğer” diye nitelediğimiz kendini yukarıdaki siyasi kimliklerin dışında, farklı bir şekilde tanımlayanlar vardır. Bunlar kendilerini “Müslüman,” “insan,” “milliyetçi Müslüman,” “Müslüman muhafazakar,” “dindar,” “hümanist,” “ülkücü” vb. şeklinde tanımladıkları görülmüştür. Yukarıdaki siyasi tanımlamalara baktığımızda verilerin Konya genel seçim sonuçlarına yakın olduğu da görülmektedir.²⁶¹ Siyasi kimlik olarak kendini muhafazakar ve milliyetçi olarak tanımlayanların cumhur ittifakı oylarına yakın olduğunu, kendini sosyal demokrat ve liberal olarak tanımlayanların oylarının CHP oylarına yakın olduğu diğer bölümdeki oylarında dağıtılması ile seçim sonuçlarına yakın olduğu görülmektedir. Bu da örnekleminin tutarlılığını göstermesi açısından önemlidir. Siyasi kimlik olarak kategoriler arasına dindar seçeneği alınmamıştır. Zira öğretmenlerin son 15 temmuz olayları nedeni ile çekine bilecekleri düşünülmüştür. Bu nedendir ki “Diğer” seçeneğinin sayıca yüksek çıkmasına neden olmuş olabilir.

²⁶¹ <https://secim.haberler.com/2018/konya-secim-sonuclari/> (Erişim tarihi: 11.07.2018)

2.2. İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN DİNİ YAŞAYIŞLARIYLA İLGİLİ BULGULAR

2.2.1. Araştırmanın Bulguları

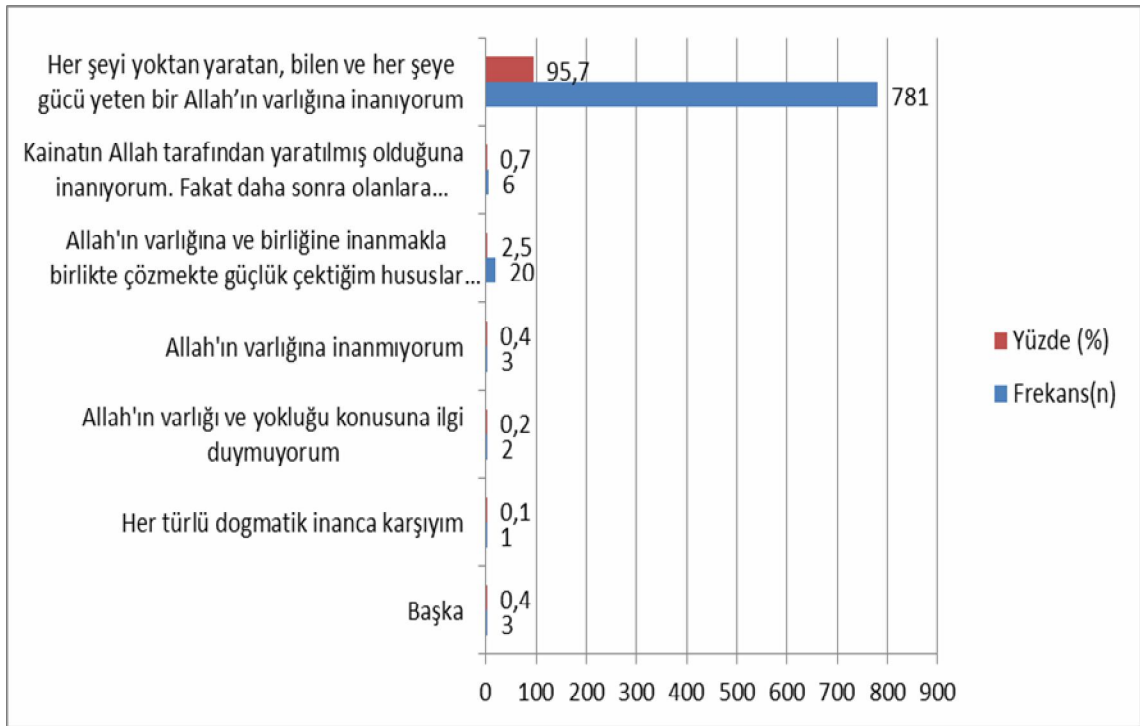
Her din birtakım inançlardan oluşmaktadır. En ilkelinden en yükseğine kadar, hak veya batıl bütün dinlerde inanç esasları bulunur. Esasen her din temeli dini tecrübe, sezgi, ilham ya da vahiy asgari bir teorik anlatıma dayanan bir takım inançlara, tasavvurlara ve fikirlere dayanır. Bu inanç ve tasavvurlar, aynı dine inanan insanlar arasında birleştirici bir etkiye sahiptir. Bu durum ilkel dinlerde de görülmektedir. Dinin bu bütünleştirici özelliği inananlar arasında güçlü bir birlik ruhu oluşturur.²⁶² Bu nedenle dindar insanın belli inanç ilkelerini bileceği beklentisi ifade edilir. Bu inanç ilkelerinin muhteva ve kapsamı sadece farklı dinlerde değil, aynı dini geleneğin içinde de farklı olabilir. Her din, inanç ilkelerinden belli bir sistem kurar ve mensuplarından bu inanç ilkelerine inanmalarını bekler. İslam dininde “Amentü”de toplanan altı iman esasında, İslam akidesinin temelini teşkil eden inançların formüle edildiği görülmektedir ki, bunlar Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere inançtan ibarettir. Bu nedenle araştırmamızda önce Allah’a inançla ilgili durum tespiti çalışılmıştır.

2.2.1.1. Dinin İnanç Boyutu (Belief) ile İlgili Bulgular

2.2.1.1.1. Allah’a İnanç

Allah inancı, İslam’ın temelidir. Dinin temel normunu oluşturur. İslam dininde bir insanın müslüman olarak kabul edilmesi için inanması gereken temel ilkelerden birisidir. Müslüman olan kimse, her şey den önce Allah’a inanır. Allah inancı tespit edilirken Kur’anın ortaya koyduğu Allah kavramının örneklemimiz tarafından nasıl kabul gördüğü, bundan dolayı öğretmenlerin Allah inancı bakımından şimdiki durumlarını görmek için ayrıntılı olarak tespiti çalışıldı.

²⁶² Ünver, GÜNAY, Din Sosyolojisi, İstanbul, İnsan Yayınları, 1998, s.217

Grafik 26: Öğretmenlerin Allah’a inanç durumlarına göre dağılım

Grafik 26 da görüldüğü gibi araştırmamıza katılan örneklemin çok büyük bir çoğunluğu (%95,7) “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inandıklarını” ifade ederken, %2,5 i “Allah’ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var” diye belirtmişlerdir. % 0,7 si “kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum, fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum” demişlerdir. % 0,4 ü ise “Allah’ın varlığına inanmamaktadır”. Bu da göstermektedir ki öğretmenlerde Allah’a inancın yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırmamızda elde edilen sonuçlarla, üniversite öğrencileri, ilköğretim okulu öğretmenleri ve İzmir de halk üzerinde yapılan benzer araştırmaların bulgularını incelediğimizde araştırmamızla benzer oranlar görülmektedir.²⁶³

Araştırmaya katılan örneklemimizin cinsiyet değişkeni ile Allah’a inançlarına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz. Ek:1) erkek öğretmenlerin % 96,2’si,

²⁶³ Mehmet BAYYİĞİT, Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Anket Uygulaması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1989, ss.67-70, Şahin DOĞAN, İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2007, s.150 M.Emin KÖKTAŞ, **Türkiye’de Dini Hayat**, İşaret yayınları, İstanbul, 1993, s.78,

kadın öğretmenlerin % 95,2'si, “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanmaktadır”. Kadın öğretmenlerin % 1,0’ı erkek öğretmenlerin % 0,5’i “Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum, fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmadıklarını ifade etmişlerdir.” Erkek öğretmenlerden % 0,5’i, kadın öğretmenlerden % 0,2’si “Allah’ın varlığına inanmadıklarını” ifade etmişlerdir. Allah’a inanç hususunda çok olmasa da erkek örneklemin kadın örneklem den daha yüksek oranda “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inandıklarını” ifade etmişlerdir. Benzer yapılan araştırmaların bulgularında da araştırmamıza yakın oranlar görülmektedir.²⁶⁴ Araştırma genelinde öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır $X^2=7.582$, df 6, $p<.020$). Dolayısıyla çalışmanın bulgularına bakıldığında; öğretmenlerin Allah’a inanma durumları cinsiyete göre değiştiği, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha yüksek oranlarda Allah’a inandıkları ifade edilebilir.

Yaş değişkeni ile Allah’a inanç düzeyleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, (Bkz.Ek:2) bir birine yakın sonuçların çıktığı ve tüm yaş gruplarında Allah’a inanç oranlarının yüksek olduğunu görmekteyiz. Örneklemimizin 31-35 yaş arasındaki öğretmenler en yüksek oranda (% 99,1’i) “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanmaktadır.” 51-55 yaş grubu ile 25 yaş ve altı grupta ise bu oranlar % 93,3 ile en az “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanmaktadır.” Örneklemin “Allah’ın varlığına inanmıyorum.” diyenler ise % 1,9 ile en yüksek oranda 56 yaş ve üzeri öğretmenlerdir. 51-55 yaş grubu öğretmenler % 1,3 ile “Allah’ın varlığına inanmıyorum.” diyen ikinci grup olmuştur. Gelişim psikolojisi açısından bakıldığında bu sonuçları normal karşılamak gerekir. 31-35 grubu öğretmenlerin yetişme dönemi ülkenin dini hassasiyetlerinin odak dönemlerine denk geldiği, ayrıca 51 yaş ve üzeri öğretmenlerin yetiştikleri dönemde öğretmen liselerindeki kültürün

²⁶⁴ BAYYİĞİT, a.g.e.,1989, s.79, KÖKTAŞ, a.g.e.,s.79, DOĞAN, a.g.e., s.150

etkileri ve 25 yaş altı öğretmenlerin yetiştiği dönemde de 28 şubat döneminde dini eğitim üzerindeki baskıların etkilerinin olduğu düşünülebilir. Örneklemimizin Allah'a inanma düzeyleri ile yaş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=35.870$, $df 42$, $p<.736$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile Allah'a inanma düzeylerinin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:3) eşi ölmüş olan öğretmenlerin % 100'ü bekar olan öğretmenlerin % 96,6'sı, evli olan öğretmenlerin % 95,9'u, boşanmış öğretmenlerin % 91,0'i ve eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin, % 83,3'ü, "Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanmaktadır. Eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin % 16,7'i aynı zamanda Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var demiştir. Verilere baktığımızda medeni durum ile dini yaşayış arasında ilişki olduğunu görmekteyiz. Eşinden ayrı yaşayanların yanında, eşinden boşanmışlarda da bu durum gözlenmektedir. Ailenin ve aile olmanın önemini göstermesi açısından bu veriler önemlidir. Eşi ölmüş olanların tamamının "Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanması" ölüm gerçeğini görmenin de Allah'a inanma hususunda etkili olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır. Araştırma genelinde örnekleminin Allah'a inanma düzeyi ile medeni durum değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=47.832$, $df 24$, $p<.003$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, branş değişkeni ile Allah'a inanma düzeylerinin karşılaştırmasına ilişkin dağılım (Bkz.Ek:4) düzeyleri incelendiğinde; örneklemimizin görev yaptığı branş değişkenine göre anlamlı ve istatistiksel farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Branşlar arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşı ile diğer branşlardan olan öğretmenler arasında Allah inancında farklılıkların görüldüğü ve branşın, Allah inancında etkili olduğunu göstermektedir. Branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerde pozitif bir etkiye sahipken, branşı müzik, görsel sanatlar olan öğretmenlerde ise negatif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Allah'a inanmama, kararsız bir inanca sahip olmada da

bu durum gözükmemektedir. Burada elde edilen sonuçlarla benzer araştırmaların sonuçlarını incelediğimizde araştırmamızla benzerlik göstermektedir.²⁶⁵ Üniversitede alınan eğitim süresinde dini bilgilerin, içerik-müfredat ve ders saati olarak yeterli düzeyde olmaması, farklılığın oluşmasında etkili olmaktadır. Bu okullarda görülen derslerde öğrencilerin yeterli düzeyde dini bilgi edinemeyip, içinde bulundukları ortamın yakından alâkalı olduğu ortadadır. Bu da göstermektedir ki alınan eğitimin, kişinin dini inanç ve bağlılığına, dini yaşayışına, dinin etkisini hayatına yansıtmaya düzeyine etki etmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Allah’a inanması ile branş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=111.167$, df 84, $p<.025$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları lise türü değişkeni ile Allah’a inanç düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:5) liseyi Fen lisesi, Sosyal bilimler lisesi ve Özel lise/kolej gibi “Diğer” bölüm altında yer alan lise türlerinde bitiren örneklem % 100’ü “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanmaktadır.” liseyi meslek lisesinde okumuş öğretmenlerin % 98,9’u, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin % 97,8’i, liseyi Anadolu lisesinde okumuş öğretmenlerin % 95,5, liseyi öğretmen lisesinde okumuş öğretmenlerin % 94,5 i, Liseyi genel lise de okumuş öğretmenlerin % 94,2’si, de “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanmaktadır.” Veriler değerlendirildiğinde mezun olunan lise türüne göre Allah’a inanmanın oldukça yüksek, ama yine de liseler arasında farklılıklar görülmektedir. Özellikle liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerden % 1,1 i “Allah’ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var.” demiş ve % 0,6 sı da “ Allah’ın varlığına inanmıyorum.” demiştir. Bu da göstermektedir ki, liseyi imam-hatip lisesinde okuyan öğretmenler de bile, Allah’ın varlığı hususunda kararsız tutum içinde olma ve Allah’ın varlığına inanmama görülebilmektedir. Bu durumda özellikle imam-hatip

²⁶⁵ Ahmet ONAY, **Dindarlık Etkileşim ve Değişim**, DEM yayınları, İstanbul, 2004, ss.176-177

lisesine olumsuz bakanlar veya militan yetiştiriliyor inancında olanlar açısından anlamlıdır.

Tablo 1: Öğretmenlerin Allah’a inanma ve anne öğrenim durumu arasındaki ilişki

Annenizin öğrenim durumu	Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanıyorum	111	94,9	113	94,2	414	97,6	68	97,1	51	91,1	24	82,8
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	0	0,0	2	1,7	0	0,0	1	1,4	1	1,8	2	6,9
Allah’ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var.	6	5,1	2	1,7	8	1,9	0	0,0	3	5,4	1	3,4
Allah’ın varlığına inanmıyorum	0	0,0	1	0,8	1	0,2	0	0,0	1	1,8	0	0,0
Allah’ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum	0	0,0	0	0,0	1	0,2	1	1,4	0	0,0	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım	0	0,0	1	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Başka	0	0,0	1	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	6,9
Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0

Tablo 1’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre Allah’a inanma düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; Allah’a kesin bir inançla inanan annesi ilkököl mezunu olan öğretmenlerin % 97,6 sı, annesi ortaokul mezunu öğretmenlerin % 97,1 i, annesi okur-yazar olmayan öğretmenlerin % 94,9 u, annesi okur-yazar olan öğretmenlerin % 94,2 si, annesi lise mezunu olan öğretmenlerin % 91,1 i, annesi fakülte ve yüksek okul mezunu öğretmenlerin % 82,8i “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanıyorum” demişlerdir. Annesi ortaokul mezunu olan öğretmenlerin dışındaki bütün anne öğrenim düzeyine sahip öğretmenlerde değişik oranlarda “Allah’ın varlığına inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususların var” demişlerdir. Anne eğitim düzeyinin fakülte ve yüksekokul mezunu olanlarda diğerlerine göre oranın düştüğü görülmektedir. Günay, dinle ilgili doğru veya yanlış ilk tohumlarının

ailede atıldığını, dini sosyalleşme sırasında da ailede en çok sevdiği ve saygı duyduğu kişiyi kendisine rol model aldığını, babanın fiiliyatta genelde çocuğun dini terbiyesinde ilgisiz kaldığını, dolayısı ile çocuklara ilk dini bilgileri ve terbiye verme işinin anneye düştüğünün gözlemlendiğini belirtmektedir.²⁶⁶ Bu durum ailenin özellikle de annenin çocuğun dini yaşantısı üzerinde etkili olduğu ancak anne eğitim düzeyinin artması ile olumsuzluk oranının arttığı görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Allah'a inanmalarına etki eden faktörler ile anne öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=82.693$, df 30, $p<.000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin babalarının eğitim durumlarına göre Allah'a inanma durumların göre verdikleri cevaplara baktığımızda babanın eğitim düzeyinin Allah'a inanmada etkili düzeyinin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; babası okur-yazar olmayan öğretmenlerin Allah'a kesin bir inançla inanan % 85,7 si, babası okur-yazar olan öğretmenlerin % 93,8 i, babası ilkokul mezunu olan % 96,5 i, babası ortaokul mezunu öğretmenlerin % 97,8 i, babası lise mezunu olan öğretmenlerin % 98,6 i, babası fakülte ve yüksekokul mezunu öğretmenlerin % 90,6 sı “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum” demişlerdir. Bütün baba öğrenim düzeyine sahip öğretmenlerde değişik oranlarda da olsa “Allah'ın varlığına inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var” olduğunu kabul etmektedir. Baba eğitim düzeyinin fakülte ve yüksekokul mezunu olanlarda ise anne eğitim düzeyine göre oran biraz yüksek olsa da bütün alanlarda ve değişik oranlarda öğretmenin beyanları söz konusudur. Araştırma genelinde öğretmenlerin Allah'a inanmalarına etki düzeyi ile baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Burada elde edilen sonuçlarla benzer araştırmaların sonuçlarını incelediğimizde araştırmamızla benzerlik göstermektedir.²⁶⁷ $X^2=35.032$, df 32, $p<.000$ Anne ve babaların eğitim

²⁶⁶ Ünver GÜNAY, **Türkiye’de Dini Sosyalleşme**, Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, Ankara, 1981, ss.196-199

²⁶⁷ DOĞAN, **a.g.e.**, ss.117-120

düzeyine göre Allah’a inanma düzeylerine bakıldığında babaların eğitim düzeyi annelerinki kadar etkili olmadığı görülmektedir. Bununla beraber anne-baba eğitimi her ikisinin öğrenim düzeyi yüksek olursa doğal olarak çocukların dini tutumlarına önemli oranda etki etmeleri beklenir. Bu oranın olumsuz anlamda olduğu görülmektedir. Benzer araştırmalardaki bulgular araştırmamız bulgularını desteklemektedir.²⁶⁸ Bu durum babaları üniversite mezunu olanlarda en fazla farklılaşma olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Allah’a inanma durumları ile siyasi kimlikleri ilişkisi

Kendinizi nasıl tanımlarsınız?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
$\chi^2=87.032$, df 32, p<,000	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah’ın varlığına inanıyorum	25	86,3	335	98,0	38	80,9	198	96,1	184	96,0
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	0	0,0	1	0,3	4	8,5	0	0,0	2	1,0
Allah’ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var.	3	10,3	4	1,2	3	6,4	8	3,9	2	1,0
Allah’ın varlığına inanmıyorum	0	0,0	1	0,3	1	2,1	0	0,0	1	0,5
Allah’ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum	0	0,0	1	0,3	1	2,1	0	0,0	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,5
Başka	1	3,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	1,0
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

Muhafazakar, “sahip olduğu değerleri muhafaza eden kişiler” olsa da kavramsal açıdan sağ görüş sahibi, politik görüşü üzerinde dini motiflerin etkisinin hissedildiği kişidir.²⁶⁹ şeklin de kabul edilmektedir. Liberal, herkese vicdan, inanç, düşünce özgürlüğü tanınmasının gerekli olduğunu savunan, özgür düşünce sahibi kişilerdir.²⁷⁰ Sosyal demokrat, toplumcu halk yönetiminden yana, toplumcu

²⁶⁸ Mehmet BAYYİĞİT, **Gençlik ve Din**, 2.Baskı, Konya, Yediveren kitap, 2011, s.194

²⁶⁹ <https://www.turkdebiyati.org/muhafazakar-muhafazakarlik-nedir-kimdir/> (08.11.2018 tarihli erişim)

²⁷⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be4157cdc9392.96306512 (08.11.2018 tarihli erişim), Sezgin KIZILÇELİK, Yaşar ERJEM, **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, 4.Baskı, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996, s.352

düşünceyi savunan, gelir dağılımındaki adaletsizliği, kapitalizmin çarpık bölüşüm tarzını kabul etmeyen, sosyalizm yanlısı kişiler²⁷¹olarak bilinmektedirler. Milliyetçi/ülkücü, millî olan her şeye karşı daima hassas bulunan, onu bilen ve koruyan insandır.²⁷² Ülkücü de bir ülkeye çıkar gütmekten bağı olan kişidir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendinizi nasıl tanımlarsınız sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda siyasi kimliğin Allah'a inanmada etki düzeyine ilişkin verilerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin % 98,0 gibi bir oranı “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanarak” kesin kabulde bulunduklarını görmekteyiz. Yine bu oranın kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlarda ise % 96,1 yer almaktadır. Kendisini liberal olarak tanımlayanlarda ise % 86,3, sosyal demokrat olarak tanımlayanlarda ise bu oranın %80,9 la en az bulunduklarını görmekteyiz. “Başka” kendini burada yer almayan (insan, sadece Müslüman, Milliyetçi muhafazakar, hümanist, ülkücü, dindar vb) faktörlerle tanımlayanların %96,0 ü “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanmaktadır. Yukarıdaki veriler incelendiğinde öğretmenlerden muhafazakar kimliği tercih edenlerin en yüksek oranda “Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inandıkları” görülmüştür. Daha sonra kendini siyasi kimlik olarak milliyetçi olarak tanımlayanlar gelirlerken, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar ise son sırada yer almışlardır. Buna göre öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikler ile Allah'a inanma düzeyleri arasında farklılık görülmüştür. Araştırma genelinde örneklemin Allah'a inanma düzeyleri ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=87.032$, df 32, $p<.000$

Sonuç olarak denilebilir ki ilköğretim okullarındaki örneklem öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Allah'a inandığı, bununla birlikte az da olsa inanmayanların

²⁷¹ <https://www.uludagsozluk.com/k/sosyal-demokrat/> (08.11.2018 tarihli erişim), Sezgin KIZILÇELİK, v.d., a.g.e., s.489

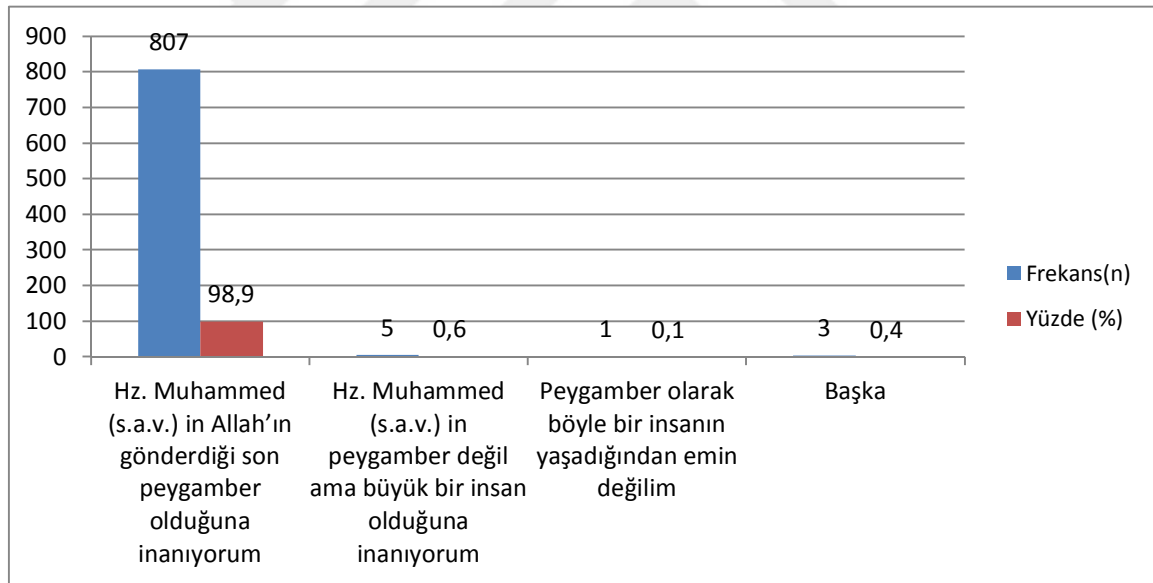
²⁷² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be41851977c27.13828351 (08.11.2018 tarihli erişim)

olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmamızda olduğu gibi yapılan benzer araştırmalarda da yüce bir varlığa inanç her zaman en yüksek değer olarak çıkmaktadır.²⁷³ Allah'a inanç diğer inanç türlerine göre ilk sırayı almaktadır.

2.2.1.1.2. Peygambere İnanma

İlahi dinlerde, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara ulaştıran, tebliğ eden kişilere peygamber denilmekte olup, bu kişilere inanmak önemli bir ilkedir. Peygamberler Allah'tan aldıkları vahiyleri, ilahi emirleri insanlara bildirmişler ve örnek yaşayışları ile rehberlik etmişlerdir. Peygambere inanma, İslam'ın inanç esaslarından biridir. Tablo 30 de öğretmenlerin peygambere inanma konusundaki görüşleri yer almaktadır.

Grafik 27: Öğretmenlerin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumlarına göre dağılım

²⁷³ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, s.84, DOĞAN, a.g.e., s.150 Ünver GÜNAY, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999. Münir KOŞTAŞ, **Üniversite Öğrencilerinin Dine Bakışı**, TDV Yayınları, Ankara, 1995. KÖKTAŞ, a.g.e., s.78, Veysel UYSAL, "Dini Hayat ve Şahsi Özellikler" (Bir Alan Araştırması). **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, 2 1995, ss.165-180

Görüldüğü gibi araştırmamıza katılan örnekleminin (% 98,9) u Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmaktadır. İnanmama yönünden bakacak olursak (% 98,9) gibi bir oran Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorken, toplam %1,1 gibi bir oran “başka”, “Hz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum” ve “peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim” tercihinde bulunmuşlardır. İnanç esaslarına ilişkin veriler araştırmamızda olduğu gibi benzer araştırmalarda da yüksek oranda gerçekleşmektedir.²⁷⁴ Araştırmamızda da Hz. Muhammed'e (s.a.v) inanma çok yüksek orandadır.

Öğretmenlerin, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma düzeyleri ile cinsiyet değişkenlerinin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.EK:6) Erkek öğretmenlerin % 99,0 u, kadın öğretmenlerin ise % 98,8'i, “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıkları” görülmektedir. Bu veriler erkek öğretmenlerin Allah'a inanç hususunda olduğu gibi peygambere inanç hususunda da kadınlardan daha yüksek oranda bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Benzer araştırmalarda da araştırmamızla uyumlu sonuçlar görülmektedir.²⁷⁵ Dolayısıyla cinsiyet faktörü dini inancını, başka deyişle peygambere inancında etkilidir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inanma düzeyleri ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=1,488$, df 3, $p<,685$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş değişkeni ile “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma düzeylerine ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:8) öğretmenlerin bütün yaş düzeylerinde tamamının veya tamamına yakınının Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna çok yüksek düzeylerde inandıkları görülmektedir. İnanmayanlarda Hz. Muhammedi tanıdıkları ama peygamber değil de büyük bir

²⁷⁴ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, ss.65-85, DOĞAN, a.g.e., s.150

²⁷⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., s.83, Veysel UYSAL, ”Dini Hayat ve Şahsi Özellikler” (Bir Alan Araştırması). *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2 1995, ss.165-180

insan olduğuna inanmaktadırlar. 41-45 yaş arasında olan öğretmenlerden % 1,7'si “Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim”. diyerek Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inanmama ile ilgili beyanda bulunmuşlardır. Araştırma genelinde öğretmenlerin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inanma ile yaş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=19.997$, df 21, $p<.021$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Medeni durum değişkeni ile Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:7) ve medeni durum değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirmemek üzere yapılan analiz sonucunda bekar olan öğretmenlerin tamamı, evli olan öğretmenlerin % 98,9'u “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmaktadır.” Eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin, % 83,3'ü, “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmaktadır.” “Eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin” geri kalan % 16,7'si aynı zamanda “Hz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanmaktadır.” Verilere baktığımızda medeni durum ile dini yaşayış arasında ilişki olduğunu görmekteyiz. Eşinden ayrı yaşamak, peygamber inancı noktasında olumsuz bir tutumda olmaya neden olmuştur. Buna göre bekarlar da ve evlilerde peygambere inanma oranları diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Allah'a inanma düzeyleri ile medeni durum değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=26.450$, df 12, $p<.009$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, branş değişkeni ile “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” durumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:9) Başta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşı olmak üzere pek çok branşa mensup öğretmenlerin tamamı “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum” derlerken, Allah'a inanmada olduğu gibi “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum” diyen branşlar dan branşı müzik ve görsel sanatlar olan öğretmenlerde ise bu oranın en düşük olduğu

görülmektedir. Aynı şekilde “Hz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum” diyenlerde de bu durum gözükmemektedir. Benzer araştırma sonuçları araştırmamızın sonuçlarını destekler mahiyettedir.²⁷⁶ Bu da göstermektedir ki alınan eğitimin, kişinin dini inanç ve bağlılığına, dini yaşayışına, dinin etkisini hayatına yansıtma düzeyine etki etmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma düzeyleri ile branş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 3: Öğretmenlerin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanmaları ile anne öğrenim düzeyi arasındaki ilişki

Öğrenim Durumu	Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	116	99,1	118	98,3	423	99,8	68	97,1	54	96,4	27	93,2
Hiz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	1	0,9	1	0,8	1	0,2	1	1,4	1	1,8	1	3,4
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,8	1	3,4
Başka	0	0,0	1	0,8	0	0,0	1	1,4	0	0,0	0	0,0
Toplam	117	100.	120	100.	424	100	70	100	56	100	29	100.

$$X^2=55.429, df 42, p<,040 \quad X^2=29.598, df 15, p<,013,$$

Araştırmaya katılan örneklemin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma durumlarına verdikleri cevaplara baktığımızda (Tablo 3) anne eğitim düzeyinin Hiz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmada yüksek oranlarda kabul olduğunu görmekteyiz. Ancak yine de anne öğrenim düzeyinin yükselmesi ile Hiz. Muhammed’e inanma oranlarında az da olsa düşüş görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde; annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan

²⁷⁶ DOĞAN, a.g.e., ss.96-150

öğretmenlerin, “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” oranının en düşük olduğunu görmekteyiz. Anne öğrenim düzeyi lise ve dengi olanlar ise en düşük ikinci orandadır. Bu durum “Hz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum” ve “Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim” diyenlerde de en yüksek oranda beyanda bulunmuşlardır. Tüm bu durumlar birlikte analiz edilecek olursa, anne öğrenim düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” durumlarının da düşüş gözlenmektedir. Bu da örneklemin dini hayatlarını ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda yönlendirdiklerini göstermektedir. Başka araştırmaların bulguları ile araştırmamızın bulguları benzerlik göstermektedir.²⁷⁷ Araştırma genelinde öğretmenlerin Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmalarına etki eden faktörlerden anne öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=29.598$, df 15, $p<.013$,

Tablo 4: Öğretmenlerin Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	28	96,6	341	99,7	43	91,5	204	99,0	191	99,5
Hiz. Muhammed (s.a.v.) in peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	0	0,0	0	0,0	3	6,4	2	1,0	0	0,0
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim	0	0,0	0	0,0	1	2,1	0	0,0	0	0,0
Başka	1	3,4	1	0,3	0	0,0	0	0,0	1	0,5
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

$$X^2=54.680, \text{ df } 12, p<.000$$

²⁷⁷ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.84-85

Araştırmaya katılan öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda ve siyasi kimliğin “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanmada” etki düzeylerinin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 5 incelendiğinde; öğretmenlerden kendisini “muhafazakar” olarak tanımlayan öğretmenlerin % 99,7’si “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum” diyerek en çok kesin kabulde bulunduklarını görmekteyiz. “Başka” burada yer almayan, insan, “Müslüman,” “muhafazakar Müslüman”, “dindar”, “hümanist,” “ülkücü” vb. gibi kendini tanımlayanlar ise %99,5 i ikinci sırada yer almıştır. Üçüncü sırada kendisini “milliyetçi” olarak tanımlayanlarda ise bu oran % 99,0 dır. Kendisini “liberal” olarak tanımlayanlarda ise % 96,6, “sosyal demokrat” olarak tanımlayanlarda ise bu oranın %91,5 le en az “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” görmekteyiz. Buna göre öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklerle Hz.Muhammed’in peygamberliğine inanma durumları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Kendini “muhafazakar” olarak tanımlayanlarda bu oran yüksek iken, kendini “sosyal demokrat” olarak tanımlayanlarda ise bu oran en düşüktür. Örneklemin kendini tanımladığı siyasi kimliği yani, örneklemin kimlik olarak kendilerini nasıl tanıttıklarına ilişkin bulguların, Hz.Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğine inanma durumlarına göre değiştiğine dair bir bulguya ulaşılmıştır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” düzeyleri ile kendini tanımladıkları siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=54.680$, df 12, $p<,000$

Sonuç olarak, “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” durumları ile değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. **Cinsiyete göre**; erkek öğretmenlerin, Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” görmekteyiz. Öğretmenlerin **yaş gruplarına** göre; “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah’ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanma” durumlarına bakıldığında ise; yaşın ilerlemesi ile peygambere inanma oranının da

arttığı görülmüştür. **Medeni durum** değişkenine göre; eşinden ayrı yaşayanlar ile evli olan öğretmenler diğer bütün değişkenlerden daha çok Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” görmekteyiz. **Branşlar** itibarı ile bakıldığında ise; branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerin ve diğer bazı branşların tamamı “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” görmekteyiz. En düşük oranda “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” belirten branşın ise müzik ve görsel sanatlar öğretmenleridir. **Mezun olunan lise** türüne göre; liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler en yüksek oranda “Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını” belirtirlerken liseyi genel lisede okuyan öğretmenler ise en düşük oranda inandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları **siyasi kimliklere** göre; kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin en yüksek oranda Hz. Muhammed (s.a.v.) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inandıklarını”, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise en düşük düzeyde inandıkları görülmektedir.

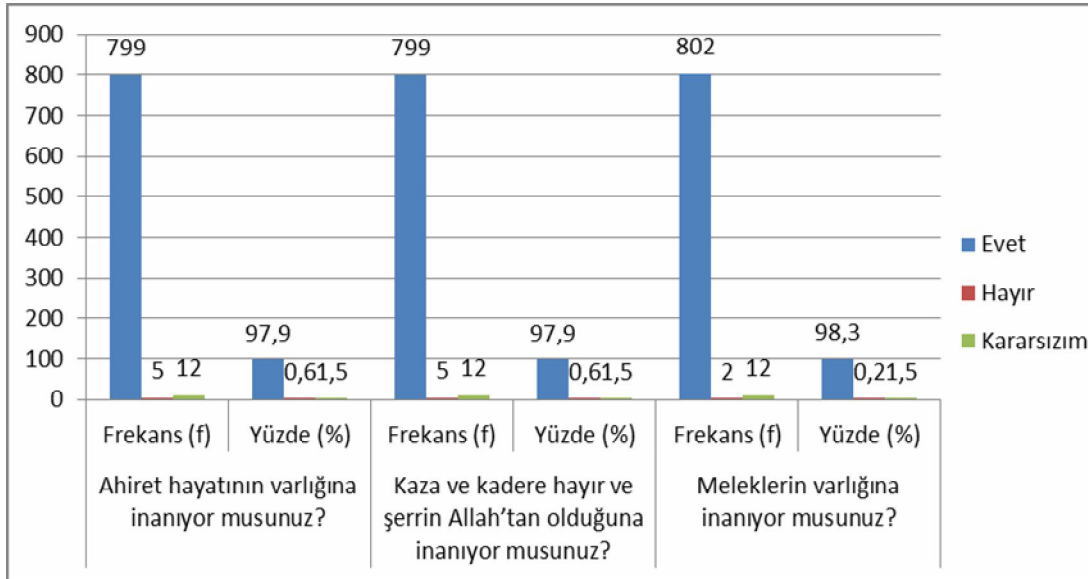
2.2.1.1.3. Ahiret Hayatının Varlığına, Kaza ve Kadere, Hayır ve Şerre İnanma, Meleklerle İnanma

Ahiret konusu Kur'an'da büyük bir yer tutar. Ahirete inanma, İslam'da iman esaslarından biridir. Ahirete iman, öldükten sonra insanın yeniden dirilmesi ve dünyada yapmış oldukları iyiliklerin mükafatını, yapmış oldukları kötülüklerin cezalandırılacağına inanmaktır. İslam'ın iman esaslarından biri de “Kaza ve Kadere Hayır ve Şerrin Allah'tan olduğuna inanmaktır.” Kader, Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi”, Kaza, “İlâhî takdirin zamanı gelince gerçekleştirilmesine”²⁷⁸ denir. İslam'ın iman esaslarından bir diğeri de Meleklerle imandır. Kur'an'da melekler, gözle görülemeyen, maddi yönleri bulunmayan, Allah'ın emirlerine tam itaat eden iyi nitelikteki ruhani varlıklardır.²⁷⁹

²⁷⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaza--kader> (15.05.2019 tarihli erişim)

²⁷⁹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=melek&p<m> (15.05.2019 tarihli erişim)

Grafik 28: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, kaza ve kadere, hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları...

Grafik 28 de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan örneklemin çok büyük çoğunluğu, “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna” ve “meleklerin varlığına inanmaktadır.” Benzer araştırmaların sonuçları da araştırmamızın sonuçları ile paralellik arz etmektedir.²⁸⁰

Cinsiyet değişkeni açısından örneklemin ahiret hayatının varlığına inanma oranlarına bakıldığında, (Bkz.Ek:10) Erkek örneklem, kadın örneklemden daha yüksek oranda ahiret hayatının varlığına inanmaktadır. Cinsiyete göre “Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanma” durumu da, “ahiret hayatının varlığına inanma” oranına benzemektedir. Kadın öğretmen örneklemin, erkek öğretmen örnekleminde daha düşük oranda “kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanmaktadır.” Örneklemin cinsiyetine göre “Meleklerin varlığına inanma” durumlarına bakıldığında da aynı durumu görmekteyiz. Yani erkek örneklem kadın örneklemde daha yüksek oranda meleklerin varlığına inanmaktadır. Genel olarak bakıldığında erkek öğretmenlerin, Ahiret hayatının

²⁸⁰ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, ss.65-85, KÖKTAŞ, a.g.e., ss.93-98, DOĞAN, a.g.e., ss.88-150

varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma ve meleklerle inanma hususun da kadınlardan daha yüksek oranda bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir.²⁸¹

Araştırmamıza katılan örneklemimizin bitirdikleri lise türüne göre Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma ve meleklerle inanma durumları ile verdikleri cevaplara bakıldığında (Bkz.Ek:11) mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi imam-hatip Lisesinde okumuş öğretmenler diğer sorularda olduğu gibi en yüksek oranda “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma” ve “meleklerle inanmaktadırlar.” Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma ile meleklerle inanmaya en az oranda inandığını belirten öğretmenler ise liseyi öğretmen lisesinde okuyan öğretmenlerdir. Benzer araştırmalardaki sonuçlar araştırmamızı desteklemektedir.²⁸² Öğretmenlerin mezun oldukları liseler arasında farklılaşma olduğu, hemen hemen bütün inanç türlerinde liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin pozitif oranda farklılaştığı görülmektedir. Bazı araştırma bulgularının bizim araştırma bulgularımızla paralellik arz ettiği görülmektedir.²⁸³ Liseyi İmam-Hatip Lisesinde okumuş öğretmenlerin farklılaşmasının sebebi lise döneminde alınan eğitim etkisinden kaynaklanmış ve imam-hatip lisesi öğrencilerinin genelde muhafazakar ailelerden gelmiş olabilir. “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma” ile “meleklerle inanmaya” etki eden faktörler ile lise değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2= 81,002$ df 14 $p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne öğrenim durumu değişkeni ile “Ahiret Hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” durumlarına göre verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:12) anne öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin Ahiret

²⁸¹ GÜNAY, **a.g.e.**, 1999, ss., 76-77, Talip ATALAY, **İlköğretim ve Liselerde Dindarlık**, Dem yayınlar, İstanbul, 2005, ss., 99-103, KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss., 94-98, Şahin, DOĞAN, **a.g.e.**, ss.88-150

²⁸² ATALAY, **a.g.e.**, ss.147-156, DOĞAN, **a.g.e.**, ss.104-105

²⁸³ ONAY, **a.g.e.**, 2004, s.127, Celal ÇAYIR, “Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, **Bilimname**, Sayı:2, Kayseri, 2014, ss. 59-88.

hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma “ oranları düşük iken, anne öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma “oranında artış görülmektedir. Anne öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin, en yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi yükseldikçe “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” oranlarında düşme görülmektedir. Eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlarken, eğitimin seküler tarzda ve alanlarda eğitim gören bireylerin dini yaşamlarında ise olumsuz yönde etkiler göstermesi beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumsuz etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha akli temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin anne öğrenim durumu ile Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma “ arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ahiret Hayatının varlığına inanma $X^2= 40,056$ df 10 $p<,000$ Kaza ve Kadere, Hayır ve Şerre inanma, $X^2=21,692$ df 10 $p<,017$, Meleklerle inanma, $X^2= 31,595$ df 10 $p<,000$

Tablo 5: Öğretmenlerin Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma durumu ile 18 yaşına kadarki ekonomik durum arasındaki ilişki

		En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
		Frekans (F)	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans (F)	Yüzde
İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?	Evet	4	80,0	35	92,1	104	98,1	473	97,9	118	99,2	65	100,
	Hayır	0	0,0	0	0,0	1	0,9	4	0,8	0	0,0	0	0,0
	Kararsızım	1	20,0	3	7,9	1	0,9	6	1,2	1	0,8	0	0,0
Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanır mısınız?	Evet	4	80,0	37	97,4	103	97,2	473	97,9	118	99,2	64	98,5
	Hayır	0	0,0	0	0,0	1	0,9	4	0,8	0	0,0	0	0,0
	Kararsızım	1	20,0	1	2,6	2	1,9	6	1,2	1	0,8	1	1,5
Meleklerin varlığına inanır mısınız?	Evet	4	80,0	36	94,7	104	98,1	474	98,1	119	100,	65	100,
	Hayır	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,4	0	0,0	0	0,0
	Kararsızım	1	20,0	2	5,3	2	1,9	7	1,4	0	0,0	0	0,0
Toplam		5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba öğrenim durumu değişkeni ile “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:12) baba öğrenim durumu fakülte ve yüksek okul olan öğretmenlerin “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” oranları düşük iken, baba öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin “ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” oranında artış görülmektedir. Baba öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin, en yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi yükseldikçe “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” oranlarında düşme görülmektedir. Eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlarken, eğitimin seküler tarzda ve alanlarda eğitim gören bireylerin dini yaşamlarında ise olumsuz yönde etkiler göstermesi beklenir. Araştırma genelinde öğretmenlerin baba öğrenim durumu ile Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma “ arasında ilişki

olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ahiret hayatının varlığına inanma $X^2=25,405$ df 10 $p<,005$ kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, $X^2=26,733$ df 10 $p<,003$ meleklerle inanma, $X^2=24,155$ df 10 $p<,007$

Öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik duruma göre “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” durumu açısından baktığımızda, Tablo 6 de de görüldüğü gibi 18 yaşına kadar ekonomik durumunu “alt” gelir düzeyi olarak gören öğretmenlerin % 100,0 ile “Ahiret hayatının varlığına” inandıkları, ekonomik durumu “üst” düzey olarak gören öğretmenlerin ise % 80,0 ile “Ahiret hayatının varlığına” inandıkları en düşük oranda görülmektedir. Ekonomik durum yükseldikçe öğretmenlerin “Ahiret hayatının varlığına” inanma oranı düşmektedir. Üst gelir düzeyinde bu oran % 92,1 dir. Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin 18 yaşına kadar ki ekonomik durumları ile “Ahiret hayatının varlığına” inanma oranları arasında bir ilişki olduğu ve ekonomik durumun artması ile “Ahiret hayatının varlığına” inanma oranında düşme görülmektedir. Tablo 34 incelendiğinde öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik duruma göre “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” düzeyinde de ahirete inanma oranlarına benzer sonuçlar görülmektedir. 18 yaşına kadar aile gelir alt, orta ve ortanın altı olan öğretmenlerin, aile gelir düzeyi ortanın üstü, üst ve en üst olan öğretmenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen bazı araştırma bulgularının bizim araştırma bulgularımızla paralellik arz ettiği görülmektedir.²⁸⁴ Köktaş’ın İzmir’de toplumun farklı kesimleri üzerinde yaptığı araştırmada, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe dindarlık düzeyinde gözlenir bir düşüş olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁸⁵ Yine Mutlu tarafından yapılan bir araştırmada da dindarlık düzeyleri yüksek olan öğrencilerin gelir düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁸⁶Örneklemin 18 yaşına kadar ki ailelerinin ekonomik düzeyi “Ahiret hayatının varlığına inanma”, “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,”

²⁸⁴ Naci KULA, **Kimlik ve Din**, Ayısı kitapları, İstanbul, 2001, s.87

²⁸⁵ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.214-215

²⁸⁶ Kayhan MUTLU, “Bir Dindarlık Ölçeği”(Sosyoloji’de Yöntem Üzerine Bir Tartışma) İslami Araştırmalar, Cilt 3, Sayı 4, 1989, ss.194-199

“meleklerle inanma” düzeyinde gelir düzeyi yükseldikçe inanma oranlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik duruma göre farklılaşma olduğu ve “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma” ile “meleklerle inanmaya” etki eden faktörler ile öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ahiret hayatının varlığına inanma $\chi^2= 26,275$ df 10 $p<,003$ kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, $\chi^2= 14,779$ df 10 $p<,004$ Meleklerle inanma, $\chi^2= 19,877$ df 10 $p<,030$

Tablo 6: Öğretmenlerin Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, Meleklerle inanma durumu ile siyasi kimlik durumu arasındaki ilişki

		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/Ülkücü		Diğer		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?	Evet	26	89,7	342	100,	40	85,1	204	99,0	187	97,4	$\chi^2=67,315$ df 8 $p<,000$
	Hayır	0	0,0	0	0,0	3	6,4	1	0,5	1	0,5	
	Kararsızım	3	10,3	0	0,0	4	8,5	1	0,5	4	2,1	
Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanır mısınız?	Evet	26	89,7	339	99,1	41	87,2	204	99,0	189	98,4	$\chi^2=54,067$ df 8 $p<,000$
	Hayır	0	0,0	1	0,3	3	6,4	0	0,0	1	0,5	
	Kararsızım	3	10,3	2	0,6	3	6,4	2	1,0	2	1,0	
Meleklerin varlığına inanır mısınız?	Evet	27	93,1	342	100,	40	85,1	204	99,0	189	98,4	$\chi^2=71,805$ df 8 $p<,000$
	Hayır	0	0,0	0	0,0	2	4,3	0	0,0	0	0,0	
	Kararsızım	2	6,9	0	0,0	5	10,6	2	1,0	3	1,6	
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

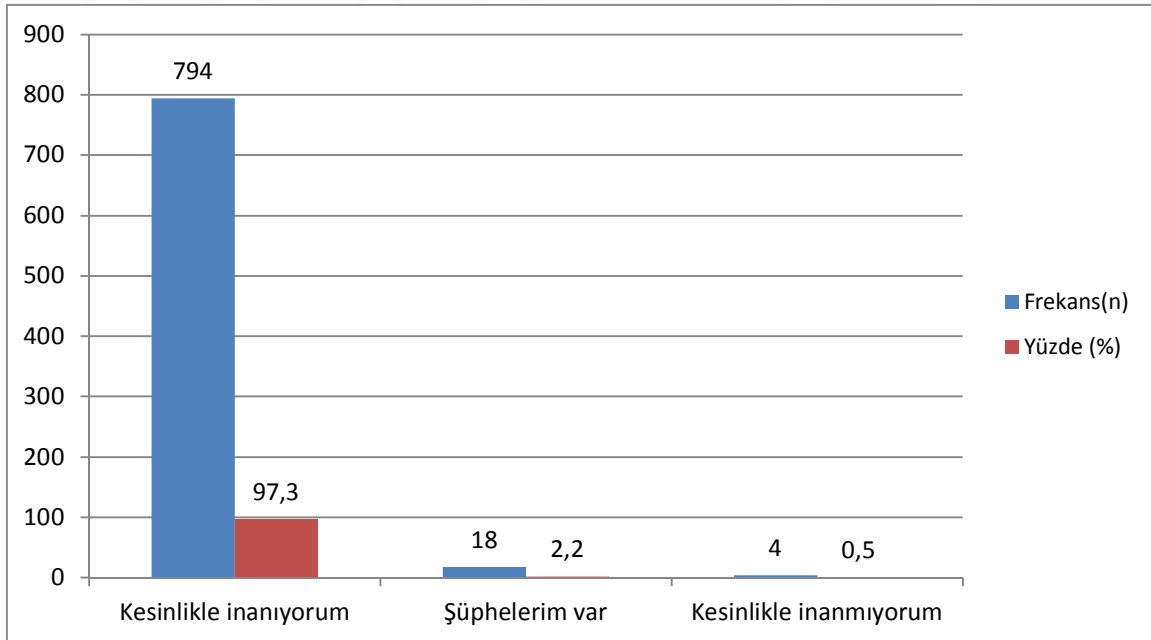
Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkenine göre “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” durumu açısından verdikleri cevaplara baktığımızda, kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin tamamının “Ahiret hayatının varlığına” ve “meleklerin varlığına inandıklarını,” tamamına yakınının da “kaza ve kadere, hayır ve şerre inandıkları” görmekteyiz. Muhafazakarların, tamamına yakını ile, kendini milliyetçi/ülkücü olarak tanımlayanlar takip etmektedir. Siyasi kimlik olarak kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar ise % 85,1 le “Ahiret hayatının varlığına,” % 87,2 ile “kaza ve kadere, hayır ve şerre inandıkları” ve % 85,1 ile de “meleklerin

varlığına inandıklarını” görmekteyiz. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikleri ile, “Ahiret hayatının varlığına,” “kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma,” “meleklerle inanma” durumu arasında belirgin şekilde farklılık olduğu ve ilişki olduğu, bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Allah’a inanç ve peygambere inanç da olduğu gibi “Ahiret hayatının varlığına, kaza ve kadere, hayır ve şerre inanma, meleklerle inanma da öğretmenlerde üst düzeydedir.

2.2.1.1.4. Kur’an-ı Kerime İnanma

Kitaplara inanmaktan maksat, Allah’ın vahiy yolu ile göndermiş olduğu kitaplardır. İslam’da iman esaslarından biri de onun kitaplarına inanmaktır. Kur’an da bu kitaplardan biridir. Kur’an-ı kerim, Hz. Muhammed’e gönderilmiş olan son kitaptır. İslam kültüründe hakim düşünce Kur’an-ı kerimin bütünüyle gerçek olduğu, ve hiçbir şekilde değişme olmadan günümüze kadar geldiği şeklindedir.

Grafik 29: Öğretmenlerin Kur’an-ı kerimin Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kuran’da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanma durumu

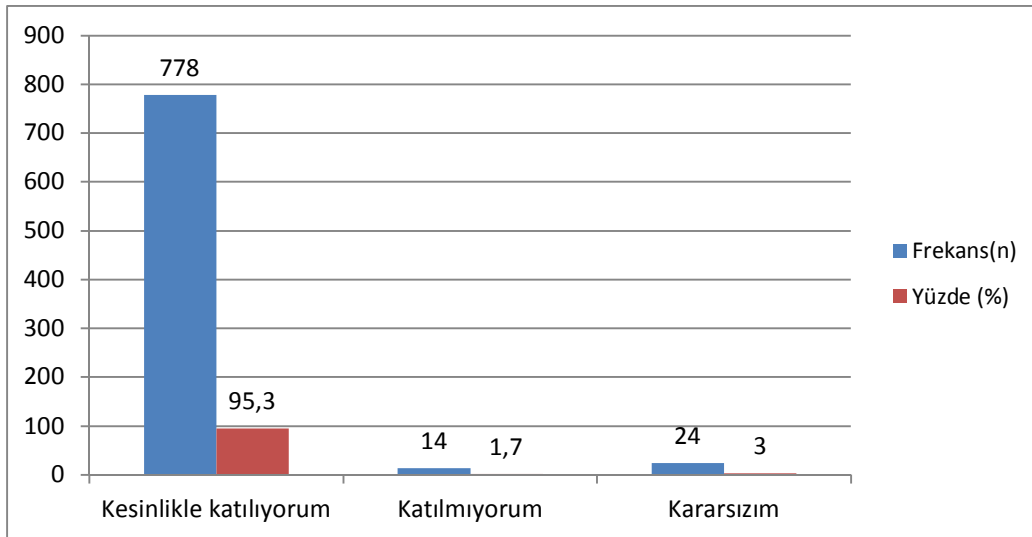

Araştırmaya katılan örneklemin diğer inanç esaslarında olduğu gibi “Kur’an-ı kerimin Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden

günümüze kadar ulaştığına, Kuran’da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna” büyük oranda inandıkları görülmüştür. Benzer araştırmalardaki veriler araştırmamız verilerini desteklemektedir.²⁸⁷ Araştırmaya katılan öğretmen örnekleminin sadece % 2,2 si “Kur’an-ı kerim’in Allah keliması olduğuna ve değişmeden günümüze kadar ulaştığına inanma hususunda şüphelerinin” olduğunu belirtmişlerdir. “Kur’an-ı kerim’in Allah keliması olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, inanmayanlar” ise % 0,5 dir. İnanç esasları ile ilgili verilere bakıldığında görülüyor ki örneklemin tamamına yakını inanç esaslarına büyük oranlarda inanmaktadır. Allah’a iman hususundaki veriler diğer inanç esaslarına göre biraz daha düşüktür. Başta Allah inancı ve diğer inanç esasları olmak üzere kişilerin dini inançlarının oluşmasında kişinin almış olduğu eğitim, ailesi, okuduğu kitapları, yetiştiği çevre basın vb. etkili faktörlerdir.

Araştırmaya katılan örneklemin kıdemlerine göre İslam’ın inanç esaslarına ilişki durumlarına baktığımızda oranların çok yüksek düzeyde olumlu olduğunu ve belirgin olarak da kıdemler arası farklılaşma gözlenmemiştir. Dolayısı ile kıdemler arası farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Grafik 30: Öğretmenlerin Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerliliğine inanma durumu

²⁸⁷ GÜNAY, a.g.e., 1999, ss., 76-77, KÖKTAŞ, a.g.e., s.88

Araştırmaya katılan örnekleme “Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerliliği” sorulduğunda % 95,3 ünün kesinlikle katıldıklarını, geri kalan % 4,7 sinin toplam katılmıyorum ve kararsızım diye belirttikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 97,3 ü (Grafik 29) Kur’an-ı kerim’in Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kuran’da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanmalarına rağmen, % 1,7 lik bir oran Kur’an’ın evrensel olup günümüzde geçerli olmadığı gibi bir kanaatlerinin olduğu sonucu çıkmaktadır. Buradan da Kur’an-ı kerim’in hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğuna inanma hususunda bir kuşkunun artmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Cinsiyet açısından incelendiğinde ise (Bkz.Ek:13) erkek öğretmenlerin % 97,2 si Kadın öğretmenlerin ise % 93,6’sı “Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğunu kabul etmişlerdir. Bu da göstermektedir ki erkek öğretmenler, Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda “Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli” olduğunu kabul etmektedirler. Araştırmamıza benzer araştırma sonuçları da araştırmamızı desteklemektedir.²⁸⁸ Bu durum erkeklerin görece olarak daha serbest yetiştirilmeleri ve kadınların daha çok baskıya maruz kalmaları ile erkelerin dini sosyalleşme araçlarından kızlara nispetle daha fazla yararlanabilmeleri ile ilgili olabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğuna inanma” durumları ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=7,911$, df 2 $p<,019$

“Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğuna inanma” ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında, (Bkz.Ek:14) yaşın artması ile Kur’an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğuna inanmanın da arttığıdır. Ancak 56 yaş ve üzeri öğretmen örnekleminde bu oranın % 88,7 ye düşmüş olması ilgi çekicidir. Kararsızlık da en çok bu yaş grubunda ve 26- 30 yaş

²⁸⁸ KÖKTAŞ, a.g.e., ss, 90-93, KULA, a.g.e., s.86

grubundadır. M.Emin KÖKTAŞ'ın İzmir'de halk üzerinde yaptığı araştırmada da benzer sonuçlar elde etmiştir.²⁸⁹

Araştırmaya katılan örnekleme “Kur'an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerliliği” sorulduğunda öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında (Bkz.Ek:15) bazı branşlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Arapça, Bilişim Teknolojileri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Özel eğitim ve Teknoloji tasarım branşına sahip öğretmenlerin % 100 “Kur'an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerli olduğuna kesinlikle katılmışlardır.” Bunların dışında kalan Sosyal Bilgiler % 98,0, Fen bilgisi % 95,2, Sınıf öğretmenliği % 95, Türkçe % 94,6,dır. Görsel sanatlar % 94,6,Beden eğitimi % 94,4, Matematik % 93,8, İngilizce % 92,8, Rehberlik % 92,3, Müzik % 81,8, le en az katılan branşlar olmuşlardır. Branşlar arasında farklılaşmanın olmasında alınan eğitimin, çevrenin, etkili olduğu düşünülebilir. Özellikle branşlar arasındaki dini tutum farklarının nedeni öncelikle din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin aldıkları formel din eğitiminden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Benzer araştırmalarda da bunu destekler sonuçlar çıkmıştır. Malatya da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada İlahiyat eğitimi alan öğrencilerin kelami konulara daha olumlu yaklaştıkları, fen ve sosyal eğitim alanların kelami konularda kararsızlık ve olumsuzluğun düşük olmakla birlikte var olduğu, güzel sanatlar fakültesi öğrencilerinde ise kararsızlık ve olumsuz tutumun yoğun olarak yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.²⁹⁰

2.2.1.2. Dinin Pratikler (Practice) Boyutu İle İlgili Bulgular

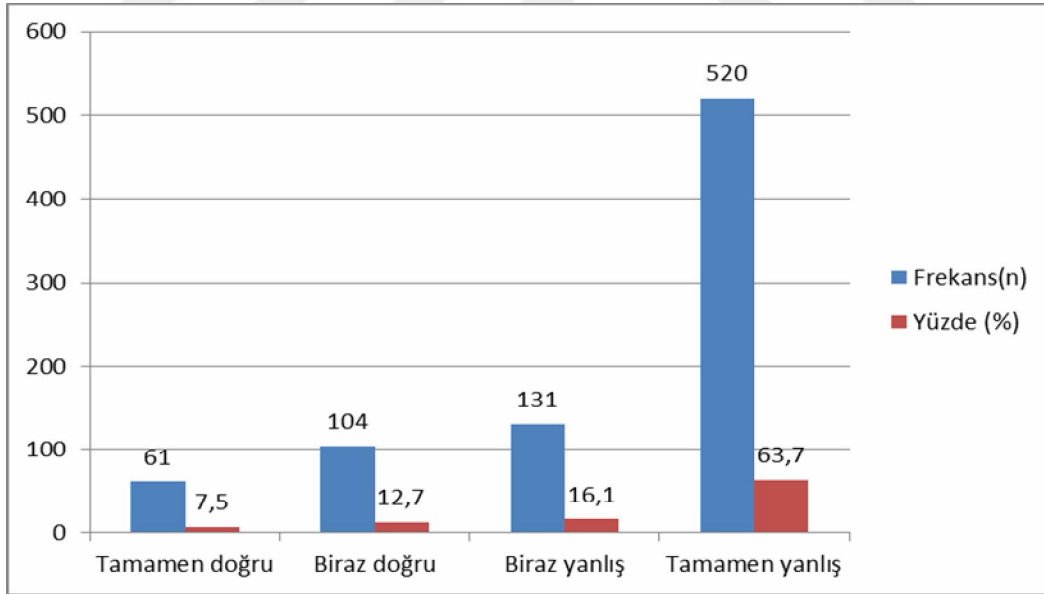
Dinlerin inançtan sonra önem verdikleri dindarlığın boyutları arasında dini pratiklere verilen önem yer alır. Her dinde farklı şekillerde de olsa ibadet vardır. Dini yaşayışın tezahürlerinden birisi ibadetlerdir. İslam'da ibadet “imanın süsü” olarak vasıflandırılmaktadır. Sosyologlar ibadet olmadan, yani dinin pratik yönü, amel tarafı

²⁸⁹ M.Emin, KÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.92

²⁹⁰ İrmak BARAN, “İnönü Üniversitesi Gençliğinin inanç sorunları”, Yüksek Lisans tezi, Malatya, 2000

bulunmadan bir dinin varlığını sürdürebileceğine şüphe ile bakmaktadırlar.²⁹¹ İslam'da ibadet, hayatın tamamını içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu geniş anlamı ile ibadet; imandan kaynağını alan kulluk görevleri ile birlikte, ilim öğrenmek, rızık için çalışmak, anne babaya iyilik etmek, hatta insanlara güler yüzlü davranmaya kadar insanın bütün iş ve davranışlarını içine alır. Dar anlamı ile ibadet ise; namaz, oruç, hac, zekat, kurban, vb. gibi belli görevleri kapsar.²⁹² İbadetlerde, yerine getirilmesi zorunlu olanlar ve isteğe bağlı olanlar vardır. Dini yaşayışın tespitinde ibadetlere katılmanın yeri büyüktür. Bazı durumlarda dindarlık veya dini yaşayış sadece dini pratiklere indirgendiği durumlar da görülmektedir. Araştırmamızda yer alan öğretmenlerin dini yaşayışında önemli bir yer tutan ve yüksek oranlarda kabul edilen dini inançlarının ibadet olarak nasıl tezahür ettiklerini tespiti çalıştık. Bunun içinde “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” sorusu ile başlayarak öğretmenlerin tavırlarını öğrenmek istedik.

Grafik 31: Öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları

²⁹¹ Ünver GÜNAY, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998, s.226

²⁹² BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, s.87

Grafik 31’de görüldüğü üzere araştırmamıza katılan örneklem % 63,7’si ibadet etmesek de kalbimizdeki iman yeter sorusuna tamamen yanlış diyerek, inancın ibadetle bütünleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin % 16,1’ i ise biraz yanlış bulmuşlardır. Bu da göstermektedir ki öğretmen örneklemine toplamda % 80 ne yakını “ibadet etmesek de kalbimizdeki iman yeter” anlayışını yanlış diyerek, inancın ibadetle bütünleşmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer araştırmalarda da araştırmamızın sonuçlarına benzeyen sonuçlar görülmektedir.²⁹³

Öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarının cinsiyete göre durumlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:16) erkeklerin % 67,5’ i kadınların ise % 60,1’ i, “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” düşüncesini tamamen yanlış bulmaktadırlar. Bu verilere bakarsak dini yaşayış konusunda erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha çok dini pratiklere önem verdiklerini göstermektedir. Benzer araştırmaların verileri ile araştırmamızın verilerinde farklılık oluşmuştur.²⁹⁴

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş değişkeni ile “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:17) yaş ilerledikçe öğretmenlerin dini yaşayışa daha fazla önem verdikleri görülmektedir. 25 yaş ve altı öğretmenler % 43,3’ü tamamen yanlış bulurken bu oran yaş ilerledikçe artmaktadır. 56 yaş ve üzeri öğretmenlerde bu oran % 77,4 e çıkmaktadır. Görüldüğü gibi gençlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları düşük iken, yaşın ilerlemesi ile bu oran yükselmektedir. Benzer araştırmalarda 25 yaş ve altı yaş gruplarından üst yaş gruplarına gidildikçe doğru orantılı olarak hem tutum ve davranışları hem bilgi hem de davranış boyutuna yönelik tutumlarının arttığı belirtilmektedir.²⁹⁵ Araştırma genelinde öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları

²⁹³ Münir, KOŞTAŞ, a.g.e., ss.52-53

²⁹⁴ GÜNAY, a.g.e., 1999, ss., 88-89, KOŞTAŞ, a.g.e., ss.52-53

²⁹⁵ Adem ŞAHİN, **Üniversite Öğrencilerinde Dini Hayat: Fakülteler Arası Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Ofset Hazırlık, Konya, 2001,

ile yaş arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=51,689$, $df 21$, $p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarında etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:18) eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin % 33,3’ü tamamen yanlış bulurken, % 50,0’si biraz doğru bulmaktadır. Bekar öğretmenlerin de % 50,8’i “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” anlayışını tamamen yanlış bulmaktadır. Bunu da boşanmış öğretmenler % 54,5’i takip etmektedir. Yukarıdaki verilere bakıldığında evli öğretmenlerde ve eşi ölmüş öğretmenlerde dini yaşayış ve pratiklere verilen önemin arttığı görülmektedir. Evli olmak ve eşini kaybederek ölüm yaşamış öğretmenlerin dini pratiklerde hassas oldukları sonucuna ulaşılabilir. Burada ailenin ve aile olmanın dini yaşayış üzerinde nedenli önemli olduğunu görmekteyiz.

Araştırma genelinde öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=18,145$, $df 12$, $p<,011$

Araştırmaya katılan örnekleme “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” durumları sorulduğunda ve öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:19) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenler, % 83,3 le en yüksek oranda imanın sadece kalbi olmasını tamamen yanlış bularak, imanın aynı zamanda amelle de desteklenmesi gerektiğini en yüksek oranda belirtmişlerdir. Tabi bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir. “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumunun tamamen yanlış olduğunu en düşük oranlarda kabul eden % 27,8 ile beden eğitimi ve % 9,1 le müzik öğretmenleri olmuştur. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu görülmektedir. Benzer

araştırmalar araştırmamızı desteklemektedir.²⁹⁶ Araştırma genelinde öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları ile branş arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=86,345$, $df 42$, $p<,000$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin mezun oldukları lise düzeyinde okudukları okulun “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” durumlarına yani dini tecrübenin pratik yönüne ilişkin görüşlerinde ne kadar etkili olduğuna bakıldığında, (Bkz.Ek:20) mezun olunan lise türüne göre, “Diğer” diye nitelendirilen ve liseyi fen lisesi, özel okul/kolej ve sosyal bilimler lisesi gibi liselerde okumuş öğretmenlerin yer aldığı bölümün % 83.3 ü tamamen yanlış bulmaktadırlar. Tabii bu oranın bu şekilde çıkmasında bu lise türünden mezun olan öğretmenlerin sayısının az olduğu düşünülebilir. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler ise % 82,1 gibi bir oranla tamamen yanlış görmektedirler. Bu oran her ne kadar yüksek de olsa, % 9,5 gibi bir oranın da tamamen doğru ve biraz doğru demeleri de anlamlıdır. Daha sonra liseyi meslek lisesinde bitiren öğretmenler % 60,9, öğretmen lisesi mezunları % 60,3, genel lise mezunları % 58,4 ve Anadolu lisesi mezunları %53,9 la sıralanmaktadır. Veriler topluca incelendiğinde öğretmenlerin okudukları liselerin, “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarında etkili olduğu görülmektedir. Bunda da liselerde verilen eğitimin özellikle imam-hatip liselerinde verilen din eğitiminin etkisi olduğunu göstermektedir. Daha önce ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenlerle ilgili yapılan araştırmada da bulgularımıza benzer oranlar görülmüştür. Araştırma genelinde öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=53,835$, $df 21$, $p<,000$

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki ailelerinin ekonomik duruma göre “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarına bakıldığında, (Bkz.Ek:21) 18 yaşına kadar ekonomik durumunu alt gelir düzeyi olarak gören öğretmenlerin % 69,2

²⁹⁶ DOĞAN, a.g.e., ss.90-104

si “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” anlayışını tamamen yanlış görürken, ekonomik durumu üst düzey olarak gören öğretmenlerin ise % 57,9 tamamen yanlış diyerek en düşük oran görülmüştür. Ekonomik durum yükseldikçe öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları oranı düşmektedir. Köktaş’ın yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre “ortanın altı” gelir grubuna dahil kişilerin genel olarak, İslam dini ile ilgili sorulara verdiği olumlu cevapların oranı, diğer gelir gruplarınınkinden daha yüksektir. Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçları ile benzerlik arz etmektedir.²⁹⁷ Örneklemin 18 yaşına kadarki aile ekonomik düzeyi düşük olan öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” anlayışının ailelerinin ekonomik düzeyi yüksek olan öğretmenlere göre genel itibarı ile yüksek olduğu söylenebilir. Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin 18 yaşına kadar ki ekonomik durumları ile “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $\chi^2=25,534, df 15, p<,043$,

Tablo 7: Öğretmenlerin “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumları ile anne öğrenim durumu arasındaki ilişki

	Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Tamamen doğru	11	9,4	6	5,0	27	6,4	4	5,7	7	12,5	6	20,7
Biraz doğru	12	10,3	11	9,2	51	12,0	11	15,7	11	19,6	8	27,6
Biraz yanlış	13	11,1	16	13,3	72	17,0	12	17,1	15	26,8	3	10,3
Tamamen yanlış	81	69,2	87	72,5	274	64,6	43	61,4	23	41,1	12	41,4
Toplam	117	100.	120	100.	424	100	70	100	56	100	29	100.

$$\chi^2=29.598, df 15, p<,013,$$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre “İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumlarına göre verdikleri cevaplara baktığımızda annesinin eğitim düzeyi okur-yazar olmayan öğretmenlerin

²⁹⁷ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.82-134

% 69,2 si, annesi ilkokul mezunu olan öğretmenlerin % 64,6' sı, annesi ortaokul mezunu öğretmenlerin % 61,4' ü, annesi lise mezunu olan öğretmenlerin % 41,1'i, annesi fakülte ve yüksekokul mezunu öğretmenlerin % 41,4 ü "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" tutumunun tamamen yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Anne eğitim düzeyinin artması ile "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" tutumunu tamamen yanlış görme oranında düşme, tamamen doğru bulmada da artış görülmektedir. Anne öğrenim düzeyinin yükselmesi ile negatif tutum da bir artış gözlenmektedir. Anne öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" oranları düşük iken, anne öğrenim düzeyi düştükçe "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" oranında artış görülmektedir. Eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlarken, eğitimin seküler tarzda ve alanlarda eğitim gören bireylerin dini yaşamlarında ise olumsuz yönde etkiler göstermesi beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumsuz etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklî temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" tutumlarına etki eden faktörler ile anne öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Baba öğrenim durumuna göre de, anne öğrenim durumunda olduğu gibi benzer sonuçlar görülmüştür. Dolayısıyla "İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter" tutumlarına etki eden faktörler ile baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 42,917$, $df 15$, $p<,000$,

Tablo 8: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Tamamen doğru	8	27,6	15	4,4	11	23,4	13	6,3	14	7,3
Biraz doğru	7	24,1	21	6,1	17	36,2	35	17,0	24	12,5
Biraz yanlış	6	20,7	38	11,1	4	8,5	50	24,3	33	17,2
Tamamen yanlış	8	27,6	268	78,4	15	31,9	108	52,4	121	63,0
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

$$\chi^2=119,332, \text{ df } 12, p<,000$$

Araştırmaya katılan öğretmen örnekleminin kendinizi nasıl tanımlarsınız sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda siyasi kimliğin “ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” olduğuna inanmada etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 40 da incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin % 78,4 ile en çok tamamen yanlış dediklerini görmekteyiz. “Diğer” burada yer almayan, insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, ülkücü, dindar vb. faktörler % 63, ile ikinci sırada yer almıştır. Üçüncü sırada kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar da ise % 52,4 yer almaktadır. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanlarda %31,9, kendini liberal olarak tanımlayanlarda ise bu oranın % 27,6, ile en az “ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter”i tamamen yanlış bulmaktadırlar.

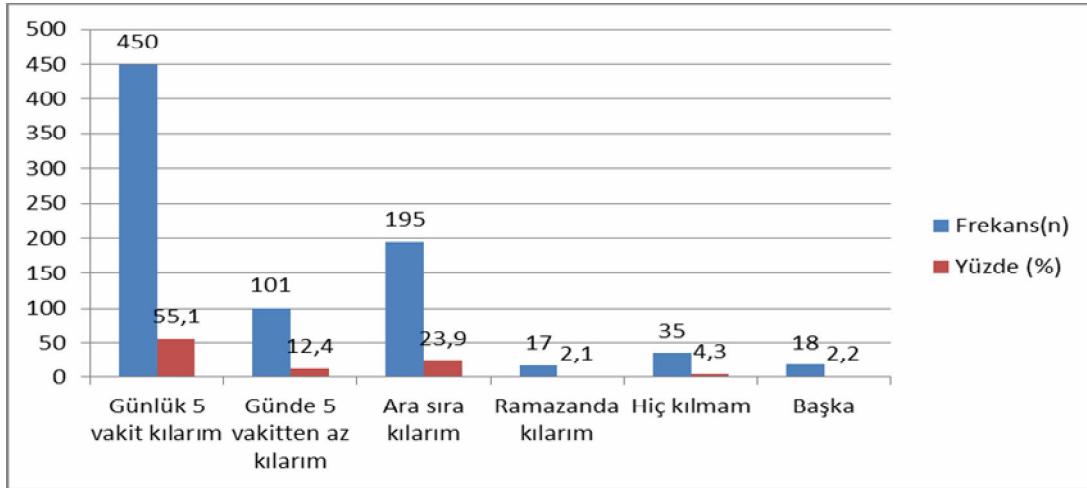
Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerden % 59,6 sı “ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” anlayışını tamamen doğru ve biraz doğru bularak ibadetlere bakışlarını ortaya koymuşlardır. Kendilerini liberal olarak tanımlayanlarda da durum sosyal demokratlara yakındır. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere bakıldığında dini yaşayışın kimlikler arasında farklılaştığı, “muhafazakar” ve “milliyetçilerle,” “Diğer” diye tanımlayanlarda dinin pratik yönünün ön planda olması gerektiğini daha yüksek

oranda kabul ederlerken, kendini liberal ve sosyal demokrat olarak görenlerde ise inancın ön plana çıktığı görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “ibadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter” tutumuna inanmada etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=54.680$, $df 12$, $p<.000$

2.2.1.2.1. Namaz

İslamiyet de üzerinde en çok durulan ibadet türü namazdır. Hatta o denli önemli görülmüştür ki “dinin direği” olarak görülmüştür. Namaz ibadeti günlük 5 vakit kılınan namaz, haftada bir kılınan Cuma namazı, senede iki sefer kılınan bayram namazları, ramazan ayında kılınan teravih namazı, ölen için dua olan cenaze namazı ve Allah rızasını kazanmak için kılınan nafile namazlardır. Kadınlar Cuma namazı ve bayram namazları ile sorumlu olmadıklarından işaretlememeleri istenmiştir. Ancak boş bırakanlar ve işaretleyenler olmuştur. Bu durum, yani kadınların anketleri sonuçlarda etkili olmaması için değerlendirmeye alınmamıştır.

Grafik 32: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Günlük namaz kılma durumunuz nedir?” sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda “Günlük 5 vakit namaz kıldığını beyan edenlerin yarıdan fazla olduğunu, günlük namaz kıldığını, ama günde beş vakitten az kıldığını söyleyenlerin ise % 12,4 olduğunu, ara sıra kıldığını söyleyenlerin ise % 23,9, ramazan aylarında kıldığını belirtenlerin ise % 2,1 oldukları görülmektedir. Hiç

namaz kılmadığını söyleyenler ise % 4,3 dür. % 2,2 kişide “Başka” burada bulunan şekillerin kendisine uymadığını belirtmiştir.²⁹⁸ Grafik 32 de de görüldüğü üzere öğretmenlerin namaz kılma durumları bir hayli yüksek bir oran olduğunu ve yarısından fazlasının günlük namaz ibadetini kıldığını görmekteyiz. Bu durumda öğretmenlerin namaz hususunda olumlu bir tutum içinde olduklarını göstermektedir. Son zamanlarda okullarda mescit bulunmasının yasal bir zorunluluk haline getirilmesi²⁹⁹ ve öğretmenlerin namaz kılmalarının önünde herhangi bir sıkıntı olmamasının da bunda etkili olduğu düşünülebilir.

Uysal’ın Marmara Üniversitesinde 131 araştırma görevlisi ve 200 üniversite öğrencisinden oluşan 331 kişilik bir örneklem grubu üzerine yaptığı araştırma da bütün namazlarını kılanların sayısı % 37,7 dir.³⁰⁰

Bayyığit’in 1556 Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada öğrencilerin % 41,3’ü çevre şartlarından etkilenmeyip namaz kılma durumunda olduklarında bunu her yerde ve şartta yerine getirdiklerini belirtmişlerdir. Ve günlük 5 vakit namaz kılanlar ile ara sıra kılanların oranı da % 71,8’dir.³⁰¹ Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumlarında değişik toplumsal nedenlerin etkili olduğu düşünülebilir. Aşağıda öğretmenlerin namaz kılmalarında cinsiyet, yaş, mezun olunan lise türü, branş, gibi etkenlerin ne kadar etkili oldukları tespiti çalışılacaktır.

²⁹⁸ Mehmet BAYYİĞİT, a.g.e.,1989, ss.93-95, Ünver, GÜNAY, a.g.e., 1999, ss.94-95

²⁹⁹ Bkz.24 Haziran 2017 tarih ve 30106 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği

³⁰⁰ Veysel UYSAL, **Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri**, İstanbul, Marmara, Üniversitesi, İlahiyat, Fakültesi, Vakfı Yayınları, 1996, s.62

³⁰¹ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, ss.101-103

Tablo 9: Öğretmenlerin namaz kılma durumlarının cinsiyete göre durumu

	Kadın		Erkek		
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Günlük 5 vakit kılarım	211	50,4	239	60,2	$\chi^2=$ 10.447, df 5, p<,044
Günde 5 vakitten az kılarım	58	13,8	43	10,8	
Ara sıra kılarım	106	25,3	89	22,4	
Ramazanda kılarım	10	2,4	7	1,8	
Hiç kılmam	24	5,7	11	2,8	
Başka	10	2,4	8	2,0	
Toplam	419	100.0	397	100.0	

Öz'ün 261 ilkokul ve ortaokul öğretmenine yönelik yaptığı araştırmada “beş vakit namazını aksatmadan kılanların” oranı, %36,78 iken hiç kılmayanların oranı ise %10,34 dır.³⁰² Bu veriler “beş vakit namazını aksatmadan kılanların” oranında biraz düşük iken, hiç kılmayanlarda biraz yükselmiştir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin cinsiyete göre günlük namaz kılma durumlarına bakıldığında düzenli “günlük 5 vakit namaz kılan” erkeklerin % 60,2, kadınların ise % 50,4 olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında namazlarını “5 vakitten az kılanlar,” “arasıra kılanlar,” “sadece ramazan da kılanlar” olduğu gibi “hiç kılmayanlarda” bulunmaktadır. Verilerden anlaşıldığına göre erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlerden daha çok günlük namazlarını yerine getirdikleri ortaya çıkmaktadır. Hiç namaz kılmayanlarda da kadınlar %5,7, erkekler % 2,8 olarak kadınlar çoğunluğu teşkil etmektedir. Bayyığit'in 1556 Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada da devamlı namaz kıldığını belirten erkeklerin oranı kızlardan daha yüksek çıkmıştır. Kızlar daha çok ara sıra kıldıklarını, kızların bu durumunda çevre ve mekan açısında uygun bir mekan bulamadıklarından kaynaklanmış olabileceğini belirtmişlerdir.³⁰³ Köktaş'ın araştırmasında da erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda her gün beş vakit

³⁰² Satılmış ÖZ, “Din, Dindarlık İlişkisi Çerçevesinde Öğretmenlerin Dini Anlayış ve Yaşayışları”, **Yozgat, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi**, C.3, S.3, 2013, ss.61-77

³⁰³ BAYYİĞİT, a.g.e.,1989, s.105

namazı kıldıklarını ifade etmişlerdir.³⁰⁴ Bu da bizim araştırmamızla benzerlik arz etmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “Günlük namaz kılma durumu” tutumuna etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 10.447$, df 5, $p<,044$

Tablo 10: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile yaş arasındaki ilişki

	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
Günlük namaz kılma durumunuz nedir?	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Günlük 5 vakit kılma	11	36,7	27	40,3	61	52,1	85	49,7	103	58,5	79	62,2	51	68,0	33	62,3
Günde 5 vakitten az kılma	9	30,0	13	19,4	13	11,1	22	12,9	23	13,1	10	7,9	7	9,3	4	7,5
Ara sıra kılma	4	13,3	21	31,3	29	24,8	49	28,7	33	18,8	30	23,6	16	21,3	8	15,1
Ramazanda kılma	3	10,0	0	0,0	1	0,9	3	1,8	3	1,7	2	1,6	1	1,3	4	7,5
Hiç kılma	2	6,7	5	7,5	11	9,4	5	2,9	10	5,7	6	4,7	0	0,0	1	1,9
Başka	1	3,3	1	1,5	2	1,7	7	4,1	4	2,3	0	0,0	0	0,0	3	5,7
Toplam	30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100

$$X^2=83.059, df 35, p<,000$$

Tablo 10’da yaş durumuna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları incelendiğinde, yaş ilerledikçe öğretmenlerin dini yaşayışa daha fazla önem verdikleri ve bununla birlikte günlük namaz ibadetini yerine getirme oranları artmaktadır. Yaşı genç olanlarda ise bu oranın en az olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında, günlük 5 vakit namaz kılanlar en yüksek oranla 51-55 yaş arası öğretmenler ilk sıradadır. Bunu 56 yaş ve üzeri öğretmenler takip etmektedir. 25 yaş ve altı öğretmenler ise % 30,’la en az günlük 5 vakit namazı kılanlardır. Hiç namaz kılmama oranlarında da durum buna paraleldir. Buradan da anlaşılmaktadır ki genellikle öğretmenlerde yaş ilerledikçe günlük namaz kılma artmakta, daha genç öğretmenlerde bu oran azalmaktadır. Benzer araştırmalarda elde edilen sonuçların araştırmamıza benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁰⁵ Araştırma genelinde öğretmenlerin

³⁰⁴ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.107-108

³⁰⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.109, Ünver, GÜNAY, a.g.e., 1999, s.98

“günlük namaz kılma durumları” ile yaş arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 51,689$, $df 21$, $p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile “günlük namaz kılma durumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri (Bkz.Ek:22) incelendiğinde; eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin % 33,3’ü günlük 5 vakit namazı en düşük oranda kılarken, ikinci sırada bekar öğretmenler % 47,5’ile “günlük 5 vakit namaz” kılmaktadır. Bunu da boşanmış öğretmenler % 50,0 ile takip etmektedir. Evli öğretmenlerde günlük namaz kılma oranı ise (%56,1) diğerlerine oranla daha yüksektir. En yüksek oranda günlük namazlara riayet edenler ise eşi ölmüş öğretmenlerdir.(%66,7) Hiç namaz kılmama oranlarına bakıldığında ise eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin en yüksek oranda olduğunu bunu bekarların takip ettiğini görmekteyiz. Benzer araştırmalarda elde edilen sonuçlar araştırmamız sonuçlarını desteklemektedir.³⁰⁶ Verilere topluca baktığımızda “evli olanların,” ”eşinden ayrı yaşayanlar”, ”bekarlar” ve “boşanmış” öğretmenlerden daha yüksek oranlarda “günlük 5 vakit namaz” kılmaktadır. Yine verilere bakıldığında evli öğretmenlerde ve eşi ölmüş öğretmenlerde dini yaşayış ve pratiklerden olan namaza verilen önemin arttığı görülmektedir. Evli olmak ve eşini kaybederek ölüm yaşamış öğretmenlerin dini pratiklerde hassas oldukları sonucuna ulaşılabilir. Burada ailenin ve aile olmanın dini yaşayış üzerinde nedenli önemli olduğunu görmekteyiz.

Araştırmaya katılan öğretmenlere “günlük namaz kılma durumları” sorulduğunda öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında (Bkz.Ek:23) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenlerin, en yüksek oranda “günlük 5 vakit namazlarını” kıldıklarını görmekteyiz. Tabi bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir. Bunu diğer branşa sahip öğretmenler verdikleri farklı oranlarda cevaplar ile takip etmektedir. Günlük namaz kılma durumlarına göre “günlük 5 vakit namaz kılma” oranının en düşük olduğu branş müzik branşıdır. Hiç namaz kılmam diyen branş öğretmenlerine baktığımızda ise Görsel sanatlar branşına sahip

³⁰⁶ KÖKTAŞ, a.g.e., s.109, Ünver, GÜNAY, a.g.e.,1999, s.103

öğretmenlerin % 15,4 ü, Beden eğitimi öğretmenlerinin % 11,2 si, Müzik öğretmenlerinin ise % 9,1 i hiç kılmadıklarını en yüksek oranda beyan eden branşlar olmuşlardır. Bu da bu branşların üniversitede aldıkları eğitim içerisinde din eğitimiye yönelik derslerin olmaması ve yine bu branşların okul ortamındaki sosyo kültürel çevrelerinden kaynaklanmış olabilir. Arapça, Bilişim teknolojileri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Özel eğitim, Rehberlik ve Sosyal bilgiler branşına sahip öğretmenlerinin hiç namaz kılmamazlık etmediklerini görmekteyiz. Buradan da anlaşıyor ki öğretmenlerin araştırma genelinde “günlük namaz kılma durumları” ile branşları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=86,345$, $df 42$, $p<,000$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin mezun oldukları lise düzeyinde (Bkz.Ek:24) okudukları okulun dini tecrübenin pratik yönüne ilişkin en önemlisi sayılabileceğimiz “günlük namaz kılma durumları” ise, “Günlük 5 vakit namaz kılma”, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin % 81,6 sı gibi bir oranla “günlük 5 vakit namazlarını kılmaktadır.” Liseyi diğer liselerde okumuş öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ise % 50 nin altındadır. Veriler topluca incelendiğinde öğretmenlerin okudukları liselerin, “günlük namaz kılma durumları” üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mezun oldukları liselerden, imam-hatip lisesindeki derslerin dini ağırlıklı olanlarının sayısının diğer okullara göre çok olması halen çalışan öğretmenlerimizin okudukları dönemlerde ise imam-hatip lisesi dışındaki liselerde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin haftada 1 saat veya seçmeli olması dikkate alındığında namaz kılmada öğretmenlerin lisede aldıkları din eğitiminin düzeyi ve içeriği de çok etkili olduğu görülecektir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “günlük namaz kılma durumları” ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=104.069$, $df 35$, $p<,000$

Tablo 11: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Günlük Namaz kılma durumunuz nedir?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Günlük 5 Vakit Kılarım	7	24,1	245	71,6	8	17,0	88	42,7	102	53,1
Günde 5 Vakitten Az Kılarım	4	13,8	42	12,3	3	6,4	29	14,1	23	12,0
Ara sıra kılarım	13	44,8	46	13,5	21	44,7	74	35,9	41	21,4
Ramazanda kılarım	2	6,9	2	0,6	5	10,6	2	1,0	6	3,1
Hiç kılmam	2	6,9	2	0,6	9	19,1	12	5,8	10	5,2
Başka	1	3,4	5	1,5	1	2,1	1	0,5	10	5,2
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile günlük namaz kılma durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 11 incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin en yüksek oranda “günlük 5 vakit namaz kıldıklarını” görmekteyiz. “Başka” burada yer almayan, ve öğretmenlerin kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar, ülkücü, vb. tanımlayanlar ise ikinci sırada yer almıştır. Üçüncü sırada kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar yer almaktadır. Daha sonra kendisini liberal olarak tanımlayanlar ve sosyal demokrat olarak tanımlayanlar en az “günlük namazlarını kıldıklarını belirtmişlerdir. Kendisini liberal olarak tanımlayan öğretmenlerden %44,8, Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerden % 44,7 si “günlük namazlarını ara sıra kıldıklarını belirtmişlerdir ki bu oran çok anlamlıdır.” Yönetici olmam hasebi ile çevremizde kendini liberal ve sosyal demokrat olarak niteleyen öğretmenleri gözlemlediğimizde bu duruma şahit olunmaktadır. Liberal ve sosyal demokrat anlayışa sahip insanların da dini pratiklere önem vermeye başladıklarını görülmektedir. Bu durum gerçekte samimi olarak mı böyledir, yoksa konjonktür gereği midir bilinmemektedir. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere göre dini yaşayışın ve günlük namaz kılmanın kimlikler arasında farklılaştığı, görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin günlük namaz kılma durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

$$\chi^2=54.680, df 12, p<,000$$

Tablo 12: Öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları ile anne ve baba öğrenim durumu arasındaki ilişki

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anne öğrenim durumu	Günlük 5 vakit Kılarım	79	67,5	72	60,0	243	57,3	33	47,1	13	23,2	10	34,5
	Günde 5 vakitten az kılarım	10	8,5	11	9,2	52	12,3	12	17,1	10	17,9	6	20,7
	Ara sıra kılarım	22	18,8	30	25,0	101	23,8	19	27,1	15	26,8	8	27,6
	Ramazanda kılarım	2	1,7	2	1,7	7	1,7	1	1,4	3	5,4	2	6,9
	Hiç kılmam	2	1,7	3	2,5	14	3,3	4	5,7	10	17,9	2	6,9
	Başka	2	1,7	2	1,7	7	1,7	1	1,4	5	8,9	1	3,4
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Günlük 5 vakit Kılarım	5	71,4	45	69,2	218	58,9	52	57,1	66	45,5	64	46,4
	Günde 5 vakitten az kılarım	0	0,0	3	4,6	53	14,3	14	15,4	15	10,3	16	11,6
	Ara sıra kılarım	2	28,6	11	16,9	79	21,4	22	24,2	47	32,4	34	24,6
	Ramazanda kılarım	0	0,0	1	1,5	8	2,2	0	0,0	4	2,8	4	2,9
	Hiç kılmam	0	0,0	2	3,1	9	2,4	2	2,2	9	6,2	13	9,4
	Başka	0	0,0	3	4,6	3	0,8	1	1,1	4	2,8	7	5,1
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Anne: $X^2=74.247$, df 25, $p<,000$ Baba: $X^2=49.283$, df 25, $p<,003$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitimine göre Tablo 12 incelendiğinde günlük namaz kılma durumlarına verdikleri cevaplara baktığımızda babanın eğitim düzeyinin günlük namaz kılmada anneden daha etkili olduğunu görmekteyiz. Yine hem anne, hem de baba eğitim durumuna göre öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin artması ile günlük 5 vakit namaz kılmada bir azalma göze çarpmaktadır. Günlük hiç namaz kılmam diyenlere baktığımızda da buna paralel bir durum çıkmaktadır. Sadece annesi lise ve dengi okulu bitirmiş öğretmenlerde hiç kılmam diyenler % 17,9 la düzensizlik

görülmektedir. Bu sonuçlar³⁰⁷ değişik çalışmalarda da paralellik arz etmektedir. Eğitim düzeyi ile günlük namaz kılma arasındaki ilişki Tablo 12 ye bakıldığında eğitim düzeyi arttıkça namaza karşı ilginin azaldığı görülmektedir. Bu sonuçlar Allah'a inanma ve peygambere inanma ile de paralellik arz etmektedir. Bununla beraber anne-baba eğitimi her ikisinin öğrenim düzeyi yüksek olursa doğal olarak çocukların dini tutumlarına önemli oranda etki etmeleri beklenir. Bu oranın olumsuz anlamda olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin günlük namaz kılma durumlarına etki eden faktörler ile anne-baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Anne: $X^2=74.247$, df 25, $p<,000$ Baba: $X^2=49.283$, df 25, $p<,003$. Şahin Doğan'ın ilköğretim okullarındaki öğretmenler üzerine yaptığı araştırmasında ki benzer sonuçlar araştırmamız verilerini desteklemektedir.³⁰⁸

2.2.1.2.2. Diğer Namazlar

Tablo 13: Öğretmenlerin diğer namazları kılma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki

		Kadın		Erkek		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Cuma Namazı	Her zaman			357	89,9	
	Arasıra			34	8,6	
	Hiç kılmam			6	1,5	
Bayram Namazı	Her Bayram			359	90,4	
	Bazı Bayramlar			29	7,3	
	Hiç kılmam			9	2,3	
Toplam				397	100.0	
Teravih Namazı	Ramazanda her gece	45	10,7	150	37,8	$X^2=95,500$ df 2 $p<,000$
	Ramazanda bazı geceler	266	63,5	208	52,4	
	Hiç kılmam	108	25,8	39	9,8	
Toplam		419	100.0	397	100.0	
Nafile Namaz	Sık sık	44	10,5	44	11,1	$X^2=,149$ df 2 $p<,928$
	Ara sıra	276	65,9	263	66,2	
	Hiç kılmam	99	23,6	90	22,7	
Toplam		419	100.0	397	100.0	

³⁰⁷ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, s.98, KÖKTAŞ, a.g.e., s.112

³⁰⁸ DOĞAN, a.g.e., ss.124-127

Bilindiği gibi kadınlar cuma ve bayram namazlarından sorumlu değiller. Bu nedenle anketler doldurulurken kadınlardan cuma ve bayram namazlarını işaretlememeleri istenmiştir. Ama yine de işaretleyenler olmuştur. Bu da sonuçları etkileyebileceği düşüncesi ile değerlendirmeye alınmamıştır. Tablo 13 Cinsiyete göre incelendiğinde her zaman Cuma namazını ve bayram namazını kılan erkeklerin oranı % 89,9 dur. Hatırlanacağı üzere erkeklerin günlük 5 vakit namaz kılma oranı ise % 60,2 idi. Bu durumda ibadetin azlık ve çokluğunun etkin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bayram namazının yılda iki defa, cuma namazının hafta da bir defa kılınıyor olması 5 vakit namaza göre daha çok yerine getirildiği görülmektedir.

Teravih namazı ramazan ayına mahsus bir ibadettir. Teravih namazının cinsiyet açısından durumuna bakıldığında (Tablo 14) ramazan da her gece teravih namazı kıldığını belirten erkek öğretmenler % 37,8 iken kadınlarda bu oran % 10,7 dir. Ramazanda düzenli teravih namazını kılanların erkekler arasında kadınlardan daha çok olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ramazan ayı içinde erkekler arasında dindarlaşma sürecinin büyük bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Benzer araştırmalardaki veriler araştırmamızı desteklemektedir.³⁰⁹ Yukarıda günlük namaz kılma, cuma ve bayram namazı kılma oranlarına kıyasladığımızda öğretmenlerin teravih namazına ilgi göstermediklerini görmekteyiz. Ara sıra kılanları bu oranlara ilave edersek oran bir hayli yükselmektedir. Bu durum da bize öğretmenlerin teravih namazını çok önemsemediklerini göstermektedir. Teravih namazını hiç kılmayanlar ise kadınlarda % 25,8 iken erkeklerde % 9,8 dir. Teravih namazı genellikle camide toplu olarak kılınmasından dolayı, kadınların bu imkanı çok değerlendirmemelerinden kaynaklanmış olabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin teravih namazı kılma durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=95,500$, $df\ 2$, $p<,000$

³⁰⁹ Ünver, GÜNAY, a.g.e, 1999, ss.112-114

Nafile namaz, beş vakit kılınan, namazların sünnetlerinden başka bir takım kılınan namazlar daha vardır ki, bunlara nafile namazı denir. Bunlar, Allah'a manevî açıdan yakınlığa sebep olmak için kılınır. Öğretmenlerin nafile namaz kılma durumlarının cinsiyete göre Tablo 14 görüldüğü üzere sık sık nafile namaz kılma kadınlarda % 10,5, erkeklerde % 11,1 dir. Öğretmenlerin nafile namazlara ilgisi diğer namazlara göre bir hayli düşüktür. Nafile namazların neler olduğuna bakıldığında, görüşmelerimizden ve sohbetlerimizden anlaşıldığına göre özellikle mübarek gecelerde kılınan namazlar ile bir dilek ve hacetin gerçekleşmesi için istihare namazı kılındığı anlaşılmaktadır. Oranlara bakıldığında bütün verilerin bir birine yakın olduğu görülmektedir. Araştırmamızın sonuçlarını benzer araştırma sonuçları da destelemektedir.³¹⁰ Araştırma genelinde öğretmenlerin nafile namaz kılma durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=,149,df\ 2, p<,928$

Öğretmenlerin anne ve baba öğrenim düzeyine göre teravih namazı kılma durumlarına bakıldığında,(Bkz.Ek.24.1) öğrenim düzeyinin yükselmesi ile hiç kılmam oranlarında artış görülürken, anne ve baba öğrenim düzeyinin düşmesinde ise sık sık kılarım oranında düşüş görülmektedir. Bu durumda öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyi ile teravih namazı kılmaları arasında bir ilişkinin olduğunu ve bu ilişkinin ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2= 55,821,df\ 10, p<,000$

Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre teravih kılma durumlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:24) mezun olunan liseler arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Öğretmen örneklemimizin teravih namazına ilgisi diğer namazlar kadar yüksek olmadığını görmekteyiz. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin bile %39,1 ramazan ayında her gece teravih namazı kıldığını belirtmişlerdir. Liseyi Anadolu lisesinde okumuş öğretmenler % 11,2 ile ramazan ayında her gece teravih namazı kıldığını belirtmişlerdir. Öğretmen lisesi mezunu

³¹⁰ Ünver GÜNAY, a.g.e., 1999, ss114-115

öğretmenlerin ise % 24,7 si ramazan ayında hiç teravih namazı kılmadığını en yüksek oranda belirtmişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre teravih kılma durumları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 57,116, df 14, p<,000$

Tablo 14: Öğretmenlerin teravih namazı kılma durumları ile yaş arasındaki ilişki

	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
Teravih namazı kılma durumunuz nedir?	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ramazanda Her Gece	2	6,7%	9	13,4	14	12,0	25	14,6	42	23,9	45	35,4	32	42,7	26	49,1
Ramazanda bazı geceler	23	76,7	49	73,1	80	68,4	104	60,8	103	58,5	60	47,2	34	45,3	21	39,6
Hiç kılmam	5	16,7	9	13,4	23	19,7	42	24,6	31	17,6	22	17,3	9	12,0	6	11,3
Toplam	30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100

Tablo 14 de Araştırmaya katılan öğretmenlerin günlük teravih namazı kılma durumları incelendiğinde yaş ilerledikçe öğretmenlerin dini yaşayışa daha fazla önem verdikleri ve bununla birlikte ramazan ayında teravih namazı ibadetini yerine getirme oranları artmaktadır. Yaşı genç olanlarda ise bu oranın en az olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında, ramazan ayında teravih namazı her gece kılanlar en yüksek oranla 56 yaş ve üstü öğretmenler ilk sıradadır. Bunu 51-55 yaş arası öğretmenler takip etmektedir. 25 yaş ve altı öğretmenler ise % 6,7 ile en az ramazan da her gece teravih namazı kılmaktadır. Hiç teravih namazı kılmama oranlarında da durum buna paraleldir. Buradan da anlaşılmaktadır ki genellikle öğretmenlerde yaş ilerledikçe ramazanda her gece teravih namazı kılma artmakta, daha genç öğretmenlerde bu oran azalmaktadır. Ülkemizde insanların genellikle yaşlanınca İslam'ın haram saydığı şeylerden uzak durmaya çalıştıkları ve ibadetlere daha çok önem verdikleri gibi bir algı vardır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “teravih namazı kılma durumları” ile yaş arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 51,689, df 21, p<,000$

EK’de kıdem durumuna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin günlük namaz kılma durumları incelendiğinde, kıdem ilerledikçe öğretmenlerin dini yaşayışa daha fazla önem verdikleri ve bununla birlikte günlük namaz ibadetini yerine getirme

oranları artmaktadır. Kıdemi daha az olanlarda ise bu oranın en az olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında, günlük 5 vakit namaz kılanlarda en yüksek oranın 31 yıl ve üzeri kıdemi olan öğretmenler ilk sıradadır. Bunu 21-25 yıl kıdemi olan öğretmenler takip etmektedir. Kıdemi 5 yıl ve aşağı olan öğretmenler ise % 46,7 ile en az günlük 5 vakit namazı kılanlardır. Hiç namaz kılmama oranlarında da durum günlük 5 vakit namaz kılma oranlarına paraleldir. Buradan da anlaşılmaktadır ki genellikle öğretmenlerde kıdem arttıkça günlük namaz kılma da artmakta, daha genç öğretmenlerde bu oran azalmaktadır. Bu durum toplumun yaşın ve kıdemin ilerlemesi ile birlikte bireylerden daha dindar bir hayat sürdürmelerini beklemesinden kaynaklı bireylerin ileri yaşlarda daha dindar bir görünüm sergilemeleri düşünülebilir.

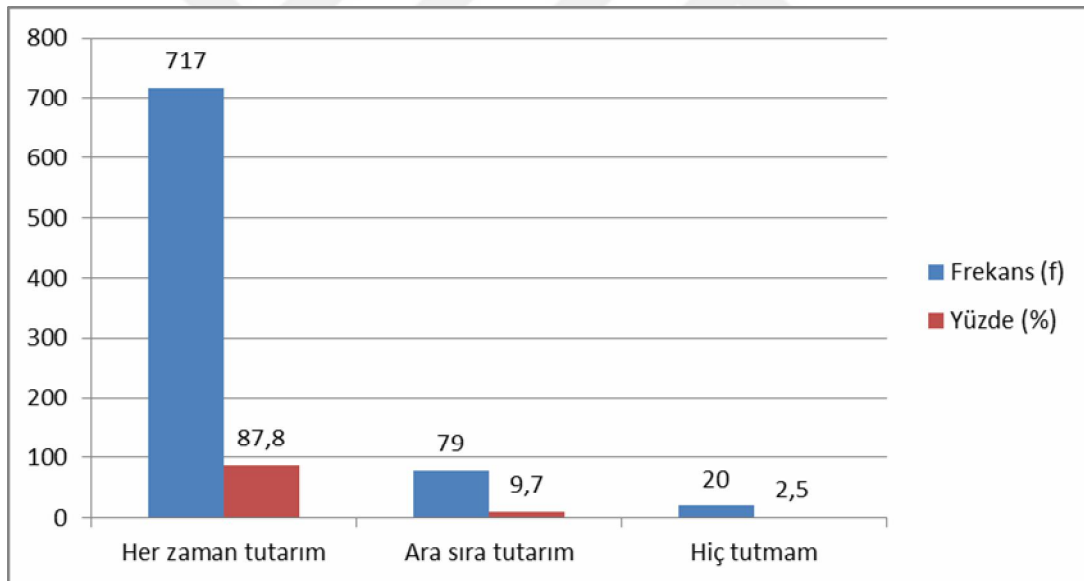
Namazlara toplu olarak bakıldığında, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. **Cinsiyete göre**; erkek öğretmenlerin, Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda namaz ibadetlerini yerine getirdiğini görmekteyiz. Öğretmenlerin **yaş gruplarına** göre; namaz kılma durumlarına bakıldığında ise; yaşın ilerlemesi ile namaz kılma oranının da arttığı görülmüştür. **Medeni durum** değişkenine göre; evli olan öğretmenler diğer bütün değişkenlerden daha çok namaz ibadetini yerine getirmektedir. **Branşlar** itibarı ile bakıldığında ise; branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerin çok yüksek oranda namazları kıldıkları ve bunu da teknoloji ve tasarım öğretmenleri takip etmektedir. En düşük oranda namaz kılanlar branşı müzik olan öğretmenlerdir. **Mezun olunan lise türüne** göre; liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler en yüksek oranda namazları kılmaktadır. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları **siyasi kimliklere** göre; kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin en yüksek oranda namaz ibadetlerini yerine getirdikleri, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise en yüksek oranda namaz kılmayanlar olmuşlardır. **Anne –baba eğitim düzeyine** göre öğretmenlerin namaz kılma durumları ise; babaların annelerden daha çok etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca anne-baba eğitim düzeyi arttıkça öğretmenlerin namaz kılma oranlarında düşüş görülmüştür. Öğretmenlerin kıdemine göre namaz kılma

durumlarına bakıldığında, kıdemin ilerlemesi ile namaz kılma oranının da arttığı görülmüştür.

2.2.1.2.3. Oruç

İslam'ın 5 şartından biri oruçtur. Farz olan oruç ramazan ayında bir ay süre ile tutulan bir oruçtur. Oruç tutulabilmesi için sağlıklı ve ergenlik çağına girmiş olunması gerekmektedir. Oruç, riya ve gösterişin karışmadığı ibadet olarak da bilinir. Ramazan orucu dışında, sünnet, vacip, mendup türleri vardır. Ramazan ayında Müslümanlar arasında farklı bir heyecanla karşılanan ve normal hayatın akışı dışında toplumsal bir olay haline gelen orucun öğretmenler tarafından nasıl kabul gördüğü ve yaşandığı şu şekildedir.

Grafik 33: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu

Grafik 33 incelendiğinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ramazan ayında her zaman oruç tuttuğunu, % 9,7 sinin ara sıra tuttuğunu görmekteyiz. % 2,5 lik bir bölüm ise hiç tutmadığını belirtmişlerdir. Bu oranlara bakıldığında oruç ibadetinin

öğretmenler arasında yüksek bir oranla yerine getirildiği tespit edilmiştir. Benzer araştırmalarda da elde edilen sonuçlar araştırmamızı desteklemektedir.³¹¹

Tablo 15: Öğretmenlerin oruç tutma durumlarının cinsiyete göre dağılımı

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	Kadın		Erkek		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Her zaman tutarım	361	86,2	356	89,7	X ² =5,828 df 2 p<,044
Ara sıra tutarım	50	11,9	29	7,3	
Hiç tutmam	8	1,9	12	3,0	
Toplam	419	100.0	397	100.0	

Cinsiyet açısından bulgulara baktığımızda (Tablo.16) öğretmenler arasında oruç tutma erkekler, kadınlardan daha yüksek oranda Ramazan ayında her zaman oruç tutmaktadırlar. Hiç oruç tutmama ise erkeklerde daha yüksektir. Verilere bakıldığında öğretmenlerin ramazan orucu tutmada olumlu bir tutum içinde oldukları tespit edilmiştir. Ramazan ayında düzenli oruç tutanların oranları ile, hiç tutmama oranları cinsiyet açısından bakıldığında erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda ramazan ayında her zaman oruç tuttıkları görülmektedir. Bu da benzer araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.³¹² Araştırma genelinde öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. X²=5,828, df 2, p<,044

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutma durumları incelendiğinde, öğretmenlerin her yaş düzeyinde (Bkz.Ek:25) oruç ibadetine önem verdiklerini ancak 25 yaş altı öğretmenler ile 26-30 arasındaki öğretmenlerin Ramazan orucuna daha çok önem verdikleri görülmektedir. 51-55 yaş öğretmenlerin ve 56 yaş üzeri öğretmenlerin ramazan ayında her zaman oruç tutma oranları genç öğretmenlere göre biraz

³¹¹ Mehmet BAYYİĞİT, **a.g.e.**, 1989, ss.100-101, GÜNAY, 1999, ss.120-121, KOŞTAŞ, **a.g.e.**, ss.57-58 DOĞAN, **a.g.e.**, ss.157-158, Mustafa Doğan KARACOSKUN, “Psiko-Sosyal Açıdan İman (Dini İnanç) Amel Dini Davranış İlişkisi,” **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, 2004, cilt: IV, sayı: 2, s. 23-36, Satılmış, ÖZ, **a.g.m.**, s.70

³¹² GÜNAY, **a.g.e.**, 1999, s.120, KOŞTAŞ, **a.g.e.**, s.58

düşmüştür. Bu durum namaz ibadetinin tersi bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin yaş düzeyinde ramazan ayında oruç tutma durumlarına genel olarak bakacak olursak yaşın ilerlemesi ile oruç ibadetinde az da olsa düşme görülmüştür. Oruç ibadetinin yerine getirilmesinin şartlarından birinin sağlık olduğu hatırlanırsa, bu durumda yaşın ilerlemesi ile bazı sağlık sorunlarının olabileceği, bu nedenle yaşın ilerlemesinin de oranın biraz düşmesi normal karşılanmalıdır. Dolayısı ile araştırma genelinde öğretmenlerin “Ramazan ayında oruç tutma durumları” ile yaş arasında ilişki olduğu ancak ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Oruç tutma ile medeni durum arasındaki ilişki incelendiğinde, (BkzEk:26) eşi ölmüş, evli ve bekarlar arasında ramazan orucu tutma oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Sadece eşinden ayrı yaşayanlarda ve eşinden boşanmışlarda oranlarda biraz düşme olduğu görülmektedir. Dolayısı ile araştırma genelinde öğretmenlerin “Ramazan ayında oruç tutma durumları” ile medeni durum arasında ilişki olduğu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlere “ramazan ayında oruç tutma “durumları soruldu ve öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:27) branşlar arasında farklılaşma olduğu ama bu farklılaşmanın çok olmadığı görülmektedir. Zira öğretmenlerin oruç ibadetini diğer ibadetlere göre çok daha yüksek oranda yerine getirdikleri görülmektedir. Yine de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenlerin, en yüksek oranda ramazan ayında her zaman oruç tuttuklarını görmekteyiz. Tabi bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir. “Ramazan ayında oruç tutma durumlarına” göre en düşük olduğu branş görsel sanatlar branşıdır. Hiç “ramazan ayında oruç tutmam” diyen branş öğretmenlerine baktığımızda ise yine görsel sanatlar branşına sahip öğretmenler en yüksek oranda beyan eden branş olmuşlardır. Ramazan ayında her zaman oruç tutma ibadetinin branşlar açısından incelenmesine bakıldığında diğer ibadetler den oransal olarak daha çok yapılarak farklılaştığı, bunun nedeninin de Ramazan ayında dini atmosferde görülen canlılığın artması ve toplumsal baskı ve kontrolü beraberinde getirdiği öğretmenlerinde bunlardan etkilenmiş veya gerçekten Ramazan orucuna saygıdan kaynaklanmış olabilir. Buradan da anlaşıyor ki öğretmenlerin araştırma

genelinde “Ramazan ayında oruç tutma” durumları ile branşları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=36,697$, df 28, $p<,026$

Tablo 16: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Liseleri		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her zaman tutarım	318	83,2	81	93,1	172	96,1	78	87,6	63	86,3	5	83,3
Ara sıra tutarım	48	12,6	5	5,7	7	3,9	11	12,4	7	9,6	1	16,7
Hiç tutmam	16	4,2	1	1,1	0	0,0	0	0,0	3	4,1	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

$$\chi^2=28,202, \text{ df } 14, p<,013$$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin mezun oldukları lise düzeyinde okudukları okulun dini tecrübenin pratik yönüne ilişkin olan ve önem atfedilen oruç Tablo 50’ de görüldüğü üzere “ramazan ayında oruç tutma” durumları incelendiğinde liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler çok büyük bir oranla ramazan ayında her zaman oruç tutmaktadır. Yukarıda da zikredildiği gibi öğretmenlerin ramazan ayında her zaman oruç tutma durumları bir hayli yüksekti. Bu durum öğretmenlerin okudukları lise türünde de kendini göstermektedir. Burada daha çok dikkat çekici olan ve öğretmenlerin ayrıştığı nokta ramazan ayında “hiç oruç tutmamadır.” Öğretmenlerin bitirdikleri lise türlerine göre genel liseyi bitirmiş öğretmenlerde ramazan ayında “hiç oruç tutmama” % 4,2, öğretmen lisesini bitiren öğretmenlerde % 4,1, meslek lisesi mezunu öğretmenlerde ise % 1,1 dir. “Diğer” okul türleri kategorisinde yer alan, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, özel okul/ kolej vb. ise ramazan ayında “hiç oruç tutmama” bulunmamaktadır. Veriler topluca incelendiğinde öğretmenlerin okudukları liselerin, “ramazan ayında oruç tutma” durumları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin imam-hatip lisesindeki derslerin dini ağırlıklı olanlarının sayısının diğer okullara göre çok olması, halen çalışan öğretmenlerimizin okudukları dönemlerde ise imam-hatip lisesi

dışındaki liselerde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin haftada 1 saat veya seçmeli olması dikkate alındığında oruç tutmada, öğretmenlerin lisede aldıkları din eğitiminin etkili olduğu görülecektir. Türkiye’de lise öğrencileri ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda imam-hatip-lisesi ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dini tutum ve dindarlık düzeyleri diğerlerinden yüksek çıkmaktadır. Benzer araştırmaların sonuçları da araştırmamızı destekler mahiyettedir.³¹³ Araştırma genelinde öğretmenlerin “ramazan ayında oruç tutma“ durumları ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=28,202$, df 14, $p<,013$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre incelendiğinde ramazan ayında oruç tutma durumlarına verdikleri cevaplara baktığımızda, (Bkz.Ek:28) öğretmenlerin babasının eğitim düzeyinin ramazan ayında her zaman oruç tutma anneden daha etkili olduğunu görmekteyiz. Sadece öğretmenlerin Okur yazar olmayan anne ve babalarında anneler lehine bir durum söz konusudur. Yine hem anne, hem de baba eğitim durumuna göre öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin artması ile ramazan ayında “her zaman oruç tutmada” bir azalma göze çarpmaktadır. Ramazan ayında “hiç oruç tutmam” diyenlere baktığımızda da her zaman tutarım diyenler de olduğu gibi öğretmenlerin anne ve baba eğitim durumunun artmasına paralel hiç tutmamada artış olmaktadır. Bu sonuçlar değişik çalışmalarla da paralellik arz etmektedir.³¹⁴ Anne-baba eğitim düzeyi ile ramazan ayında oruç tutma durumu arasında ilişkiye bakıldığında anne-baba eğitim düzeyi arttıkça oruç tutmaya karşı ilginin azaldığı görülmektedir. Bununla beraber anne-baba eğitimi her ikisinin öğrenim düzeyi yüksek olursa doğal olarak çocukların dini tutumlarına önemli oranda etki etmeleri beklenir. Bu oranın olumsuz anlamda olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumlarına etki eden faktörler ile anne-baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anne: $X^2=30,929$, df 10, $p<,001$ Baba: $X^2=32,332$, df 10, $p<,000$

³¹³ DOĞAN, a.g.e., ss.90-104

³¹⁴ Bkz. GÜNAY, 1999, s.122, BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, s.104, KÖKTAŞ, a.g.e., s.117

Tablo 17. Öğretmenlerin oruç tutma durumları ile anne baba öğrenim durumu arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Her zaman tutarım	105	89,7	106	88,3	384	90,6	59	84,3	42	75,0	21	72,4
	Ara sıra tutarım	10	8,5	13	10,8	32	7,5	9	12,9	11	19,6	4	13,8
	Hiç tutmam	2	1,7	1	0,8	8	1,9	2	2,9	3	5,4	4	13,8
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Her zaman tutarım	5	71,4	60	92,3	341	92,2	80	87,9	122	84,1	109	79,0
	Ara sıra tutarım	2	28,6	5	7,7	23	6,2	9	9,9	21	14,5	19	13,8
	Hiç tutmam	0	0,0	0	0,0	6	1,6	2	2,2	2	1,4	10	7,2
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile ramazan ayında oruç tutma durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 17’de incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin % 95,0 ile “Ramazan ayında her zaman oruç tuttuklarını” görmekteyiz. İkinci sırada ise kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar % 86,4’ le yer almaktadır. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise % 59,6 ile en az “Ramazan ayında her zaman oruç tuttuklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere göre dini yaşayışın ve ramazan ayında oruç tutmanın siyasi kimlikler arasında farklılaştığı, sosyal demokratlarda hiç oruç tutmamanın % 12,8, olduğu görülmektedir. Kendini muhafazakar olarak tanımlayanlarda ise % 0,3 le ramazanda hiç oruç tutmama görülmektedir. Benzer araştırmaların sonuçları ile araştırmamızın verileri paralellik arz etmektedir.³¹⁵ Bu da

³¹⁵ DOĞAN, a.g.e., ss.190-194

göstermektedir ki kendini muhafazakar kimliğe sahip olarak gören oruç ibadetinin yerine getirilmesinde diğer kimliklerdeki öğretmenlere göre daha hassas davrandıkları anlaşılmaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “günlük namaz kılma durumları ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=61,377$, $df 8$, $p<,000$

Tablo 18: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Her zaman tutarım	24	82,8	325	95,0	28	59,6	178	86,4	162	84,4
Ara sıra tutarım	4	13,8	16	4,7	13	27,7	23	11,2	23	12,0
Hiç tutmam	1	3,4	1	0,3	6	12,8	5	2,4	7	3,6
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

Oruç ibadetine toplu olarak bakıldığında, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. **Cinsiyete göre;** erkek öğretmenlerin, Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda oruç ibadetlerini yerine getirdiğini görmekteyiz. Öğretmenlerin **yaş gruplarına göre;** oruç durumlarına bakıldığında ise; aradaki fark azda olsa genç öğretmenlerin oruç ibadetine daha yüksek oranda ilgi gösterdikleri görülmektedir. **Medeni durum değişkenine göre;** evli ve eşi ölmüş olan öğretmenler diğer bütün değişkenlerden daha çok oruç ibadetini yerine getirmektedir. **Branşlar** itibarı ile bakıldığında ise; branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerin çok yüksek oranda her zaman oruç tuttukları ve bunu da teknoloji ve tasarım öğretmenleri takip ettikleri görülmektedir.. En düşük oranda oruç tutanlar ise branşı görsel sanatlar olan öğretmenlerdir. **Mezun olunan lise türüne göre;** liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler en yüksek oranda oruç tutmaktadır. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları **siyasi kimliklere göre;** kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin en yüksek oranda oruç ibadetini yerine getirdikleri, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise en yüksek oranda oruç tutmayanlar olmuşlardır. **Anne-baba eğitim düzeyine göre;**

öğretmenlerin oruç tutma durumları ise; babaların annelerden daha çok etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca anne-baba eğitim düzeyi arttıkça öğretmenlerin oruç tutma oranlarında düşüş görülmüştür. Değişik çalışmalarda da benzer sonuçlar³¹⁶ çalışmamızı desteklemektedir.

EK-90'da kıdem durumuna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumları incelendiğinde, öğretmenlerin kıdem düzeyinde ramazan ayında oruç tutma durumlarına genel olarak bakacak olursak kıdemin ilerlemesi ile oruç ibadetinde az da olsa düşme görülmüştür. Oruç ibadetinin yerine getirilmesinin şartlarından birinin sağlık olduğu hatırlanırsa, bu durumda kıdemin ilerlemesi ile bazı sağlık sorunlarının olabileceği, bu nedenle yaşı ilerlemesinin de oranın biraz düşmesi normal karşılanmalıdır. Dolayısı ile araştırma genelinde öğretmenlerin “Ramazan ayında oruç tutma durumları” ile kıdem arasında ilişki olduğu ancak ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

2.2.1.2.4. Zekat

Zekat; İslam'ın 5 şartından biri olan, para ve malla yapılan farz bir ibadettir. Tamamıyla ekonomik durumla ilgili bir ibadettir. Kur'an-ı kerim'de otuzdan fazla yerde geçen³¹⁷ zekat ibadeti, asli ihtiyaçlarından sonra belli bir zenginlik şartına bağlıdır. Dolayısı ile nisap³¹⁸ miktarı mala sahip olan ve bunun üzerinden bir yıl geçmesi durumunda senede bir defa verilmesi gerekmektedir. Yine vacip ibadetlerden olan fitre ve kurban ibadetleri ise, Müslümanlar arasında yaygın olarak yerine getirilen ibadetlerdendir. Aşağıda öğretmenlerin, para ve malla yapılan ibadetlerden olan zekat, fitre ve kurban ibadetine bağlılıkları ile ilgili tutumlarına bakılmıştır.

³¹⁶ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, s.105

³¹⁷ Bkz. Bakara 2/43, 83, 110; Nisa 4/77; Nur 24/52

³¹⁸ Nisap; bir kimsenin zekatla yükümlü olması için, zenginlik sınırını belirleyen miktar.

Tablo 19: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları

Zekat verir misiniz?		Frekans (f)	Yüzde (%)
Zekat	Evet veririm	598	73,3
	Bazen veririm	70	8,6
	Zengin olsaydım verirdim	133	16,3
	Hayır vermem	15	1,8
Fitre	Her yıl veririm	749	91,8
	Bazı yıllar veririm	14	1,7
	Gücüm yeterse veririm	46	5,6
	Hiç vermem	7	,9
Kurban	Her yıl keserim	635	77,8
	Bazı yıllar keserim	44	5,4
	Gücüm yeterse keserim	124	15,2
	Hiç kesmem	13	1,6
Toplam		816	100,0

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin zekatla ilgili tutumlarına Tablo 19'daki veriler ışığında baktığımızda örneklemimizin büyük oranda her yıl zekat verdiğini, görmekteyiz. Zekat ibadeti, ekonomik temele dayanan bir ibadet olduğundan, benzer araştırmalardan daha yüksek oranlarda farklı sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Bu durum araştırma grubumuza giren öğretmenlerin benzer ekonomik seviyeye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Günümüzde zekatın sadaka gibi görülmesi ve zekat veren öğretmenlerin zekatlarını verirken dinin emrettiği gibi hesap ettirerek verdiğini beyan ederken, çoğunluk gönlünden geçtiği kadar zekat verdiğini görüşmelerimizden anlaşılmıştır. Sadaka-i Fıtır da denilen fitre, mali ibadetlerdendir. İnsan vücudunun zekatı olarak kabul edilir. Toplumda çok yaygındır. Genellikle arefe günü ve bayram namazı öncesi, yoksulların bayram öncesi ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamak gibi bir düşünce vardır. Yılda bir defa ramazan ayı içerisinde yerine getirilen bu ibadete ilgi oldukça fazladır. Tablo 53' teki verilere baktığımızda gerçekten öğretmenlerin büyük oranda fitre vermekte olduklarını görmekteyiz. Bunda fitrenin zekata oranla daha kolay bir ibadet olması senede bir defa verilmesi etkili olmaktadır. Kurban; Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasına ermek için ibadet maksadıyla, belirli şartları taşıyan hayvanı usulüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder. Toplumumuzda fitre gibi oldukça yaygın

olarak yerine getirilen mali bir ibadettir. Öğretmenler arasında kurban ibadetinin yerine getirilme durumuna baktığımızda, Her yıl keserim diyen % 77,8 dir. Kurban kesmenin gereğine inanmayıp hiç kesmem diyen % 1,6 gibi çok az bir miktardır. Bizim verilerimizi benzer araştırmalarda teyid etmektedir.³¹⁹ Bütün bu verilere topluca bakacak olursak öğretmenlerin mali ibadetler zekat, fitre ve kurban ibadetlerine büyük oranda katıldıkları ve hayatlarında var olduğu görülmektedir.

Tablo 20: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile cinsiyetleri arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz? Fitre verir misiniz? Kurban Keser misiniz?		Kadın		Erkek		
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Zekat	Evet veririm	325	77,6	273	68,8	$\chi^2=10,150$ df 3 p<,017
	Bazen veririm	31	7,4	39	9,8	
	Zengin olsaydım verirdim	54	12,9	79	19,9	
	Hayır vermem	9	2,1	6	1,5	
Fitre	Her yıl veririm	376	89,7	373	94,0	$\chi^2=6,958$ df 3 p<,043
	Bazı yıllar veririm	10	2,4	4	1,0	
	Gücüm yeterse veririm	27	6,4	19	4,8	
	Hiç vermem	6	1,4	1	0,3	
Kurban	Her yıl keserim	308	73,5	327	82,4	$\chi^2=14,099$ df 3 p<,003
	Bazı yıllar keserim	30	7,2	14	3,5	
	Gücüm yeterse keserim	70	16,7	54	13,6	
	Hiç kesmem	11	2,6	2	0,5	
Toplam		419	100.0	397	100.0	

Cinsiyet açısından bulgulara baktığımızda öğretmenler arasında zekat verme “evet veririm” diyen kadınların erkeklerden daha yüksek oranda olduğunu, erkeklerin ise “bazen veririm” oranlarında kadınlardan daha yüksek oranda zekat verdiklerini görmekteyiz. Zekat mali bir ibadet olması sebebi ile “zengin olsaydım verirdim” diyerek vermemeyi maddi duruma bağlayanların olduğu düşünülebilirse

³¹⁹ BAYYİĞİT, a.g.e., 1989, ss.105-107, KÖKTAŞ, a.g.e., ss.102-103, KOŞTAŞ, a.g.e., ss.60-61

de, verilere bakıldığında öğretmenlerin zekat vermede olumlu bir tutum içinde oldukları tespit edilmiştir. “Hayır vermem” diyenlerin oranları ise kadınlarda erkeklere oranla daha yüksektir. Bizim bu verilerimizi başka araştırmalarda teyid etmektedir. ³²⁰Erkeklerin aile reisi oldukları düşünülürse kadınların zekat verme oranının düşük olmasının nedeni buna bağlanabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin zekat verme durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=10,150$, df 3 $p<,017$

Yine cinsiyet açısından öğretmenlerin fitre vermeleri Tablo 20 incelendiğinde, Öğretmenler arasında her yıl fitre verme erkeklerde kadınlardan daha yüksektir. Bazı yıllar veririm diyenler ise Hiç fitre vermeyenler ise Kadınlarda % 1,4, erkeklerde ise % 0,3’ tür. Bunda fitrenin zekata oranla daha kolay, daha az maliyetli bir ibadet olması senede bir defa verilmesi etkili olmaktadır. Verilere bakıldığında öğretmenlerin fitre vermede olumlu bir tutum içinde oldukları tespit edilmiştir. Araştırma genelinde öğretmenlerin fitre verme durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=6,958$, df 3, $p<,043$

Mali ibadetlerden olan ve kültürümüzde önemli bir yeri olan ve insanların çok önemsedikleri bir ibadet olan kurbanın cinsiyet açısından dağılımına Tablo 21 de baktığımızda, öğretmen örneklemimizin zekat ve fitre ibadetinde olduğu gibi kurban ibadetinde de erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda olumlu tutum ve davranış sergiledikleri görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin fitre verme durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=14,099$, df 3, $p<,003$

Yukarıdaki veriler topluca değerlendirildiğinde öğretmenlerin, mali ibadetlerden olan zekat, fitre ve kurban ibadetlerine karşı olumlu bir tutum içerisinde oldukları ve çok küçük bir oran (%1,5) olumsuz tutum içerisinde olsa da

³²⁰ GÜNAY, a.g.e., 1999, ss.111-121 KÖKTAŞ, a.g.e., ss.102-103

öğretmenlerin yaşantılarında zekat, fitre ve kurban ibadetine yer verdikleri görülmektedir.

Tablo 21: Öğretmenlerin yaşa göre zekat ve fitre verme durumları ile kurban kesme durumları arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz? Fitre verir misiniz? Kurban Keser misiniz?		25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Zekat	Evet veririm	10	33,3	50	74,6	90	76,9	129	75,4	130	73,9	100	78,7	53	70,7	36	67,9
	Bazen veririm	5	16,7	4	6,0	9	7,7	11	6,4	17	9,7	9	7,1	12	16,0	3	5,7
	Zengin olsaydım verirdim	12	40,0	13	19,4	17	14,5	29	17,0	26	14,8	15	11,8	8	10,7	13	24,5
	Hayır vermem	3	10,0	0	0,0	1	0,9	2	1,2	3	1,7	3	2,4	2	2,7	1	1,9
Fitre	Her yıl veririm	19	63,3	61	91,0	109	93,2	156	91,2	165	93,8	117	92,1	71	94,7	51	96,2
	Bazı yıllar veririm	1	3,3	2	3,0	1	0,9	5	2,9	3	1,7	1	0,8	1	1,3	0	0,0
	Gücüm yeterse veririm	7	23,3	4	6,0	7	6,0	9	5,3	7	4,0	7	5,5	3	4,0	2	3,8
	Hiç vermem	3	10,0	0	0,0	0	0,0	1	0,6	1	0,6	2	1,6	0	0,0	0	0,0
Kurban	Her yıl keserim	12	40,0	42	62,7	96	82,1	135	78,9	140	79,5	99	78,0	64	85,3	47	88,7
	Bazı yıllar keserim	0	0,0	8	11,9	3	2,6	9	5,3	9	5,1	11	8,7	2	2,7	2	3,8
	Gücüm yeterse keserim	15	50,0	17	25,4	15	12,8	25	14,6	24	13,6	16	12,6	8	10,7	4	7,5
	Hiç kesmem	3	10,0	0	0,0	3	2,6	2	1,2	3	1,7	1	0,8	1	1,3	0	0,0
Toplam		30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100

Tablo 21’de Araştırmaya katılan öğretmen örneklemimizin yaşa göre zekat ve fitre verme durumları ile kurban kesme durumları incelendiğin 25 yaş ve altı öğretmenler mali ibadetlerden olan zekat ve fitre vermede ve kurban kesmede en düşük olumlu tutum içerisinde bulunan grup oldukları görülmektedir.. Diğer yaş gruplarına baktığımızda çok belirgin farklar bulunmamaktadır. Sonuçlar gösteriyor ki yaşı genç olanlar da bu oranın en az olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi zekat, fitre ve kurban malla yapılan ibadetlerden olması ve belli bir zenginlik seviyesi gerektirdiğinden, 25 yaş ve altındaki öğretmenlerin kendilerini henüz bu mali ibadetleri yerine getirecek kadar mali yeterlilikte görmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Zira zekat için zengin olsaydım verirdim oranlarına, fitre için gücüm yeterse veririm, kurban için gücüm yeterse keserim gibi yüksek oranlar bunu desteklemektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “zekat verme, fitre verme ve

kurban kesme durumları” ile yaş arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Zekat: $X^2= 47,537$, df 21, $p<,001$

Fitre: $X^2= 58,875$, df 21, $p<,000$ Kurban: $X^2=71,237$, df 21, $p<,000$

Tablo 22: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile medeni durumları arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz? Fitre verir misiniz? Kurban keser misiniz?		Bekar		Evli		Eşinden ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi ölmüş		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Zekat	Evet veririm	32	54,2	54	75,1	4	66,6	15	68,2	2	66,7	$X^2=21,931$ df 12 $p<,038$
	Bazen veririm	4	6,8	62	8,5	1	16,7	3	13,6	0	0,0	
	Zengin olsaydım verirdim	20	33,9	107	14,7	1	16,7	4	18,2	1	33,3	
	Hayır vermem	3	5,1	12	1,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	
Fitre	Her yıl veririm	44	74,6	67	93,4	5	83,3	21	95,5	1	33,3	$X^2=66,207$ df 12 $p<,000$
	Bazı yıllar veririm	1	1,7	11	1,5	1	16,7	0	0,0	1	33,4	
	Gücüm yeterse veririm	11	18,6	33	4,5	0	0,0	1	4,5	1	33,3	
	Hiç vermem	3	5,1	4	0,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	
Kurban	Her yıl keserim	27	45,8	58	81,1	3	50,0	14	63,6	2	66,7	$X^2=75,044$ df 12 $p<,000$
	Bazı yıllar keserim	5	8,5	37	5,1	1	16,7	0	0,0	1	33,3	
	Gücüm yeterse keserim	22	37,3	93	12,8	1	16,6	8	36,4	0	0,0	
	Hiç kesmem	5	8,5	7	1,0	1	16,7	0	0,0	0	0,0	
Toplam		59	100	72	100	6	100	22	100	3	100	

Araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile “zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 22 incelendiğinde; bekar öğretmenler en az zekat verdiklerini beyan etmişlerdir. Bunu daha sonra eşinden ayrı yaşayan öğretmenlerin ve eşi ölmüş öğretmenler “evet veririm” diyerek takip etmişlerdir. Boşanmış öğretmenlerden evet veririm diyenlerin oranı % 68,2 dir. Evli olanlarda zekat verme ise % 75,1 le en yüksek orandadır. Bu da göstermektedir ki ailenin ve aile olmanın zekat ibadetini yerine getirmede rolü vardır. Bu oranın bekarlar da düşük seviyede olması da bunu

desteklemektedir. Ayrıca evli olmanın sağladığı avantajlar ve yalnız ve ayrı yaşamanın dezavantajları da bunda etkili olmuş olabilir. Zekat vermeyen öğretmenlerin çoğunluğunun zengin olsaydım verirdim demesi nerede ise tamamına yakınının olumlu bir tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. Bu veriler daha önceki öğretmenlerle ilgili namaz oruç gibi ibadetlerin verileri ile de örtüşmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “zekat verme durumlarına ilişkin” tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 21,931$, df 12, $p<,038$

Öğretmenlerin medeni durumlarına göre fitre vermelerine gelince zekattan da daha büyük bir ilgi fitre ibadetinin de vardır. Fitre ibadetinin kolay ve diğer mali ibadetlere göre daha az para ile yerine getirilmesi bunda etkin olabilir. Eşi ölmüş olanlarda ise fitre ibadetini yerine getirmede bir düzensizlik dikkat çekmektedir. % 33,4 ü nün düzenli yerine getirdiği belirtirlerken, gücüm yeterse veririm diyenlerin .% 33,3 olması manidar olarak görülebilir. Zira fitre ibadeti kolay ve ucuz bir ibadettir. Yine de hiç vermem diyen eşi ölmüş öğretmen bulunmamaktadır. Bekar öğretmenlerin fitre verme oranı ise, her yıl veririm diyen % 74,6 dır. Burada oranın diğer medeni durumlardan biraz daha düşük görünmesi bekar öğretmenlerin adına anne ve babaları tarafından veriliyor ve orandaki düşüklük bundan kaynaklanıyor olabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “fitre verme durumlarına ilişkin” tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 66,207$, df 12, $p<,000$

Öğretmenlerin medeni durumları ile kurban ibadeti arasındaki durumlara baktığımızda oranların zekat ve fitre ibadetinden düşük olduğunu görmekteyiz. Her yıl kurban kesirim diyen bekar öğretmenler oranı % 45,8 dir. En yüksek oranda her yıl kurban kesen öğretmenler ise evli öğretmenlerdir. Diğer medeni duruma sahip öğretmenler ise, yarısından fazlasının olumlu tutum ve davranış içerisinde oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin medeni durumlarını mali ibadetlerden zekat ve fitre ile karşılaştırdığımızda öğretmenlerin kurban ibadetini yerine getirme oranının daha düşük olduğunu görmekteyiz. Evli öğretmenlerde kurban ibadetini yerine getirme oranı diğerlerine oranla daha yüksektir. Öğretmenlerden hiç kesmem diyenlerin oranına baktığımızda ise, eşinden ayrı

yaşayanların % 16,7 ile en yüksek oranda hiç kesmem demiştir. Bekar öğretmenler de % 8,5 i hiç kesmem demektedir. Verilere bakıldığında evli öğretmenlerde kurban ibadetini yerine getirme ve hayatların da yer verme ile dini yaşayışa verilen önemin arttığı görülmektedir. Bekarlar da en az olduğunu görmekteyiz. Evli olmak ve aile olmanın, öğretmenlerin dini pratiklerde daha hassas olduklarını ve bu tür dini pratiklere daha çok katıldıkları sonucuna ulaşılabilir. Öğretmenlerin kurban kesme tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=75,044$, df 12, $p<,000$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin branşlara göre zekatla ilgili durumlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:30) öğretmenlerin zekat ibadetini yerine getirme durumlarında branşlar arasında farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz. Pek çok ibadette olduğu gibi burada da özel eğitim öğretmenleri zekat ibadetini % 100' le yerine getirdiklerini beyan etmişlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin % 100 olmasındaki nedenin gözlemlerimiz sonucu ve gerekse yaptığımız sohbetlerde buradaki öğrencilerin durumlarından çok fazla duygusal anlamda etkilendiklerini ve bu durumun dini hassasiyete sebep olduğunu söylemişlerdir. Bu da göstermektedir ki, eğitim gibi çevresel faktörler gibi, kişinin yaşadığı olaylar da dine bakış ve dini yaşayış üzerinde etkili olmaktadır. Öğretmenlerin branşlarına göre zekatla ilgili durumlarında en fazla hiç zekat vermediğini beyan eden branşlara baktığımızda ise müzik branşına sahip öğretmenlerden % 18,2 si başta gelmektedir. Bunu % 15,4 le “hiç vermem” diyenler arasında ikinci sırada yer almaktadır. Diğer branşlara baktığımızda ise hiç vermem diyen öğretmen bulunmamaktadır. Bu ibadetler her ne kadar mali ibadetlerse de ve aralarında farklılaşmalar olsa da öğretmenlerin olumlu bir tutum içerisinde oldukları görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin branşlar itibarı ile “zekat verme” durumları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=78,293$, df 42, $p<,001$

Yılda bir defa ramazan ayı içerisinde yerine getirilen fitre ibadetine branşlar itibarı ile Ek:30 da ki verilere baktığımızda gerçekten bütün branşlarda öğretmenlerin büyük oranda fitre vermekte olduklarını görmekteyiz. Bunda fitrenin zekata oranla daha kolay bir ibadet olması senede bir defa verilmesi etkili olmaktadır. Fitre

ibadetini hiç vermem diyen branşlara baktığımızda ise müzik % 9,1, görsel sanatlar % 7,7, fen bilgisi öğretmenleri % 1.6 ile hiç fitre vermediğini beyan etmişlerdir. Öğretmen örneklemimizin fitre ibadetine karşı olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin branşlar itibarı ile “fitre verme durumları arasında ilişki olmadığı ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=51,002$, df 42, $p<,041$

Öğretmenlerin branşlar arasında kurban ibadetinin yerine getirilme durumuna baktığımızda, (Bkz.Ek:30) “Her yıl keserim” diyen Türkçe öğretmenleri % 90,5 le en yüksek oranda keserim demişlerdir. Müzik öğretmenleri ise % 9,1 le en az her yıl keserim demişlerdir. Kurban kesmenin gereğine inanmayıp hiç kesmem diyen çok düşük ve az oranlarda diğer branşlar dan olmakla birlikte, % 1,8 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerin olması anlamlıdır. Zira kurban ibadetini sünnet görenler olabileceği bu nedenle son zamanlarda sünneti kabul etmeyen bir grubun varlığını gözlemlerimizle ve bizzat şahit olarak görülmektedir. Kurban ibadeti mali olarak fitre ibadetinden daha maliyetli bir ibadet olmasından, dolayı gücüm yeterse keserim diyenlerin hemen hemen bütün branşlar da yüksek oranda olması öğretmenlerin kurban ibadetini yerine getirmek için kendilerini maddi olarak yeterli görmemektedirler. Bütün bu verilere topluca bakacak olursak öğretmenlerin branşlar itibarı ile kurban kesme durumları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=160,357$, df 42, $p<,000$

Öğretmenlerin liseyi okudukları okul türü açısından zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumlarına baktığımızda, (Bkz.EK:31) liseyi “Diğer” kategori den mezun olduğunu söyleyenlerin %66,7 sinin zekatı “evet veririm” dediğini görmekteyiz. Bu grupta bulunan okullara baktığımızda içerisinde özel okul/kolej bulunması ve burada okuyanların da maddi anlamda durumlarının iyi olmasına rağmen en az zekat verdiğini belirten grup olmuşlardır. Daha sonra liseyi öğretmen lisesinde bitirenler gelmektedir.(% 68,6) Liseyi anadolu lisesinde okumuş öğretmenlerin “zekat veririm” diyenler ise % 70,8, “her yıl fitre veririm” diyen liseyi anadolu lisesinde okumuş öğretmenler % 86,5 i ve her yıl keserim diyen ve liseyi anadolu lisesinde okumuş öğretmenler en az oranda düzenli zekat veren, fitre veren

ve kurban kesen mezun olunan okul türü olmuşlardır. Bu da anadolu liselerini diğer branşların oranlarında da bundan yüksek ama bir birine yakın sonuçlar çıkmıştır. Örneklemimizin lisede okudukları dönemler dikkate alınacak olursa, liselerdeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve bu dersleri okutan öğretmenlerin etkileri görülmektedir denilebilir. Benzer araştırmaların sonuçları araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir.³²¹ Bütün bu verilere topluca bakacak olursak öğretmenlerin mezun oldukları lise okul türüne göre zekat vermeleri arasında ilişki olduğu ama bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=12,361$, df 21, $p<,929$ Yine öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre fitre verme durumlarında da bir ilişkinin varlığı ama bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=15,940$, df 21, $p<,773$ Kurban hususunda da öğretmenlerin bitirdikleri lise türü verilerine topluca bakıldığında da bir ilişkinin olduğu ama bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=15,826$, df 21, $p<,779$

Tablo 23: Öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz? Fitre verir misiniz? Kurban keser misiniz		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Zekat verme	Evet veririm	15	51,7	273	79,8	26	55,3	141	68,4	143	74,5	$X^2=71,878$ df 12 $p<,000$
	Bazen veririm	4	13,8	22	6,4	11	23,4	18	8,7	15	7,8	
	Zengin olsaydım verirdim	8	27,6	45	13,2	4	8,5	46	22,3	30	15,6	
	Hayır vermem	2	6,9	2	0,6	6	12,8	1	0,5	4	2,1	
Fitre verme	Her yıl veririm	24	82,8	331	96,0	34	72,3	187	90,8	173	90,1	$X^2=87,167$ df 12 $p<,000$
	Bazı yıllar veririm	4	13,8	1	0,3	3	6,4	3	1,5	3	1,6	
	Gücüm yeterse veririm	1	3,4	10	2,9	6	12,8	16	7,8	13	6,8	
	Hiç vermem	0	0,0	0	0,0	4	8,5	0	0,0	3	1,6	
Kurban kesme	Her yıl keserim	17	58,6	293	85,7	27	57,4	159	77,2	139	72,4	$X^2=77,457$ df 12 $p<,000$
	Bazı yıllar keserim	9	31,0	12	3,5	6	12,8	12	5,8	5	2,6	
	Gücüm yeterse keserim	3	10,3	34	9,9	11	23,4	32	15,5	44	22,9	
	Hiç kesmem	0	0,0	3	0,9	3	6,4	3	1,5	4	2,1	
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

³²¹ ONAY, a.g.e., 2004, ss125-128

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile zekat verme durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 23 incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin en yüksek oranda “zekat verdiklerini görmekteyiz. Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar ile kendisini liberal olarak tanımlayanların ise yarıdan fazlası “zekat veririm” demişlerdir. Öğretmenlerden kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre zekat hususunda, “zekat veririm,” “ara sıra veririm” ve “zengin olsaydım verirdim” diyenler bir hayli yüksek iken “zekat vermem” diyenler ise kendisini liberal olarak tanımlayan öğretmenlerde % 6,9, iken, kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler % 12,8 ile en çok hiç vermem diyen grup olmuştur. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere göre dini yaşayış ve siyasi kimlikler arasında farklılaştığı, görülmüştür. Araştırma genelinde öğretmenlerin “zekat verme” durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=71,878, df 12, p<,000$

Öğretmenlerin siyasi kimlikleri ile fitre verme durumlarına göre Tablo 24 incelendiğinde verilerin diğer değişkenlerle benzerlik arz ettiği görülmektedir. Öğretmenlerin en yüksek oranda katılım gösterdikleri mali ibadet olarak karşımıza fitre çıkmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi fitrenin diğer mali ibadetlere göre daha kolay ve daha ucuz olmasından kaynaklanıyor olabilir. Fitre verme oranlarına baktığımızda diğer ibadetlerde olduğu gibi muhafazakarların en yüksek oranda fitre ibadetini yerine getirdikleri görülmektedir. Son sırada ise kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlardır. Siyasi kimlik olarak öğretmenlerin fitre verme durumlarına topluca bakıldığında zekat ibadetinde olduğu gibi fitre ibadetinde de en yüksek oranda verenlerin muhafazakarlar olduğu, hiç vermem diyenler ise kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlayanların olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “fitre verme” durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=87,167, df 12, p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile kurban kesme durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 24 de incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin yine en yüksek oranda “kurban kestiklerini görmekteyiz. Bunu diğer mali ibadetlerde olduğu gibi kendini milliyetçi/ülkücü olarak tanımlayanlar takip ederek her yıl kurban kesmektedir. Son sırada ise kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar gelmektedir. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlarda ise hiç kesmeyenler % 6,4 le en yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu da göstermektedir ki kendini muhafazakar kimliğe sahip olarak görenler zekat verme, fitre verme ve kurban kesme ibadetlerinin yerine getirilmesinde diğer kimliklerdeki öğretmenlere göre daha hassas davrandıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere bakıldığında mali ibadetlerden olan zekat, fitre ve kurban kesmenin yerine getirilmesi kimlikler arasında farklılaştığı, “muhafazakar” ve “milliyetçilerle,” kendini “Diğer” diye tanımlayanlarda daha yüksek oranda kabul ederlerken, kendini liberal ve sosyal demokrat olarak görenlerde ise daha düşük oranlarda görülmektedir. Bu da göstermektedir ki mali ibadetlerin yerine getirilmesinde siyasi kimlikler etkili olmaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “kurban kesme” durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=77,457$, df 12, $p<,000$

Tablo 24: Öğretmenlerin zekat, fitre verme ve kurban kesme durumları ile anne baba öğrenim düzeyi arasındaki ilişki

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekoku l	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim zekat verme	Evet veririm	86	73,5	88	73,3	319	75,2	43	61,4	38	67,9	19	65,6
	Bazen veririm	13	11,1	10	8,3	29	6,8	13	18,6	4	7,1	3	10,3
	Zengin olsaydım verirdim	18	15,4	20	16,7	73	17,2	11	15,7	9	16,1	4	13,8
	Hayır vermem	0	0,0	2	1,7	3	0,7	3	4,3	5	8,9	3	10,3
Anne öğrenim fitre verme	Her yıl veririm	108	92,3	113	94,2	398	93,9	60	85,7	46	82,1	24	82,8
	Bazı yıllar veririm	1	0,9	2	1,7	6	1,4	2	2,9	2	3,6	1	3,4
	Gücüm yeterse veririm	8	6,8	5	4,2	20	4,7	6	8,6	5	8,9	2	6,9
	Hiç vermem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	2,9	3	5,4	2	6,9
Anne öğrenim kurban kesme	Her yıl keserim	101	86,3	93	77,5	338	79,7	47	67,1	36	64,3	20	69,0
	Bazı yıllar keserim	3	2,6	5	4,2	24	5,7	6	8,6	5	8,9	1	3,4
	Gücüm yeterse keserim	13	11,1	18	15,0	58	13,7	15	21,4	13	23,2	7	24,1
	Hiç kesmem	0	0,0	4	3,3	4	0,9	2	2,9	2	3,6	1	3,4
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim zekat verme	Evet veririm	5	71,4	53	81,5	275	74,3	61	67,0	101	69,7	96	69,6
	Bazen veririm	0	0,0	4	6,2	26	7,0	12	13,2	17	11,7	14	10,2
	Zengin olsaydım verirdim	2	28,6	7	10,8	66	17,8	17	18,7	25	17,2	20	14,4
	Hayır vermem	0	0,0	1	1,5	3	0,8	1	1,1	2	1,4	8	5,8
Baba öğrenim fitre verme	Her yıl veririm	5	71,4	62	95,4	344	93,0	85	93,4	130	89,7	121	87,7
	Bazı yıllar veririm	1	14,3	0	0,0	6	1,6	0	0,0	3	2,1	5	3,6
	Gücüm yeterse veririm	1	14,3	3	4,6	20	5,4	5	5,5	11	7,6	7	5,1
	Hiç vermem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,1	1	0,7	5	3,6
Baba öğrenim kurban kesme	Her yıl keserim	6	85,7	55	84,6	310	83,8	75	82,4	96	66,2	93	67,4
	Bazı yıllar keserim	1	14,3	2	3,1	12	3,2	3	3,3	11	7,6	15	10,9
	Gücüm yeterse keserim	0	0,0	8	12,3	44	11,9	12	13,2	33	22,8	27	19,6
	Hiç kesmem	0	0,0	0	0,0	4	1,1	1	1,1	5	3,4	3	2,2
Toplam		7	100.0	65	100.0	370	100.0	91	100.0	145	100.0	138	100.0

Anne zekat: $X^2=42,325$, df 15, $p<,000$ Fitre: $X^2=42,375$, df 15, $p<,000$, Kurban: $X^2=24,448$, df 15, $p<,048$

Baba zekat: $X^2=26,673$, df 15, $p<,032$ Fitre: $X^2=24,210$, df 15, $p<,042$, Kurban: $X^2=38,209$, df 15, $p<,001$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre Tablo 24 incelendiğinde “zekat verme,” “fitre verme” ve “kurban kesme” durumlarına verdikleri cevaplara baktığımızda öğretmenlerin babasının eğitim düzeyinin “zekat verme,” “fitre verme” ve “kurban kesme” anneden daha etkili veya bir birine yakın olduğunu görmekteyiz. Sadece öğretmenlerin Okur yazar olmayan anne ve babalarında anneler lehine bir durum söz konusudur. Yine hem anne, hem de baba eğitim durumuna göre öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerinin artması ile zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumlarının hiç vermem veya kesmem diyenlerin oranının yükseldiğini görmekteyiz. Bu sonuçlar ibadetlerin yerine getirilmesindeki verilerle paralellik arz etmektedir. Eğitim düzeyi ile zekat verme, fitre verme ve kurban kesme arasındaki ilişki Tablo 58 e bakıldığında eğitim düzeyi arttıkça zekat verme, fitre verme ve kurban kesmeye karşı ilginin azaldığı görülmektedir. Bununla beraber anne-baba eğitimi her ikisinin öğrenim düzeyi yüksek olursa doğal olarak çocukların dini tutumlarına önemli oranda etki etmeleri beklenir. Bu oranın olumsuz anlamda olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibarıyla ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklı

temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Benzer araştırmaların verileri araştırmamızı desteklemektedir.³²²

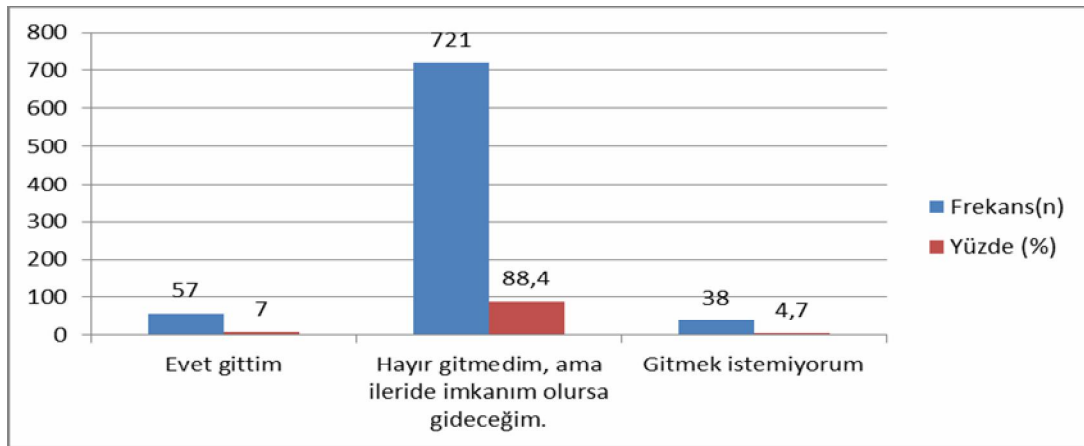
Araştırma genelinde öğretmenlerin zekat verme, fitre verme ve kurban kesme durumlarına etki eden faktörler ile anne-baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

2.2.1.2.5. Hac

Hac; beden ve mal ile yapılan, İslam'ın 5 şartından birisidir. Sağlık, zenginlik şartlarına bağlı, farz olan ve senenin belirli günlerinde Kabe'yi ziyaret etmek, ihrama girmek, Arafat'ta vakfe ile yerine getirilen ve Müslümanlar arasında önem atfedilen bir ibadettir. Tarih boyunca tüm inanç sahibi toplumların, kutsal kabul ettikleri yerlere ve beldelere saygı duydukları ve oraları ziyaret ettikleri görülmüştür.

Günay bu durumu şu şekilde “*Nerede bulunursa bulunsunlar ve hangi dine ait olursa olsunlar, tüm kutsal şehirler, mü'minlerin düzenledikleri hac ziyaretine sahne olmuşlardır. Ancak, herhalde hemen hemen hiçbir dinde hac kurumunun, İslamiyet'te eriştiği öneme sahip olduğu söylenemez.*”³²³ Öğretmenlerin Hac ile ilgili tutum ve davranışlarına Grafik 34 e baktığımızda;

Grafik 34: Öğretmenlerin hacca gitme durumu

³²² KÖKTAŞ, a.g.e., ss.119-122

³²³ GÜNAY, a.g.e., 1999, s.140

Grafik 34 de görüldüğü üzere öğretmen örneklemimizin az bir bölümünün hacca gittiğini, çok büyük bir bölümünün de hacca gitmek istediği ve bunu ekonomik şarta bağladığını görmekteyiz. % 4,7 gibi bir oranının da hacca gitme hususunda olumsuz bir tutum benimsediğini anlaşılmaktadır. Son zamanlarda imkanların iyileşmesine ve insanların hacca gitmeyi çok istemesine rağmen kontenjan sınırlaması nedeni ile gidemedikleri gözlenmektedir. “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” oranındaki yüksekliğin bir sebebi de bu olabilir.

Hac konusunda değişkenlere göre bir farklılaşmanın olup olmadığına baktığımızda cinsiyete göre hacca gitme oranlarında (Bkz.Ek:32) erkeklerin kadınlardan daha fazla hacca gitme oranına sahip oldukları gözükse de arasında çok fark bulunmamaktadır. Yine “gitmek istemiyorum” diyen örneklemimizde de aynı durum söz konusudur. Bu da göstermektedir ki erkek öğretmenler, kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda “hacca gitme ” tutumuna sahiptirler. Ancak “hayır gitmedim ama ileride imkanım olursa gideceğim” oranında kadınların daha yüksek orana sahip olması ise kadın örneklemin erkeklerden daha çok hacca gitme isteği içerisinde olduğunu göstermektedir. Araştırmamıza benzer araştırma sonuçları da araştırmamızı desteklemektedir.³²⁴ Erkeklerin az da olsa çok oran olarak kadınlardan fazla olmasında erkeklerin yalnız hacca gidebilirlerken kadınların yanlarında bir mahremlerinin olması sebebi ile olabilir.

Bu sonuçlar da göstermektedir ki araştırma genelinde öğretmenlerin hacca gitme durumları ile cinsiyet değişkenine göre arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=,432$, df 2, $p<,806$

³²⁴ Ünver GÜNAY, a.g.e., 1999, ss.142-143

Tablo 25: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile yaş arasındaki ilişki

Hacca gittiniz mi?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet gittim	1	3,3	0	0,0	8	6,8	9	5,3	12	6,8	19	15,0	5	6,7	3	5,7
Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim.	28	93,3	66	98,5	106	90,6	154	90,1	156	88,6	102	80,3	63	84,0	46	86,8
Gitmek istemiyorum	1	3,3	1	1,5	3	2,6	8	4,7	8	4,5	6	4,7	7	9,3	4	7,5
Toplam	30	100	67	100	117	100.	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

$$\chi^2=26,926, df 14, p<,020,$$

Hac ibadeti ile ilgili olarak toplumumuzda genellikle ileri yaşlarda yerine getirilmesi veya hacca gitmenin ileri yaşlarda olması gerektiği gibi bir anlayış hakimdir. Ancak hacca giden öğretmenlere baktığımızda 31-35 yaşından sonra hacca gitmenin yoğunlukta olduğunu ve en fazla hacca gitme yaşının da % 15,0 ile 46-50 yaş aralığında öğretmenler olduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe dine olan ilgisi artan insan doğal olarak ilerleyen yaşlarda hacca gitmesi ve hacca gitme isteğinin olması doğaldır. İleri yaşlarda hacca gitme isteğinin günahlarından temizlenmenin huzurunu yaşamak çevreninde artık yaşın kemale erdi gibi yakınmalardan sıyrılmak gibi nedenlerle de olabilir. Günümüz de hacca gitmenin maliyetinin çok yüksek olması, mali yeterliliğe ulaşanlarında kontenjan yetersizliğinden istedikleri zaman gidememeleri durumu da söz konusudur. Öğretmenlerin çok büyük bir kısmının, “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” demeleri bundan kaynaklanmış olabilir. Hacca gitmek istemiyorum diyen öğretmenlere baktığımızda ileri yaşlarda bulunan öğretmenlerin olması, bunların kesin kararlarını vermiş olduklarını göstermektedir. Gitmek istemeyenlerin yaşlara göre dağılımına bakıldığında gençlerin daha az gitmek istemedikleri görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin hacca gitme durumlarına etki eden faktörler ile yaş değişkeni arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=26,926, df 14, p<,020,$

Araştırmaya katılan öğretmen örnekleminin medeni durum değişkeni ile “hacca gitme durumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Ek:33’de incelendiğinde; bekar öğretmenler de % 1,7 Evli olanlarda hacca gitme ise % 7,4, Boşanmış öğretmenlerde “evet gittim” diyenlerin oranı % 9,1 dir. Eşinden ayrı yaşayan ve eşi ölmüş olanlarda ise hacca giden bulunmamaktadır. Diğer mali ibadetlerde de gördüğümüz “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” diyenlerin bütün medeni durumlarda yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Tabi bunda hac ibadetinin hem çok maliyetli bir ibadet olması hem de zaman ve mekan olarak daha zahmetli bir ibadet olması neden olabilir. Ancak eşinden ayrı yaşayanların gitmek istememe oranlarının % 33,3 olması anlamlıdır. Bu da göstermektedir ki ailenin ve aile olmanın hac ibadetini yerine getirmede de rolü vardır. Bu oranın bekarlar da düşük seviyede olması da bunu desteklemektedir. Bu veriler daha önceki öğretmenlerle ilgili namaz, oruç zekat gibi ibadetlerin verileri ile de örtüşmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “hacca gitmeye ilişkin” tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=14,976$, $df 8$, $p<,049$

Tablo 26: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet gittim	2	6,9	28	8,2	5	10,6	12	5,8	10	5,2
Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim.	25	86,2	308	90,1	31	66,0	186	90,3	171	89,1
Gitmek istemiyorum	2	6,9	6	1,8	11	23,4	8	3,9	11	5,7
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

$$X^2=48,474, df 8, p<,000$$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin branşları ve bitirdikleri lise türüne göre hac konusundaki tutum ve davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile

hacca gitme durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 26’de incelendiğinde; kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin % 10,6, ile en çok, “hacca gittiklerini görmekteyiz. Bu oranın kendini muhafazakar olarak tanımlayanlar da % 8,2 olması anlamlıdır. Kendisini liberal olarak tanımlayanların oranının da kendini milliyetçi olarak tanımlayanlardan fazla olması da anlamlıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi hacca gitme hususunda kontenjan sınırı olması ve hacca gideceklerin kura ile belirleniyor olması bu sonuçlarda etkili olmuş olabilir. Burada en dikkat çeken veri sosyal demokratların ve liberallerin diğer ibadetlerden farklı olarak en yüksek oranda hacca gitmiş olmalarıdır. Gerçi hacca gitmek istemeyenlerin verilerine baktığımızda, siyasi kimlik olarak kendini sosyal demokrat ve liberal diye niteleyenlerden hacca gitmek istememe oranlarının en yüksek olması bu hususu doğrular niteliktedir.. Tablo 26’de “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” diyerek hacca gitme isteği ve arzusunda bulunup da bunu maddi nedenlere bağlayanların oranlarına baktığımızda da, hacca gitmek istemeyenlerin sonuçlarına paralel olduğunu görmekteyiz. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere göre dini yaşayış ve siyasi kimlikler arasında farklılaştığı, görülmüştür. Araştırma genelinde öğretmenlerin “hacca gitme” durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

$$X^2=48,474, df 8, p<,000$$

Tablo 27: Öğretmenlerin hacca gitme durumları ile anne ve baba öğrenim durumu arasındaki ilişki

Hacca gittiniz mi?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Evet gittim	11	9,4	8	6,7	29	6,8	2	2,9	3	5,4	2	6,9
	Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim.	97	82,9	110	91,7	382	90,1	63	90,0	46	82,1	23	79,3
	Gitmek istemiyorum	9	7,7	2	1,7	13	3,1	5	7,1	7	12,5	4	13,8
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Evet gittim	1	14,3	5	7,7	22	5,9	11	12,1	6	4,1	10	7,2
	Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim.	4	57,1	58	89,2	335	90,5	78	85,7	132	91,0	114	82,6
	Gitmek istemiyorum	2	28,6	2	3,1	13	3,5	2	2,2	7	4,8	14	10,2
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Anne: $\chi^2=21,636$, df 10, $p<,017$ Baba: $\chi^2=24,497$, df 10, $p<,006$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne ve babalarının eğitim durumuna göre Tablo 27 incelendiğinde, eğitim düzeyi ile hacca gitme düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Tersine bir durum söz konusu ise alınan eğitimin içeriğinde dini eğitimin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak hac ibadeti diğer mali ibadetlere göre daha fazla maddi güç gerektirmesi ve hacca gitmenin şartlarını yerine getirilse bile kura sonucu hacca gidildiği düşünülürse “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” diyenleri de olumlu tutum ve davranış olarak nitelersek ve hacca gidenlerle “Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim” diyenleri topladığımızda ve sonuçlara baktığımızda anne eğitim düzeyi yükseldikçe hac ibadetine bakış da bir düşüş yaşanmaktadır. Benzer araştırmalar da

araştırmamızı desteklemektedir.³²⁵ Öğretmenlerin anne eğitim düzeyi ile hac ibadeti arasında istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. $X^2=21,636, df10, p<,017$

Öğretmenlerin babasının eğitim düzeyinin hacca gitme durumlarına baktığımızda ise hacca gitme verilerinde babaları okur-yazar olmayan öğretmenlerin en yüksek oranda hacca gittikleri görülmektedir. Yine ilginçtir ki babaları okur-yazar olmayan öğretmenlerin % 28,6 s ı hiç hacca gitmek istemediğini belirtmişlerdir. Bunun dışındaki verilerde ise baba eğitim düzeyinin yükselmesi ile öğretmenlerin hacca gitmelerinde bir artış görülmektedir. Üniversite ve yüksekokul mezunlarında veriler biraz düşmüşse de araştırma genelinde öğretmenlerin hacca gitme durumlarına etki eden faktörler ile baba öğrenim düzeyi değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Baba: $X^2=24,497, df 10, p<,006,$

2.2.1.2.6. Dua Etme

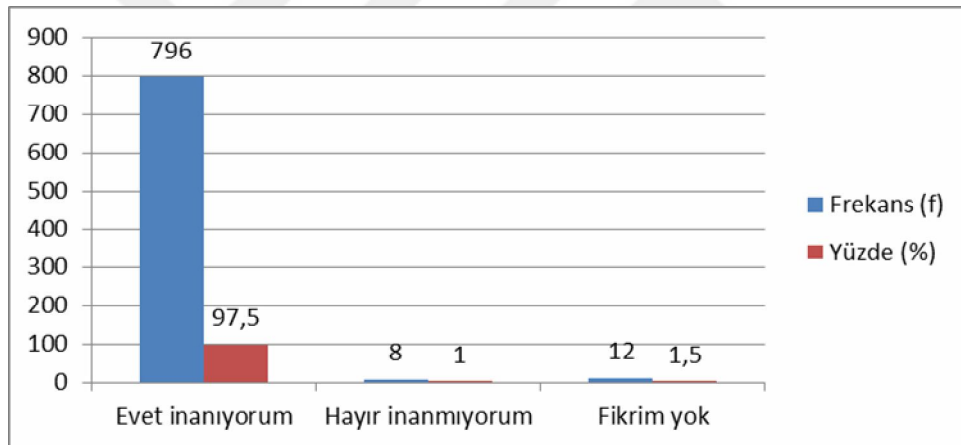
Dua; kelime manası olarak, 1.Yakarış, 2.Allah’a yakarış için söylenen dini metin, 3. İstemek gibi anlamlara gelmektedir.³²⁶ İslami terim olarak ise Allah Teâlâ’ya yalvarmak ondan istemek sonsuz gücü ile bize her türlü sıkıntımızda destek olması için onun kapısına sığınmaktır. Dua; Allah’ın azameti ve uluhiyeti karşısında kulun acziyetini itiraf etmesi ve samimi duygularla, Allah’ın yardımını, lütfunu istemesidir. Dini yaşayışın sübjektif yönü olarak da söylenebilir. Örneklemimizin günlük yaşantılarının her anında cenaze, mevlit, sıkıntılı anların dışında büyük oranda duanın kabul gördüğü görülmektedir. Öğretmenlerin branşı, kendini nasıl tanımladığı, yetiştiği çevre gibi hangi durumdan olursa olsun dua ettikleri anlaşılmaktadır. Çok az bir oranın “hiç dua etmem” demesi, geri kalanların ise değişik şekillerde de olsa dua ettikleri anlamına gelmektedir ki bu durumda öğretmenlerin duaya verdikleri önemi göstermektedir. Yine dua etmek duanın kabul

³²⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.118-119

³²⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bf318e469e5f3.03353309 (19.07.2018 tarihli erişim)

olduğunu, duaya karşılık verildiğine inançla da ilgilidir. Bu da yukarıda öğretmenlerin Allah'ın duaları kabul ettiğine inanır mısınız? sorusuna verdikleri cevapta görülmektedir. % 1 gibi bir oran Allah'ın duaları kabul ettiğine inanmamaktadır ki, görüldüğü gibi bunlar da zaten hiç dua etmemektedir. Araştırmamızda yer alan öğretmenlerin dua ile ilgili tutum ve davranışlarına ilişkin veriler incelendiğinde ise (Bkz.Ek.34.1) öğretmenlerin %80,8'inin sık sık dua ettiği, % 12,5'inin sıkıntılı anlarda dua ettiği, % 5,5'nin cenaze, mevlid gibi özel durumlarda dua ettiği ve % 1,2 gibi az bir oranında dua etmediği görülmektedir. Benzer araştırmaların verileri araştırmamızın verileri ile paralellik arz etmektedir.³²⁷ Verilere topluca bakacak olursak öğretmenlerin çok büyük bir çoğunluğu duaya inanmakta ve hayatlarında duaya yer vermektedir.

Grafik 35: Öğretmenlerin Allah'ın duaları kabul ettiğine inanma durumu

Dua da bir ibadettir. Allah' tan istenilen şeylerin olmaması duanın reddedildiği anlamına gelmemektedir. Grafik 35 te öğretmenlere “Allah'ın duaları kabul ettiğine inanır mısınız?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında ise çok büyük bir kısmının “Allah'ın duaları kabul ettiğine inandığını” görülmektedir. % 1,0 i ise inanmadığını belirtmiştir. Bu verilerde göstermektedir ki, öğretmenler, her türlü sıkıntı ve zor durumunda Allah'a sığınmakta, ondan istek de bulunmaktadır.

³²⁷ KOŞTAŞ, a.g.e., ss.63-64, KÖKTAŞ, a.g.e., ss.123-124

Tablo 28: Öğretmenlerin dua etme durumu ile cinsiyetleri arasındaki ilişki

Dua eder misiniz?	Kadın		Erkek		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Hiç dua etmem	8	1,9	2	0,5	$\chi^2=8,578$ df 3 p<,035
Özel durumlarda (cenaze, mevlit, vs.) dua ederim	16	3,8	29	7,3	
Sıkıntılı anlarda dua ederim	49	11,7	53	13,4	
Namaz dışında sık sık dua ederim.	346	82,6	313	78,8	
Toplam	419	100.0	397	100.0	

Dua konusunda değişkenlere göre bir farklılaşmanın olup olmadığına baktığımızda cinsiyete göre durum Tablo 28'deki dua oranlarında diğer ibadetlerde olduğu gibi erkeklerin kadınlardan daha çok dua ettikleri görülmekte olup kadınlar dua hususunda erkeklerden daha çok sık sık dua etmektedirler. Köktaş'ın araştırmasında da kadınların erkeklerden daha çok oranda sık sık dua ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.³²⁸ Hiç dua etmeyenler açısından bakıldığında ise kadınlar erkekler den daha çok “hiç dua etmem” demişlerdir. Görüldüğü gibi erkekler kadınlara oranla daha düzensiz bir dua etme durumları söz konusudur. Araştırma genelinde öğretmenlerin dua etme durumları ile cinsiyet değişkenine göre ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=8,578, df 3, p<,035$

Yine öğretmenlerin yaş değişkenine göre dua etme durumlarına bakıldığında, (Bkz.Ek:34) 46-50 yaş grubundaki öğretmenlerin % 3,1, i en yüksek oranda hiç dua etmediğini belirtmektedir. 36-40 yaş grubundaki öğretmenlerde bu oran % 1,8, 41-45 yaş grubundaki öğretmenler de ise % 1,7 dir.51-55 yaş grubundaki öğretmenlerin ise, %86,7 ile en yüksek oranda “Namaz dışında sık sık dua ederim” demişlerdir. Bunu 56 yaş ve üzeri öğretmenler % 83,0 le takip etmektedir. Bunun dışındaki yaş gruplarına baktığımızda yaş grupları düştükçe namaz dışında da sık sık dua etme oranlarının da düştüğü görülmektedir. Tüm yaş gruplarında öğretmenlerin namaz dışında da sık sık dua ettikleri, ileri yaşlarda dua ibadetinin daha çok kabul gördüğü yaşın düşmesi ile dua ibadetine ilginin azaldığı görülmektedir. Buradan yaş grupları

³²⁸ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.123-124

ile dua etme, arasında bir ilişkinin var olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. $X^2=21,913$, df 21, $p<,045$

Yine öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile dua etme durumlarına bakıldığında, (Bkz.Ek:35) veriler arasında büyük farklar olmadığı görülmektedir. Bu verilerde göstermektedir ki öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile dua etmeleri arasında bir ilişkinin var olduğu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. $X^2=12,400$, df 12, $p<,414$

Öğretmenlerin anne eğitim durumu ile dua etme durumları arasındaki ilişkiye baktığımızda ise, (Bkz.Ek:36) anne öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin namaz dışında sık sık dua etme durumları % 88,0 iken, anne öğrenim durumu lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenlerin ise % 67,9 namaz dışında da sık sık dua etmektedir. Anne öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin ise % 69,0 namaz dışında sık sık dua ettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin anne eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu anlamda alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Eğitimini bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklî temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Bu da örneklemin dini hayatlarının ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda etkilendiklerini göstermektedir.

Yani anne öğrenim durumu düştükçe namaz dışında da dua etme oranları da düşmektedir. Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi ile dua etme durumları arasında ilişki olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. $X^2=26,887$, df 15, $p<,030$

Öğretmenlerin baba eğitim durumu ile dua etme durumları arasındaki ilişkiye baktığımızda ise, baba öğrenim durumu okur yazar olmayan öğretmenlerin namaz dışında sık sık dua etme durumları % 85,7 iken, baba öğrenim durumu lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenlerin ise % 76,6 sı namaz dışında da sık sık dua etmektedir. Baba öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin ise % 74,6 sı namaz dışında sık sık dua ettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin dua etme durumlarına bakıldığında baba öğrenim durumu yükseldikçe namaz dışında sık sık dua etme oranlarının da düştüğü görülmektedir. Öğretmenlerin baba öğrenim durumuna göre hiç dua etmeme durumunda da tersi bir durum söz konusudur. Yani baba öğrenim durumu düştükçe namaz dışında da dua etme oranları da düşmektedir. Anne öğrenim düzeyi için yapılan yorumlar aynen baba öğrenim düzeyi içinde geçerlidir. Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi ile dua etme durumları arasında ilişki olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. $\chi^2=18,397, df 15, p<,042$

Tablo 29: Öğretmenlerin dua etme durumu ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiç dua etmem	1	3,4	3	0,9	3	6,4	1	0,5	3	1,6
Özel durumlarda(cenaze, mevlit, vs.) dua ederim.	5	17,3	8	2,3	5	10,6	17	8,3	10	5,2
Sıkıntılı anlarda dua ederim.	3	10,3	26	7,6	12	25,5	39	18,9	22	11,5
Namaz dışında sık sık dua ederim	20	69,0	305	89,2	27	57,4	149	72,3	157	81,8
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

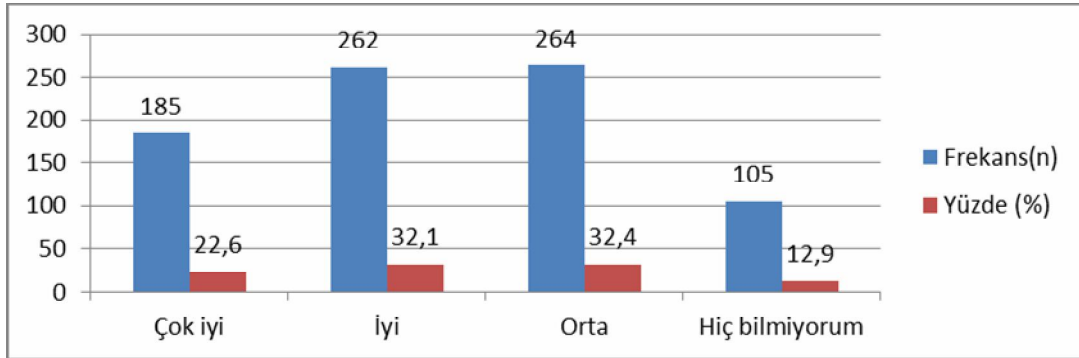
Araştırmamız örneklemini oluşturan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikleri ile dua etme durumlarına Tablo 29 bakıldığında, kendini muhafazakar olarak tanımlayanların büyük oranda sık sık dua ettiklerini görmekteyiz. Bunu kendisini “Diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar, ülkücü vb. faktörlerle tanımlayanların takip ettiği görülmektedir. Kendisini siyasi kimlik

olarak sosyal demokrat şeklinde tanımlayanlar ise en az “namaz dışında sık sık dua eden” ve en fazla hiç dua etmem diyenler olmuşlardır. Siyasi eğilimi besleyen ideolojinin dine karşı tutumu göz önüne alındığında kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanların dua boyutunda yine de yüksek oranda dua ettikleri görülmektedir. Bu da göstermektedir ki araştırma genelinde öğretmenlerin “dua etme durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=58,843$, $df 12$, $p<,000$

2.2.1.3. Dini Bilgi Boyutuna İlişkin Bulgular

Dinin bilgi boyutundan kastedilen bütün dinlerde dindar insanın inancının temel öğeleri veya kutsal metinleri hakkında bilgi sahibi olması ve bu bilgiye güvenmesini ifade eder. Bu bağlamda insanların inandıkları konular hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, dini bilgileri edinmek için ne kadar zaman ayırdıkları, dini eleştiri kriterleriyle ilgili bilgi sahibi olma konusunda ne düşündükleri, kutsal metinlerin okunmasında sahip olunan eleştirel bakış açısının derecesi araştırılabilir.³²⁹

Grafik 36: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumları

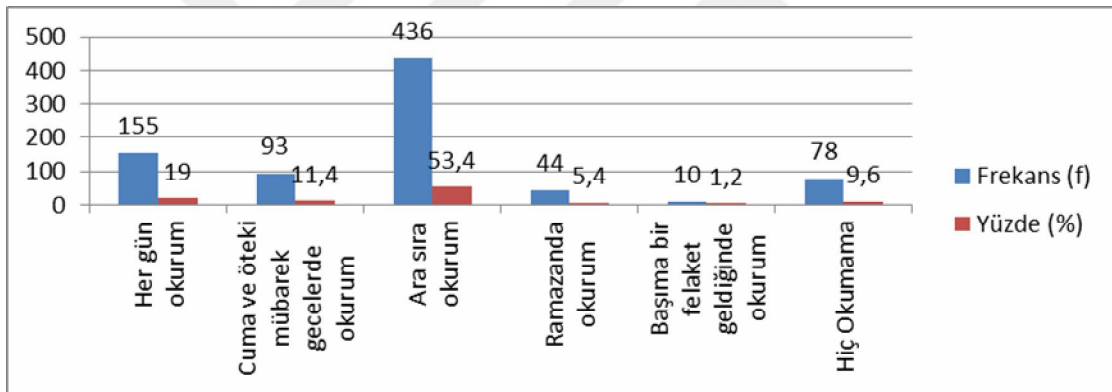

Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma ile ilgili durumları Grafik 36 da görüldüğü gibi örneklemimizin % 22,6 sının çok iyi Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bildiği, iyi derece okumayı bilenlerin ise %32,1, olduğu görülmektedir.

³²⁹ Charlesy Y.GLOCK, “Dindarlığın Boyutları Üzerine”, **Din Sosyolojisi**, (Çev. M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Konya, 1998, ss.268-270

Benzer araştırma sonuçları bulgularımızı desteklemektedir.³³⁰ Grafik 3 de öğretmenlerin branşlarına bakıldığında % 14 nün branşının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olduğu ve Grafik 8 e bakıldığında da örneklemin % 21,9 nun imam-hatip lisesi mezunu olması verilerimizle uyushmaktadır. Köktaş'ın İzmir'de halk tabakası üzerinde yaptığı araştırmada³³¹ ve Koştaş'ın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmalarda³³² da Kur'an-ı kerimi hiç bilmeme oranları yüksek iken araştırmamızda bu oranlar daha düşük seviyelerdedir. Bu da öğretmenler arasında Kur'an-ı kerimi yüzünden okumasını bilmenin halk tabakası ve üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki öğretmenler arasında Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme oranının seviye olarak farklı da olsa yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 37: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Kur'an-ı kerim yüzünden okuma durumlarına bakıldığında, öğretmen örneklemimizin Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma oranının, vakit ve seviye olarak farklı da olsa yüksek olduğu görülmektedir. Bu Kur'an-ı kerim yüzünden okumalarının içerisinde meal okumalarının da olduğu gözlem ve sohbetlerimizden elde ettiğimiz bilgilerle belirlenmiştir.

³³⁰ Satılmış ÖZ, "Din, Dindarlık İlişkisi Çerçevesinde Öğretmenlerin Dini Anlayış ve Yaşayışları", **Yozgat, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.3, S.3, 2013, ss.61-77

³³¹ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.131-133

³³² KOŞTAŞ, a.g.e., ss.63-64

Tablo 30: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerim yüzünden okumayı bilme durumlarının cinsiyete göre dağılımı

Kur'an-ı kerim okumayı biliyor musunuz?	Kadın		Erkek		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Çok iyi	88	21,0	97	24,4	$\chi^2=1,407$ df 3 p<,704
İyi	137	32,7	125	31,5	
Orta	138	32,9	126	31,7	
Hiç bilmiyorum	56	13,4	49	12,3	
Total	419	100.0	397	100.0	

Tablo 30 da öğretmen örneklemimizin Kur'an-ı kerim yüzünden okumayı bilme durumlarının cinsiyete göre dağılımına baktığımızda, erkeklerin, kadınlara oranla Kur'an-ı yüzünden okumayı daha fazla bildikleri görülmektedir. Okumayı hiç bilmeyenlerin oranı %12,3,kadınlar arasında % 13,4 olarak çıkmaktadır. Kur'an-ı yüzünden okuma derecesi bakımından iyi ve orta derece Kur'an yüzünden okumada kadınlar arasında daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ancak toplamlarına baktığımızda erkeklerin kadınlardan daha çok Kur'an-ı kerim yüzünden okudukları anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar değişik çalışmalarla da paralellik arz etmektedir.³³³ Bu da kadınların erkeklerden daha fazla Kur'an-ı kerim hiç bilmediklerini de göstermektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme durumlarına etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=1,407$, df 3, p<,704

³³³ KOŞTAŞ, a.g.e., s.71, KÖKTAŞ, a.g.e., s.133

Tablo 31: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile yaş arasındaki ilişki

		25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
Ramazan ayında oruç tutar mısınız?		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kur'an Okumayı bilme	Çok iyi	7	23,3	16	23,9	24	20,5	47	27,5	39	22,2	27	21,3	17	22,7	8	15,1
	İyi	11	36,7	30	44,8	44	37,6	48	28,1	51	29,0	43	33,9	20	26,7	15	28,3
	Orta	10	33,3	15	22,4	32	27,4	58	33,9	72	40,9	37	29,1	25	33,3	15	28,3
	Hiç bilmiyorum	2	6,7	6	9,0	17	14,5	18	10,5	14	8,0	20	15,7	13	17,3	15	28,3
	Toplam	30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100
Kur'an okuma durumları	Her gün okurum	4	13,3	9	13,4	15	12,8	32	18,7	35	19,9	30	23,6	16	21,3	14	26,4
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	6	20,0	8	11,9	15	12,8	20	11,7	20	11,4	9	7,1	9	12,0	6	11,3
	Ara sıra okurum	17	56,7	46	68,7	65	55,6	98	57,3	88	50,0	64	50,4	35	46,7	23	43,4
	Ramazanda okurum	0	0,0	0	0,0	4	3,4	6	3,5	18	10,2	9	7,1	5	6,7	2	3,8
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	0	0,0	0	0,0	3	2,6	4	2,3	2	1,1	0	0,0	0	0,0	1	1,9
	Hiç Okumam	3	10,0	4	6,0	15	12,8	11	6,4	13	7,4	15	11,8	10	13,3	7	13,2
Toplam		30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100

Yaş grupları ile Kur'an yüzünden okumasını bilme arasındaki ilişkiyi incelediğimizde ilginç bir durumla karşılaşyoruz. Yaş ilerledikçe genel bir düşüş gözlenmektedir. Tablo 31 de incelendiğinde; Kur'an- kerimi yüzünden okumasını bilme en fazla 36-40 yaş grubu arasında yaygın görünüyor. Çok iyi bilme oranı bu yaş grubunda % 27,5 iken, yaş ilerledikçe oran düşmektedir. Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı hiç bilmeme dağılımlarına bakıldığında ise hiç bilmeme oranı 56 yaş grubunda (% 28,3) en fazla kendini göstermektedir. Bu sonuçlar göstermektedir

ki Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumu gençler arasında daha üst düzeyde, yaş ilerledikçe Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilmeme oranları artmaktadır. Bu sonuçlar değişik çalışmalarla da paralellik arz etmektedir.³³⁴ Bu durum ülkenin zamanlar itibarı ile ve örneklemimizin eğitim aldığı dönemlerde yönetimlerin din eğitime bakışı, din eğitimi karnesi hakkında bilgi veriyor olabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilmede etkili eden faktörler ile yaş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=36,162$, df 21, $p<,021$

Branşlar ile Kur'an-ı yüzünden okumasını bilme arasındaki ilişkiyi incelediğimizde öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Zira Ek:37 de görüldüğü gibi öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve Kur'an-ı yüzünden okuma durumları diğer ibadetlere göre daha düşük oranda yerine getirdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme ve Kur'an-ı yüzünden okuma durumları branşlar bazında ayrı ayrı inceleyecek olursak, çok iyi Kur'an okumasını bilen branş % 66.7 ile Arapça branşıdır. Arapçanın Kur'an dili olduğu düşünüldüğünde bu durum normal olarak görülebilir. İkinci sırada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenler, % 64,0 ile çok iyi Kur'an kerimi yüzünden okumasını bildikleri görülmektedir. Özel eğitim, bilişim teknolojileri, müzik ve görsel sanatlar, öğretmenleri çok iyi bilmediklerini belirtmişlerdir. Branşlar bazında Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı hiç bilmeme durumları ise en yüksek oranda branşı müzik olan öğretmenler % 63,6 ilk sırada yer almaktadır. Arapça öğretmenleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinden ise Kur'an-ı kerimi yüzünden okumasını bilmeyen bulunmamaktadır. Diğer branşlarda da yukarıdaki oranlardan düşük hiç bilmeme oranları görülmektedir. Öğretmenlerin branşları arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Tabi bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre

³³⁴ KÖKTAŞ, a.g.e., s.133

vb. etkili olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilmelerine etki eden faktörler ile branş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=229,243$, df 42, $p<,000$,

Ek:37 de öğretmenlerin branşlar bazında Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumlarına baktığımızda, Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumları ile paralellik arz ettiği görülmektedir. Yine Arapça öğretmenleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri, her gün Kur'an yüzünden okuma oranlarının diğer branşlara göre daha yüksek olduğu görülmekte ve hiç Kur'an okumam diyen Arapça, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmen bulunmamaktadır. Müzik branşına sahip öğretmenlerin % 45,5 i hiç Kur'an okumadığını belirtirken bunu % 38,9' la beden eğitimi branşına sahip öğretmenler takip etmiştir. Görüldüğü gibi branşlar arasında Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma oranları arasında farklılık görülmektedir. Tabi bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir. Bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu da görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumlarına etki eden faktörler ile branş değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 235,678$, df 70, $p<,000$

Tablo 32: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

		Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam hatip lisesi		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Kur'an okumayı bilme	Çok iyi	44	11,5	8	9,2	109	60,9	14	15,7	10	13,7	0	0,0	$\chi^2=259,425$ df 21 p<,000
	İyi	111	29,1	28	32,2	64	35,8	33	37,1	23	31,5	3	50,0	
	Orta	162	42,4	36	41,4	6	3,4	35	39,3	22	30,1	3	50,0	
	Hiç bilmiyorum	65	17,0	15	17,2	0	0,0	7	7,9	18	24,7	0	0,0	
Kur'an okuma durumları	Her gün okurum	46	12,0	11	12,6	85	47,5	8	9,0	4	5,5	1	10,0	$\chi^2=159,083$ df 35 p<,000
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	47	12,3	11	12,6	16	8,9	13	14,6	6	8,2	0	0,0	
	Ara sıra okurum	207	54,2	45	51,7	73	40,8	58	65,2	49	67,1	4	80,0	
	Ramazanda okurum	26	6,8	7	8,0	5	2,8	2	2,2	3	4,1	1	10,0	
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	5	1,3	2	2,3	0	0,0	2	2,2	1	1,4	0	0,0	
	Hiç okumam	51	13,4	11	12,6	0	0,0	6	6,7	10	13,7	0	0,0	
	Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100	

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin mezun oldukları lise düzeyinde okudukları okulun dini tecrübenin bilgi yönüne ilişkin olan Kur'an-ı kerim yüzünden okuma bilgisi ve Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumlarına ilişkin Tablo 32 de görüldüğü üzere liseyi İmam-Hatip Lisesinde okumuş öğretmenlerin yarıdan fazlası Kur'an-ı kerimi çok iyi okumaktadır. Öteki lise türlerinde ise Kur'an-ı kerimi çok iyi yüzünden okuma bir hayli düştüğü görülmektedir. Liseyi imam-hatipte lisesinde okuyan öğretmenlerden Kur'an-ı kerimi yüzünden okumasını bilmeyen bulunmaz iken, öğretmen lisesi mezunlarının % 24,7 si, Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı hiç bilmemektedir. İmam-hatip lisesine giden öğrenci profili ile bu okulların müfredatı

göz önüne alındığında liseyi bu okullarda okumuş öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi bilme ve yüzünden okuma düzeylerinin, liseyi diğer okul türlerinde okumuş öğretmenler den farklı olması beklenir. Sonuçlar topluca değerlendirildiğinde örneklemimizin bitirmiş olduğu lisenin türünün Kur'an-ı kerimi bilme ve okumada etkili olduğu görülmektedir. Dolayısı ile araştırma genelinde öğretmenlerin “Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme” durumları ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=259,425$, df 21, $p<,000$

Araştırmamıza katılan örneklemin mezun oldukları liseye göre Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumlarına ilişkin Tablo 33 de görüldüğü üzere liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin % 47,5 i her gün Kur'an-ı kerimi yüzünden okumaktadır. Liseyi diğer liselerde okumuş öğretmenlerin her gün Kur'an-ı kerimi okuma oranları ise % 10 lar seviyesindedir. Öğretmenlerin Kur'an okuma durumlarına bakıldığında çoğunluğunun ara sıra Kur'an-ı yüzünden okudukları görülmektedir. Hiç Kur'an okumayanlara baktığımızda ise, öğretmen lisesi mezunlarının % 13,7 si, hiç Kur'an-ı kerimi yüzünden okumamaktadır. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler ile liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” bölüm lise türlerinden birinde bitiren öğretmenlerden ise hiç Kur'an-ı kerim okumayan bulunmamaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme” durumları ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=159,083$,df 35, $p<,000$

Tablo 33: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile anne öğrenim durumu arasındaki ilişki

Kur'an yüzünden okumayı biliyor musunuz?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim düzeyine göre Kur'an okumayı bilme durumu	Çok iyi	33	28,2	29	24,2	99	23,3	14	20,0	5	8,9	5	17,2
	İyi	35	29,9	34	28,3	151	35,6	22	31,4	14	25,0	6	20,7
	Orta	35	29,9	42	35,0	125	29,5	26	37,1	24	42,9	12	41,4
	Hiç bilmiyorum	14	12,0	15	12,5	49	11,6	8	11,4	13	23,2	6	20,7
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Anne öğrenim düzeyine göre Kur'an okuma durumu	Her gün okurum	27	23,1	27	22,5	85	20,0	10	14,3	2	3,6	4	13,8
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	12	10,3	7	5,8	55	13,0	11	15,7	7	12,5	1	3,4
	Ara sıra okurum	60	51,3	60	50,0	226	53,3	39	55,7	31	55,4	20	69,0
	Ramazanda okurum	8	6,8	11	9,2	19	4,5	3	4,3	2	3,6	1	3,4
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	1	0,9	3	2,5	3	0,7	0	0,0	3	5,4	0	0,0
	Hiç okumam	9	7,7	12	10,0	36	8,5	7	10,0	11	19,6	3	10,3
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0

Anne eğitim durumuna göre öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme $X^2=22,942$, df 15, $p<,045$ Anne eğitim durumuna göre öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okuma durumu: $X^2=42,799$, df 25, $p<,015$,

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne eğitim düzeylerine göre Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumlarına Tablo 33 e baktığımızda annesi okur-yazar olmayan öğretmenler en yüksek oranda çok iyi Kur'an yüzünden okumayı bilmektedir. Annesi lise mezunu olan öğretmenlerin çok iyi Kur'an-ı yüzünden okumayı bilmeleri ise % 8,9 dur. Verilere bakıldığında anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin çok iyi Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme durumları düşmektedir. Verilere bakıldığında anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin çok iyi Kur'an okumayı bilme durumları düşmektedir. Yine aynı şekilde annesi okur yazar olmayan öğretmenlerin % 12,0 si Kur'an-ı kerimi okumayı bilmezlerken, bu oran annesi lise mezunu olan öğretmenlerin hiç Kur'an-ı yüzünden okumayı

bilmemeleri % 23,2 ve annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okumayı bilmemeleri % 20,7 dir. Yukarıdaki verilere bakıldığında anne eğitim düzeyi yükseldikçe çok iyi Kur'an-ı yüzünden okuma oranı düşmekte, Kur'an-ı yüzünden okumayı hiç bilmeme oranı yükselmektedir. Anne eğitim durumuna göre öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme durumlarına bakarsak öğretmenlerden anne eğitim durumuna göre “Kur'an-ı yüzünden okumayı bilmelerine etki eden faktörler arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=22,942$, df 15, $p<,045$

Öğretmenlerin anne eğitim düzeyine göre Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma durumlarına bakıldığında, annesi okur yazar olmayan öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi çok iyi bilme oranında olduğu gibi en yüksek oranda her gün Kur'an-ı yüzünden okumaktadır. Annesi lise mezunu olan öğretmenlerin her gün Kur'an-ı yüzünden okuyanlar ise % 3,6 dır. Verilere bakıldığında anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin her gün Kur'an okuma durumları düşmektedir. Yine aynı şekilde annesi okur yazar olmayan öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden hiç okumama oranı, annesi lise mezunu olan öğretmenlerden daha düşük olmaktadır. Yukarıdaki verilere bakıldığında anne eğitim düzeyi yükseldikçe her gün Kur'an-ı yüzünden okuma oranı düşmekte, hiç Kur'an-ı yüzünden okumama oranı yükselmektedir. Veriler göstermektedir ki anne eğitim düzeyi ile Kur'an-ı kerimi yüzünden okuma seviyeleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Anne eğitim durumuna göre öğretmenlerin Kur'an-ı yüzünden okuma durumlarına bakıldığında öğretmenler den anne eğitim durumuna göre “Kur'an-ı yüzünden okuma durumları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=42,799$, df 25, $p<,015$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba eğitim düzeylerine göre Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme durumlarına baktığımızda ise babası okur yazar olmayan öğretmenlerin en yüksek oranda çok iyi Kur'an-ı yüzünden okumayı bildikleri görülmektedir. Babası lise mezunu olan öğretmenlerin çok iyi Kur'an okumayı bilmeleri ise daha düşüktür.. Verilere bakıldığında baba eğitim düzeyi yükseldikçe öğretmenlerin çok iyi Kur'an-ı yüzünden okumayı bilme durumları düşmektedir. Yine aynı şekilde

babası okur yazar olan öğretmenlerin % 10,8 Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilmezlerken, bu oran babası lise mezunu olan öğretmenlerde "hiç Kur'an okumayı bilmemeleri" % 15,9 ve babası Fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenlerin "Kur'an-ı yüzünden okumayı bilmemeleri" % 15,9 dur. Yukarıdaki verilere bakıldığında baba eğitim düzeyi yükseldikçe çok iyi Kur'an okuma oranı düşmekte, Kur'an-ı yüzünden okumayı hiç bilmeme oranı yükselmektedir. Baba eğitim durumuna göre öğretmenlerin Kur'an okumayı bilme durumlarına bakıldığında öğretmenlerden baba eğitim durumuna göre "Kur'an-ı yüzünden okumayı bilmeleri" arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=12,641$, $df 15$, $p<,025$

Tablo 34: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi yüzünden okumayı bilme ve yüzünden okuma durumları ile siyasi kimlikleri arasındaki ilişki

		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Kur'an Okumayı bilme	Çok iyi	4	13,8	119	34,8	0	0,0	24	11,7	38	19,8	$X^2=156,544$ df 12 $p<,000$
	İyi	6	20,7	117	34,2	10	21,3	55	26,7	74	38,5	
	Orta	13	44,8	94	27,5	12	25,5	93	45,1	52	27,1	
	Hiç bilmiyorum	6	20,7	12	3,5	25	53,2	34	16,5	28	14,6	
Kur'an okuma durumları	Her gün okurum	4	13,8	89	26,0	1	2,1	18	8,7	43	22,4	$X^2=126,146$ df 20 $p<,000$
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	1	3,4	39	11,4	3	6,4	30	14,6	20	10,4	
	Ara sıra okurum	16	55,2	185	54,1	19	40,4	119	57,8	97	50,5	
	Ramazanda okurum	2	6,9	17	5,0	3	6,4	9	4,4	13	6,8	
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	0	0,0	4	1,2	0	0,0	5	2,4	1	0,5	
	Hiç okumam	6	20,7	8	2,3	21	44,7	25	12,1	18	9,4	
	Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin dini bilgi düzeylerini tesbit amacı ile Kur'an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimler verilerek hangilerinin peygamber olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplara Tablo 35'e baktığımızda, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun peygamber isimlerini doğru bildikleri görülmektedir. Burada isimlerini aldığımız fakat peygamber olmayan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali'yi peygamber olarak görenler olmuştur. Yine de Görüldüğü gibi öğretmenlerin peygamberleri tanıma ve bilme durumları bir hayli yüksektir.

Cinsiyet grupları ile peygamberleri bilme arasındaki ilişkiyi incelediğimizde verilen cevaplara göre (Bkz.Ek:39) erkek öğretmenlerin %96.0, kadın öğretmenlerin %94.4 peygamber bilgisine sahip oldukları görülmektedir ki erkek öğretmenler kadın öğretmenlerden daha çok peygamberleri tanımaktadırlar.³³⁵ Araştırmamız genelinde olduğu gibi, öğretmenlerin peygamberleri bilme durumlarında da erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda peygamber bilgisine sahip oldukları görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin "peygamberleri bilmeleri ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin Hz. Ömer ($X^2=4,342$ df 1, $P<,037$) ile Hz. Ali ($X^2=7,820$ df 1, $p<,005$) ile ilgili cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer peygamber ve diğer isimlerle ilgili ise Hz. Yusuf ($X^2=,128$ df 1 $p<,720$), Hz. Ebubekir ($X^2=,794$ df 1 $p<,373$), Hz. Nuh ($X^2=,1,329$ df 1, $p<,249$) ve Hz. İbrahim ile ($X^2=,1,427$, df 1, $p<,232$) ilgi sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmamıza katılan öğretmenlere Kur'an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimler verilerek hangilerinin peygamber olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında, (EK:40) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Zira öğretmenlerin peygamber isimlerini bilme ve ayırt etme durumlarını branşlar bazında ayrı ayrı inceleyecek olursak, branşı Arapça ve bilişim teknoloji öğretmenlerinin tamamı peygamber olan ve peygamber olmayan isimleri doğru olarak bilmişlerdir. Branşı

³³⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., s.136

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerden ise % 1,8 i Hz. Ebubekir'i ayırt edememiş, onun dışındaki bütün isimleri doğru olarak bilmişlerdir. Burada branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerden Hz. Ebubekir'i ayırt edememiş olanların bulunması çok anlamlıdır. Bu işin eğitimini almış ve öğrencilere öğretmen konumunda olan kişilerden bu bilginin yanlış bilmemesi beklenir. Hz. Yusuf'un peygamberliğini, ayırt edememe durumunda da branşlar arasında farklılıklar oluşmuştur. Cevapların topluca incelenmesi sonucunda Hz. Ebubekir ($X^2=28,393$, df 14 $p<,013$), Hz. Ömer ($X^2=23,851$ df 14 $p<,048$), Hz. Ali ($X^2=40,593$ df 14 $p<,000$), ve Hz. İbrahim ($X^2=37,009$, df 14, $p<,001$) ile ilgili cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu isimlerin toplumda çokça isimlerinin değişik vesilelerle geçmiş olması, bunların peygamber olduğu algısına sebep olmuş olabilir. Diğer peygamber ve diğer isimlerle ilgili ise Hz. Yusuf ($X^2=19,921$ df 1 $p<,133$), Hz.Nuh ($X^2=15,656$, df 14, $p<,335$) ile ilgili sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmamıza katılan öğretmenlere Kur'an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimleri ayırt etmek üzere sorulan soruya öğretmenlerin mezun oldukları lise düzeyinde (Bkz.Ek:41) okudukları okulun dini tecrübenin bilgi yönüne ilişkin olan bu soru, liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi "diğer" diye nitelendirilen bölüm içerisinde yer alan lise türlerini bitiren öğretmenlerin tam ve doğru olarak bildikleri görülmektedir. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin, Hz. Ali ve Hz. Ömer'i doğru olarak ayırt ederlerken, Hz. Yusuf, Hz. Nuh'u ve Hz.Ebu Bekir'i çok az da olsa doğru ayırt etmemişlerdir. Bunların dışında öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre değişik oranlarda peygamberleri bilemedikleri görülmektedir. Liseyi anadolu lisesinde okumuş öğretmenlerin Hz. Yusuf'u % 10,1 oranında ayırt edemezken diğer peygamber ve kişileri en yüksek oranlarda bilememe liseyi öğretmen lisesinde okumuş öğretmenlerde görülmektedir. Bu durum bize liseyi öğretmen liselerinde okumuş öğretmenlerin okudukları dönemde aldıkları dini eğitim hakkında yetersizlik olduğu bilgisi vermektedir. Liseyi İmam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerden de oranı azda olsa peygamberleri bilemeyenleri olması da İmam-hatip lisesindeki öğretimler hakkında da düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Araştırma genelinde

öğretmenlerin “Kur’an-ı kerimde adı geçen peygamberleri bilme ve tanıma” durumları ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak Hz. Yusuf’u bilme $X^2=18,538$ df 7 $p<,010$, Hz. Ebu Bekir’i bilme $X^2=15,055$ df 7 $p<,035$, Hz. Ömer’i bilme $X^2=14,803$ df 7 $p<,039$ ve Hz. Ali’yi $X^2=16,978$ df 7 $p<,018$ bilmede anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Hz. Nuh ve Hz. İbrahim’i bilme ve ayırt etme arasında ise istatistiksel olarak bir anlamlılık bulgusuna ulaşılmamıştır. Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir gibi isimlerin değişik nedenlerle televizyonlarda ve değişik ortamlarda bu isimlerin çok geçmesi bu isimlerin peygamber gibi algılanmasına neden olmuş olabilir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlere Kur’an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimler verilerek hangilerinin peygamber olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:42) siyasi kimlikler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Zira öğretmenlerin peygamber isimlerini bilme ve ayırt etme durumlarını kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre ayrı ayrı inceleyecek olursak, öğretmenlerden kendilerini siyasi kimlik olarak nasıl tanımlarsa tanımlasın Kur’an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimlerin tamamını doğru bilen ve doğru olarak ayırt eden olmamıştır. Kendini siyasi kimlik olarak Sosyal Demokrat diye tanımlayan öğretmenler sırası ile Hz. Ali’yi % 27,7, Hz. Ebubekir’i % 23,4, Hz. Yusuf % 21,3, Hz. Ömer % 19,1 Hz. İbrahim’i % 14,9 Hz. Nuh’u % 2,1 oranlarında doğru bilememişler ve ayırt edememişlerdir. Siyasi kimlik olarak kendisini muhafazakar olarak tanımlayanlar ise en yüksek oranlarda peygamber olanları ve peygamber olmayanları doğru olarak ayırt etmişlerdir.

Hz. Ebubekir ($X^2=54,067$ df 4 $p<,000$), Hz. Ömer ($X^2=32,654$ df 4 $p<,000$), Hz. Ali ($X^2=59,958$ df 4 $p<,000$), ve Hz. İbrahim ($X^2=18,499$ df 4 $p<,001$), Hz. Yusuf ($X^2=18,667$ df 4 $p<,001$), Hz.Nuh ($X^2=8,123$ df 4 $p<,037$) ile ilgili cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu isimlerin toplumda çokça isimlerinin değişik vesilelerle geçmiş olması, bunların peygamber olduğu algısına sebep olmuş olabilir.

Tablo 36: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeylerinin anne öğrenim düzeyine göre dağılımı

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hz. Yusuf	Yanlış	7	6,0	4	3,3	25	5,9	5	7,1	8	14,3	5	17,2
	Doğru	110	94,0	116	96,7	399	94,1	65	92,9	48	85,7	24	82,8
Hz. Ebubekir	Yanlış	112	95,7	113	94,2	413	97,4	68	97,1	51	91,1	25	86,2
	Doğru	5	4,3	7	5,8	11	2,6	2	2,9	5	8,9	4	13,8
Hz. Nuh	Yanlış	3	2,6	5	4,2	10	2,4	2	2,9	3	5,4	2	6,9
	Doğru	114	97,4	115	95,8	414	97,6	68	97,1	53	94,6	27	93,1
Hz. Ömer	Yanlış	112	95,7	115	95,8	412	97,2	69	98,6	50	89,3	23	79,3
	Doğru	5	4,3	5	4,2	12	2,8	1	1,4	6	10,7	6	20,7
Hz. Ali	Yanlış	112	95,7	114	95,0	411	96,9	69	98,6	44	78,6	23	79,3
	Doğru	5	4,3	6	5,0	13	3,1	1	1,4	12	21,4	6	20,7
Hz. İbrahim	Yanlış	2	1,7	6	5,0	16	3,8	5	7,1	13	23,2	3	10,3
	Doğru	115	98,3	114	95,0	408	96,2	65	92,9	43	76,8	26	89,7
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0

Hz. Yusuf $X^2=13,184$ df 5 $p<,022$,

Hz. Ebubekir $X^2= 13,674$, df 5, $p<,018$

Hz.Nuh $X^2=3,736$, df 5, $p<,588$

Hz.Ömer $X^2= 28,230$, df 5, $p<,000$

Hz. Ali $X^2= 49,549$, df 5, $p<,000$

Hz. İbrahim $X^2= 41,103$, df 5, $p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne eğitim düzeylerine göre Kur'an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimler verilerek hangilerinin peygamber olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin anne eğitim düzeyine göre peygamber adlarını bilme ile peygamber olmayan isimleri doğru bilme arasındaki ilişkiye baktığımızda öğretmenlerin anne eğitim düzeyi yükseldikçe peygamber isimlerini bilme ve ayırt etme oranının düştüğü görülmektedir. Tablo 36 da görüldüğü gibi öğretmenlerin anne eğitim düzeyi lise ve dengi okul olan ile fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin en üst düzeyde bilemedikleri veya en az doğru

bildikleri görülürken, anne eğitim düzeyi okur yazar olmayan ve okur yazar olan öğretmenlerin peygamber isimlerini en yüksek oranda doğru bildikleri veya en az düzeyde bilemedikleri görülmektedir. Bu sonuçlar değişik çalışmalarla da benzerlik arz etmektedir.³³⁶

Hz.Nuh $X^2=3,736$, df 5, $p<,588$ hariç diğer peygamber ve kişiler ile ilgili cevaplarda istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 37: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeylerinin baba öğrenim düzeyine göre dağılımı

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hz. Yusuf	Yanlış	1	14,3	6	9,2	18	4,9	4	4,4	14	9,7	11	8,0
	Doğru	6	85,7	59	90,8	352	95,1	87	95,6	131	90,3	127	92,0
Hz. Ebubekir	Yanlış	6	85,7	63	96,9	361	97,6	88	96,7	140	96,6	124	89,9
	Doğru	1	14,3	2	3,1	9	2,4	3	3,3	5	3,4	14	10,1
Hz.Nuh	Yanlış	1	14,3	5	7,7	2	0,5	1	1,1	9	6,2	7	5,1
	Doğru	6	85,7	60	92,3	368	99,5	90	98,9	136	93,8	131	94,9
Hz. Ömer	Yanlış	6	85,7	63	96,9	360	97,3	88	96,7	138	95,2	126	91,3
	Doğru	1	14,3	2	3,1	10	2,7	3	3,3	7	4,8	12	8,7
Hz. Ali	Yanlış	6	85,7	63	96,9	357	96,5	89	97,8	138	95,2	120	87,0
	Doğru	1	14,3	2	3,1	13	3,5	2	2,2	7	4,8	18	13,0
Hz. İbrahim	Yanlış	0	0,0	4	6,2	12	3,2	3	3,3	12	8,3	14	10,1
	Doğru	7	100,	61	93,8	358	96,8	88	96,7	133	91,7	124	89,9
Toplam		7	100.0	65	100.0	370	100.0	91	100.0	145	100.0	138	100.0

Hz. Yusuf $X^2=6,525$ df 5 $p<,258$,

Hz. Ebubekir $X^2= 17,487$, df 5, $p<,004$

Hz. Nuh $X^2=23,470$, df 5, $p<,000$

Hz. Ömer $X^2= 11,053$, df 5, $p<,050$

³³⁶ Bkz. KÖKTAŞ, a.g.e., s.135

Hz. Ali $X^2= 22,535$, df 5, $p<,000$

Hz. İbrahim $X^2= 12,782$, df 5, $p<,026$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba eğitim düzeylerine göre Kur'an da ismi geçen peygamber isimleri ile peygamber olmayan isimler verilerek hangilerinin peygamber olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin baba eğitim düzeyine göre peygamber adlarını bilme ile peygamber olmayan isimleri doğru bilme arasındaki ilişkiye baktığımızda öğretmenlerden baba eğitim düzeyi okur yazar olmayan öğretmenlerin, peygamber isimlerini bilme ve ayırt etme oranının en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Tablo 37'de görüldüğü gibi öğretmenlerin baba eğitim düzeyi lise ve dengi okul olan ile fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin bilmeme oranlarının da anne eğitim düzeyi kadar olmasa da yine okur yazar olmayan babalardan sonra üst düzeyde bilemedikleri görülmektedir.

Tablo 38 incelendiğinde, Hz. Yusuf ($X^2=6,525$, df 5, $p<,258$) hariç diğer peygamber ve kişiler ile ilgili cevaplara bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 38: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının cinsiyete göre durumu

Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır?		Kadın		Erkek		
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Kur'an-ı kerim ve Meali	Hayır	9	2,1	10	2,5	$\chi^2=,123$ df 1 P<,725
	Evet	410	97,9	387	97,5	
Kur'an tefsirleri	Hayır	179	42,7	127	32,0	$\chi^2=10,015$ df 1 P<,002
	Evet	240	57,3	270	68,0	
İslam ilmi hali	Hayır	128	30,5	83	20,9	$\chi^2=9,886$ df 1 P<,002
	Evet	291	69,5	314	79,1	
Hadisle ilgili kitaplar	Hayır	143	34,1	114	28,7	$\chi^2=2,769$ df 1 P<,096
	Evet	276	65,9	283	71,3	
Namaz hocası, dua kitapları vb.	Hayır	55	13,1	78	19,6	$\chi^2=6,354$ df 1 P<,012
	Evet	364	86,9	319	80,4	
Diğer	Hayır	334	79,7	296	74,6	$\chi^2=3,078$ df 1 P<,079
	Evet	85	20,3	101	25,4	
Hiçbiri	Hayır	418	99,8	394	99,2	$\chi^2=1,117$ df 1 P<,291
	Evet	1	0,2	3	0,8	
Toplam		419	100.0	397	100.0	

Kişiler dini bilgilerini değişik kaynaklardan öğrenmektedir. Bu kaynaklardan biriside dini eserlerdir. Öğretmenlerin evlerinde ne tür dini kitaplar bulunduğu sorulmuştur. Cinsiyet açısından verilen cevaplar Tablo 38 de görülmektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere Kadın öğretmenlerde biraz daha fazla olmakla birlikte % 97 sinde Kur'an-ı kerim ve meali bulunmaktadır. Kur'an-ı kerimin daha iyi anlaşılması için yazılmış bulunan tefsir kitaplarında ise oran yine yüksek olmasına rağmen bir hayli düşmektedir. % 97 olan Kur'an-ı kerim bulundurma oranı, tefsir kitapları bulundurma kadın öğretmenlerde %57,3 erkek öğretmenlerde % 68 e düşmektedir. Bu durum tabloda da görüldüğü üzere İstatiksel olarak anlamlıdır. $\chi^2=10,015$ df 1 p<,002 Bu da öğretmenlerin yarsından fazlasının, Kur'an- kerimi

anlayıp yorumlamaya yarayan tefsir kitaplarına ihtiyaç duymadığı veya duymadığı Kur'an-ı kerimi daha iyi anlamaya ihtiyaç duymadığı gibi bir anlam çıkarılabilir.

Her Müslüman'ın, iman amel ve ahlak ile ilgili öğrenmesi ve yapması lazım olan bilgiler veya bu bilgileri anlatan kitaplardan olan ilmiyal kitapları bulunma oranı tefsir kitabı bulundurmadan daha yüksektir. Kadın öğretmenlerde erkek öğretmenlerde %79,1 dir. Erkek öğretmenlerin evinde ilmiyal kitapları (%79,1) Kadın öğretmenlerden daha yüksek orandadır. (% 69,5) Erkek öğretmenlerin iman amel ve ahlak ile ilgili öğrenmesi ve yapması lazım olan bilgiler veya bu bilgileri anlatan kitaplardan olan ilmiyal kitaplarına bilgi için daha fazla başvurdukları düşünülebilir. Bu durumda istatistiki olarak anlamlıdır. $X^2=9,886$ df 1 $p<,002$

Hiz. Muhammed'in sözleri ve davranışlarını konu alan hadis kitaplarının öğretmenlerce evlerinde bulundurulmasına bakacak olursak, oranın yüksek olduğunu fakat Kur'an-ı kerim ve ilmiyal kitaplarından düşük olduğunu görmekteyiz. Kadın öğretmenlerde % 65,9 iken erkek öğretmenlerde bu oran % 71,3 tür. Hadis kitaplarında da erkek öğretmenlerin Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda evlerinde hadis kitabı bulundurduğu görülmektedir. Bu durumda istatistiki olarak anlamlıdır. $X^2=2,769$ df 1 $p<,012$

Abdest, namaz, oruç, zekat, hac, kırk hadis, kısa sureler, dualar nasıl yapılır, konuları kolay ve anlaşılır bazen resimli anlatımların yer aldığı bu kitaplar, namaz hocası, dua kitapları ve benzeri kitapların öğretmenlerin evlerinde bulunma durumlarına baktığımızda, bu tür kitapları öğretmenlerin evlerinde Kur'an-ı kerimden sonra en yüksek oranda bulunan dini kitaplardır. Kadın öğretmenlerde % 86,9, erkek öğretmenlerde % 80,4 tür. (Bkz.Ek:43) Namaz hocası, dua kitapları vb. kitaplar diğer kitapların aksine Kadın öğretmenlerde erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda bulunmaktadır. Bu kitapların sayfa sayılarının az olması, anlatımlarının kısa ve öz olması ve ulaşılabilirliğinin kolay olması gibi nedenlerden dolayı fazla tercih edilmiş olabilir. Sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. $X^2=6,354$ df 1 $p<,012$

Bu sonuçlardan anlaşıldığına göre öğretmenlerin evlerinde dini kitaplar yüksek oranda bulunmaktadır. Bu kitapların başında da Kur'an-ı kerim ve meali gelmektedir. Evinde Kur'an-ı kerim ve meali bulunmayan öğretmen Kadınlarda % 2,1 iken erkeklerde % 2,5' tir.

Kur'an-Kerimden sonra en yaygın olan dini kitap türü namaz hocası, dua kitapları vb. kitaplardır. Evlerinde hiç dini kitap bulunmadığını beyan eden öğretmenler ise yok denecek kadar azdır. Öğretmenlerin dini bilgilere ilgi duydukları bunu öğrenmek veya ihtiyaç duyduklarında bakmak amacı ile evlerinde dini eser bulundurdıkları görülmektedir. Namaz hocası, dua kitaplarındaki oranın yüksek olması öğretmenlerin dinin pratik yönüne ilgi duydukları şeklinde de yorumlanabilir. Bu veriler başka araştırmalarda da ³³⁷ araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlere evinizde aşağıdaki dini yayınlardan hangileri bulunmaktadır? diye sorulmuştur. Öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:44) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin evlerinde dini kaynak kitapların çoğunlukla var olduğunu görmekteyiz. Ancak bazı branşların verdikleri cevaplara bakıldığında anlamlı sonuçlarla karşılaşmaktayız. Zira branşı müzik olan öğretmenlerin % 9.1 nin evinde Kur'an- kerim bulunmamaktadır. Bunu branşı bilişim teknolojileri olan öğretmenler % 8,3, branşı görsel sanatlar olan öğretmenler % 7.7, branşı beden eğitimi olanlar % 5.6, fen bilgisi olanlar % 4.8 şeklinde takip etmektedir. Branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerin % 1.8 nin evinde Kur'an-ı kerim olmaması anlamlıdır. Öğretmenlerin branşlar itibarı ile bakıldığında oranlarda farklılıklar göze çarparken ve hemen hemen değişik kaynak türleri de olsa öğretmenlerin evlerinde dini kaynak bulunurken, branşı görsel sanatlar olan öğretmenlerin % 7.7 sinin evinde hiç dini kaynak bulunmamaktadır. Branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu

³³⁷ Bkz., M.Emin, KÖKTAŞ, a.g.e., s.139, Münir, KOŞTAŞ, a.g.e., s.74

görülmektedir. Branşlar bazında öğretmenlerin evlerinde dini kaynak bulundurmaları sonucu istatistiksel olarak anlamlıdır. $X^2=75,729$ df 56 $p<,041$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre evlerinde bulundurdıkları dini kitaplara ilişkin Tablo 40 da görüldüğü üzere Öğretmenlerin mezun oldukları lise türleri itibarı ile mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi Anadolu lisesinde bitirenlerle, liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “Diğer” lise türlerinden bitiren öğretmenlerin tamamının evlerinde Kur’an-kerim olduğu görülmektedir. Liseyi mesleki teknik lisede okuyan öğretmenlerin % 4,6 sının, liseyi öğretmen lisesinde bitirmiş öğretmenlerin 4,1 nin, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin, % 2,2 sinin ve liseyi genel lisede okumuş öğretmenlerin %2,1 nin evinde Kur’an-ı kerim bulunmamaktadır. Bu durum Kur’an-ı kerimi okumayı bilme ve Kur’an-ı kerimi okuma durumları ile paralellik arz etmektedir. Öğretmenlerin mezun oldukları lisenin türüne göre de evlerinde Kur’an-kerim den sonra en çok bulundurdıkları dini kitap ilmihal bulunmaktadır. En az bulundurulan dini kitap türü ise tefsir kitaplarıdır. Tefsir kitaplarının çok ciltli olması ve maliyetinin yüksek olması, günümüz de akıllı telefonlardan ve bilgisayarlardan da tefsir ve hadis kitaplarına ulaşıyor olduğunu da hatırlamak gerekmektedir. Evinde hiç dini kitap bulunmayan öğretmenlerden sayıları az da olsa liseyi öğretmen lisesinde okumuş olanlardan % 1,4 nün, genel lisede okumuş öğretmenlerin % 0,8 nin evinde hiç dini kitap bulunmamaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “evlerinde dini kitap bulundurma durumlarından tefsir bulundurma” ile mezun olunan lise arasında ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır. $X^2=88,982$ df 7 $p<,000$,

Tablo 39: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının mezun olunan liseye göre durumu

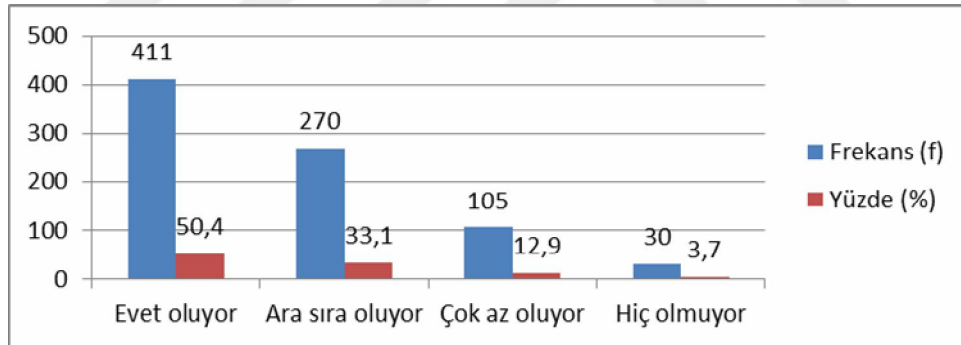
Lise Türü		Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
Evinizde aşağıdaki dini yayınlardan hangileri bulunmaktadır?		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evinizde Kur'an-ı kerim bulunmakta mıdır?	Hayır	8	2,1	4	4,6	4	2,2	0	0,0	3	4,1	0	0,0
	Evet	374	97,9	83	95,4	175	97,8	89	100,	70	95,9	6	100,
Evinizde Tefsir bulunmakta mıdır?	Hayır	169	44,2	28	32,2	19	10,6	42	47,2	45	61,6	3	50,0
	Evet	213	55,8	59	67,8	160	89,4	47	52,8	28	38,4	5	50,0
Evinizde İlmihal bulunmakta mıdır?	Hayır	114	29,8	16	18,4	16	8,9	30	33,7	34	46,6	1	16,6
	Evet	268	70,2	71	81,6	163	91,1	59	66,3	39	53,4	5	83,4
Eviniz de Hadis kitapları bulunmakta mıdır?	Hayır	144	37,7	27	31,0	15	8,4	31	34,8	38	52,1	2	33,2
	Evet	238	62,3	60	69,0	164	91,6	58	65,2	35	47,9	4	66,8
Evinizde namaz hocası, dua kitapları vb. bulunmakta mıdır?	Hayır	62	16,2	10	11,5	33	18,4	12	13,5	16	21,9	0	0,0
	Evet	320	83,8	77	88,5	146	81,6	77	86,5	57	78,1	6	100,
Evinizde diğer dini kitaplar bulunmakta mıdır?	Hayır	312	81,7	65	74,7	112	62,6	77	86,5	59	80,8	5	83,4
	Evet	70	18,3	22	25,3	67	37,4	12	13,5	14	19,2	1	16,6
Evimde hiçbiri yok	Hayır	379	99,2	87	100,	179	100,	89	100,	72	98,6	6	100,
	Evet	3	0,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4	0	0,0
Toplam		382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

Evlerinde dini kitap bulundurma durumlarından hadis kitabı bulundurma” ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $X^2=67,461$ df 7 $p<,000$, evlerinde dini kitap bulundurma durumlarından ilmihal kitabı bulundurma” ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $X^2=56,237$ df 7 $p<,000$, evlerinde dini kitap bulundurma durumlarından Diğer dini kitap bulundurma” ile mezun olunan lise arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu $X^2=36,222$ df 7 $p<,000$, evin de Kur'an-ı kerim, namaz hocası dua kitapları ve hiç dini kitap bulundurmama ile bitirilen lise türü arasında istatistiki olarak anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin dini bilgiye ihtiyaç duyduklarında bunu nereden öğrendiklerini göstermesi açısından da veriler önemli ve anlamlıdır. Kur'an-kerim'in okunduğu düşünülürse anlamak ve yorumlamak amacı ile kullanılan tefsir ve hadis kitaplarına çok müracaat edilmediği görülmektedir.

2.2.1.4. Dinin Tecrübe Boyutu İle İlgili Bulgular

İnanan insanın tanrıyla kurduğu aracsız, ani, anlatılamayan, tahlil edilemeyen, kendinden geçme, tanrısal bir yakınlık, varoluşsal bir içe kapanma³³⁸ olarak ifade edebileceğimiz dini tecrübe sübjektif bir dini yaşıttır. Bu boyut ile hemen hemen bütün dinlerin, dindar insanın herhangi bir zamanda az çok nihai gerçekliğe doğrudan katıldığını veya dini bir duyguyu tecrübe ettiğini kabul ettiklerini düşünülür. Çeşitli dinler tarafından uygun olarak açıklandığı veya çeşitli bireyler tarafından gerçek olarak tecrübe edildiği gibi, bu duygu tarzı dikkate değer biçimde farklı olacaktır. Bu, korku veya vecd halinde, huşu ve mutluluk duygusunda, ruhsal huzur bulmada veya ilahi olanla yoğun, bir şekilde ortaya çıkabilir.³³⁹ Bu nedenle öğretmenlerde dini tecrübenin hiç yaşanıp yaşanmadığını, dini duygunun varlığını tespiti çalışılmıştır.

Grafik 38: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşayışlarında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma durumları

Grafik 38 de görüldüğü gibi, öğretmen örneklemimizin yarısının böyle bir tecrübeyi yaşadığını, % 33,1’inin ara sıra böyle bir tecrübeyi yaşadığını belirtirlerken % 3,7 si böyle bir tecrübeyi hiç yaşamadığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, “İbadet ederken veya günlük yaşayışınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu?” sorusuna verdikleri cevaplara topluca bakacak olursak öğretmenlerin dini tecrübeyi çok yoğun şekilde yaşamadıkları görülmektedir.

³³⁸ Ahmet, CEVİZCİ, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul, 1999, s.242

³³⁹ KÖKTAŞ, a.g.e., s.53

Tablo 40: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anları ile Cinsiyete arasındaki ilişki

	Kadın		Erkek	
	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)
Evet oluyor	234	55,8	177	44,6
Ara sıra oluyor	124	29,6	146	36,8
Çok az oluyor	47	11,2	58	14,6
Hiç olmuyor	14	3,3	16	4,0
Toplam	419	100	397	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre “İbadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 40 incelendiğinde; kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda dini tecrübeyi yaşadıklarını görmekteyiz. Kadın öğretmenlerin % 3,3 ü “ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğu anları hiç olmadığını” belirtirlerken erkek öğretmenlerin ise % 4,0’ü bu tecrübeyi hiç yaşamamışlardır. Cinsiyet bakımından kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha çok dini tecrübeyi yaşadıklarını görmekteyiz. Bu da kadınların erkeklere göre daha duygusal olduklarından kaynaklanmış olabilir. Cinsiyet açısından bu durum istatistiksel olarak anlamlıdır. $\chi^2=10,398$, df 3, $p<,015$

Yaş değişkenine göre, (Bkz.Ek:45) öğretmenlerin, “ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğu anları” olup olmadığına ilişkin verilere bakıldığında, 25 yaş ve altı öğretmenlerin % 70,0 bu duyguyu yaşadığını belirtirlerken, 36-40 yaş grubundaki öğretmenlerin % 51,1, 56 yaş ve üstü öğretmenlerin ise % 47,2) si bu duyguyu yaşadığını belirtmektedir. Yaş değişkenine göre öğretmenlerin dini tecrübeyi yaşayışlarına baktığımızda ise yaş ilerledikçe dini tecrübeyi yaşama oranında da düşme olmaktadır. Yine 56 yaş ve üstü öğretmenlerin % 5,7 si hiç bu duyguyu yaşamadığını belirtirlerken, 31-35 yaş arası öğretmen grubundaki öğretmenlerin ise (% 3,4) bu duyguyu hiç yaşamadığını belirtmişlerdir. Benzer araştırmaların verileri ile bizim

verilerimiz ayrılmaktadır. Köktaş'ın İzmir'de halk üzerinde yaptığı araştırmada yaş ilerledikçe bu duyguyu yaşama oranının arttığı görülürken³⁴⁰ araştırmamızda tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Bu da göstermektedir ki öğretmenlerin “ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğu anları” ile yaş grupları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre, (Bkz.Ek:44) “İbadet ederken veya günlük yaşayışınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu” sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin bu duyguyu en çok yaşadıklarını görmekteyiz. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” lise türlerinde bitiren öğretmenler ise yüksek oranda bu duyguyu hiç yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde öğretmenlerin mezun oldukları lise türü ile öğretmenlerin “İbadet ederken veya günlük yaşayışınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu” durumları arasında imam-hatip lisesi mezunlarının diğer lise türlerinin hepsiyle farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşmanın lise döneminde alınan din eğitiminden kaynaklandığı söylenebilir. Bu da göstermektedir ki öğretmenlerin “ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğu anları” ile öğretmenlerin mezun oldukları lise türü arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

³⁴⁰ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.130-131

Tablo 41: Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre, ibadet ederken veya günlük yaşayışında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma durumu

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Evet oluyor	9	31,0	186	54,4	20	42,6	91	44,2	103	53,6	$\chi^2=47,990$ df 16 $p<,000$
Ara sıra oluyor	8	27,6	113	33,0	13	27,7	82	39,8	54	28,1	
Çok az oluyor	8	27,6	32	9,4	11	23,4	29	14,1	27	14,1	
Hiç olmuyor	4	13,8	11	3,2	3	6,4	4	1,9	8	4,2	
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

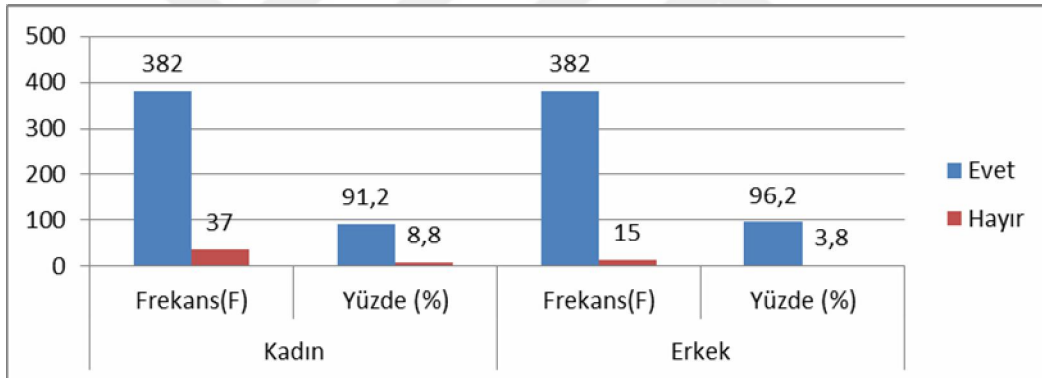
Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkenine göre “İbadet ederken veya günlük yaşayışınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu”? sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda, kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin yarısından fazlasının bu duyguyu en çok yaşadıklarını görmekteyiz. Muhafazakarlara “Diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayanlar takip etmektedir. Siyasi kimlik olarak kendini liberal ve sosyal demokrat olarak tanımlayanların ise bu duyguyu en yüksek oranda hiç yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin siyasi eğilimlerini besleyen ideolojiler göz önüne alındığında sonuçlar doğal karşılanmalıdır. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikleri ile, ibadet ederken veya günlük yaşayışınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duymaları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2= 47,990$ df 16 $p<,000$

2.2.1.5. Dinin Etkiler (Consequences) Boyutu

2.2.1.5.1. Öğretmenlerde Sosyo-Kültürel Hayat ve Din

Dinin; inanç boyutu ile, pratikler boyutu yanında bunların sonucu olarak belli davranışları yaparken, belli davranışlardan uzaklaşmakta mıdır? sosyo-kültürel hayatta öğretmenlerin dini yaşayışlarına ne durumda aksetmektedir? gibi inanç ve ibadet dışındaki konular ele alınacaktır. Öğretmenlerin sosyo-kültürel hayatlarında dinin onların davranışlarını ne oranda etkilediğine bakılırken, radyo ve televizyondaki programları dinlemeleri ve izlemeleri, komşuları ve iş arkadaşları ile dini konularda sohbet edip tartışmaları, arkadaş seçimi, eş seçimi gibi konular ölçülmeye çalışılmıştır.

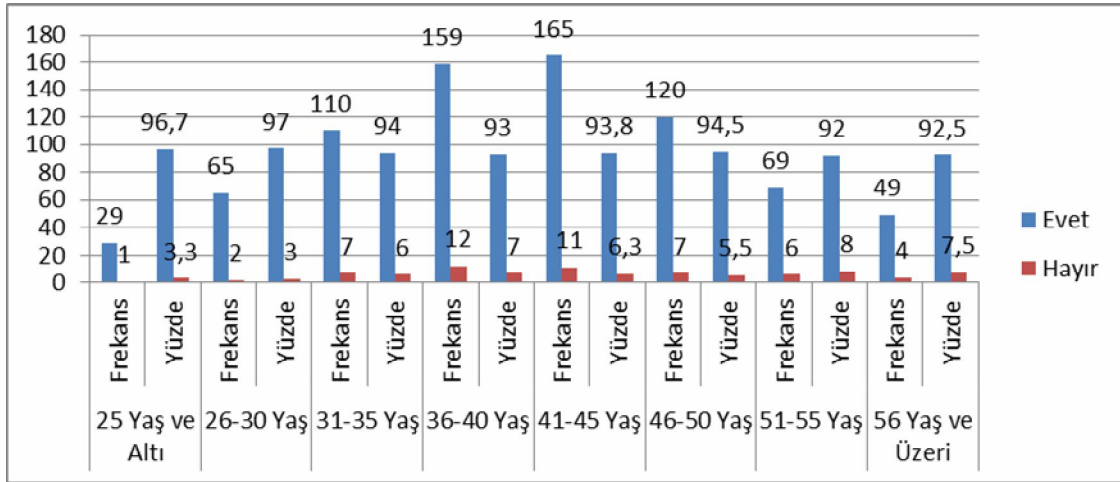
Grafik 39: Öğretmenlerin cinsiyetine göre dini konulara ilgi duyma durumu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin dini konulara merakları da sorulmuştur. Grafik 39 da görüldüğü gibi erkekler, kadınlardan daha yüksek oranlarda dini konulara ilgi duymaktadır. Benzer araştırma verileri ile araştırmamızın verileri paralellik arz etmektedir.³⁴¹ Bu verilerde göstermektedir ki, erkek öğretmenler kadın öğretmenlerden daha çok dini konulara ilgi duymaları istatistiki olarak da anlamlıdır. $\chi^2 = 8,721$ df 1 $p < ,003$

³⁴¹ Öz, a.g.m., ss.61-77

Grafik 40: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duyma durumları ile yaş arasındaki ilişki

Öğretmenlerin yaş gruplarına göre dini konulara ilgi duymaları Grafik 40 da incelendiğinde yaşı genç olan öğretmenlerin dini konulara daha çok ilgi duydukları yaş ilerledikçe bu ilginin azaldığı görülmektedir. En yüksek oranda dini konulara ilgi duymam diyen öğretmenler 51-55 yaş grubu öğretmenlerdir. 56 yaş ve üzeri öğretmenler de bu oran % 7,5' tir. Genel olarak bakıldığında her ne kadar yaş ilerledikçe dini konulara ilgi duyma azalsa da aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin branşlar itibarı ile dini konulara ilgi duyup duymadıklarına yönelik verilere bakıldığında, (Bkz.Ek:47) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenler, % 100 dini konulara ilgi duyarlarken, dini konulara daha çok ilgi duyduklarını belirtmişlerdir. % 100 dini konulara ilgi duyarlarken, görsel sanatlar branşına sahip öğretmenler en az ilgi duyan branş olmuştur. Bunda alınan eğitimin rolünün yüksek olduğu düşünülmelidir Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitimin, yetişilen çevre vb. etkili olduğu görülmektedir. Diğer branşlar da farklı oranlarda ilgi duymaktadırlar. Branşlar bazında öğretmenlerin dini konulara ilgi duyması bakımından sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. $\chi^2 = 35,891$ df 14 $p < ,001$

Tablo 42: Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi ile dini konulara ilgi duyması arasındaki ilişki

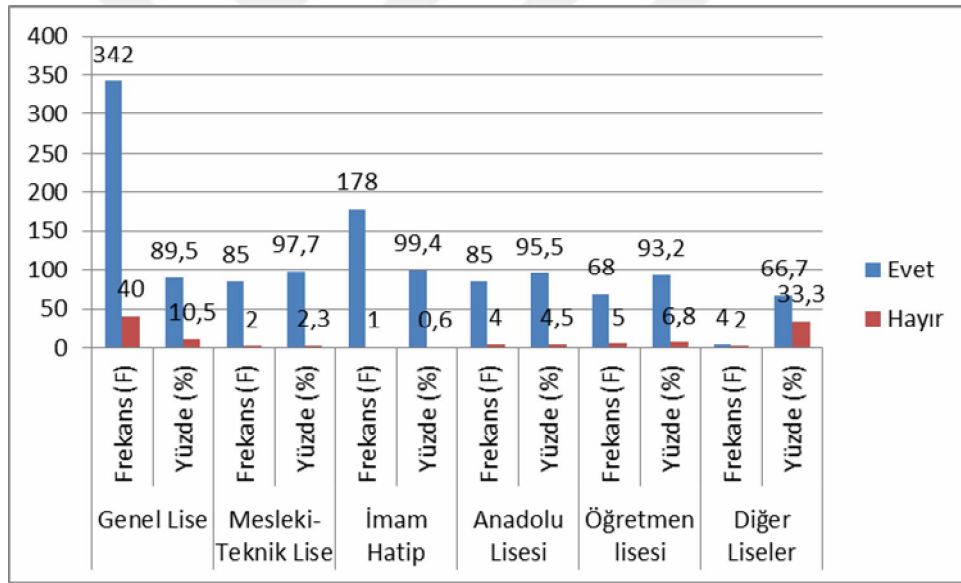
Dini konulara ilgi duyar mısınız?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim	Evet	114	97,4	115	95,8	401	94,6	64	91,4	47	83,9	23	79,3
	Hayır	3	2,6	5	4,2	23	5,4	6	8,6	9	16,1	6	20,7
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.	29	100.
Baba öğrenim düzeyi	Evet	7	100,	63	96,9	353	95,4	89	97,8	134	92,4	118	85,5
	Hayır	0	0,0	2	3,1	17	4,6	2	2,2	11	7,6	20	14,5
	Toplam	7	100.0	65	100.0	370	100.0	91	100.0	145	100.0	138	100.0

Öğretmenlerin anne ve baba öğrenim düzeylerine göre dini konulara ilgi duyması ile ilgili verilere Tablo 42 ye bakıldığında, anne öğrenim düzeyi okur-yazar olmayan öğretmenlerin çok büyük bir bölümü dini konulara ilgi duyarken, anne öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olanlar % 83,9, fakülte ve yüksekokul mezunu olanların ise %79,3 dini konulara ilgi duymaktadır. Görüldüğü gibi anne öğrenim düzeyi arttıkça öğretmenlerin dini konulara ilgi duyma oranları düşmektedir. Dolayısı ile öğretmenlerin anne öğrenim durumu ile dini konulara ilgi duyması arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkide istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 23,821$ df 5 $p<,000$

Öğretmenlerin baba öğrenim durumlarına göre dini konulara ilgi duyması ile ilgili verilere bakıldığında, anne öğrenim durumunda olduğu gibi baba öğrenim düzeyi okur-yazar olmayan öğretmenlerin tamamı dini konulara ilgi duyarken baba öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olanlar % 92,4, fakülte ve Yüksekokul mezunu olanların ise %85,5 dini konulara ilgi duymaktadır. Görüldüğü gibi baba öğrenim düzeyi arttıkça öğretmenlerin dini konulara ilgi duyma oranları düşmektedir. Eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin

dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklî temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Bu da örneklemin dini hayatlarının ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda etkilendiklerini göstermektedir. Dolayısı ile öğretmenlerin baba öğrenim durumu ile dini konulara ilgi duyması arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkide istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2 = 21,887$ df 5 $p < ,001$

Grafik 41: Öğretmenlerin mezun oldukları lise ile dini konulara ilgi duyması arasındaki ilişki

Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre dini konulara ilgi duymasınız? sorusuna verdikleri cevaplara baktığımızda, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin tamamına yakını dini konulara ilgi duyarken, bu oran liseyi genel lisede okumuş öğretmenlerde % 89,5 olduğunu görmekteyiz. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” lise türlerinde bitiren öğretmenlerin ise en az oran da dini konulara ilgi duymaktadır. Bu liseler den mezun olan öğretmenlerin ise genelde sosyo-ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları oldukları düşünülürse diğer lise türlerinde okuyarak mezun olan öğretmenlerden

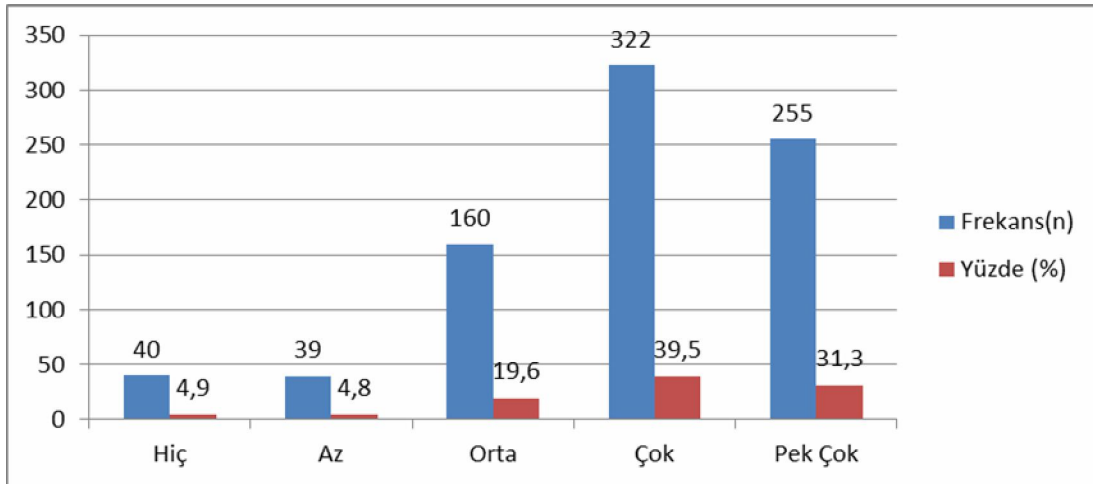
daha az dindar ailelerden gelmeleri rol oynamış olabilir. Mezun oldukları lise açısından dini konulara ilgi duyma durumları analiz edilirken, alınan eğitimin yanında aile faktörünün önemi de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir.³⁴² Genel olarak baktığımızda öğretmenlerin liseyi okudukları tür ile dini konulara ilgi duymaları arasında bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. $X^2=24,278$ df7 $p<,001$

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkenine göre, (Bkz.Ek:49) “dini konulara ilgi duyma durumlarına baktığımızda, kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin tamamına yakını dini konulara ilgi duyduğunu belirtirlerken, siyasi kimlik olarak kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanların ise % 29,8 i dini konulara ilgi duymadığını belirtmişlerdir. Kendini liberal olarak tanımlayanlarında ise bu oran% 27,6’ dır. Siyasi eğilimleri beslediği düşünülen ideolojilerin dine karşı tutumları göz önüne alındığında sonuçları normal karşılanmalıdır. Benzer araştırma sonuçları araştırmamız sonuçlarını desteklemektedir.³⁴³ Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikleri ile, dini konulara ilgi duymaları arasında bir ilişkinin olduğu görülmekte olup, bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 91,664$ df 4 $p<,000$

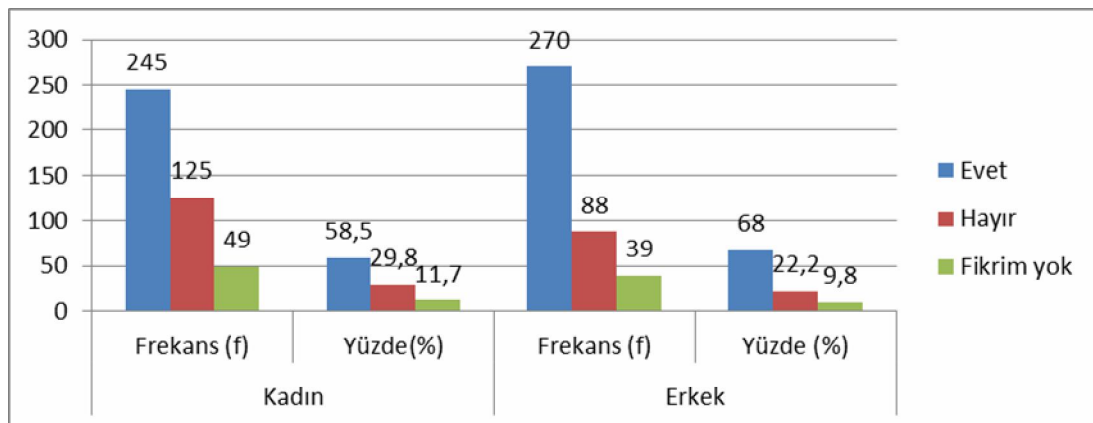
Her insan eşini seçerken onda aradığı bir takım özellikleri vardır. Bu özellikler arasında dindar olmak da var mıdır? Bu durumu öğretmenlere “eş seçiminde dindarlığa önem verir misiniz? Sorusuna verilen cevaplar Tablo 85 de görülmektedir.

³⁴² ONAY, a.g.e.,2004, ss.125-130

³⁴³ DOĞAN, a.g.e., ss.192-193

Grafik 42: Öğretmenlerin eş seçiminde dindarlığa önem verme durumu

Öğretmenlerin toplam % 70.8'inin "çok" ve "pekçok" önemseddiği, % 4.9'unun hiç önemsemediği görülmektedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi öğretmenler eşlerinin dindar olmasına önem vermektedir. Benzer araştırmalarda da araştırmamız sonuçlarını destekler sonuçlar görmekteyiz.³⁴⁴ Aile, hayatın her alanını kapsadığı için ve ömür boyu bir beraberlik olduğu için öğretmenlerin eş seçiminde kendi dünya görüşleri doğrultusunda tercihte bulunmaları normaldir. Sonuç olarak eş seçiminde öğretmenler için dindarlığın önemli bir değer olduğu görülmektedir.

Grafik 43: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının cinsiyete göre önem durumu

³⁴⁴ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.142-143, KOŞTAŞ, a.g.e., ss.79-80, DOĞAN, a.g.e.ss.135-139

Kişisel ilişkiler açısından önemli olan bir hususta insanın arkadaşlarının dindar olup olmadığına önem vermesidir. Öğretmenlerin cinsiyet olarak arkadaşlarının dindarlığa verdikleri önem açısından bakıldığında Kadınların % 58,5' i arkadaşlarının dindarlığına önem verirlerken erkeklerde bu oran % 68' dir. Erkekler arkadaşlarının dindar olmasına kadınlardan daha çok önem vermektedirler. Kadınların % 29,8' i insanın arkadaşının dindar olması önemli değil derlerken erkeklerde bu oran % 22,2' dir. Bu sonuçlar öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasına önem vermelerini başka araştırmalarda desteklenmektedir.³⁴⁵ İnsanın arkadaşlarının dindar olmasına verdikleri önem ile cinsiyet arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=8,190$ df 2 $p<,017$,

Yaş grupları bakımından öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasına önem verip vermelerine bakıldığında, (Bkz.Ek:50) en fazla önem veren öğretmen örneklemimizin % 70,7 ile 51-55 yaş grubundaki öğretmenler olduğu görülmektedir. Arkadaşların dindar olması önemli değil diyenler ise %33,1 ile 46-50 yaş arasındaki öğretmenlerdir. Fikrinin olmadığını beyan edenler ise % 14,9 ile 26-30 yaş grubundaki öğretmenlerdir. $X^2=12,090$ df 14 $p<,599$ yaş açısından istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlere “size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?” diye sorulmuştur. Öğretmenlerin branşlar itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:51) branşlar arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenler, en yüksek oranda arkadaşın dindar olmasını önemsemektedirler. Branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenleri dışarıda tutarsak bazı branşların verdikleri cevaplara bakıldığında anlamlı sonuçlarla karşılaşmaktayız. Zira branşı beden eğitimi olan öğretmenlerin % 22,2 si, müzik öğretmenlerinin % 27,3' ü ve rehberlik öğretmenlerinin 34,6 sı arkadaşlarının dindar olması noktasında en az önem veren branşlardır. Arkadaşının dindar olmasına önem verme bakımından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşını % 71,4 ile teknoloji ve tasarım, % 70,6 ile sosyal bilgiler

³⁴⁵ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.172-173

branşına sahip öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasına en çok önem verdiklerini görmekteyiz. Öğretmenlere branşlar itibarı ile bakıldığında oranlarda farklılıklar göze çarparken branşı müzik olan öğretmenlerin yarısından fazlası ise fikrinin olmadığını belirtmiştir. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu görülmektedir. Branşlar bazında öğretmenlerin arkadaşının dindar olmasına önem verme bakımından sonuç istatistiksel olarak anlamlıdır. $X^2=102,474$ df 28 $p<,000$

Tablo 43: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının mezun olunan liseye göre önem durumu

	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip Lisesi		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	206	53,9	55	63,2	149	83,2	56	62,9	44	60,3	3	50,0
Hayır	128	33,5	18	20,7	19	10,6	24	27,0	23	31,5	3	50,0
Fikrim yok	48	12,6	14	16,1	11	6,1	9	10,1	6	8,2	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre “insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?” sorusuna öğretmenlerin mezun oldukları lise türleri itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler diğer sorularda olduğu gibi büyük oranda insanın arkadaşının dindar olmasına önem verdiklerini belirtmişlerdir. (% 83,2) Liseyi mesleki-teknik lisesinde okumuş öğretmenler ikinci en çok insanın arkadaşının dindar olması gerektiğini kabul etmektedirler. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” bölümündeki lise türlerinden bitiren öğretmenlerin ise yarısı insanın arkadaşının dindar olmasına önem verdiklerini belirtmelerine rağmen en az oranda kalmışlardır. Liseyi mesleki teknik lisede okuyan öğretmenlerin % 16.1 ise en yüksek oranda fikrim yok demişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise açısından dini konulara ilgi duyma durumları analiz edilirken, alınan eğitimin yanında aile faktörünün önemi

de göz önünde bulundurulmalıdır. Liselerde verilen eğitimler ve içerikleri öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasında etkili olmasının yanında, ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar, veya muhafazakar olmalarını da kabul etmek gerekebilir. Mezun olunan lise bazında öğretmenlerin arkadaşının dindar olmasına önem vermeleri sonucu istatistiksel olarak anlamlıdır. $\chi^2=52,128$ df 14 $p<,000$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile” insanın arkadaşlarının dindar olması“ durumlarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; (Bkz.Ek:52) bekar öğretmenleri (% 71,2) en yüksek oranda arkadaşlarının dindar olmalarını istedikleri, bunu evli olanların arkadaşlarının dindar olmasını istemeleri (% 62,9), takip etmektedir. Bekar olanların özellikle günümüzde gençler arasındaki ilişkileri normal karşılamadıkları ve bu nedenle seçeceği eşinin dindar olmasını istediği şeklinde yorumlanabilir. Boşanmış öğretmenlerden evet diyenlerin (% 59,1) oranının yarıdan fazla olması eşin dindar olmasının belki de boşanılmamasına neden olabileceği sonucunun düşünülmesine neden olmuş olabilir. Eşinden ayrı yaşayan ve eşi ölmüş olanlarda ise arkadaşlarının dindar olmasını isteme oranları % 33,3 tür. Ancak eşinden ayrı yaşayanların arkadaşlarının dindar olmasını isteme oranlarının % 33,3 olması anlamlıdır. Bu da göstermektedir ki ailenin ve aile olmanın, arkadaşlarının dindar olmasını istemede rolü vardır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “arkadaşlarının dindar olmasını istemeye ilişkin” tutumları ile medeni durum arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=18,486$ df 8 $p<,018$

Tablo 44: Öğretmenlerin arkadaşlarının dindar olmasının siyasi kimliğe göre önemi

Size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	10	34,5	289	84,5	12	25,5	98	47,6	106	55,2
Hayır	10	34,5	36	10,5	30	63,8	72	35,0	65	33,9
Fikrim yok	9	31,0	17	5,0	5	10,6	36	17,5	21	10,9
Toplam	29	100	342	100	37	100	206	100	192	100

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik ile arkadaşlarının dindar olmasına verdikleri önem durumlarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 44 de incelendiğinde; kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin (% 84,5)’ büyük çoğunluğunun en çok, “arkadaşlarının dindar olmasına önem verdiklerini görmekteyiz. İkinci sırada ise kendini “diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar, ülkücü vb. faktörlerle tanımlayanların yer aldığı bölüm (% 55,2) yer almaktadır. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanların arkadaşlarının dindar olmasını isteme oranları ise dörtte biri arkadaşının dindar olmasına önem vermektedirler. Öğretmenlerin siyasi kimlik olarak kendilerini gördükleri kimliklere göre dini yaşayışları ile arkadaşlarının dindar olmasına önem vermeleri ile siyasi kimlikler arasında farklılaştığı, görülmüştür. Siyasi eğilimi besleyen ideolojinin dine karşı tutumu göz önüne alındığında kendini muhafazakar olarak tanımlayanlar ile sosyal demokrat olarak tanımlayanların “arkadaşlarının dindar olmasına verdikleri öneme ilişkin veriler normal görülmelidir.

Araştırma genelinde öğretmenlerin “arkadaşlarının dindar olmasına önem vermeleri” durumlarına etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 147,959$ df 8 $p<,000$

Tablo 45: Öğretmenlerin anne, baba ve kendi dini hayatlarını nasıl tanımladıkları

Aşağıdakilerden hangisi anne, baba ve kendinizin dini hayatını en iyi yansıtır?	Anne dini hayatı		Baba dini hayatı		Kendi dini hayatınız	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Mü'min ve inançlarına çok bağlı/bağlıyım	574	70,3	462	56,6	346	42,4
İnançlı fakat ibadetlerini aksatıyor/aksatıyorum	181	22,2	228	27,9	342	41,9
İnanıyor ancak ibadetleri çok aksatıyor/aksatıyorum	44	5,4	84	10,3	97	11,9
İnançlı fakat ibadetleri hiç .yapmıyor/yapmıyorum	13	1,6	34	4,2	21	2,6
Dinle ilgilenmiyor/ilgilenmiyorum	4	,5	8	1,0	10	1,2
Toplam	816	100	816	100	816	100

Tablo 45 de öğretmenlerin anne, baba ve kendilerinin dini hayatlarını nasıl algıladıklarını ve nasıl gördüklerini tespiti açısından aşağıdakilerden hangisi anne, baba ve kendinizin dini hayatını en iyi yansıtır? diye sorulmuş, öğretmenlerin % 70,3 nün annesini, % 56,6 babasının, % 42,4 ü kendisini “Mü’min ve inançlarına çok bağlı” olarak görmektedir. Topluca bakacak olursak öğretmenler annelerini babalarından ve kendilerinden daha çok dindar ve ibadetlerini daha çok yerine getirir ve ibadetlere daha çok bağlı olarak görmektedirler. Benzer bir araştırmada da katılımcılara anne babalarının dindarlık düzeyleri 0-10 aralığı şeklinde sorulmuştur. Kişiler annelerinin dindarlık derecelerini 7,7, babalarının düzeyini 7,5 kendilerinin dindarlık derecelerini 6,9 olarak görmektedirler.³⁴⁶ Bir başka hususta öğretmenlerin anne ve babaları “Mü’min ve inançlarına çok bağlı” görürken kendilerini o oranda “Mü’min ve inançlarına çok bağlı” olarak görmemektedirler. Yine öğretmenler kendilerini anne ve babalarından daha az oranda “inanıyor ancak ibadetleri çok aksattıklarını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin anne ve babalarının ve kendilerinin dinle ilgilenmeme oranları yok denecek kadar az oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda ve biçimlenmesinde etkili faktörlerin neler olduğu sorulmuş ve kendilerine birden çok şıkkı işaretlemeye serbest oldukları söylenmiştir. (Bkz.Ek:53) Cinsiyet açısından yapılan incelemede Kadın öğretmenlerin (%39,6) dini hayatının oluşumunda / biçimlenmesinde yakın akrabalar en yüksek oranda hiç etkili olmamıştır. Erkek öğretmenlerde ise öğretmen örnekleminin (%34,5)’ dini hayatının oluşumunda / biçimlenmesinde televizyon ve radyo programları en yüksek oranda hiç etkili olmamıştır. Kadın öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda / biçimlenmesinde en yüksek oranda çok etkili olan faktör ise (% 58,2) aile olmuştur. Erkek öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda/ biçimlenmesinde de en yüksek oranda çok etkili olan faktör ise (% 60,2) yine aile olmuştur. Benzer araştırma verileri ile araştırmamız verileri benzerlik göstermektedir.³⁴⁷ Başka araştırmalarda da dini yaşayışta ailenin önemi belirtilmekte

³⁴⁶ Ali, ÇARKOĞLU, **Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset**, Tesev Yayınları, İstanbul, 2006, ss.38-39, KÖKTAŞ, **a.g.e.**, ss.154-155

³⁴⁷ ÖZ, a.g.m., ss.61-77

ve birincil sosyal faktör olduğu ifade edilmektedir.³⁴⁸ Aileden sonra öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde etkili olan faktör Kadın öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda / biçimlenmesinde en yüksek oranda çok etkili olan ikinci faktörün ise (% 41,7) okudukları dini yayınlar etkili olurken, erkek öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda/ biçimlenmesinde en yüksek oranda çok etkili olan ikinci faktörün de (% 48,1) okudukları dini yayınlar olmuştur. Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda / biçimlenmesinde katınılan “dini sohbet, konferans vb. etkinliklerin” erkek öğretmen örneklemleri üzerinde daha etkili olduğu, “dini sohbet, konferans vb. etkinliklerin” kadınlar üzerinde “hiç etkili olmadığı” oranı da erkeklerden daha yüksektir.

Kadın öğretmenlerin % 29,4’ü dini hayatlarının oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenlerinin hiç etkili olmadığını söylemeleri çok anlamlıdır. Zira öğretmenlerin sahada olmaları, okullardaki öğretmenler hakkındaki görüşleri çok önemlidir. Kadın öğretmenlerin % 34,1’i dini hayatlarının oluşumunda / biçimlenmesinde Kuran kurslarının (yaz kursları) hiç etkili olmadığını söylemeleri de çok anlamlıdır. Topluca incelendiğinde öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda ve biçimlenmesinde etkili faktörlerin neler olduğu incelendiğinde cinsiyete göre farklılık görüldüğü ve bu farklılığın bazı hususlarda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda / biçimlenmesinde hangi etkenlerin ne derece etkili olduğu, öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre verdikleri cevaplara bakıldığında, (Bkz.Ek:54) siyasi kimlikler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda hangi etkenlerin siyasi kimliklere göre etkili olduğunu ayrı ayrı inceleyecek olursak, öğretmenlerden kendilerini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat olarak tanımlayanlar bütün etkenlerde dini hayatlarının oluşumunda/ biçimlenmesinde en yüksek oranlarda “hiç” cevabını vermişlerdir. Kendini sosyal

³⁴⁸ Abdurrahman, KURT, ”Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, Bursa, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.18, s.2, 2009, ss.1-26

demokrat olarak tanımlayanlar “Dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde en yüksek oranda etkili olarak gördükleri etkenin “aile” olduğu görülmektedir. (% 23,4) Kendini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat diye tanımlayan öğretmenler dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde en az etkisiz olarak gördükleri ise (% 66,0) katınılan dini sohbet, konferans vb. ni görmektedirler. Bunu (% 61,7) Kur’an kursları(yaz kursları) takip etmektedir. Bu arada kendini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat diye tanımlayan öğretmenler dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenlerinin (% 53,2) yarısından fazlası hiç etkili olmadığını belirtmişlerdir. Siyasi kimlik olarak kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerde de dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde etkinin (% 36,8) en yüksek oranda aile olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum kendisini siyasi kimlik olarak liberal olarak görenlerde de, kendisini milliyetçi olarak görenlerde de ve kendini “diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayanlarda da dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde ailenin en etkili faktör olduğu görülmektedir. Bütün sonuçlarda göstermektedir ki öğretmenlerin dini hayatının oluşmasında/ biçimlenmesinde aile faktörü siyasi kimlik olarak kendini nasıl görürlerse görsünler çok önemlidir. Siyasi kimlik olarak kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenler dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde etkisi en az olan faktör olarak (% 32,5) televizyon ve radyo programlarını görmektedirler. Ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenlerinin (% 14,9) hiç etkili olmadığına inanma oranları ise oldukça düşüktür. Kendisini siyasi kimlik olarak liberal olarak tanımlayanlarda, milliyetçi olarak tanımlayanlarda ve kendini “diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayanlarda ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenlerinin hiç etkisinin olmadığını yüksek oranlarda belirtmişlerdir. Kendisini siyasi kimlik olarak muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenler, dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde dini yayınların etkisinin olduğunu kabul etmektedirler. Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda ve biçimlenmesinde etkili faktörlerin neler olduğu öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikler bazında topluca incelendiğinde bütün siyasi kimlikteki öğretmenlerin dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde ailenin önemli olduğu, ortaokul ve liselerdeki

öğretmenlerin etkinliğinin az olduğu, dini yayınların ve yetişilen çevrenin dini hayatlarının oluşumunda muhafazakarlar da daha etkin olduğunun görüldüğü, Kuran Kursları (yaz kursları) nın dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde çok da etkin olmadığı, yakın akrabaların etkisinin çok az olduğu, arkadaş ve çevrenin ise dini yaşamın oluşumunda/ biçimlenmesinde etkisinin olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda ve biçimlenmesinde etkili faktörlerin neler olduğu incelendiğinde öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre farklılık görüldüğü ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne eğitim düzeylerine göre dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde hangi etkenlerin daha etkili olduğu durumlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:55) en etkin faktörün bütün eğitim düzeylerinde ailenin büyük oranda etkili olduğunu görmekteyiz. Dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ailenin etkisinin en az olduğunu belirten öğretmen örneklemini ise, annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenlerdir. Bunu “ailenin hiç etkisinin olmadığını” belirten annesi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenlerin oranı ikinci sırada takip etmektedir. Ek.55 de görüldüğü üzere anne öğrenim düzeyi düştükçe dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ailenin etkisinin arttığını görmekteyiz. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu durum aralarındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2=39,948$ df 20 $p<,005$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin Dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri etkisinin ne olduğuna yönelik verilen cevaplara bakıldığında (Bkz.Ek:55) ise annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenlerin yarısından fazlası ile en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Yine ikinci sırada annesi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler takip etmektedir. Verilerin incelenmesinde de görüldüğü üzere anne öğrenim düzeyi düştükçe dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri etkisinin arttığını görmekteyiz. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters

orantılı olduğu görülmektedir. Bu durum aralarındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2=44,049$ df 20 $p<,001$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/biçimlenmesinde Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisine baktığımızda, annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 48.3) ve yine ikinci sırada annesi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler (%39.3) hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisi yukarıdaki etki eden faktörlerde de görüldüğü gibi hiç etkisinin olmadığı oranları düşerken pek çok etkisinin olduğu oranları artmaktadır. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisinin olduğu ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=22,149$ df 20 $p<,032$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/biçimlenmesinde televizyon ve radyo programlarının etkisine bakıldığında da (Bkz.EK:55) aynı diğer etkilerde olduğu gibi anne öğrenim düzeyinin yükseldiğinde etki etmeme oranının yükseldiği ve anne öğrenim düzeyinin düştüğünde ise etkisinin olduğu oranın arttığı görülmektedir. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine televizyon ve radyo programlarının etkisinin olduğu ve bu etkinin anne öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=23,642$ df 20 $p<,048$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/biçimlenmesinde dini yayınların etkisine baktığımızda, annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 24.1) Ancak dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde dini yayınların hiç etkisinin olmadığını belirtme oranına baktığımızda oranın bir hayli düştüğü ve diğer oranlarla aralarındaki oranın yaklaştığı görülmektedir. Anne eğitim

düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Burada da Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine dini yayınların etkisinin olduğu ve bu etkinin anne öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=31,743$ df 20 $p<,046$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde yakın akrabaların etkisine baktığımızda,(Bkz.Ek:55) annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (%51.7) Yakın akrabaların, dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde % 47,1 ile anne öğrenim düzeyi ortaokul olan öğretmenler ikinci sırada yer almıştır. Anne öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler ise yakın akrabanın dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde hiç etkisinin olmadığı üçüncü sırada yer almıştır. Yakın akrabanın dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde pek çok etkisinin olduğuna göre bakıldığında ise anne öğrenim düzeyi arttıkça pek çok etkisinin olduğu oranında düşme olmaktadır. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Burada da anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine yakın akrabaların etkisinin olduğu ve bu etkinin anne öğrenim düzeyi arttıkça etki oranının düştüğü ve öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=23,567$ df 20 $p<,042$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde yetiştiği çevrenin etkisine baktığımızda, annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 41.4) yetiştiği çevre, dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde (% 37,5) anne öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler ikinci sırada yer almıştır. Yetişilen çevrenin dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde etki oranlarına bakıldığında ise anne öğrenim düzeyi arttıkça dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde yetişilen çevrenin etkisinin olduğu oranında düşme olmaktadır. Burada da anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının

oluşumuna/ biçimlenmesine yetişilen çevrenin etkisinin olduğu ve bu etkinin anne öğrenim düzeyi artıkça etki oranının düştüğü ve öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=41,210$ df 20 $p<,004$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde, arkadaş çevresinin etkisine baktığımızda (Bkz.Ek:55) annesi fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde, yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Anne öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenlerin ikinci sırada yer aldığını görmekteyiz. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine arkadaş çevresinin etkili olduğunu ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=33,649$ df 20 $p<,029$

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine katılan dini sohbet, konferans vb. etkisinin olduğu ve bu etkinin anne öğrenim düzeyi artıkça etki oranının düştüğü ve öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=32,104$ df 20 $p<,042$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba eğitim düzeylerine göre dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde hangi etkenlerin daha etkili olduğu durumlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:55.1) en etkin faktörün bütün eğitim düzeylerinde ailenin büyük oranda etkili olduğunu görmekteyiz. Dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ailenin etkisinin “hiç” şeklinde olduğunu en yüksek oranda belirten öğretmenler, babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenlerdir. (% 15.9) Bunu ailenin “hiç” etkisinin olmadığını belirten babası lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler ikinci sırada takip etmektedir. (% 9.5) Ailenin dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde pek çok etkisinin olduğunu kabul eden öğretmenler ise baba eğitim düzeyi ortaokul olanlardır. Veriler incelendiğinde baba öğrenim düzeyi düştükçe dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ailenin etkisinin arttığını

görmekteyiz. Anne eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu durum baba öğrenim düzeyi ile öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda / biçimlenmesindeki aralarındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2=34,001$ df 20 $p<,026$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri etkisinin ne olduğuna yönelik verilen cevaplara bakıldığında (Bkz.Ek:55.1) ise babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 31,9) ve yine ikinci sırada babası lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler takip etmektedir. (%.28,3) baba öğrenim düzeyi düştükçe dini hayatın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri etkisinin olduğunu belirtme oranının arttığını görmekteyiz. Baba eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu durum aralarındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2=25,246$ df 20 $p<,022$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/biçimlenmesinde Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisine baktığımızda, (Bkz.Ek:55.1) babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 37.0) ve yine ikinci sırada babası lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler takip etmektedir. (%33,8) Dini hayatın oluşmasında/biçimlenmesinde Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisi yukarıdaki etki eden faktörlerde de görüldüğü gibi hiç etkisinin olmadığı oranları eğitim seviyesine bağlı olarak düşmekte buna paralel olarak pek çok etkisinin olduğu oranları artmaktadır. Baba eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine Kuran kurslarının (yaz kursları) etkisinin olduğu ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=28,518$ df 20 $p<,048$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde televizyon ve radyo programlarının etkisine bakıldığında da (Bkz.Ek:55.1) aynı diğer etkilerde olduğu gibi baba öğrenim düzeyinin yükseldiğinde etki etmeme oranının yükseldiği ve baba öğrenim düzeyi düştüğünde ise etkisinin olduğu oranın arttığı görülmektedir. Baba eğitim düzeyi ile dini hayatın oluşumunda/biçimlenmesi arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine televizyon ve radyo programlarının etkisinin olduğu ve bu etkinin baba öğrenim düzeyine göre farklılaştığı ancak bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. $X^2=18,466$ df 20 $p<,557$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde dini yayınların etkisine baktığımızda, (Bkz.Ek:55.1) babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 23,2) Ancak dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde dini yayınların hiç etkisinin olmadığını belirtme oranına baktığımızda oranın bir hayli düştüğü ve diğer oranlarla aralarındaki oranın yaklaştığı görülmektedir. Burada da baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine dini yayınların etkisinin olduğu ve bu etkinin baba öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=24,996$ df 20 $p<,012$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde yakın akrabaların etkisine baktığımızda, (Bkz.Ek:55.1) babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (%43.5) Yakın akrabaların etkisine bakıldığında da aynı diğer etkilerde olduğu gibi baba öğrenim düzeyinin yükseldiğinde etki etmeme oranının yükseldiği ve baba öğrenim düzeyi düştüğünde ise etkisinin olduğu oranın arttığı görülmektedir. Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine yakın akrabaların etkisinin olduğu ve bu etkinin baba öğrenim düzeyine göre farklılaştığı ancak bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. $X^2= 17,487$ df 20 $p<,621$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde yetiştiği çevrenin etkisine baktığımızda, (Bkz.Ek:55.1) babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. (% 26,1) Yetiştirdiği çevre, dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde, (% 24,8) baba öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenler ikinci sırada yer almıştır. Yetişilen çevrenin dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde etki oranlarına bakıldığında ise baba öğrenim düzeyi arttıkça dini hayatın oluşumunda/ biçimlenmesinde yetişilen çevrenin etkisinin olduğu oranında düşme olmaktadır. Burada da baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine yetişilen çevrenin etkisinin olduğu ve bu etkinin baba öğrenim düzeyi arttıkça etki oranının düştüğü ve öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=25,176$ df 20 $p<,015$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde, arkadaş çevresinin etkisine baktığımızda (Bkz.Ek:55.1) babası fakülte ve yüksekokul mezunu olan öğretmenler dini hayatının oluşumunda/ biçimlenmesinde, yine en yüksek oranda hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Baba öğrenim düzeyi lise ve dengi okul mezunu olan öğretmenlerin ikinci sırada yer aldığını görmekteyiz. Genel olarak bakıldığında baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine arkadaş çevresinin etkili olduğunu ancak bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. $X^2=18,520$ df 20 $p<,553$

Baba öğrenim düzeyine göre öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/ biçimlenmesine katılan dini sohbet, konferans vb. etkisinin olduğu ve bu etkinin baba öğrenim düzeyi arttıkça etki oranının düştüğü ve öğrenim düzeyine göre farklılaştığı bu durumda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=36,378$ df 20 $p<,014$ Sonuçlara topluca bakıldığında anne-baba eğitim düzeyi ile öğretmenlerin dini hayatının oluşumuna/biçimlenmesine etki eden faktörler arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. anne ve babaların aldığı eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar

sağlaması, beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklî temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Bu da örneklemin dini hayatlarının ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda etkilendiklerini göstermektedir.

Tablo 46: Öğretmenlerin çocuk ismi seçme durumları ile cinsiyet değişkenleri arasındaki ilişki

	Cinsiyet			
	Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Günümüzde tutulan isimler	116	27,6	57	14,3
Ünlü kişilerin isimleri	4	1,0	5	1,3
Eski Türk isimleri	41	9,8	43	10,8
Aile büyüklerinin isimleri	92	22,0	136	34,3
Din büyüklerinin isimleri	52	12,4	101	25,4
Diğer	114	27,2	55	13,9
Toplam	419	100	397	100

$$X^2=64.516, df 5, p<,000$$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile çocuklarına isim seçmede etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 46’da incelendiğinde; öğretmenlere sunulan seçeneklerden çocuklarına isim koymada etkili olan faktörlerin oranlarının çeşitlendiği görülmektedir. Erkek öğretmen örneklemimizin, “aile büyüklerinin isimlerini”, “din büyüklerinin isimlerini”, “eski Türk isimlerini” ünlü kişilerin isimlerini” cinsiyeti kadın olan öğretmen örnekleminden daha çok tercih ettiklerini, kadın öğretmen örnekleminin ise “günümüzde tutulan isimleri” ve bura da olmayan “diğer” bölümündeki isimleri erkek öğretmen örneklemimizden daha yüksek oranda tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu bulgular kadın ve erkek öğretmenlerin çocuklarına isim koymada cinsiyet değişkenlerine göre; birinci sırada “aile büyüklerinin isimlerini” koyduklarını bu durumda ata erkil aile yapısının izlerinin hakim olduğunu, bunun aileler arasında çok ciddi sorun ve problemlere neden olduğu gözlemlerimiz ve ikili konuşmalardan

anlaşılmaktadır. İkinci sırada “günümüzde tutulan isimleri” koyduklarını görmekteyiz ki bu da aile büyüklerinin ve din büyüklerinin isimleri üzerinde anlayamayan çiftlerin orta yol olarak böyle bir seçeneği tercih ettiklerini yine gözlemlerimiz ve ikili konuşmalar sonucu öğrenmekteyiz.

Araştırma genelinde öğretmenlerin çocuklarına isim koymada etki eden faktörler ile cinsiyet değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($X^2=64.516$, df 5, $p<.050$).

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin medeni durum değişkeni ile çocuklarına isim seçmede etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine baktığımızda, (Bkz.Ek:56) bekar öğretmenlerin (% 91,5) çok büyük bir oranının çocuklarına ünlü kişilerin isimlerini koyma isteğinde oldukları görülmektedir. Bekarların böyle bir istek de olmaları genç yaşta olmalarından ve ünlü kişilere hayranlıklarından, hem de bu düşüncelerine karşı tepki koyabilecek eş, anne, baba gibi birilerinin karşılarında olmamalarından ve gerçekte çocuk sahibi olmamalarından kaynaklanmış olabilir. Çünkü medeni durumlar arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu da göstermektedir ki araştırma genelinde öğretmenlerin çocuklarına isim koymalarında etki eden faktörler ile medeni durum değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($X^2=210,054$, df 20, $p<.000$).

Tablo 47: Öğretmenlerin Çocuk ismi seçme durumları ile siyasi kimlik değişkenleri arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Günümüzde tutulan isimler	11	38,0	59	17,3	19	40,4	45	21,8	38	19,8	$X^2=115,005$ df 20 $p<.000$
Ünlü kişilerin isimleri	1	3,4	2	0,6	2	4,3	2	1,0	2	1,0	
Eski türk isimleri	3	10,3	25	7,3	1	2,1	42	20,4	13	6,8	
Aile büyüklerinin isimleri	6	20,7	115	33,6	12	25,5	55	26,7	40	20,8	
Din büyüklerinin isimleri	4	13,8	93	27,2	0	0,0	21	10,2	35	18,2	
Diğer	4	13,8	48	14,0	13	27,7	41	19,9	64	33,3	
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile çocuklarına isim seçmede etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine baktığımızda kendisini liberal olarak tanımlayan öğretmen örnekleminin (% 41,4) çocuklarına günümüzde tutulan isimleri en yüksek oranda koydukları veya koymayı düşündüklerini görülmektedir. İkinci sırada kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin (% 40,4) günümüzde tutulan kişilerin isimlerini koyma isteğinde oldukları görülmektedir.

Kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin ise (% 17,3) en az çocuklarına günümüzde tutulan isimleri koydukları görülmektedir. Kendini siyasi kimlik olarak nasıl tanımlarsa tanımlasın öğretmenlerin ünlü kişilerin isimlerini çok az koydukları ve koymayı düşünmedikleri görülmektedir. Aile büyüklerinin isimlerini koymada ise kendini muhafazakar olarak tanımlayanlar biraz öne çıkıyorsa da siyasi kimlikler arası çok belirgin bir fark görülmemektedir. Yani öğretmenler çocuklarına isim koymada aile büyüklerinin isimlerini vermede istekli görülmektedir. Din büyüklerinin isimlerini çocuklarına isim vermede ise kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin (% 27,2) en yüksek oranda tercih ettikleri, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin ise hiç tercih etmedikleri görülmektedir. Eski Türk isimlerini çocuklarına isim vermede ise siyasi kimlik olarak kendini milliyetçi gören öğretmenlerin (% 20,4) en yüksek oranda tercih ettikleri görülmektedir. Genel olarak değerlendirirsek öğretmenlerden kendini siyasi kimlik olarak muhafazakar diye tanımlayanlar çocuklarına en çok “aile büyüklerinin isimlerini”, kendini sosyal demokrat ve liberal olarak tanımlayanların çocuklarına en çok “günümüzde tutulan isimleri”, kendini siyasi kimlik olarak milliyetçi kimlikle tanımlayanların çocuklarına “eski Türk isimlerini” en yüksek oranda tercih eden gruplar olmuşlardır. Araştırma genelinde öğretmenlerin çocuklarına isim koymada etki eden faktörler ile siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($X^2=115,005$, df 20, $p<,000$).

Tablo 48: Öğretmenlerin çocuk ismi seçme durumları ile anne- baba öğrenim düzeyi arasındaki ilişki

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Günümüzde tutulan isimler	13	11,1	21	17,5	91	21,5	22	31,4	16	28,6	10	34,5
	Ünlü kişilerin isimleri	1	0,9	2	1,7	3	0,7	2	2,9	1	1,8	0	0,0
	Eski türk isimleri	11	9,4	12	10,0	40	9,4	8	11,4	6	10,7	7	24,1
	Aile büyüklerinin isimleri	35	29,9	31	25,8	128	30,2	17	24,3	12	21,4	5	17,2
	Din büyüklerinin isimleri	36	30,8	26	21,7	70	16,5	13	18,6	6	10,7	2	6,9
	Diğer	21	17,9	28	23,3	92	21,7	8	11,4	15	26,8	5	17,2
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Günümüzde tutulan isimler	0	0,0	10	15,4	58	15,7	16	17,6	43	29,7	46	33,3
	Ünlü kişilerin isimleri	0	0,0	0	0,0	3	0,8	1	1,1	2	1,4	3	2,2
	Eski türk isimleri	0	0,0	5	7,7	37	10,0	9	9,9	19	13,1	14	10,1
	Aile büyüklerinin isimleri	3	42,8	18	27,7	121	32,7	27	29,7	35	24,1	24	17,4
	Din büyüklerinin isimleri	2	28,6	16	24,6	79	21,4	17	18,7	21	14,5	19	13,8
	Diğer	2	28,6	16	24,6	72	19,5	21	23,1	25	17,2	32	23,2
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

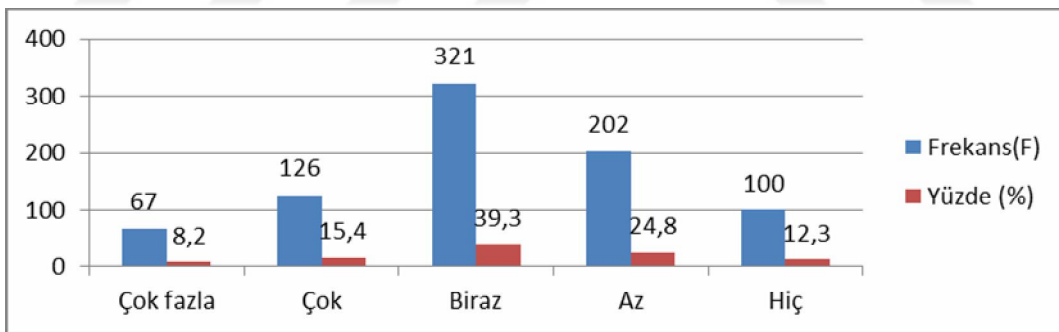
Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne öğrenim durumu değişkeni ile çocuklarına isim seçmede etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 48 incelendiğinde; anne öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin (% 34,5) çocuklarına günümüzde tutulan isimleri en yüksek oranda verdikleri görülmektedir. Bu durum anne öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin çocuklarına günümüzde tutulan isimleri verme oranında da düşme görülmektedir. Ve anne öğrenim durumu okur yazar olmayan öğretmenlerin (% 11,1) çocuklarına günümüzde tutulan isimleri en düşük oranda verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin çocuklarına eski Türk isimlerini vermede de buna benzer bir durum görülmektedir. Yani anne öğrenim düzeyi yükseldikçe günümüzde tutulan isimleri ve eski Türk isimlerini verme oranında artış görülmektedir. Buna paralel olarak anne öğrenim durumuna göre öğretmenlerin aile büyüklerinin isimlerini ve din büyüklerinin isimlerini çocuklarına verme oranında ise tam tersi bir durum söz konusudur. Yani anne öğrenim düzeyi artıkça çocuklarına aile büyüklerinin isimlerini ve din büyüklerinin isimlerini verme oranında düşüş görülmektedir. Araştırma genelinde

öğretmenlerin çocuklarına isim koymada etki eden faktörler ile anne öğrenim durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 46,530$ df 25, $p<,006$.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba öğrenim durumu değişkeni ile çocuklarına isim seçmede etkili olan faktörlerin karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeyleri incelendiğinde; baba öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin (% 33,3) çocuklarına günümüzde tutulan isimleri en yüksek oranda verdikleri görülmektedir. Bu durum anne öğrenim düzeyi fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerle paralellik arz etmektedir. Baba öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin çocuklarına günümüzde tutulan isimleri verme oranında da düşme görülmektedir. Ve baba öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin çocuklarına günümüzde tutulan isimleri hiç vermedikleri görülmektedir. Baba öğrenim durumuna göre öğretmenlerin çocuklarına eski Türk isimlerini vermede de buna benzer bir durum görülmektedir. Yani baba öğrenim düzeyi yükseldikçe günümüzde tutulan isimleri ve eski Türk isimlerini verme oranında artış görülmektedir. Buna paralel olarak baba öğrenim durumuna göre öğretmenlerin aile büyüklerinin isimlerini ve din büyüklerinin isimlerini çocuklarına verme oranında ise anne öğrenim durumunda olduğu gibi tam tersi bir durum söz konusudur. Yani baba öğrenim düzeyi artıka çocuklarına aile büyüklerinin isimlerini ve din büyüklerinin isimlerini verme oranında düşüş görülmektedir. Bu da göstermektedir ki anne öğrenim düzeyi düşük olan öğretmenler çocuklarına isim vermede daha çok aile büyüklerinin ve din büyüklerinin isimlerini tercih ederlerken, anne öğrenim düzeyi yüksek olanlar ise günümüzde tutulan isimleri tercih etmektedir. Bu durum anne öğrenim düzeyi düşük öğretmenlerin çocuklarına isim tercih ederken ailelerinin etkisi ile veya böyle bir kültür olduğuna inandıklarını, anne eğitim düzeyi yüksek öğretmenlerin ise çocuğuna isim tercihinde daha özgür davrandıkları şeklinde yorumlanabilir. Araştırma genelinde öğretmenlerin çocuklarına isim koymada etki eden faktörler ile baba öğrenim durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 47,462$ df 25, $p<,004$

Öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik duruma göre çocuklarına koydukları isimler açısından baktığımızda, (Bkz.Ek:57) 18 yaşına kadar ekonomik durumunu alt gelir düzeyi olarak gören öğretmenlerin (% 13,8) çocuklarına “günümüzde tutulan isimleri” en düşük oranda verdikleri görülmektedir. Ekonomik durum yükseldikçe öğretmenlerin çocuklarına günümüzde tutulan isimleri verme oranı da artmaktadır. Üst gelir düzeyinde bu oran % 47,4 dür. Bu durum “eski Türk isimlerini vermede” de devam ederken buna paralel olarak 18 yaşına kadar ekonomik durumlarını “üst,” “ortanın üstü” ve “orta” olarak nitelendiren öğretmenlerin çocuklarına aile büyüklerinin isimlerini ve din büyüklerinin isimlerini verme oranında düşüş görülmektedir. 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumu “Orta”, “ortanın altı” ve “alt” olan öğretmenlerin ise çocuklarına daha çok “aile büyüklerinin isimlerini” ve “din büyüklerinin isimlerini” tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin 18 yaşına kadar ki ailelerinin gelir durumları ile çocuklarına isim tercihlerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Grafik 44: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olma durumu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilköğretim okullarında çalışıyor olması bu soruya verdikleri cevaplar bu açıdan çok önemlidir. Zira sahada bizzat uygulamanın şahidi olmaları bu soruya verilecek cevapları önemli kılmaktadır. Grafik 44 de Görüldüğü üzere öğretmenlerin % 8,2’ si ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede çok fazla etkisinin olduğunu” belirtmişlerdir. Bu oran gerçekten çok düşüktür. Öğretmenlerin ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede % 12,3’ünün hiç etkisinin olmadığını” belirtmişlerdir ki bu oranda çok

yüksektir. “Biraz,” “az,” ve “hiç” etkisinin olmadığını belirten öğretmenlerin toplamı ise % 70,4 dür. Bu durumda ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yeniden gözden geçirilmesi gibi bir durumu gerektirmektedir.

İlköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunu” branş bazında bakıldığında, (Bkz.Ek:58) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinden bile “biraz,” “az,” ve “hiç” etkisinin olmadığını belirtenlerin toplamı oranı % 63,2’dir. Bu dersi veren öğretmenlerin bile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin etkisinin az olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu durumda çok anlamlıdır. ”Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunu” branş bazında bakmaya devam edersek, branşların çoğunun din kültürü derslerinin çok fazla etkili olduğuna inanmadıklarını, etkili olduğuna inanan branşların ise oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunu branş bazındaki durumu branşlar arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=71,320$ df 56, $p<,031$

Tablo 49: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun siyasi kimliğe göre durumu

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer		
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Çok fazla	0	0,0	38	11,1	5	10,6	12	5,8	12	6,3	$\chi^2=47,990$ df 16 $p<,000$
Çok	5	17,2	60	17,5	4	8,5	31	15,0	26	13,5	
Biraz	7	24,1	140	40,9	14	29,8	97	47,1	63	32,8	
Az	12	41,4	74	21,6	13	27,7	51	24,8	52	27,1	
Hiç	5	17,2	30	8,8	11	23,4	15	7,3	39	20,3	
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar,

ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır?” sorusuna verdikleri cevapların karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine baktığımızda (Tablo 49) kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin % 23,4’ü ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede hiç etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.” İkinci sırada ise kendini “Diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayanlar % 20,3 ile yer almaktadır. Kendisini liberal olarak tanımlayanların ise % 17,2 si İlköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede hiç etkisinin olmadığını belirtmektedirler. Kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin ise toplam % 71,3’ü “biraz,” “az” ve “hiç” etkisinin olmadığını belirtmesi de anlamlıdır. Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi siyasi kimlik olarak kendisini nasıl tanımlar ise tanımlasın öğretmenlerin büyük çoğunluğu İlköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin az olduğuna inanmaktadır.” İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin branşlar bazında farklılıklar olsa da büyük çoğunluğunun kabul ettiği gibi, öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre de ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin az olduğuna inanmaktadırlar.” Araştırma genelinde öğretmenlerin ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede siyasi kimlik değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. ($\chi^2=47,990$, df 16, $p<,000$).

Tablo 50: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun mezun olunan lise durumu

	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çok fazla	26	6,8	7	8,0	21	11,7	8	9,0	5	6,8	0	0,0
Çok	50	13,1	16	18,4	33	18,4	16	18,0	10	13,7	1	16,6
Biraz	154	40,3	33	37,9	71	39,7	30	33,7	32	43,8	1	16,6
Az	99	25,9	18	20,7	42	23,5	24	27,0	17	23,3	2	33,4
Hiç	53	13,9	13	14,9	12	6,7	11	12,4	9	12,3	2	33,4
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır?” sorusu Tablo 50 de görüldüğü üzere öğretmenlerin mezun oldukları lise türleri itibarı ile verdikleri cevaplar da mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler diğer sorularda olduğu gibi büyük oranda ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede çok etkili olduğunu” belirtmişlerdir. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “Diğer” lise türlerinden bitiren öğretmenler ise % 33,4’ü ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede “hiç” etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Tablo 51 genel olarak incelendiğinde öğretmenlerin mezun oldukları liselerin türüne göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin etkisinin az olduğuna inandıklarını görmekteyiz. Öğretmenlerin mezun oldukları lise açısından konu analiz edilirse, bu okullara da alınan eğitimin farklılıklara neden olduğu ancak bunun yanında bu okullara da okuyanların ailelerinin faktörünün önemi de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar, veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir. Mezun olunan lise bazında öğretmenlerin ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi

insan yetiştirmede etkisinin olduğu ve sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2= 26,985$ df 28 $p<,019$

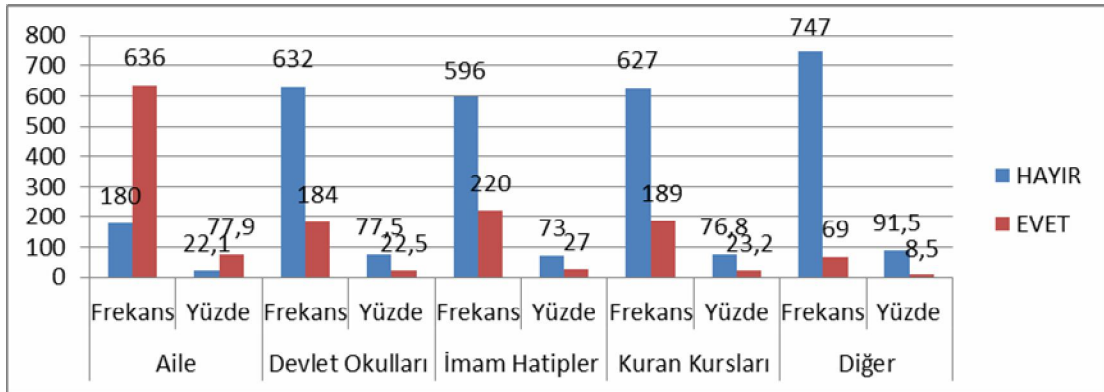
Tablo 51: Öğretmenlere göre ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun anne-baba öğrenim düzeyine göre durumu

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Çok fazla	13	11,1	16	13,3	36	8,5	7	10,0	3	5,4	2	6,8
	Çok	17	14,5	8	6,8	78	18,4	7	10,0	8	14,3	5	17,2
	Biraz	49	41,9	40	33,3	164	38,7	34	48,6	23	41,1	7	24,1
	Az	25	21,4	40	33,3	100	23,6	14	20,0	14	25,0	9	31,2
	Hiç	13	11,1	16	13,3	46	10,8	8	11,4	8	14,3	6	20,7
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Çok fazla	1	14,3	10	15,4	29	7,8	10	11,0	13	9,0	8	5,8
	Çok	1	14,3	7	10,8	59	15,9	18	19,8	23	15,9	18	13,0
	Biraz	3	42,9	26	40,0	148	40,1	38	41,8	54	37,2	52	37,7
	Az	2	28,6	14	21,5	88	25,7	16	17,6	41	28,3	39	28,3
	Hiç	0	0,0	8	12,3	39	10,5	9	9,9	14	9,7	21	15,2
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne öğrenim durumu değişkeni ile ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 51’ incelendiğinde; anne öğrenim durumu fakülte ve yüksek okul olan öğretmenlerin (% 20,7) ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede hiç etkisinin olmadığını en yüksek oranda cevap verdikleri görülmektedir. Bu durum anne öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin “hiç” etkisinin olmadığına yönelik cevaplarının da düştüğü görülmektedir. Yani öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi yükseldikçe ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin” azaldığına inandıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin anne

eğitim düzeyi ile ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olma düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi yükseldikçe ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin anne öğrenim durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2= 34,713$ df 20 $p<,022$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba öğrenim durumu değişkeni ile ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır? sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 51 incelendiğinde; baba öğrenim durumu fakülte ve yüksek okul olan öğretmenlerin (% 15,2) İlköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede hiç etkisinin olmadığını en yüksek oranda cevap verdikleri görülmektedir. Baba öğrenim düzeyi düştükçe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerin hiç etkisinin olmadığına yönelik cevaplarının da düştüğü görülmekle birlikte oranlar arasında çok büyük farklar yoktur. Bu durum öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi yükseldikçe ilköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin azaldığını ancak anne öğrenim düzeyindeki kadar olmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin baba eğitim düzeyi ile ilköğretim okullarındaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olma düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibariyle ters orantılı olduğu burada da görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi yükseldikçe İlköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkisinin baba öğrenim durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2= 12,560$ df 20 $p<,035$

Grafik 45: Öğretmenlere göre dini bilgilerin en iyi nerede verilebileceği

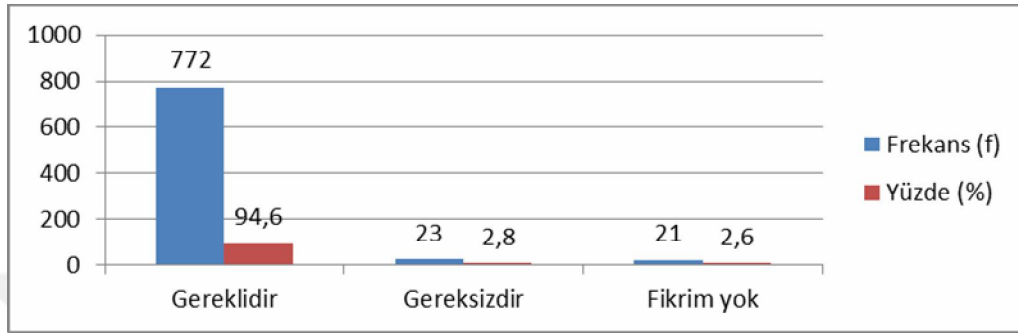
Öğretmenler, birden fazla maddeyi işaretlemekte serbest bırakılmışlardır.

Araştırmaya katılan öğretmenlere göre “dini bilgilerin en iyi nerede verilebileceği” sorulmuş ve verilen seçeneklerden her birinin etki derecesi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili veriler Grafik 45 de sunulmuştur. Buna göre, öğretmenler dini bilgilerin en iyi ailede verilebileceğini belirtmişlerdir. (% 77,9) ikinci sırada, oran bir hayli düşerek imam-hatipler (% 27,0) gelmektedir. Öğretmenler, Kur’an kurslarında verilebileceğine ise (% 23,2) üçüncü sırada yer vermişlerdir. İmam hatipler dışındaki devlet okulları ise (% 22,5) dördüncü sırada yer almaktadır. Bunun ardından da din görevlileri, arkadaş ve benzeri grupların yer aldığı “diğer” seçenek (% 8,5) dini bilgilerin en iyi verilebileceği yer olarak görmüşlerdir. Bütün bunlar incelendiğinde öğretmenler dini bilgilerin verilebileceği en iyi yerin birinci derece aile olduğuna inanmaktadırlar. Bu veriler başka araştırmalarda da ³⁴⁹ araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ilkököl 4. Sınıftan lise 12. sınıfa kadar haftada iki saat ve zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Bunun dışında ortaokul ve liselerde Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hayatı, Kur’an-ı kerim ve temel dini bilgiler dersleri seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Bütün bunlara rağmen öğretmenler dini bilgilerin en iyi verilebileceği yerler açısından bakıldığında imam hatiplere, devlet okullarına ve kuran kurslarına fazla inanmadıkları görülmektedir. Bu durumda devlet okullarında,

³⁴⁹ Bkz., KÖKTAŞ, a.g.e., s.139, KOŞTAŞ, a.g.e., ss.73, 89

imam hatiplerde ve kuran kurslarındaki programların yeniden değerlendirilmesi ve elden geçirilmesi gerektiğini veya öğretmenlerin kendilerini yenilemeleri gerektiğini göstermektedir.

Grafik 46: Öğretmenlere göre çocukların din eğitimi almasının gerekliliği

Din eğitimi dünya üzerindeki dinler ve inançlar ile ilgili malumatın aktarıldığı bir kurs, bir tür genel din bilgisi öğretimi gibi gelse de aslında hem pratikte hem de teoride eğitimin verildiği aile ya da toplumun, çocuklarına, kendi sahip oldukları inançları aşılama işidir. Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. İlk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu ve seçmeli dersler arasında yer alan eğitimidir. Burada öğretmenlerin din eğitimi hususundaki görüşlerini öğrenmek için kendilerine çocukların din eğitimi alması gerekli midir? diye soruldu öğretmenlerin verdikleri cevaplar Grafik 46 da görüldüğü gibi öğretmenlerin, büyük çoğunluğunun (% 94,6) çocukların dini eğitim almasını gerekli görürlerken, % 2,8 i gerekli görmemektedir. Öğretmenlerin % 2,6' sı çocukların dini eğitim alması hususunda fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin, çocuklara din eğitimi verilmesi hususuna olumlu baktıklarını göstermektedir.

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki ailelerinin ekonomik durumları ile çocukların din eğitimi almalarının gerekli görüp görmediklerine bakıldığında (Bkz.Ek:59) 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumunu “alt” olarak görenlerin tamamına yakını, (% 98,5) ekonomik durumunu “ortanın altı” görenlerin % 95,8' i din eğitimini gerekli görürlerken, 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumunu üst olarak görenler de bu oran % 89,5 en üst görenler ise % 60,0 a düşmektedir. Bulgular öğretmenlerin 18 yaşına kadarki ailelerinin ekonomik durumunu “alt” düzey

görenlerin en yüksek oranda, çocukların din eğitimi almasını gerekli görürlerken ailenin ekonomik durumunu “en üst” görenler de ise bu oran aşağılara düşmektedir.³⁵⁰ Öğretmenlerin 18 yaşına kadarki ailenin ekonomik durumları açısından çocukların din eğitimini gerekli görüp görmedikleri durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 32,583$ df 10 $p<,000$

Bilindiği gibi İslam dini fal, büyü, ruh çağırma gibi şeylerle uğraşmayı ve bunlara inanmayı yasaklamıştır. Böyle olmasına rağmen müslümanlar arasında bu ve benzeri uygulamalar yayılmıştır. Günümüzde de insanların bazen çözemedikleri sorun ve problemlerinin çözümü için bu tür inançlara yöneldiklerini görüyoruz. Aşağıda öğretmenlerin bu tür inançlara ne ölçüde inandıklarını tespiti çalışılmıştır.

Tablo 52: Öğretmenlerin değişik inanç türlerine ne ölçüde inandıkları

	Fal		Büyü		Ruh Çağırma		Nazar Değmesi		Cin Çarpması		Karabasan		Şeytan		Evliyaların Kerameti		Muska	
	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)
Pek çok	6	,7	55	6,7	12	1,5	231	28,3	1	3,4	1	3,4	7	24,1	4	13,8	2	6,9
Çok	3	,4	63	7,7	10	1,2	191	23,4	1	3,4	3	10,3	2	6,9	3	10,3	1	3,4
Orta	16	2,0	94	11,5	22	2,7	139	17,0	5	17,2	2	6,9	2	6,9	4	13,8	4	13,8
Az	39	4,8	87	10,7	27	3,3	119	14,6	5	17,2	5	17,2	6	20,7	5	17,2	11	37,9
Hiç	752	92,2	517	63,4	745	91,3	136	16,7	17	58,6	18	62,1	12	41,4	13	44,8	11	37,9
Pek çok	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100

Tablo 52 de görüldüğü gibi, örneklemimize fal, büyü, ruh çağırma, nazar değmesi, cin çarpması, karabasan, şeytan, evliyaların kerameti ve muska gibi inançlara ne ölçüde inandıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin bu inançların bazılarına çok büyük oranda hiç inanmadıklarını belirtmelerine karşılık, öğretmenler arasında bu inançlardan bazılarına yaygın şekilde inandıkları görülmektedir. Benzer

³⁵⁰ KÖKTAŞ, a.g.e., ss.156-157

araştırmaların verileri araştırma verilerimizle paralellik arz etmektedir.³⁵¹ Tablo 53’ de görüldüğü gibi öğretmenler arasında en yaygın inanç şekli değişik ölçülerde % 83,3 ile nazar değmesidir. Nazar değmesinin arkasından % 62,1 ile muska gelmektedir. Aynı durum diğer inançlarda da devam ederken öğretmenlerin en az inandıkları inanç türü % 7,8 ile fal gelmektedir. Tablo 53 de ki inançlara duyulan ilgi diğer değişkenler açısından bakıldığında benzer sonuçlar çıkmaktadır. Bulgulardan anlaşıldığına göre örneklemimizin, fal, büyü, ruh çağırma, cin çarpması, karabasan ve muska gibi uygulamalara yok denecek kadar başvurdukları görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında (Bkz.Ek:60) benzer araştırmalarda olduğu gibi kadın öğretmenler erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda bu inançlara inanmaktadırlar. Fal ve büyüye inanma kadın öğretmenlerde % 42,5 iken erkek öğretmenler de ise % 30,5 e düşmektedir. Nazara inanma kadın öğretmenlerde 87,8 iken erkek öğretmenlerde % 78,6 dır. Bu veriler başka araştırmalarda da³⁵² araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir. Öğretmenlerin Tablo 99’daki inançlara cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda inandıkları ve bu durumunda istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=21,241$ df 4 $p<,000$

Yaşlar arasında bu inançlara inanma oranlarına baktığımızda, (Bkz.Ek:61) Fal ve büyüye inanma 25 yaş ve altı öğretmenlerde % 30 iken, 26-30 arasında bu oran % 53,7 ye çıkmaktadır. Yaş gruplarından muska yazdırmanın en yaygın şekilde inanıldığı yaş grubu % 67.7 ile 31-35 yaş grubu olurken en düşük oranda muskaya inananlar ise % 52,8 ile 56 yaş ve üzeri öğretmenlerdir. 25 yaş ve altı öğretmenler % 56,7 ile pek çok şeklinde Şeytan’a inandıkları, 56 yaş ve üzeri öğretmenlerin ise % 32,1 Şeytan’a hiç inanmamaktadır. Yine 25 yaş altı öğretmenlerin % 20’ si evliyaların kerametine hiç inanmazken bu oran 56 yaş ve üzeri öğretmenlerde % 62,3 ‘tür. yaş ilerledikçe bu inançlara inanma oranlarında düşüş görülmektedir. Benzer

³⁵¹ ÖZ, a.g.m., ss.61-77

³⁵² Bkz. Ünver, GÜNAY, a.g.e., 1999, s.234, KÖKTAŞ, a.g.e., s.104, DOĞAN, a.g.e., ss.169-178

araştırmaların verileri ile araştırmamızın verileri uyuşmamaktadır. Benzer araştırmalarda yaşı ilerlemesi ile bu tür uygulamalar da artış görülürken, araştırmamızda ise yaşı ilerlemesi ile bu tür uygulamaların verilerinde düşüş görülmektedir. Bu da örneklemimizin eğitim düzeyi ile alakalı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklerine göre Tablo 53’ de ki inançlara inanma derecelerine baktığımızda, (Bkz.Ek:62) kendini muhafazakar olarak tanımlayanların % 96,5 ile en yüksek oranda fala hiç inanmazlarken, kendini milliyetçi olarak tanımlayanlar % 91,7, siyasi kimlik olarak kendini “Diğer” seçenek içerisinde görenler % 89,1, sosyal demokrat kimliğe sahip öğretmenler ise % 85,1 hiç inanmazlarken kendini liberal olarak tanımlayanlar ise % 75,9 la en az “hiç” inanmamaktadır. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin % 74,5’ i en yüksek oran da büyüye hiç inanmazken, kendini muhafazakar olarak tanımlayanlar % 64,3 ü büyüye “hiç” inanmazlarken, kendini liberal olarak tanımlayan öğretmenler ise % 51,7 ile en az büyüye inanmaktadır. Kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin % 83,9 u şeytana inanırlarken, kendini milliyetçi olarak tanımlayan öğretmenlerin % 83 ü şeytana inanmaktadır. Kendini Liberal olarak tanımlayanlar ise % 41,4 ü Şeytana “hiç” inanmamaktadır. Cin çarpmasında da benzer sonuçlar görmekteyiz. Bilindiği gibi İslam dini fal ve büyü ilgili bir takım inançları kabul etmemektedir. Öğretmenler kendilerini nasıl tanımlarlarsa tanımlasınlar en yüksek oranda inanılan inanç türü nazar değmesi görülmektedir. Nazar değmesini, cin çarpması ve şeytana olduğu gibi kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenler ile milliyetçi olarak tanımlayan öğretmenler en yüksek oranda inanmaktadırlar. Öğretmenlerin en az inandıkları inanç ise ruh çağırmadır. Başka araştırmaların verileri ile araştırmamızın verileri benzerlik göstermektedir.³⁵³

Anne öğrenim düzeyine göre öğretmen örnekleminin bu inançlara inanmalarına bakıldığında, (Bkz.Ek:63) anne öğrenim düzeyi arttıkça fala ve büyüye

³⁵³ Şahin, DOĞAN, a.g.e., ss.169-178

inanma, ruh çağırma ile nazar değme oranının arttığını, cin çarpması, karabasana inanma oranının ise azaldığını görmekteyiz.

Baba öğrenim düzeyine göre ise öğretmenlerin bu inançlara inanmalarına bakıldığında, (Bkz.Ek:63.1) baba öğrenim düzeyi arttıkça fala ve büyüye inanma, ruh çağırma ile nazar değme, cin çarpması, karabasana inanma, muska yazdırma, evliyaların kerametine inanma oranının azaldığını görmekteyiz. Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin anne ve baba öğrenim düzeyi arttıkça Tablo 53’ de verilen inançlara inanma oranı azalmaktadır.

Tablo 53: Öğretmenlerin çok zor durumda kaldığında başvurduğu uygulamaların sıklık durumu

	Kurşun Döktürmek		Muska Yazdırmak		Adak adamak		Türbe veya yatır ziyareti		Sadaka Vermek		Bildigim duaları okumak		Mevlit, Kur'an okumak/ okutmak	
	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)
Her zaman	5	,6	8	1,0	29	3,6	31	3,8	291	35,7	484	59,3	232	28,4
Sıklıkla	11	1,3	10	1,2	68	8,3	55	6,7	276	33,8	201	24,6	200	24,5
Ara sıra	30	3,7	39	4,8	176	21,6	156	19,1	125	15,3	60	7,4	154	18,9
Nadiren	71	8,7	109	13,4	197	24,1	140	17,2	65	8,0	23	2,8	113	13,8
Hiç	699	85,6	650	79,7	346	42,4	434	53,2	59	7,2	48	5,9	117	14,3
Toplam	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100

İslam dini kurşun döktürmek, muska yazdırmak, türbe ve yatır ziyareti, gibi şeylerle uğraşmayı yasaklamıştır. Ancak bu davranışlar Müslümanların arasında değişik nedenlerle yaygınlık göstermiştir. İnsanlar bazen çözemedikleri bazı hususlarda yukarıda zikrettiğimiz yollara başvurmuşlardır. Bizde öğretmenler arasında bu davranışların ne derecede kabul gördüğünü, tespiti çalıştık. Tablo 53 incelendiğinde öğretmenlerin çok zor durumda kaldığında % 85,6 gibi bir oranla kurşun döktürmeye hiç inanmadıkları, muska yazdırmaya da % 79,7 oranında hiç inanmadıkları görülmektedir. Ancak öğretmenler % 94,1 gibi bir oranda çok zor durumda kaldıklarında bildikleri duaları okumak, % 92,8 ile sadaka vermek yoluna başvurdıkları görülmektedir. Yine öğretmenler % 85,7 gibi bir oranda da çok zor

durumda kaldıklarında mevlit, Kur'an okumak/okutmak yoluna başvurdıkları görülmektedir. Batıl inançlar olarak nitelendirebileceğimiz, kurşun döktürmek, muska yazdırmak, türbe veya yatır ziyaretinden en yaygın olarak Öğretmenlerin yarısına yakını ile türbe veya yatır ziyareti gerçekleştirmektedirler. Halk arasında daha fazla ilgi ve alakan gören bu uygulamaların bazılarının öğretmenler tarafından kabul görmediğini görmekteyiz. Kurşun döktürmek, muska yazdırmak bunlardandır. Öğretmenlerin toplamda yarısına yakını değişik şekillerde de olsa türbe ziyareti gerçekleştirmektedirler. Türbe ziyaretleri değişik hastalıkların tedavisi, çocuğunun sınav kazanması, kendisine veya çocuğuna koca bulmak, çocuk sahibi olmak, zengin olmak gibi değişik nedenlerle gidilmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında (Bkz.Ek:64) kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda sadaka verdikleri, bildikleri duaları okudukları, mevlit, Kur'an okumak/ okutmak yoluna başvurdıkları görülmektedir.. Buna karşılık erkek öğretmenler kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda, kurşun döktürmek, muska yazdırmak, türbe veya yatır ziyareti gerçekleştirmektedirler.

Yaş değişkeni açısından baktığımızda, (Bkz.Ek:65) 56 yaş ve üzeri öğretmenlerin % 13,3'ü çok zor durumda kaldığında en yüksek oranda kurşun döktürmeye başvurdıkları görülmektedir. 35-40 yaş arası öğretmenler ise % 25,1'i en yüksek oranda muska yazdırdıkları, 46-50 yaş arasındaki öğretmenlerin % 52,8'i en yüksek oranda türbe veya yatır ziyareti gerçekleştirmektedirler. Bütün bunlar göstermektedir ki yaş arttıkça batıl inançlara inanç artmaktadır.

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere (Bkz.Ek:66) göre, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanlar % 10,7'lik bir oranla en çok zor durumda kaldıklarında kurşun döktürmeye inandıkları, % 95,1 oranında ise kendini milliyetçi olarak tanımlayanların hiç inanmadıkları görülmektedir. Siyasi kimlik olarak kendini liberal olarak tanımlayan öğretmenlerin ise % 27,6'sı değişik derecelerde muska yazdırdıkları, kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanların ise % 87,2'si muska yazdırmaya en yüksek oranda hiç inanmamaktadır. Bu da göstermektedir ki öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre batıl inançlara inanmalarında farklılıklar vardır. Siyasi kimlik olarak kendini

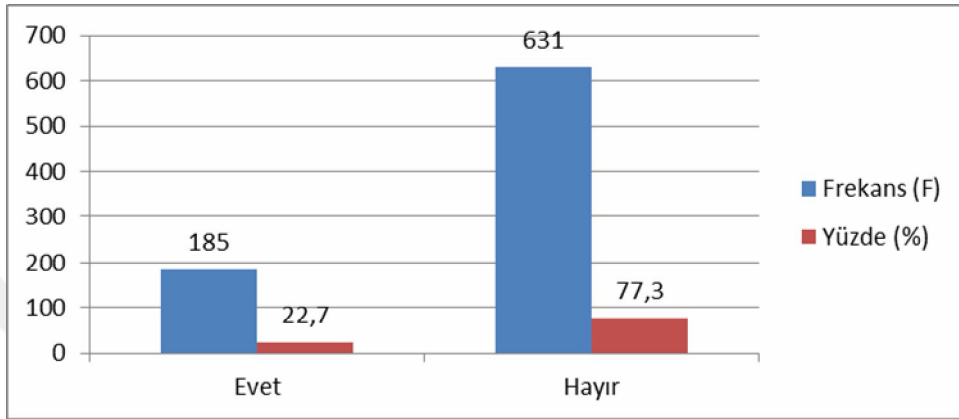
muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenler çok zor durumda kaldıklarında, % 96,2 oranında bildiği duaları okuduğunu, % 92,7'sinin sadaka verdiklerini, % 60,5'inin adak adadıklarını ve % 88,3 oranında mevlit, Kur'an okumak/okutmaya en yüksek oranda başvurdukları görülmektedir. Siyasi kimlik olarak kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler çok zor durumda kaldıklarında, % 87,2 oranında “bildiği duaları okuduğunu,” % 76,6'sının “sadaka verdiklerini,” % 44,7'sinin “adak adadıklarını” ve % 68,1 oranında “mevlit, Kur'an okumak/okutmaya” en düşük oranda başvurdukları görülmektedir. Siyasi eğilimi besleyen ideolojinin dine karşı tutumu göz önüne alındığında kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanların zor durumda kaldıklarında yüksek oranlarda “bildiği duaları okuduğunu”, “sadaka verdiklerini”, “adak adadıklarını” ve “mevlit, Kur'an okumak/okutmaya” önem verdikleri görülmektedir. Bu oranların oldukça yüksek olması anlamlıdır.

Liseyi genel lisede okumuş öğretmenlerin % 6,8'i çok zor durumda kaldıklarında en yüksek oranda kurşun döktürdükleri, liseyi mesleki-teknik okullarda okumuş öğretmenlerin % 31 i en yüksek oranda muska yazdırmaya ve % 51,7 ile türbe ve yatır ziyaretine başvurdukları görülmektedir. Liseyi imam hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin ise % 95,5'i kurşun döktürmeye, % 83,8'i muska yazdırmaya, % 58,1'nin ise, türbe ve yatır ziyaretine hiç inanmıyorum diyerek en az oranda bu yola başvurdukları görülmektedir. (Bkz.Ek:67) Liseyi imam hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin % 96,6'sı çok zor durumda kaldıklarında en yüksek oranda bildiği duaları okumaya başvurdukları, % 96,1'i sadaka verdikleri, % 88,3'ünün ise çok zor durumda kaldıkların da mevlit, Kur'an okumak/okutmaya başvurdukları görülmektedir. Bütün bunlarda göstermektedir ki öğretmenlerin okudukları liselere göre çok zor durumda kaldıklarında başvurdukları uygulamalarda farklılıklar görülmektedir. Benzer araştırma sonuçları araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir.³⁵⁴ Öğretmenlerin mezun oldukları lise açısından zor durumda kaldıklarında başvurdukları uygulama durumları analiz edilirken, liselerde alınan dini eğitimlerin farkları önemli olurken aile faktörünün önemi de göz önünde

³⁵⁴ ONAY, a.g.e., 2004, ss.125-132

bulundurulmalıdır. Ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir.

Grafik 47: Öğretmenlerin çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takma durumu

Belli özelliklere sahip bulunan kişilerin bazı kişiler ve objeler üzerinde uyandırdıkları etkidən korunmak üzere kişilere ve objelere takılan ve İslam dininin uygun görmediği, ancak halk arasında yaygın olarak kabul gören, nazarlık takmanın, öğretmenler tarafından ne kadar kabul gördüğü grafik 47 de görüldüğü gibi öğretmenlerin % 77,3'ü çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmadığı görülmektedir. Bu da göstermektedir ki halk arasında yaygın olarak kabul gören nazarlık takmak öğretmen örneklemini tarafından çok kabul görmemektedir. Benzer araştırma sonuçları araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir.³⁵⁵

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında, (Bkz.Ek:68) aralarındaki fark az da olsa erkek öğretmenler daha fazla oranda çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaktadır.

Yaş değişkeni açısından bakıldığında, (Bkz.Ek:69) 56 yaş ve üzeri öğretmenlerin % 32,1 oranı ile en yüksek oranda çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaktadır. İkinci sırada % 28, 4 ile 26-30 yaş arasındaki öğretmenlerin çocuğuna,

³⁵⁵ DOĞAN, a.g.e., s.190

arabasına vb. nazarlık takmaktadır. Öğretmenlerin yaş grupları arasında farklılıklar görülmektedir.

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre, (Bkz.Ek:70) çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takip takmadıklarına bakıldığında, kendini muhafazakar olarak gören öğretmenlerin % 12,6 sı çocuğuna, arabasına vb. nazarlığı en az oranda takmaktadır. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise % 40,4'ü en yüksek oranda çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaktadır. Daha sonra kendini liberal olarak tanımlayanlar gelirken, onları kendini milliyetçi olarak tanımlayanlar gelmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklerle çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaları değişkenleri arasında ilişki olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=57,645$ df 4 $p<,000$

Öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre (Bkz.Ek:71) çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaları oranlarına bakıldığında, liseyi öğretmen lisesinde okuyan öğretmenlerin % 41,1 i en yüksek oranda çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaktadır. Liseyi genel lisede okumuş öğretmenler % 26,7 ile ikinci sırada yer alırken, liseyi imam hatip lisesinde okumuş öğretmenler ise % 7,8 ile en az oranda çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaktadırlar. Bu durum analiz edilecek olursa liselerde verilen dini eğitimin rolü ve etkisi kendini göstermektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin okudukları lise türüne göre çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takmaları değişkenleri arasında ilişki olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 41,911$ df 7 $p<,000$

Araştırmamızın bu bölümünde belirlenen bir kısım tutum cümlelerin verilmesi ile öğretmenlerin genel olarak din ve dindarlığa ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlerin bu sorulara verdikleri cevaplarla, din ve dindarlığa ilişkin görüşlerinin yanında dünya görüşlerinde din ve dindarlığın yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 54: Öğretmenlerin dindarlığa atfettiği önem

	Din, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam verir		Din sonlu bir hayatta insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir		Ahlaklı bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım pek de önemli değil		Din bilim karşısında gittikçe önemini yitirmektedir.		Bilimsel keşifler çoğaldıkça Allah'ın yüceliği ve İslam'ın yüceliği ve İslam'ın üstünlüğü daha fazla ortaya çıkar		Din günümüzde yeniden önem kazanmaktadır.	
	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)	Frekans(f)	Yüzde(%)
Kesinlikle Katılıyorum	569	69,7	574	70,3	47	5,8	22	2,7	570	69,9	357	43,8
Katılıyorum	199	24,4	188	23,0	72	8,8	44	5,4	177	21,7	233	28,6
Kararsızım	28	3,4	28	3,4	52	6,4	44	5,4	25	3,1	94	11,5
Katılmıyorum	12	1,5	15	1,8	270	33,1	290	35,5	20	2,5	87	10,7
Kesinlikle Katılmıyorum	8	1,0	11	1,3	375	46,0	416	51,0	24	2,9	45	5,5
Toplam	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100	816	100

Dinin, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam verip vermediği, yine dinin, sonlu bir hayatta insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verip vermediği, insanın ahlaklı bir hayat yaşadığı sürece neye inandığının pek de önemli olmadığı hususlarına katılıp katılmadıkları likert tipi sorularla tespiti çalışılmıştır.

Öğretmenlerin % 94,1 gibi bir oranının, dinin, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam verdiğini kabul etmekte olup % 3,4'ü kararsız olduklarını belirtirlerken, % 2,5 katılmamaktadır. Yine öğretmenlerin % 93,3'ü dinin, sonlu bir hayatta insana başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verdiğini kabul ederlerken, % 3,4'ü kararsız olduklarını, % 2,5 katılmadıklarını belirtmişlerdir. Örneklemimizdeki öğretmenlerin % 79,1'i ahlaklı bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım pek de önemli değil fikrine katılmadığını belirtirlerken, % 14,6 katıldığını % 6,4'ü de kararsız olduğu görüşündedir. Tablodan da anlaşıldığı gibi, çok büyük oranda öğretmenlerin hayatında dinin insana başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam verdiğini, başka yoldan elde edemeyeceği bir güven verdiğini ve inancın önemli olduğu görüşünde oldukları ortaya çıkmaktadır. Aksi görüşte olanların oranı ise bir hayli düşüktür.

Televizyon programlarında, sosyal medya da, dost ve arkadaş sohbetlerinde, öğretmenler odalarında din konusu sürekli gündem oluşturmaktadır. Hatta bazen tartışma konularının gündemi olmaktadır. Öğretmenlerin bu konuda ne düşündükleri, verilen sorulara katılıp katılmadıkları hususundaki tutumlarını tespiti çalışılacaktır. Din, bilim karşısında gittikçe önemini yitirmektedir. İfadesine öğretmenlerin % 86,5'nin katılmadığı, % 10,1'nin dinin bilim karşısında gittikçe önemini yitirdiği, % 5,4'nün bu hususta kararsız olduğu görülmektedir. Diğer bir husus da, bilimsel keşifler çoğaldıkça Allah'ın yüceliği ve İslam'ın yüceliği ve İslam'ın üstünlüğü daha fazla ortaya çıkar ifadesi öğretmenlerce % 91,6 oranında katıldığı, % 5,4'ünün katılmadığı, % 3,1 kararsız oldukları görülmektedir. Bütün bu verilere topluca bakıldığında, öğretmenlerin çok büyük bir çoğunluğunun, bazı çevrelerin aksine İslam'ın bilimle çatışmadığı, bilakis Allah'ın ve İslam'ın yüceliğini ve İslam'ın üstünlüğünü daha fazla ortaya çıkardığını düşünmektedir.

“Din günümüzde yeniden önem kazanmaktadır.” İfadesine öğretmenlerin bakışı ise % 72,4'ü katılırken, % 16,2'si katılmadığını belirtmişlerdir. % 11,5'i bu hususta kararsızdır. Burada bu ifadeye katılım oranının diğer ifadelerden daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda soruda dinin günümüzde yeniden önem kazanması denilmesinden kaynaklanmış olabilir. Zira İslam'ın zaten önemli olduğunu benimsemiş olabileceğinden yeniden önem kazanmadığını zaten önemli olduğunun anlaşılması olabilir. Ama yine de bu ifade de bir miktar düşüş gözlenmiştir. Bu veriler başka araştırmalarda da ³⁵⁶ araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir.

Tablo 55: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verilen partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile cinsiyet ilişkisi

	Kadın		Erkek	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	234	55,8	271	68,3
Hayır	129	30,8	94	23,7
Kararsızım	56	13,4	32	8,1
Toplam	419	100	397	100

³⁵⁶ Bkz., KÖKTAŞ, a.g.e., ss.132-167

Dindarlığın, seçim zamanında oy verilen partinin belirlenmesinde etkili olup olmadığına bakılması açısından bu soru sorulmuştur. Öğretmenlerin oy verdiği partinin dine önem verip vermediği cinsiyet açısından baktığımızda, Kadınlar için seçimlerde oy verirken, oy verdiği partinin dine önem vermesi yarısından fazlası için önemli olurken, erkeklerde bu oran kadınlardan daha yüksektir. Kadın öğretmenlerde kararsızlık erkek öğretmenlerden daha fazladır. Bu durumda göstermektedir ki erkek öğretmenler Kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem vermesini önemsemektedir. Öğretmenlerin cinsiyeti ile seçimlerde oy verdiği partinin dine önem vermesi arasında ilişki olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=17,641$ df 4 $p<,001$

Tablo 56: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verilen partinin dine önem verip vermediğine bakmalarının yaşlara göre durumu

	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	16	53,3	37	55,2	66	56,4	96	56,1	122	69,3	80	63,0	47	62,7	38	71,7
Hayır	9	30,0	19	28,4	36	30,8	50	29,2	42	23,9	37	29,1	21	28,0	11	20,8
Kararsızım	5	16,7	11	16,4	15	12,8	25	14,6	12	6,8	10	7,9	7	9,3	4	7,5
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

Tablo 56 da Öğretmenlerin oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine yaş açısından baktığımızda, öğretmenlerin oy verdikleri partinin dine önem vermesini önemsediklerini görmekteyiz. Zira 25 yaş ve altı öğretmenlerin oy verirken partinin dine önem vermesini % 53,3 oranında en az önemserlerken, yaşı 56 yaş ve üzeri olan öğretmenlerin ise (% 71,7) en çok önemsedikleri görülmektedir. Ayrıca Tablo 56 da görüldüğü gibi öğretmenlerin yaş dağılımına göre yaş ilerledikçe

seçimlerde oy verdikleri partinin dine önem vermesini önemsemektedir. Benzer araştırma sonuçları ile araştırma sonuçlarımız paralellik arz etmektedir.³⁵⁷

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türüne göre seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine bakmalarının öğretmenlerin mezun oldukları lise türleri itibarı ile verdikleri cevaplara bakıldığında mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi İmam-Hatip Lisesinde okumuş öğretmenler diğer sorularda olduğu gibi büyük oranda seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem vermesini en yüksek oranda önemsemektedirler. (% 87,7) liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” seçeneğindeki lise türlerinden bitiren öğretmenler ise (% 33,4) seçimlerde oy verirken en az oranda oy verdikleri partinin dine önem vermesini önemsemektedirler. Liseyi anadolu lisesinde okumuş öğretmenler ise % 34,8’lik bir oranda hayır demişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise açısından dini konulara ilgi duyma durumları analiz edilirken, alınan eğitimin yanında aile faktörünün önemi de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde aile ortamının ocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar, veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” seçeneğindeki lise türlerinden mezun olan öğretmenlerin ise genelde sosyo-ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları oldukları düşünülürse diğer lise türlerinde okuyarak mezun olan öğretmenlerden daha az dindar ailelerden gelmeleri rol oynamış olabilir. Mezun olunan lise bazında öğretmenlerin, seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermeme de etkisinin olduğu ve bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2 = 81,002$ df 14 $p < ,000$

³⁵⁷ KöKTAş, a.g.e., 185

Tablo 57: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile mezun olunan lise türü ilişkisi

	Genel Lise		Mesleki- Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet	202	52,9	57	65,5	157	87,7	46	51,7	41	56,2	2	33,4
Hayır	132	34,6	21	24,1	14	7,8	31	34,8	23	31,5	2	33,3
Kararsızım	48	12,6	9	10,3	8	4,5	12	13,5	9	12,3	2	33,3
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki ailelerinin ekonomik durumları ile seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermemede etkisine bakıldığında, (Bkz.Ek:72) 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumunu alt olarak görenlerin (% 98,5) ve ortanın altı (% 95,8) görenlerin çok büyük bir oranı seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem vermesini gerekli görürlerken, 18 yaşına kadar ekonomik durumunu üst olarak görenler de (% 89,5) ve en üst görenlerde ise (% 60,0) oranlar düşmektedir. Öğretmenlerin 18 yaşına kadarki ekonomik durumları açısından “seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermemede etkisi durumu değişkenleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 32,583$ df 10 $p<,000$

Tablo 58: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile anne ve baba öğrenim düzeyi ilişkisi

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Evet	84	71,8	78	65,0	264	62,3	37	52,9	28	50,0	14	48,3
	Hayır	27	23,1	30	25,0	106	25,0	26	37,1	24	42,9	10	34,5
	Kararsızım	6	5,1	12	10,0	54	12,7	7	10,0	4	7,1	5	17,2
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Evet	2	28,6	46	70,8	249	67,3	60	65,9	69	47,6	79	57,2
	Hayır	3	42,9	15	23,1	84	22,7	21	23,1	58	40,0	42	30,4
	Kararsızım	2	28,6	4	6,2	37	10,0	10	11,0	18	12,4	17	12,3
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne öğrenim durumu değişkeni ile “seçimlerde oy verirken oy verdığınız partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 58’de incelendiğinde; anne öğrenim durumu fakülte ve yüksek okul olan öğretmenlerin % 48,3 ile Seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine en düşük oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Anne öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verme oranında artış görülmektedir. Anne öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenler, (% 71,8) seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine en yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi yükseldikçe seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine bakma oranlarında düşme görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin anne öğrenim durumu ile seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermemesi arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 21,814$ df 10 $p<,016$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba öğrenim durumu değişkeni ile “seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 58’de incelendiğinde; anne öğrenim durumu lise ve dengi okul olan öğretmenlerin % 47,6 ile seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine en düşük oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Oy verilen parti ile din arasında olması düşünülen olumlu ilişki anne eğitim düzeyi yükseldikçe azalmaktadır.

Baba öğrenim durumunda da okur-yazar olmayan öğretmenlerin oranının daha düşük olduğu görülmekle birlikte sayının az olması sağlıklı netice vermeyebileceğinden hareketle diğer verilere bakıldığında, anne öğrenim durumu öğretmenlerin cevaplarına benzer sonuçlarla karşılaşmaktayız. Baba öğrenim durumu okur yazar olan öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verme oranı evet cevabı % 70,8 dir. Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi yükseldikçe seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine bakma oranlarında düşme, baba öğrenim durumu düştükçe seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verme oranında artış görülmektedir. Oy verilen parti ile din arasında olması düşünülen olumlu ilişki baba eğitim düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin baba öğrenim durumu ile seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermemesi arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=27,119$ df 10 $p<,002$

Öğretmenlerin branşlara göre “seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara baktığımızda, (Bkz.Ek:73) branşlar arası farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri seçimlerde oy verirken, oy verdikleri partinin dine önem vermesine (% 86,0) en yüksek evet demişlerdir. Bunu teknoloji ve tasarım öğretmenleri (% 71,4) ikinci sırada yer alırken, branşı müzik olan öğretmenler ise seçimlerde oy verirken, oy verdikleri partinin dine önem vermesine (% 18,2) en az evet demişlerdir. Oy verilen parti ile din arasında olması düşünülen olumlu ilişki branşlara göre farklılık göstermekte, branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan

öğretmenlerde oran en yüksek iken branşı müzik olan öğretmenlerde azalmaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin “seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem verip vermediğine baktığımızda, branşlar arası ilişkinin olduğunu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 79,676$ df 28 $p<,000$

Tablo 59: Öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumu ile siyasi kimlik ilişkisi

	Liberal		Muhafaza- kar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer		
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	
Evet	11	37,9	299	87,4	9	19,1	94	45,6	92	47,9	$X^2=186,677$ df 8 $p<,000$
Hayır	15	51,7	25	7,3	32	68,1	81	39,3	70	36,5	
Kararsızım	3	10,3	18	5,3	6	12,8	31	15,0	30	15,6	
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100	

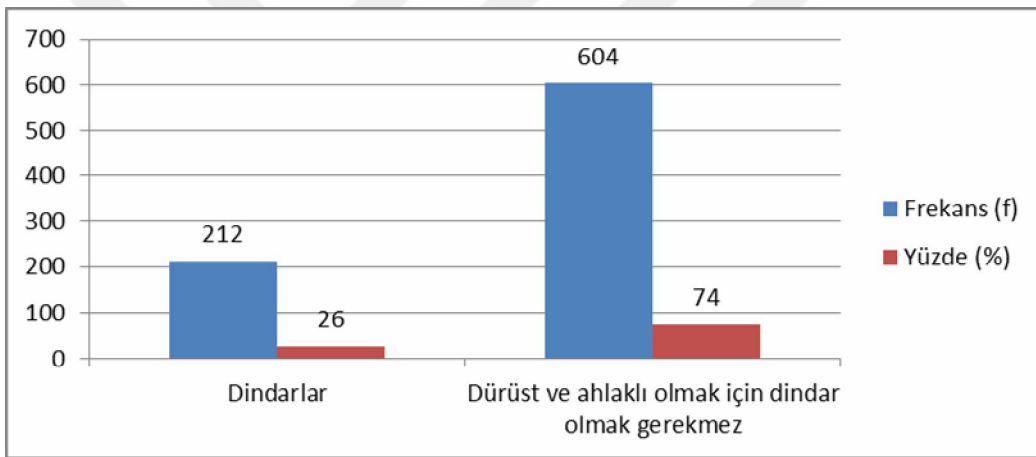
Araştırmamıza katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile “seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine baktığımızda kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin (% 87,4) büyük bir çoğunluğu seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem vermesini önemsediklerini belirtmişlerdir. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise (% 19,1) en az önem verdiklerini belirtmişlerdir. Benzer araştırma verileri araştırma verilerimizi desteklemektedir.³⁵⁸ Kendini “Diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayan öğretmenlerin (%47,9) ise seçimlerde oy verirken oy verdikleri partinin dine önem vermesine baktıklarını belirterek ikinci sırada yer almışlardır. Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi siyasi kimlik olarak, öğretmenlerin seçimlerde oy verirken oy verdikleri

³⁵⁸ DOĞAN, a.g.e., ss.194-200

partinin dine önem vermesine göre farklılaştıklarını görmekteyiz. Oy verilen parti ile din arasında olması düşünülen olumlu ilişki öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre farklılık göstermekte, kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerde oran en yüksek iken kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerde oran azalmaktadır. Araştırma genelinde öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile “seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakmaları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

$$(X^2 = 186,677, df 8, p < ,000).$$

Grafik 48: Öğretmenlere göre kimlerin daha dürüst ve ahlaklı olduğu durum

Grafik 48’de görüldüğü gibi öğretmenlere “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?” sorusu sorulmuş ve öğretmenlerin büyük çoğunluğu Dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmeyeceğini belirtmektedir. Bu da öğretmenlerin dindarlık ve ahlaklılığı bir tutmayıp, dinin dışında bir ahlak anlayışını kabul ettiklerini görmekteyiz. Dindarların daha dürüst ve ahlaklı olduğunu kabul edenler ise % 26 dır. Günay’ın, Erzurum ve çevre köylerinde dini hayatı incelediği araştırmasın da, ve Köktaş’ın İzmir ve Çevresindeki halk üzerinde yaptığı

araştırmada³⁵⁹ benzer soruya deneklerin verdiği cevaplar ile bizim araştırmamızdaki sonuçlar bir birinin zıddı olarak görülmektedir. Son zamanlarda sosyal medyanın yaygınlaştığı bir ortamda sosyal medya ve diğer medya organlarında dindarlarla ilgi yapılan olumsuz paylaşımlar ve yayınların bunda etkisi olmuş olabilir. Bu durum öğretmenlerin dindarlık ve ahlak anlayışının ayrıştığını göstermektedir. Yani dinden ayrı bir ahlak anlayışı benimsediklerini göstermektedir. Yoksa dürüst ve ahlaklılık dinin emirleri arasındadır.

Cinsiyet açısında baktığımızda, (Bkz.Ek:74) Kadın öğretmenlerin (% 83,8), erkek öğretmenlerden daha yüksek oranda (% 63,7) “dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmeyeceğini” belirtmektedir. Bu sonuç erkek öğretmenlerin dindar olmakla ahlaklı olmayı kadın öğretmenlerden daha çok birlikte tutmaktadır. Öğretmenlerin cinsiyet değişkeni ile “ kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” oldukları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=42,584$, df 1, $p<,000$.

Öğretmenlerin yaş durumları ile (Bkz.Ek:75) “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme” arasında bir ilişkinin olduğunu görmekteyiz. 25 yaş ve altı öğretmenlerin çok büyük bir bölümü (% 86,7) “ ekonomik hayatta, dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmeyeceğini belirtirlerken yaş ilerledikçe bu görüşlerinde düşüş görülmektedir. 56 yaş ve üzeri öğretmenlerde ise bu oran % 62,3’tür. Benzer araştırma sonuçları, araştırmamız sonuçlarını desteklemektedir.³⁶⁰ Topluca baktığımızda öğretmenlerin yaşları ilerledikçe dindar insanları daha dürüst olduklarını kabul oranında artış görülmektedir. Öğretmenlerin yaş değişkeni ile “ekonomik hayatta kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” oldukları arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=23,606$ df 1, $p<,000$

Öğretmenlerin branşlara göre (Bkz.Ek:76) “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder

³⁵⁹ Bkz., GÜNAY, a.g.e., 1999, s.220, KÖKTAŞ, a.g.e., ss.201-203

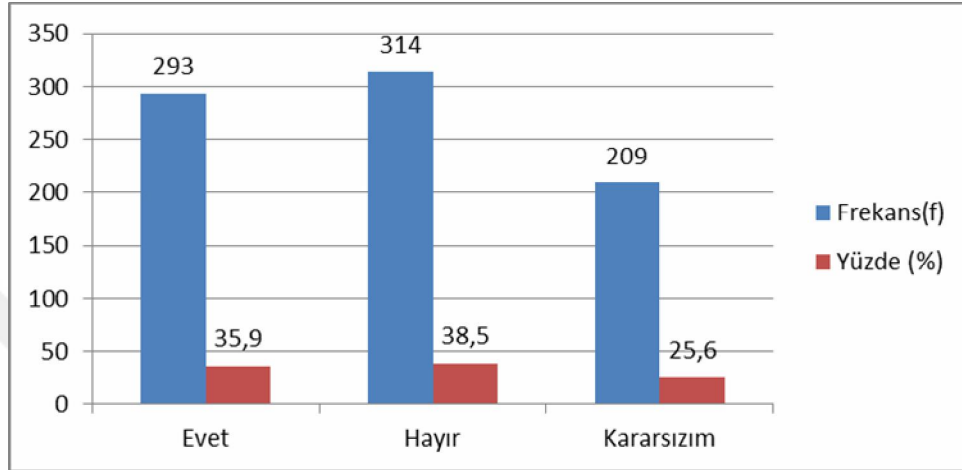
³⁶⁰ KÖKTAŞ, a.g.e., s.202

misiniz?” sorusuna verilen cevaplara baktığımızda, branşlar arası farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri “kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” olmasına (% 51,8) dindarların daha dürüst olduklarını en yüksek oranda belirtmişlerdir. Diğer branşlar arasında farklılıklar olmakla birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin dışındaki öğretmenler “dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmeceğini” belirtmişlerdir. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin “kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” olmaları ile branşlar arası ilişkinin olduğunu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=62,885$ df 14, $p<,000$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni (Bkz.Ek:77) ile “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine baktığımızda kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenler (% 41,5) dindarların daha dürüst olduklarını belirtirler iken, kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise % 6,4’ü dindarların daha dürüst olduklarını belirtmektedirler. Aradaki farkın bu kadar büyük olmasında muhafazakarların dindarlık ve ahlakı bir tuttukları, kendini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat, liberal, milliyetçi gibi sıfatlarla tanımlayanların ise yüksek oranlarda “dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmeceğini” belirtmişlerdir. Buradan anlaşılmaktadır ki siyasi kimlik olarak kendini muhafazakar olarak görenlerin dışındaki örneklemimiz dindarların daha dürüst olduklarına çok inanmamaktadırlar. Muhafazakarlarda bile oranın %41,5 larda kaldığı görüldüğüne göre yukarıda da zikredildiği üzere sosyal medya ve diğer organlarda ekonomik hayatta yaşanan özellikle dindar bilinen insanlar ise haber değeri daha da artmakta ve insanların sorgulamadan kabullerinin etkili olduğu görülmektedir diyebiliriz. Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi “kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” olduğu siyasi kimliklere göre farklılıklarını görmekteyiz. Araştırma genelinde öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile “kimlerin daha dürüst ve ahlaklı” olmalarına verilen cevaplar arasında ilişki olduğu

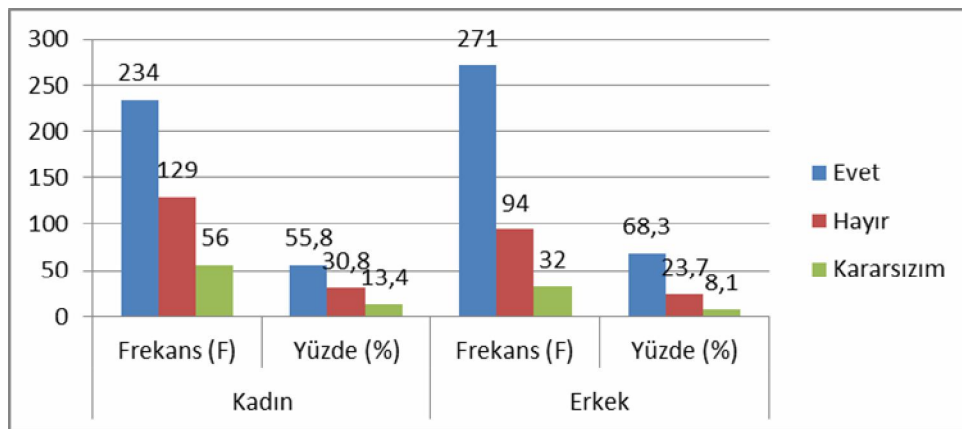
ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2 = 84,519$, df 4, $p < ,000$.

Grafik 49: Öğretmenlere göre dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu

Öğretmenlere dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul edip etmedikleri soruldu. Grafik 49 da görüldüğü gibi değerler arasında belirgin bir fark olmadığı, ancak, öğretmenlerin ekonomik hayatta dindar kimsenin dindar olmayanlara göre daha dürüst olduğunu kabul etmediklerini göstermektedir.

Grafik 50: Öğretmenlere göre dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki

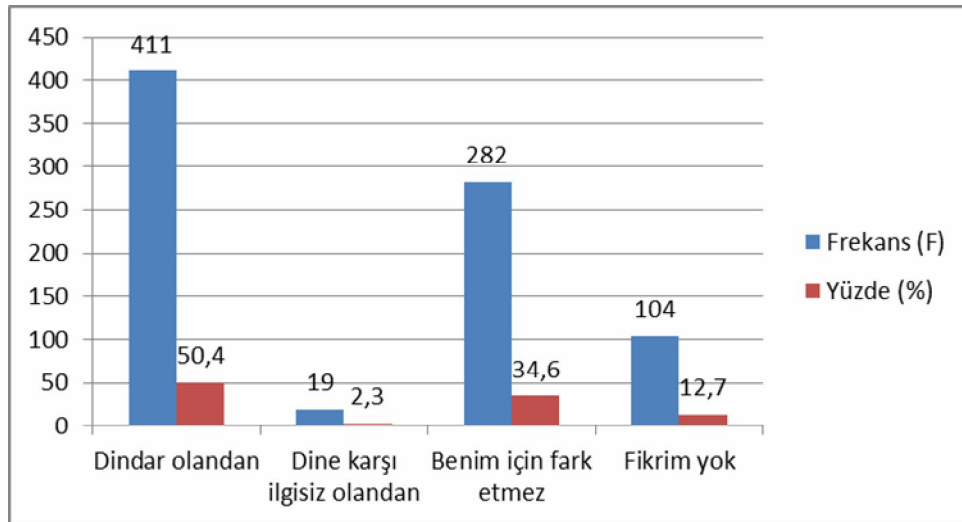
Cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda ise, erkek öğretmenler (%41,8), kadın öğretmenlerden (% 30,3) daha yüksek oranda “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu” kabul etmektedir. Cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin, dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etmeleri yönünden ilişkinin olduğu ve bu ilişkin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2=12,155$ df 2 $p<002$

Yaş grupları değişkeni ile veriler arasındaki ilişki incelendiğinde, (Bkz.Ek:78) 25 yaş ve altı öğretmenlerin (% 30.0) u “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul ederlerken, 56 yaş ve üzeri öğretmenlerde bu oran % 50,9 dur. Yaş gruplarına göre genel olarak incelediğimizde, yaş ilerledikçe dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme inancı artmaktadır.

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre, (Bkz.Ek:79) “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul edip etmemeye ilişkin veriler incelendiğinde, kendini siyasi kimlik olarak muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin (%52,0) yarıdan fazlasının dindar bir kimsenin ekonomik hayatta dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etmektedir. Kendini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin ise (% 78,7) yüksek bir oranla dindar insanları ekonomik hayatta daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etmemektedir. Genel olarak baktığımızda, siyasi kimlik olarak kendini farklı şekilde tanımlayan öğretmenlerin muhafazakar öğretmenler hariç dindar insanları ekonomik hayatta daha dürüst ve güvenilir olduğunu farklı oranlarda kabul etmediği görülmektedir. Muhafazakar öğretmenlerde de bu oran yukarıda belirtildiği gibi çok az oranda yarıyı geçmektedir. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklerin “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul ve kabul etmemeleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2 =107,366$ df 8 $p<,000$

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki ekonomik durumları ile (Bkz.Ek:80) “dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olup olmadığına bakıldığında 18 yaşına kadar ekonomik durumunu alt olarak görenlerin % 40,0’ı dindar insanları ekonomik hayatta dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etmektedir. Ekonomik statü yükseldikçe ekonomik hayatta dindar insanların dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu düşüncesi azalmaktadır. Benzer araştırma verileri araştırma verilerimizi desteklemektedir.³⁶¹ Öğretmenlerin ailelerinin ekonomik düzeyi 18 yaşına kadarki durumları açısından bakıldığında ailelerinin ekonomik düzeyi düşük olan öğretmenlerde ekonomik hayatta dindar tercihi aile ekonomik düzeyi yüksek olan öğretmenlere göre genel itibariyle yüksek olduğu söylenebilir. Bu durum ekonomik durum ile ekonomik hayatta dindar insanların dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olup olmamaları arasında ilişki olduğunu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $\chi^2=17,596$ df 10 $p<,042$

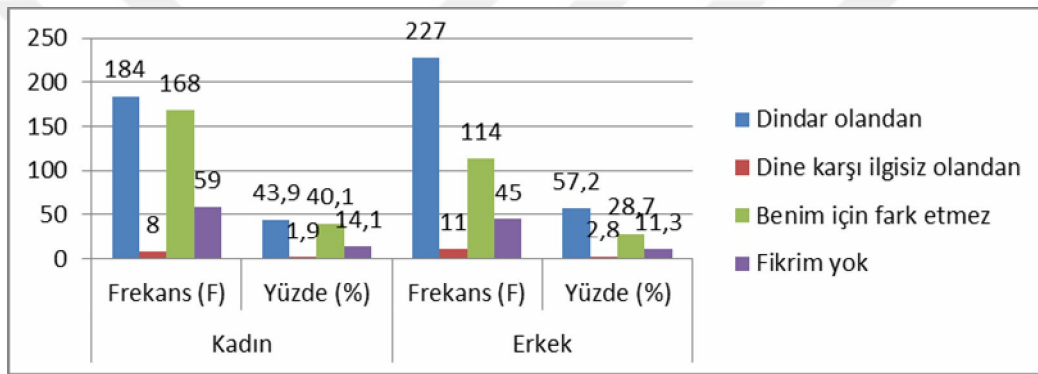
Grafik 51: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih etme durumu

³⁶¹ Bkz., GÜNAY, a.g.e., 1999, ss.219-220, KÖKTAŞ, a.g.e., ss.203-204

Grafik 51 de öğretmenlerin alışverişteki tercihi ile ilgili verilere bakıldığında, (%50,4) yarısının dindar olandan alışverişini tercih edeceğini belirtirlerken, % 2,3'ü dine karşı ilgisiz olanı tercih edeceğini ifade etmektedir. Dolayısı ile öğretmenlerin yarısı dindarlığı tercih nedeni olarak görürken diğer yarısı dindarlığı tercih nedeni görmemektedir. Bu veriler başka araştırmalarda da ³⁶² araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir.

Grafik 52: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki

Grafik 52’de Öğretmenlerin alışverişteki dindar tercihi ile ilgili verilere cinsiyet açısından bakıldığında, erkek öğretmen örnekleminin (%57,2) yarısından fazlası dindar olanı tercih ederken, kadın öğretmenlerin % 43,9 u dindar olanı tercih etmektedir. Bu da göstermektedir ki alışveriş konusunda erkek öğretmenler kadın öğretmenlerden daha çok dindarlığa önem vermektedir. Öğretmenlerin cinsiyetleri ile alışverişlerdeki dindarlık tercihleri arasında fark olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $\chi^2=16,616$ df 3 $p<,001$

Öğretmenlerin yaş grupları ile, (Bkz.Ek:81) alışverişteki dindar tercihleri arasında bir ilişkinin olduğu verilere bakıldığında görülmektedir. 25 yaş ve altı öğretmenlerin alışverişlerde dindar tercihleri % 36,7 iken, 26-30 grubu öğretmenlerde %46,3, 36-40 yaş grubu öğretmenlerde % 51,3 41-45 yaş grubu

³⁶² Bkz., KÖKTAŞ, a.g.e., s.204

öğretmenlerde % 54,0'tür. 56 yaş ve üzeri öğretmenlerde ise bu oran % 64,2'dir. Öğretmenlerin yaş grupları ile alışverişteki dindar tercihleri arasındaki ilişkiye baktığımızda, öğretmenlerde yaş ilerledikçe dindar insanın veya dindar olarak bilinen marketin alışverişleri daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 60: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih etmeleri ile anne-baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksekokul mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu	Dindar olandan	71	60,7	60	50,0	220	51,9	31	44,3	20	35,7	9	31,0
	Dine karşı ilgisiz olandan	2	1,7	3	2,5	7	1,7	0	0,0	4	7,1	3	10,3
	Benim için fark etmez	31	26,5	43	35,8	137	32,3	33	47,1	22	39,3	16	55,2
	Fikrim yok	13	11,1	14	11,7	60	14,2	6	8,6	10	17,9	1	3,4
	Toplam	117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim durumu	Dindar olandan	3	42,9	37	56,9	201	54,3	50	54,9	69	47,6	51	37,0
	Dine karşı ilgisiz olandan	1	14,3	2	3,1	5	1,4	0	0,0	4	2,8	7	5,1
	Benim için fark etmez	2	28,6	19	29,2	118	31,9	25	27,5	58	40,0	60	43,5
	Fikrim yok	1	14,3	7	10,8	46	12,4	16	17,6	14	9,7	20	14,5
	Toplam	7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin anne öğrenim durumu değişkeni ile “mahallenizde veya semtinizde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu düşününüz. Bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih edersiniz?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 59 incelendiğinde; anne öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin (% 31,0) alışverişlerde en düşük oranda dindar tercihi cevabı verdikleri görülmektedir. Anne öğrenim düzeyi düştükçe öğretmenlerin alışverişlerde dindar tercihi cevabı oranlarında kademeli bir

artış görülmektedir. Anne öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin, % 60,7 ile alışverişlerde dindar tercihinin en yüksek oranda evet cevabı verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyi yükseldikçe alışverişlerde dindar tercihi oranlarında düşme görülmektedir. Anne eğitim düzeyi ile “mahallenizde veya semtinizde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu düşününüz. Bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih etme” düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibarıyla ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini daha çok duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde; eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha aklî temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Bu da örneklemin dini hayatlarının ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda etkilendiklerini göstermektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin anne öğrenim durumu ile alışverişlerde dindar tercihleri arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $\chi^2=39,071$ df 15 $p<,001$

Araştırmaya katılan öğretmenlerin baba öğrenim durumu değişkeni ile “alışverişlerde dindar tercihi” cevaplarına ilişkin dağılım düzeyleri Tablo 113’de incelendiğinde; baba öğrenim durumu fakülte ve yüksekokul olan öğretmenlerin (% 37,0) alışverişlerde en düşük oranda dindar tercihi cevabı verdikleri görülmektedir. Baba öğrenim durumu okur-yazar olmayan öğretmenlerin oranının daha düşük olduğu görülmekle birlikte sayının az olması sağlıklı netice vermeyebileceğinden hareketle diğer verilere bakıldığında, anne öğrenim durumu öğretmenlerin cevaplarına benzer sonuçlarla karşılaşmaktayız. Baba öğrenim durumu okur-yazar olan öğretmenlerin “alışverişlerde dindar tercihi” cevabı % 56,9 dur. Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyi yükseldikçe “alışverişlerde dindar tercihi” oranlarında düşme, baba öğrenim durumu düştükçe “alışverişlerde dindar tercihi” oranında artış görülmektedir. Anne öğrenim durumu ile ilgili yapılan yorumlar baba öğrenim

düzeyi için de aynen geçerlidir. Araştırma genelinde öğretmenlerin baba öğrenim durumu ile “alış verişlerde dindar tercihi” arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=30,418$ df 15 $p<,010$

Öğretmenlerin branşlara göre “alış verişlerde dindar tercihi” cevaplarına ilişkin dağılım düzeylerine göre verdikleri cevaplara baktığımızda, (Bkz.Ek:82) branşlar arası farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz. Branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenlerin “alış verişlerde dindar tercihi” (% 71,9) en yüksek oranda belirtmişlerdir. Diğer branşlar arasında farklılıklar olmakla birlikte “benim için fark etmez” cevabında büyük bir artış görülmektedir. Branşı müzik olan öğretmenlerin % 90,9’u, branşı görsel sanatlar olan öğretmenlerin % 84,6’sı “benim için fark etmez” cevabını vermişlerdir. Bu da göstermektedir ki branşlar arasında farklılıkların olduğu bu farklılıkların alınan eğitim, yetişilen çevre vb. etkili olduğu görülmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin branşlara göre “alış verişlerde dindar tercihleri” arasında bir farklılaşmanın olduğu ve bu farklılaşma ile branşlar arası ilişkinin olduğu bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=90,900$ df 42, $p<,000$

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki ekonomik durumları ile “alış verişlerde dindar tercih” cevaplarına bakıldığında, (Bkz.Ek:83) 18 yaşına kadar ekonomik durumunu alt olarak görenlerin % 60,0’ı “alış verişlerde dindarı tercih” etmektedir. Öğretmenlerin 18 yaşına kadarki ekonomik durumları arttıkça “ alış verişlerde dindar” kişileri tercihlerinde düşme görülürken kademeli bir şekilde “benim için fark etmez” cevaplarında da artış görülmektedir. Ekonomik statü yükseldikçe ekonomik hayatta “alış verişlerde dindar tercihleri” düşüncesi azalmaktadır. Öğretmenlerin ailelerinin ekonomik düzeyi 18 yaşına kadarki durumları açısından bakıldığında ailelerinin ekonomik düzeyi düşük olan öğretmenlerde ekonomik hayatta dindar tercihi aile ekonomik düzeyi yüksek olan öğretmenlere göre genel itibariyle yüksek olduğu söylenebilir. Bu ekonomik durum ile ekonomik hayatta “alış verişlerde dindar tercihleri” arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. $X^2= 24,368$ df 15 $p<,049$

Tablo 61: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu ve bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih etmeleri ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafaza- kar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dindar olandan	8	27,6	244	71,3	7	14,9	74	35,9	78	40,6
Dine karşı ilgisiz olandan	2	6,9	8	2,3	1	2,1	4	1,9	4	2,1
Benim için fark etmez	14	48,3	62	18,1	34	72,3	97	47,1	75	39,1
Fikrim yok	5	17,2	28	8,2	5	10,6	31	15,0	35	18,2
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türü ile “alış verişlerde dindar tercihlerine “baktığımızda öğretmenlerin mezun oldukları lise türleri göre verdikleri cevaplar ile mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. (Bkz.Ek:84) Liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenler diğer sorularda olduğu gibi büyük oranda “alış verişlerde dindar tercihinde “bulundukları görülmektedir. (% 70,9) liseyi mesleki ve teknik anadolu lisesinde okumuş öğretmenler ise (%54,0) ikinci sırada “alış verişlerde dindar tercihinde “bulunduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise açısından dini konulara ilgi duyma durumları analiz edilirken, alınan eğitimin yanında aile faktörünün önemi de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar, veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir. Ülkemizde aile ortamının çocuk ve gençler üzerinde okul kadar etkili olduğu, imam-hatip lisesi kökenli ailelerin daha dindar, veya muhafazakar olmaları kabul etmek gerekebilir. Bu veriler başka araştırmalarda araştırmamızla benzer sonuçlar göstermektedir.³⁶³ Mezun olunan lise bazında öğretmen örnekleminin, bitirdikleri lisenin “alış

³⁶³ ONAY, a.g.e., 2004, ss.125-132

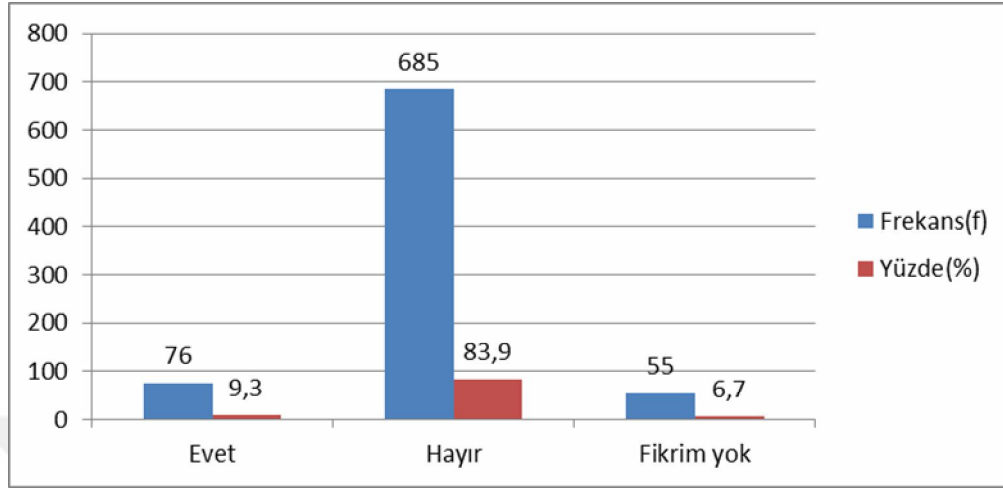
verişlerde dindar tercihinde “bulunmalarında etkisinin olduğu ve bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı olduğu gör÷lmektedir. $X^2=52,036$ df 21 $p<,000$

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile “alış verişlerde dindarı tercih” sorusuna verilen cevaplarının karşılaştırmasına ilişkin dağılım düzeylerine Tablo 61 e baktığımızda kendisini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin büyük bir oranı (%71,3) “alış verişlerde dindar tercihini” önemsediklerini belirtmişlerdir. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenler ise en az oranda (%14,9) “alış verişlerde dindarı tercih” ettiklerini belirtmişlerdir. Bu arada kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin % 72,3’ü gibi bir oranı “alış verişlerde dindarı tercih” hususunda en yüksek oranda benim için fark etmez demişlerdir. Alış verişlerde satıcının dine önem vermesi veya vermemesinin kendisi için fark etmeyeceğini en az önemseyenlerde, siyasi kimlik olarak kendini muhafazakar diye tanımlayanlardır. Benzer araştırmalarda da araştırmamızı destekler sonuçlar gör÷lmektedir.³⁶⁴

Kendini “Diğer” burada yer almayan, ve kendisini insan, Müslüman, muhafazakar Müslüman, milliyetçi Müslüman, hümanist, dindar vb. faktörlerle tanımlayan öğretmenlerin grubu ise % 18,2’si “alış verişlerde dindarı tercih” hususunda en yüksek oranda fikrim yok demişlerdir. Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi siyasi kimlik olarak, öğretmenlerin “alış verişlerde dindarı tercih” hususunda farklılaştıklarını görmekteyiz. Siyasi eğilimi besleyen ideolojinin dine karşı tutumu göz önüne alındığında kendini sosyal demokrat olarak tanımlayanların “alış verişlerde dindarı tercih” boyutunda verdikleri cevaplarla muhafazakarların verdikleri cevapların normal karşılanması gerekmektedir. Araştırma genelinde öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlik değişkeni ile “alış verişlerde dindarı tercihleri” arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2=129,329$, df 12, $p<,000$

³⁶⁴ DOĞAN, a.g.e., ss.192-194

Grafik 53: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği

Ülkemizde din ile ilgili işlerin yürütülmesi hususunda yasal ve yetkili kurumların dışında, dini grup ve cemaatlerin varlığı ve dinle ilgili bazı faaliyetler içerisinde bulundukları bir gerçektir. Bu cemaatlerden birisinin ve bu cemaate bağlı olanların 2016 yılında devlete karşı kalkışmalarına da şahit olunmuştur. Bu sebeple araştırmamıza katılan öğretmenlerin, “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin görüşleri tespiti çalışılmıştır. Grafik 53 incelendiğinde öğretmenlerin (% 83,9) çok büyük bir oranı “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekmediği görüşündedir. % 9,3’ü ise dini hayat yaşamak için cemaate veya gruba bağlı olmak gerekir görüşündedir. Benzer bir araştırmanın verileri araştırmamızın verileri ile benzerlik göstermektedir.³⁶⁵ 15 Temmuz 2016 da ülkemizde gerçekleşen kalkışmanın odak noktasında bir cemaat ve grubun olduğu düşünülürse aslında öğretmenlerin bu tutum ve davranışları anlamlıdır.

Öğretmenlerin “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin verilere cinsiyet açısından bakıldığında, (Bkz.Ek:84) “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediği konusunda erkek öğretmenler

³⁶⁵ ONAY, a.g.e., 2004, ss.145-160

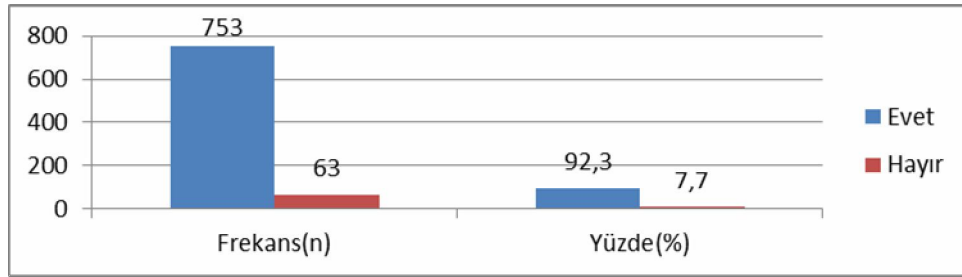
kadın öğretmenlerden daha çok bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerektiğini belirtmektedir. Yine bu da göstermektedir ki öğretmenlerin cinsiyetleri ile “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin veriler arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. $X^2=125,929$ df 2 $p<,000$

Öğretmenlerin yaş grupları ile “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin verilere bakıldığında, (Bkz.Ek:85) yaşa göre tercihleri arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir. 31-35 yaş grubu öğretmenlerde % 14,0, ile en yüksek oranda tam bir dini hayat yaşamak için bir cemaate ve gruba bağlı olmak gerektiğini belirtirlerken 26-30 yaş grubu öğretmenler % 91,0 oranın da bir grup ve cemaate bağlı olmak gerekmediğini en yüksek oranda belirtmişlerdir. 31-35 yaş grubu öğretmenlerin lise ve üniversite yıllarının ülkede cemaat algısının ve gruba ait olmanın çok itibar gördüğü ve gündem oluşturduğu yıllar olması anlamlıdır.

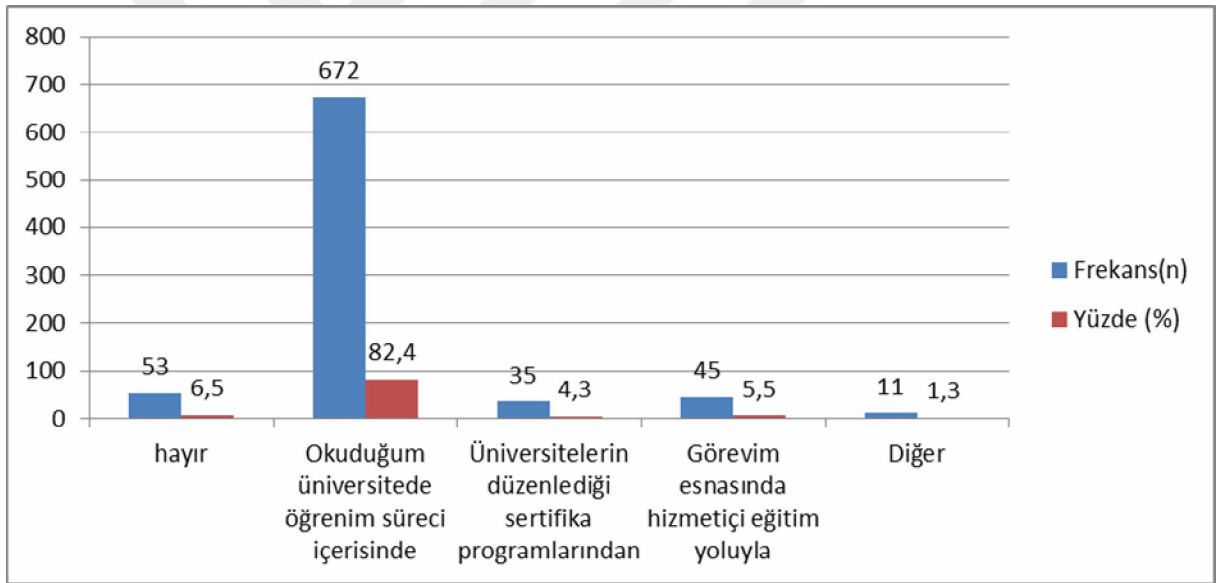
Araştırmamıza katılan öğretmenlerin bitirdikleri lise türü ile “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin verilere bakıldığında, (Bkz.Ek:86) cevaplar arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise türlerine göre verdikleri cevaplar ile mezun olunan liseler arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. Liseyi fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve özel lise/kolej gibi “diğer” bölümündeki lise türlerinde bitiren öğretmenlerin % 33,3 ile “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerektiğini belirtirlerken, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerin ise tam bir dini hayat yaşayabilmek için cemaate ve gruba bağlı olmak gerektiğine inanmaları ise % 12,8 dir. Liseyi genel lisede okumuş öğretmenlerde ise bu oran % 9,4 ile takip etmektedirler. Bu sonuçlar göstermektedir ki liseyi özel okullar ile akademik olarak daha nitelikli diyebileceğimiz fen liseleri ve sosyal bilimler liselerinde okumuş olanlara yönelik bir şekilde bir cemaat veya grup çalışması olma ihtimali gözükmemektedir.

Öğretmenlerin, 18 yaşına kadarki aile ekonomik durumları ile “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin verilere bakıldığında, (Bkz.Ek:87) 18 yaşına kadar ekonomik durumu alt olan öğretmenlerin % 13,8 gibi bir oranının “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 18 yaşına kadarki ailenin ekonomik durumları arttıkça “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerektiği tercihlerinde düşme görülmektedir. Ekonomik statü yükseldikçe “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerektiği” düşüncesi azalmaktadır. 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumunun “alt”, ”ortanın altı” ve “orta” olduğunu belirten öğretmenlerin oranının yüksek olması bu öğretmenlerin üniversite yıllarında ekonomik nedenlerle cemaat ve gruplarla yollarının kesişmiş olma ihtimalinden olmuş olabilir.

Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine ilişkin verilere baktığımızda, (Bkz.Ek:88) kendisini milliyetçi olarak tanımlayan öğretmenlerin % 91,7’si, kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerin ise % 91,5” “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekmediği belirtmişlerdir. Kendini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerde ise bu oran % 76,6 ya düşmektedir. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliğe göre “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediği sorusuna verdikleri cevaplar bakımında bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. $X^2= 39,447$ df 8 $p<,000$ Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin bütün değişkenler bakımından farklı oranlarda da olsa “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekmediğini belirtmişlerdir.

Grafik 54: Öğretmenlerin Pedagojik formasyon alma durumu

Grafik 54 de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan öğretmen örnekleminin çok büyük bir çoğunluğu pedagojik formasyon almışlardır. Pedagojik formasyon almayanların oranı ise oldukça azdır.

Grafik 55: Öğretmenlerin Pedagojik Formasyonu nereden aldıkları

Grafik 55 de görüldüğü üzere pedagojik formasyon alan öğretmenlerin % 82,4 ü okuduğu üniversitede öğrenim süreci içerisinde aldığını, % 4,3 üniversitelerin düzenlediği sertifika programları yoluyla aldığını, % 5,5 i görevi esnasında hizmetiçi eğitim yolu ile aldığını belirtmişlerdir. Buradan şunu söyleyebiliriz ki öğretmenlerin pedagojik olarak öğrenciye yaklaşımı hususunda bir sorun ve problem oluşturmamaktadır. Genel olarak baktığımızda pedagojik formasyon almanın veya almamanın öğretmenlerin dini yaşayışlarında bir etkisi görülmemektedir.

2.3. ÖĞRETMEN DİNDARLIĞI (TİPOLOJİ DENEMESİ)

Bu araştırmada daha çok Batı’da yapılan çalışmalar ile ülkemizde yapılan çalışmalardan hareketle bir öğretmen tipoloji denemesi yapılmış ve bu alanda yapılması düşünülen çalışmalara mütevazı bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Batı’daki Din Sosyolojisi çalışmaların da tipoloji geliştirme çalışmaları oldukça yaygındır. Bu çerçevede, M.Weber’in toplumun sınıfsal/ hegemonyatik yapısı içindeki ekonomik alt-üst oluşların yarattığı bir ilişkisellik içinde kavuştuğu dindar tipolojisi yanında çiftçi, şövalye ve feodal beyler dindarlığı, bürokrasi, burjuva, küçük burjuva, esnaf ve zanaat dindarlığı, proleter alt tabaka dindarlığı veya büyüsel dindarlık, ayinci dindarlık, derviş dindarlığı, dünyevi zühd-uhrevi zühd, şehir dindarlığı ve kır dindarlığı gibi kategorilere yer verilmektedir.³⁶⁶ J.Wach’ın dini gruplar, otorite ve din- devlet ilişkileri ile ilgili tipolojilerini³⁶⁷ görmekteyiz. Gustav Mensching ise dindarlığı göçebe, asalet, köylü ve burjuva dindarlığı³⁶⁸ ile tipolojilendirmektedir. Joseph Fichter, “gerçek”, “şekilci”, “kenardan” ve “kapalı” dindarlıktan³⁶⁹ söz etmiştir. Gabriel Le Bras ise “koyu dindarlık”, “dinî pratikleri düzenli olarak yerine getirenler”, “doğum evlenme ve ölüm gibi hayatın önemli anlarındaki geçiş ayinlerine katılanlar” ve “dine kayıtsız kalanlar” şeklinde bir tipoloji kullanmaktadır.³⁷⁰ Michael Argyle çevresel etkilerle bağımlı bir değişken olan dindarlığı, bağımsız değişken olarak ele almak suretiyle “tutucu”, “Protestan”, “seküler” ve “liberal dindarlık”³⁷¹ olarak dört tipe ayırmıştır. Allport, ise içtenlikli dindarlık ve dıştan dindarlık şeklinde tipolojilendirmişlerdir.

³⁶⁶ Doğan, ÖZLEM, **Max Weber’de Bilim ve Sosyoloji**, 3. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001, ss.90-141

³⁶⁷ Joachim, WACH, **Din sosyolojisi**, çev., Ünver GÜNAY, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995

³⁶⁸ Gustav, MENSCHING, **a.g.e.**, s.253

³⁶⁹ Joseph FICHTER, **Sosyoloji Nedir**, (Çev. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara, 2012

³⁷⁰ Ünver GÜNAY, ”Modern Sanayi Toplumunda Din I”, **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.3, Kayseri, 1986, s.58

³⁷¹ KÖKTAŞ, **a.g.e.**, s.49

Ülkemizde yapılan çalışmalara örnek olması açısından birkaç tanesi de aşağıda zikredilmiştir. Bu çerçevede Taplamacıoğlu, “*gayr-i amil*,” “*idare-i maslahatçı*,” “*dini bütün*,” “*sofu ve yobaz*” Müslümanlıklar şeklinde tipolojilendirirken bunların dışında, “*aktif-pasif*,” “*radikal-ılımlı*,” “*katı-yumuşak*”³⁷² şeklinde de tiplereştirebilmektedir.

Günay, tarafından, şiddetinin azlık ve çokluğuna göre ve biçim bakımından tiplere ayrılmıştır. Azlık ve çokluğa göre dini yaşayış tiplerini de “*ateşli dindarlar*,” “*alaca dindarlar*,” “*mevsime göre dindarlar*,” “*beynamaz*”lar ve “*ilgisizler*” olarak tipolojilendirmiştir. Biçim bakımında ise; “*geleneksel halk dindarlığı*,” “*seçkinlerin dindarlığı*,” “*laik dindarlık*” ve “*tranzisyonel dindarlık*”³⁷³ tipleri olarak sınıflandırmıştır.

Çelik, kentlilik tecrübelerinde farklılaşan dindarlıklardan “*kentsel dindarlık*”³⁷⁴ şeklinde, bir tipolojiden bahsetmektedir.

Okumuş; “*ihlaslı*” ve “*gösterişçi*” dindarlık”³⁷⁵ şeklinde bir tipolojiden bahsetmektedir.

Yapıcı ise, “*liberal dindarlar*,” “*muhafazakar dindarlar*,” “*dogmatik dindarlar*,” “*fanatik dindarlar*,”³⁷⁶ şeklinde dörtlü bir tiplereye yer vermiştir.

Yine Taş, üç tip tipoloji belirlemiştir. “*Geleneksel/ İlmihalci*,” “*Modernist/ Hümanist*,” “*Popüler/ Hurafeci dindarlık*,”³⁷⁷

Arslan ise, genel dindarlık içerisinde yer alan fakat bir takım yapısal faktörler açısından farklılaşan “*popüler dindarlık*”³⁷⁸ önermektedir.

³⁷² Mehmet, TAPLAMACIOĞLU, a.g.m., s.145

³⁷³ Ünver, GÜNAY, a.g.e., 1999, ss.259-264

³⁷⁴ Celaleddin ÇELİK, “Dindarlık Tipolojileri”, Edit., Ünver GÜNAY, Celaleddin ÇELİK, **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana,2006, ss.81-109

³⁷⁵ Ejder, OKUMUŞ, **Gösterişçi Dindarlık**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s.42

³⁷⁶ Asım, YAPICI, “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.2, say.2, Adana, 2002, ss.75-117

³⁷⁷ Kemaleddin, TAŞ, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”, (edit. Ünver Günay-Celaleddin Çelik), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, ss. 183-195,

³⁷⁸ Mustafa ARSLAN, **Türk Popüler Dindarlığı**, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2004, ss.133-156

Coştu, dindarlığı “*normatif*” ve “*popüler*” tarzı ikili bir dindarlık tipolojisi içerisinde ele almıştır.³⁷⁹ Normatiften kastedilen o dinin temel itikâdî, amelî ve ahlaki öğretilerinden oluşmasıdır.

Tekin ise, “*genç dindarlığı*” dan bahsetmektedir. Gençleri klasik anlamda itikat ve ibadetleri üzerinden değil daha çok Türkiye’nin değişen konjonktürüne, ve bu konjonktürde bazı faktörler üzerinden mevcut gençliğin dindarlığına dair analizlerde bulunmuştur.³⁸⁰

Yukarıda zikredilen gerek batılıların yaptığı ve gerekse ülkemizde yapılan çalışmalarda araştırmacıların değişik dindarlık tipolojilerine yer verdikleri görülmektedir. Bunlar arasında Max Weber’in mesleklere göre bir dindarlık tipolojisi ortaya koyduğunu görmekteyiz. Öğretmenler için de bir tipolojiden bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede araştırma konumuz olan öğretmenlerin inanma düzeyleri ile ibadetlere katılım ve dini yaşayış oranları bakımından, benzer araştırmaların ortalamaları ile paralellik arz ettiği ve bazıları ile zaman zaman da farklılaştığı görülmektedir. Bir çok meslek grubunda olduğu gibi, öğretmen dindarlığı, dönemin sosyal, ekonomik ve siyasal konjonktürünün etkisi altında biçimlenebilmektedir. Bu nedenle her dönem kendine özgü bir dindar öğretmen tipolojisi öne çıkarır. Öğretmen dindarlığı hiç şüphesiz kendi içerisinde hem dindarlığın farklı boyutlarını, hem de genel dindarlık içerisindeki farklı dindarlık biçimlerini de ihtiva eder. Burada öğretmenlerin, inanç, ibadet gibi durumları yanında diğer etkenlerle öğretmen dindarlığına dair analizlerde bulunulmuştur. Bu çerçevede öğretmen dindarlığı tipolojilerindeki değişim ve bu değişimi belirleyen kimi tarihsel dönemeçler bağlamında ele alınmıştır.

Bunlar dan birincisi kabaca yıllar itibarı ile ele alırsak Cumhuriyet döneminin idareci kadrosu, Türk insanının düşünüş biçimini, hayat tarzını ve değerler sistemini değiştirmede eğitime ve öğretmene büyük bir önem atfetmiştir.

³⁷⁹ Yakup, COŞTU, “Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, **Hittit Üniversitesi İ.F. Dergisi**, C.8, sayı 15, Ankara, 2009, ss.125-126

³⁸⁰ Mustafa, TEKİN, <https://dibbys.diyaret.gov.tr/dyys/MakaleKurumDisi/MakaleKurumDisi.aspx> (28.10.2019 tarihli erişim)

Zira onlara göre, Türk insanının kafasındaki din merkezli düşünceleri, geleneksel Osmanlı fikrini ve yaşam tarzını değiştirip, onun yerine Batı'nın modern değerler sistemini ve hayat tarzını yerleştirmek için laik ve humanist bir eğitim anlayışının benimsenmesi şarttır. Bu anlayış doğal olarak dine karşı mesafeli bir duruşu da beraberinde getirmiştir.³⁸¹ Bu değerleri öğrencilerine verecek ve aktaracak da öğretmendir. Bu öğretmenler de dini Allah'la kul arasındaki ilişkiye indirgeyen ve ona sadece vicdanlarda yaşam hakkı tanıyan “*laik dindar öğretmen tipidir.*” Yine modernleştirme sürecin de bir din görevlisi olan “hoca” dan yada “imam” dan bir devlet görevlisi olan “muallime” dönüşen ve giyim kuşamı ile örnek gösterilen “modern öğretmen” tipolojisini görmekteyiz. Özellikle o dönem öğretmenler arasında benimsenen bu tavrın sosyal yaşamda önceliğini arka plana attığı dini, pratiklerden ve sosyal hayattaki etkisinden yoksun bir bağ haline getirdiği söylenebilir.

İkincisi Köy enstitüleri dönemi, İnönü Dönemi'nin ve Türk eğitim tarihinin, kimilerine göre olumlu, kimilerine göre olumsuz en önemli kilometre taşlarından biridir.³⁸² Eleştirilerin en çok yoğunlaştığı konu ise köy enstitülerinin millî ve manevi değerlere karşı olan negatif yaklaşımıdır. Cumhuriyet tarihinde, köy enstitüleri kadar yankı uyandıran kurum olmamıştır. Köy Enstitülerinde yürütülen hümanistleştirme politikası ve beraberinde gelişen sol kültür, muhafazâkar çevrelerin sürekli eleştiri kaynağı olmuştur.³⁸³ Bu nedenle köy enstitüleri dönemin deki öğretmen, öğretmen olmanın ötesinde köyün önderi konumuna yükseltilmiş,³⁸⁴ ancak Kutsalla bağları planlı bir şekilde gevşetilmeye çalışılan öğrencilere bilimsel bilginin dini bilgiyi nakzettığı, bu nedenle de dinî bilgiyi referans almanın bir gericilik alameti olduğu benimsenilmeye çalışan dinin en fazla vicdanlarda yaşanabilecek bir olgu olduğunu vurgulayan, aslında dinin kamusal alandaki etki ve göstergelerinin ortadan kaldırılıp

³⁸¹ Zeynep, ÖZCAN, Cumhuriyet Dönemi Din Hayat (1938-1950), Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2014, s.274

³⁸² TANGÜLÜ, v.d., a.g.s., ss. 1056-1060

³⁸³ Engin. TONGUÇ, **Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ant Yayınları, İstanbul, 1970, s.270

³⁸⁴ Ali Ata, YİĞİT, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.77

özel bir alana hapsedilme çabasını açıkça gösteren öğretmen tipolojisini görmekteyiz. Oysa Ayverdi'nin de belirttiği gibi “köylüyü kalkındırmak için idrakini uyandırmak ama çok tedbirli ve ihtiyatlı davranarak gelenekleri, görenekleri ve inançlarıyla arasını açmadan yapmak lazımdır”³⁸⁵ demektedir. Bu dönemdeki gençliğin, resmi din eğitiminin mahrum kaldığı için tam bir ideal boşluğu içerisinde olduğunu ileri süren Başgil, okullarda din ve maneviyat düşmanlığı telkinleriyle yetişen neslin, inanç ve güven bunalımı yaşadığını belirtmektedir.³⁸⁶ Hiç şüphesiz tüm bu dönemlerde öğretmen dindarlığının bütün öğretmenler için hep aynı düzey ve tipolojide olmadığını belirtmemiz gerekir.

Üçüncü dönem ise, 1940 ların sonu 1950 lerin başına gelindiğinde, siyasi ve ekonomik hayatta yaşanan gelişmelerin din hususundaki yasakçı anlayışın yerine dini hayatta rahatlatan bir özellik taşıdığını görmekteyiz. Bu nedenle dönemin din politikaları farklı dindarlık tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur. İmam-hatip okullarının açılması ile beraber, sahip olduğu değerleri korumaya ve gelecek nesillere aktarmaya yönelik tutum içerisinde olanlar, çocuklarını bu okullara vermeye başlamışlardı. Bunun neticesinde bu okulları bitirip üniversiteye giden ve mezun olanların toplumsal hayatta görülmeye başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde öğretmenlerden dine ilgi duyan onunla pozitif ilişkiler kuranlar görülmeye başlanmıştır. Gittiği köyde abdest alıp namaz kılan öğretmenler için halk; “böyle namaz kılan öğretmen gördünüz mü?”, “öğretmen namaz kılar mı?” gibi geçmiş den gelen “*laik dindar öğretmen*” tipolojisi algısına sahip olduğundan namaz kılan, abdest alan ve benzeri dini inanç ve ibadetlerin, öğretmenler de görülmesini toplum tuhaf karşılamaktadır. Bu ve benzeri durumların dönemin romanlarına ve filmlerine konu olduğunu görmekteyiz.³⁸⁷

Dördüncü dönem, 1980 ler den başlayarak 2000 yıllarının başına kadar geçen dönemi bu kategoride değerlendirebiliriz. 12 Eylül darbesinin ardından ve kabul

³⁸⁵ Samiha, AYVERDİ, **Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız**, 5.Baskı, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2017, s.53

³⁸⁶ Ali Fuat, BAŞGİL, **Demokrasi Yolunda**, 5.Baskı, İstanbul, Yağmur Yayınları, 2017, s.107

³⁸⁷ Bkz. Hüseyin, KARATAY, **Sürgün Öğretmen**, Nur yayınları, 1974

edilen yeni anayasada din derslerinin zorunlu olduğunu görmekteyiz. Bu durumda 12 Eylül resmi ideolojisinin görece olarak daha muhafazakar değerler üzerine oturduğu algısı vermektedir. Bu noktada 1980'lerden sonra din eğitimi hususunda da bir kısım esnemeler görülmüştür. 1980'lerden sonra meydana gelen ekonomik ve siyasal gelişmeler, öğretmenlik mesleğinin dönüşümü gelişimi ve dindarlığı üzerinde belirleyici etkileri olmuştur. Ayrıca 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, ve 24 Ocak kararlarının neoliberal politikalarının kamusal eğitim üzerindeki etkisi görülmeye başlanmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen ihtiyacının artması ve ülke çapında İlahiyat Fakültelerinin artması dini eğitim alan öğretmen sayısının da artmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca buna paralel olarak imam-hatip liselerinin sayısının artması ve bu okullardan mezun olanların üniversitelerin diğer bölümlerinin yanında öğretmen yetiştiren fakültelere gitmeye başlamaları ile 1990 lı yılların ortalarına kadar dindar öğretmen tipolojisinde sayıca artış ve bir evrilme olduğunu görmekteyiz. Öğretmenin bulunduğu köy , kasaba veya yörede namaz kılan ve dini pratiklere dahil olan öğretmen tipi olarak görülmeye başladığı dönemdir. Okulda namaz kılmak için mekan arayan kendine yakın hissettiği öğretmenlerle okul dışında ve akşamları ev ortamlarında bir araya gelip değişik *dini konuları konuşabilen, dini anlama ve dini pratikleri daha iyi uygulamaya dönük faaliyetler içerisinde olan* bir dindar öğretmen tipolojisinin varlığından bahsedebiliriz.

Ancak, yukarıda da zikretmiştik, diğer mesleklerde olduğu gibi öğretmen dindarlığı da, dönemin sosyal, ekonomik ve siyasal konjonktürünün etkisi altında biçimlenebilmektedir. Buna en güzel örnek ise 28 Şubat postmodern darbesidir. Bu postmodern darbe pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da ve özelinde kendi dindar öğretmen tipolojisini ortaya çıkarmıştır. Bu tipoloji *dindarlığını gizleyip kendi içerisinde yaşayan öğretmen, dini pratiklerini gizleyen öğretmen*, namaz kılmak için okulun bodrum katlarında, arşivlerinde, kazan dairelerinde gizlice namaz kılan, başörtüsünün üzerine peruk takan, bütün bunların ötesinde asılsız şikayetlere konu olan, inceleme ve soruşturmalara ve hatta dindarlığı sebebi ile meslekten atılmalara neden olan dindar öğretmen tipoloji görmekteyiz. Vakitli vakitsiz okullara baskınlar yapılarak dindar öğretmen avına çıkıldığı, öğretmenlerin programlarının Cuma

namazına denk getirilip getirilmediğinin bile takibinin yapıldığı görülmüştür. Bütün bu ve benzeri durumlar dönemin anlatıldığı romanların konusu bile olmuştur.³⁸⁸

Beşinci ve son dönem ise 2002 sonrası dönemdir. Bu zamana kadar hem sosyo-ekonomik, hayatta yaşanan olumsuzluklar, hem de diğer alanlarda yaşanan olumsuzlukların neticesinde 2002 de yapılan seçimlerde Akparti'nin tek başına iktidara gelmesine sebebiyet vermiş ve yine tekrar etmek gerekirse siyasal konjonktür gereği din hususundaki yasakçı anlayışın yerine dini hayatta rahatlatan bir özellik taşımaya başladığını görmekteyiz. Bunun neticesinde özellikle öğretmenlerin dini tutum ve davranışları hususunda artışın yaşanmaya başladığı görülmektedir. Dini tutum ve davranışlardaki talepler beraberinde yeni uygulama isteklerini de getirmiştir. Kılık kıyafet serbestliği, okullarda mescid talepleri başlıcalarıdır. Kılık kıyafet serbestliğinin ardından,³⁸⁹ okullarda abdesthane ve doğal aydınlatmalı erkek ve kadınlar için ayrı ayrı mescidin zorunlu kılındığını³⁹⁰ görmekteyiz. Bu değişikliklerle ve genel konjonktürdeki olumlu gelişmeler öğretmenlerin okulda daha çok dini yönlerinin gözlemlendiği görülmüştür. Yukarıda değişik araştırmacıların bahsettikleri dindar tipolojilerinin hemen hemen hepsini artık öğretmenlerde görmekteyiz. Taplamacıoğlu'nun, “dini bütün veya amil zümresi,” Günay'ın, “mevsimine göre dindarları”, Yapıcı'nın “liberal dindarları”, Arslan'ın “popüler dindarlığı” ve Okumuş'un “gösterişçi dindarlığının” örneklerini öğretmen dindarlığı olarak görebilmekteyiz. Hatta kendini siyasi kimlik olarak sosyal demokrat olarak nitelendiren öğretmenlerin mescid de namaz kıldığı, ramazanda oruç tuttuğunu ve hatta arkadaşlarını iftar programlarına çağırdığını, kurban öncesinde ortak kurban hissesi konuşmalarına dahil olduklarını gördüğümüz dindar öğretmen tiplerini görebilmekteyiz. Bunlara ek olarak son zamanlarda akıllı telefonların artması ve fonksiyonlarının çoğalması ile gündemimize yeni bir dindar öğretmen tipolojisinin yayıldığını görmekteyiz. Sosyal medya dindarlığı dediğimiz ve modern dünyanın dindarlığı haline gelen sosyal medya dindarlığı, insanın inanç boyutunda

³⁸⁸ Bkz.Duran, ÇETİN, **Bir Adım Ötesi**, 5. Baskı, Beka Yayıncılık, İstanbul, 2019

³⁸⁹ Bkz. 8.Ekim 2013 tarih ve 28789 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan yönetmelik

³⁹⁰ Bkz. 24.Haziran 2017 tarih ve 30106 sayılı Resmi Gazete yayınlanan yönetmelik

ortaya koyduğu dini tutum ve davranışları hayatında yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın sosyal medya üzerinde topluma duyurması ve insanların bilinçaltında kendisinin dindar olduğunun alt yapısını oluşturmaya çalışmasıdır.³⁹¹ Öğretmenlerin göründükleri dindar tipolojinin dışında sosyal medyada önemli gün ve gecelerde, doğum, ölüm gibi dindarlığın doruk noktaya ulaştığı hayatın diğer alanlarında öğretmenlerin paylaşımları görülmektedir. Öğretmenlerin sosyal medya dindarlığı ayrı bir çalışmanın konusu olabileceğini düşünerek çalışmayı sonlandırıyoruz.

³⁹¹ Nihat, OYMAN, “Sosyal Medya Dindarlığı” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı, 28, 2016, ss.130-140

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME / ÖNERİLER

Araştırmanın sonuç bölümünde daha önce tespit ettiğimiz varsayımlarla, elde ettiğimiz sonuçların karşılaştırması yapılacak, bunlara göre geliştirilen ve çözüm bekleyen problemlere öneriler getirilecektir. Alan araştırması şeklinde yapılan bu çalışma, Konya merkez ilçelerdeki ilköğretim okulları dediğimiz ilkokul, ortaokul ve imam-hatip ortaokullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışlarının incelenmesini teşkil etmektedir. Dini yaşayışı ve davranışları incelemek demek, *dini idrak ve inançların, somut toplumsal gerçek içerisinde nasıl tezahür ettiklerini ve nasıl uygulandıklarını; çoğu zaman farkında olmasalar bile, insanların hayat ve ilişkilerini nasıl biçimlendirdiklerini tespit etmek demektir.* Bu amaçla, üç merkez ilçe okullarından örnekleme yöntemine göre seçilen bir grup ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın amacı, ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin dini yaşayışları ele alınarak bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Sosyolojik olarak bakıldığında öğretmenlerin dini yaşayışında pek çok şeyin etkisi olduğu görülmektedir. Biz de öğretmenlerin dini yaşayışlarında etkisinin olduğunu düşündüğümüz, cinsiyet, yaş, aile, branş, mezun olunan lise, çevre, siyasi kimlik... gibi faktörlerin dini yaşayışa etkisinin olup olmadığı, varsa etkisini analiz etmeye çalıştık. Ancak şunu da belirtmekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Bu araştırma ilköğretim okulu öğretmenleri üzerine yapılan bir araştırma olduğundan, öğretmenlerle ilgili geniş çapta genellemelere gitmek güvenilir sonuçlar vermeyebilir. Her ne kadar araştırmamızdaki öğretmenlerin bitirdikleri üniversiteler farklı illerde olsa da, görev yapılan şehrin atmosferi, ülkedeki genel siyasi konjonktür, görev yapılan okulun çevresi, okulun kendisi...vb. bir çok faktör göz önünde bulundurulduğunda elde edilen verilerle yapılacak genellemelere dikkat etmek gerekmektedir.

İnanç boyutu ile ilgili bulgulara baktığımızda, öğretmenlerin inanç konusunda çok büyük bir bölümünün nerede ise tamamına yakınının kararlarını olumlu yönde belirledikleri ve rasyonel bir inanca sahip oldukları görülmektedir. Az da olsa inanmayanların da olduğu da görülmektedir. Temel inançlardaki olumlu yöndeki tutumları aynı oranda ibadetlere yansımadığını görmekteyiz. Cinsiyet faktörünün dini tutumlarda ve dini yaşayış da farklılığa neden olduğu görülmüştür. Cinsiyet

açısından bakıldığında erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlerden daha yüksek oranda dini tutum ve yaşayışa sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre; *“Cinsiyetin dini yaşayışa etkisi vardır.”* şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır. Erkek öğretmenlerin, kadın öğretmenlerden, daha yüksek oranda, dini tutum ve yaşayışlar sahip olması, öğretmenlerin yetiştikleri dönemde dini eğitimden erkekler kadar yararlanamamaları, toplumda kız çocuklarının okutulmama gibi yanlış bir algının yerleşmiş olması yani ailelerin kız ve erkek çocuklar arasında dini eğitimden yararlandırımlarında ayrıma gitmeleri olabilir.

Yaşın dini yaşayışa etkisi vardır. Sonuçlara baktığımızda hemen hemen araştırmamızdaki dindarlığın bütün boyutlarında, yaşın ilerlemesi ile dini yaşayış ve davranışlarda artış gözlenmektedir. Bu sonuçlara göre; *“Yaşın dini yaşayışa etkisi vardır.”* şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır. Yaşın ilerlemesi ile dini yaşayış ve ibadetlerin yerine getirilme oranındaki artış gayet doğaldır. Zira yaş ilerledikçe dine olan ilgisi de artan insan, ölümü doğal olarak daha yakın hissetmektedir. Ayrıca yaşın ilerlemesi ile birlikte toplumun, bireylerden daha dindar bir hayat sürdürmelerini beklemesi neticesinde de bireylerin ileri yaşlarda daha dindar bir görünüm sergiledikleri düşünülebilir. Özellikle namaz, hac gibi ibadetlerde bu durum daha fazla görülmektedir.

Öğretmenlerin eş seçiminde dindarlığa verdikleri değer ve dereceye baktığımızda, öğretmenlerin % 31,3 gibi bir oranının “pek çok”, % 39,5’inin de “çok” önemsedğini dikkate alırsak (Toplam 70,8) bu sonuçlar *“Eş seçiminde dindarlığa verilen önemin dini yaşayışla ilgisi vardır.”* hipotezimizi doğrulamaktadır. Sağlıklı bir toplumun devamı için şüphesiz evlenme, bunun içinde eş seçimi çok önemlidir. Eş seçiminde de insanlar seçecekleri eşlerinde bir takım özelliklerin olmasını isterler. İşte bunlardan biride dindar olmasıdır. Öğretmenlerin eşlerini seçerken eşlerinin dindar olmasını büyük oranda önemsedikleri hatta eş seçiminde dindarlığın hiç önemli olmadığı belirtenlerin oranın çok düşük olması da önemsediklerini göstermektedir. Eşler arasında inanç farklılıkları mutsuzluklara ve sorunlara neden olabilir.

Dini yaşıyışın sosyal yönü olarak nitelendirebileceğimiz, aile, aile içi münasebetler de şüphesiz davranış ve dini yaşıyışlarda etkili olacaktır. Medeni durumu dindarlığın bütün boyutları ile incelediğimizde, evli olan öğretmenlerin, temel inanç esaslarında olsun, ibadetlerde ve diğer uygulamalarda olsun olumlu tutum ve davranışlarda büyük oranda önde oldukları görülmektedir. Eşinden ayrı yaşayanların ve bekar olan öğretmenlerin ise gerek temel inançlarda ve gerekse ibadetlerde en düşük tutum ve davranış sergiledikleri görülmektedir. Bu da “*Medeni durumun dini yaşıyışa etkisi vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır. Bu sonuçlarda ailenin ve aile ortamının, aile ilişkilerinin önemini göstermektedir. Eşinden ayrı yaşayanların ise hayata bir küsmüşlükleri, bekarların da henüz bir aile sorumluluğunu üstlenmemiş olmaları olumsuz tutum ve davranışlarında etkili olmuş olabilir.

Öğretmenlerin branşlarından bağımsız olarak, üniversite öncesi aldıkları din eğitimi daha sonraki dini inanç tutum ve davranışlarında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Mezun oldukları lise türünün dini hayatlarında, dini yaşıyışlarında etkin olduğu varsayılmıştır. İmam-hatip liselerinde genel lise programının yanında dini ağırlıklı derslerinde varlığı görülmektedir. Bu da öğrencilerin sonraki yaşamlarında dini yaşıyışlarında olumlu etkiye sebep olmaktadır. Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre, liseyi imam-hatip lisesinde okumuş öğretmenlerde dindarlığın bütün boyutlarında olumlu tutum ve davranışlarda oranlar en önde gelmektedir. Öğretmenlerin mezun oldukları lise türüne göre dini yaşıyışlarında farklılıkları görmekteyiz. Bu da “*Mezun olunan lise türünün dini yaşıyışa etkisi vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır. 2012 yılından bu yana ilköğretimin ortaokul kısmı ile imam-hatip ortaokullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, imam-hatip ortaokullarında meslek derslerinin yanında ve liselerde Temel Dini Bilgiler, Kur’an-ı kerim ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) hayatı seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Dolayısı ile lisede bu dersleri okuyan öğrencilerin daha sonraki hayatlarında dini yaşıyışlarına olumlu etkisinin olması beklenebilir.

Öğretmenlerin branşlarının, dini inanç tutum, davranış ve yaşıyışlarında farklılaşmaya sebep olduğu görülmüştür. Bu da “*Öğretmenlerin branşının dini*

yaşayışa etkisi vardır.” varsayımımızı doğrulamaktadır. Öğretmenler bütün branşlar bazında rasyonel inanca sahiptir. İbadet ve diğer hususlarda ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşına sahip öğretmenler diğer branşlara göre, olumlu yönde çok farklı konumdadırlar. Bir sıralama yapılacak olursa, hemen hemen bütün ibadet ve diğer konularda branşı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olan öğretmenler olumlu yönde ilk sırada yer almaktadır. Görsel sanatlar branşına sahip öğretmenler ile müzik öğretmenleri ise son sırada yer almaktadır. Bunda öğretmenlerin aldıkları eğitimin rolünün etkili olduğu düşünülebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin dini eğitim aldıkları ve Sınıf öğretmenlerinin fakültede az da olsa din kültürü dersi aldıkları, diğer fakültelerde ise hiç dini eğitim olmadığı düşünülürse, öğretmenlerin fakültede aldıkları eğitimin içeriği ve önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle öğretmen yetiştiren fakültelere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin, Türk dili ve inkılap tarihi dersleri tarzında programa konulması düşünülebilir.

Anne ve babalarının öğrenim durumu açısından, öğretmenlerin dini inanç tutum ve davranışları ile dini yaşayışlarının değişimine bakılacak olursa, inanç ibadet ve diğer konularda, anne ve babaları herhangi bir okul bitirmemiş öğretmenlerin dini yaşayışlarında diğerlerine göre daha fazla olumlu ve devamlı gelişme şeklinde olmaktadır. Anne ve baba öğrenim düzeyi yükseldikçe dindarlıkta bir azalma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da *“Anne-babanın öğrenim düzeyinin dini yaşayışa etkisi vardır.”* varsayımımızı doğrulamaktadır. Anne ve babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe, öğretmenlerin dini inanç tutum ve davranışları ile dini yaşayışlarının düşmesinde, ailelerin sahip oldukları dindarlık düzeyleri etkili olmuş olabilir. Anne-baba eğitim düzeyi ile dini gelişim seviyeleri ve dini yaşam düzeyleri arasındaki ilişkinin genel itibarıyla ters orantılı olduğu görülmektedir. Alınan eğitimin içeriği ve niteliği çok önemlidir. Yüksek düzeyde alınan din eğitimi bireyin dini hayatında olumlu katkılar sağlaması, beklenir. Eğitimi bu doğrultuda gören bireylerin çocuklarının dini inanç ve tutumlarında olumlu etkiler bulunabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin daha dindar olduğu kanısı, bu bireylerin dini duygu boyutuyla, daha çok tahkiki olmayan ancak daha içten ve samimi bir şekilde, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin ise dini, etki boyutu daha düşük düzeyde, daha akli temeller çerçevesinde yaşayabildikleri varsayımıyla açıklanabilir. Bu da örneklemin

dini hayatlarının ailelerinin dini anlayışları doğrultusunda etkilendiklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşumunda/ biçimlenmesinde etki eden faktörler bütün değişkenlerde en etkili faktörün aile olduğunu belirtmişlerdir.

Yine öğretmenlere göre anne ve babalarının dindarlıkları incelendiğinde, aralarında çok fark görülmemekle birlikte öğretmenler annelerini babalarından, babalarını da kendilerinden daha dindar olarak görmektedirler. Demek ki öğretmenler yetiştikleri ailelerinin, anne ve babalarının dindarlıklarından etkilenebilirler. Bu da göstermektedir ki “*Anne-babanın dindarlık düzeyinin dini yaşayışa etkisi vardır.*” varsayımımız doğrulamaktadır.

Öğretmenlerin yetişme çağında, ailelerinin ekonomik durumunun dini yaşayışlarına etkisi olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin 18 yaşına kadar ailelerinin ekonomik durumlarına göre değişkenler açısından durumlarına bakıldığında hemen hemen bütün değişkenlerde ailenin ekonomik durumunu alt ve ortanın altı olan öğretmenlerin dini yaşayışlarında ve dindarlıklarında daha yüksek oranlarda olumlu tutum ve davranış sergilemişlerdir. Olumlu tutum ve davranış oranları, ekonomik durum yükseldikçe düşmektedir. Bu da göstermektedir ki “*Yetişme çağında, ailenin ekonomik durumunun dini yaşayışa etkisi vardır.*” varsayımımızı doğrulamaktadır.

Ülkemizde muhafazakar denilince, dini ve ahlaki değerlere önem veren kesim akla gelir. Dolayısı ile daha yüksek oranlarda dini tutum ve davranışlara sahip olmaları ve dini yaşayış hususunda daha hassas olmaları akla gelir. Sosyal demokrat kimliğe sahip olmak ise ülkemizde olduğu gibi bütün dünyada dine daha mesafeli olan, dine daha çok eleştirel yaklaşan kesim olarak bilinir. Sosyal demokrat kesimde de dini tutum ve davranışlara sahip olma ve dini yaşayış hususunda daha düşük oran olması beklenen bir sonuçtur. Milliyetçi kimliğe sahip olanların ise, muhafazakar kesimden daha düşük, fakat sosyal demokrat kimliğe sahip olanlardan daha yüksek oranlar da dini tutum ve davranışlara sahip olmaları ve dini yaşayış hususunda daha hassas olmaları beklenmektedir. Öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimliklere göre ve bütün değişkenler açısından incelendiğinde, beklendiği gibi

kendilerini muhafazakar olarak tanımlayan öğretmenlerin daha yüksek oranlar da dini tutum ve davranışlara sahip oldukları ve dini yaşayış hususunda daha hassas oldukları görülmüştür. Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlerde ise muhafazakar kimliğe sahip olanlardan çok düşük olduğu görülmüştür. Kendini siyasi kimlik olarak Milliyetçi diye tanımlayan öğretmenlerde ise muhafazakar kimliğe sahip öğretmenlere göre düşüş görülmekte, ama kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan öğretmenlere göre ise daha yüksek oranlarda dini tutum ve davranışlara sahip oldukları ve dini yaşayış hususunda daha hassas oldukları görülmektedir. Bu verilere göre öğretmenlerin kendilerini tanımladıkları *“Siyasi kimliğin dini yaşayışa etkisi vardır.”* varsayımımız doğrulanmıştır.

Öğretmenlerin sosyo-ekonomik hayatlarında dindarlıklarının dini yaşayışlarına etkisi değişkenler açısından bakıldığında, öğretmenlerin dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu daha yüksek oranda kabul ettiklerini, ve alışverişlerinde yarısının dindar olan marketten alışveriş yapmayı tercih edeceklerini belirterek yaşayışlarında etkisi olduğunu kabul etmişlerdir. Bu verilere göre *“Sosyo-ekonomik hayatın dini yaşayışa etkisi vardır.”* varsayımımız doğrulanmıştır.

Kıdemin dini yaşayışa etkisi vardır. Sonuçlara baktığımızda hemen hemen araştırmamızdaki dindarlığın bütün boyutlarında, oruç ibadeti hariç kıdemin ilerlemesi ile dini yaşayış ve davranışlarda artış gözlenmektedir. Bu sonuçlara göre; *“kıdemin dini yaşayışa etkisi vardır.”* şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır. Kıdemin ilerlemesi ile dini yaşayış ve ibadetlerin yerine getirilme oranındaki artış gayet doğaldır. Kıdeme bağlı sonuçlar ile yaş durumuna göre sonuçlar arasında doğal olarak bir paralellik söz konusudur. Zira yaş ilerledikçe kıdem de ilerlemekte ve dine olan ilgisi de artan insan, ölümü doğal olarak daha yakın hissetmektedir. Ayrıca yaşın ilerlemesi ile birlikte toplumun, bireylerden daha dindar bir hayat sürdürmelerini beklemesi neticesinde de bireylerin ileri yaşlarda daha dindar bir görünüm sergiledikleri düşünülebilir. Özellikle namaz, hac gibi ibadetlerde bu durum daha fazla görülmektedir.

Öğretmenlere, tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekip gerekmediğine yönelik sorulmuş ve veriler incelendiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun tam bir dini hayat yaşayabilmek için her hangi bir gruba veya cemaate bağlı olmak gerekmediğini belirtmişlerdir. Bu verilerde *“Herhangi bir gruba veya cemaate bağlı olmanın dini yaşayışa etkisi yoktur.”* varsayımımızı doğrulamıştır.

Öğretmenlerin çok büyük oranının pedagojik formasyonu değişik şekillerde de olsa almışlardır. Dolayısı ile pedagojik formasyon dan kaynaklı bir olumsuzluk ve etkiden de söz edilemez. Bu durum bütün değişkenler açısından incelendiğinde de dini yaşayış üzerinde bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Bu verilerde, *“Pedagojik formasyon almanın dini yaşayışa herhangi bir etkisi yoktur.”* varsayımımızı doğrulamıştır.

Bunlardan ayrı olarak, öğretmenler din ile bilim arasında bir çatışma görmemekte, bilimsel faaliyetlere olumlu olarak bakmakta ve İslam’ın gelişme ve kalkınmaya engel olduğunu kabul etmemektedir. Yine öğretmenler aile kurumuna önem vermekte, eş seçiminde eşin dindar olmasını önemsediklerini belirterek bunu göstermektedirler. Öğretmenler arkadaşlarının dindar olmasını önemsemekte, büyük oranda çocukların dini eğitim alması gerektiğini kabul ederlerken İlköğretim okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede çok da etkili olmadığını belirtmişlerdir. Dini bilgilerin ise en iyi ailede verilebileceğini, devlet okulları, Kur’an kursu ve imam-hatip liselerinde verilen dini eğitimin ise yeterli olmadığını kabul etmektedirler. Öğretmenlerin din-devlet ve siyasi partiler hakkındaki düşünceleri açısından ise, veriler bütün olarak değerlendirildiğinde, çok fazla kabul görmemekle birlikte dindarlığın daha fazla benimsendiği görülmektedir.

Çalışmamız sonucunda genel olarak belirtmek gerekirse örneklemimizde değişkenlere göre bir takım farklılıklar olduğu, ancak öğretmenlerin kişilik ve kimliklerinde ve yaşantılarında dinin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarını, varsayımlar ve teorik-ampirik çerçeveler açısından kısaca özetledikten sonra şimdide bazı tespitler eşliğinde hem eğitim-din, hem öğretmen

üzerinde çalışan araştırmacılara, hem de bu konudaki karar alıcılara yönelik bazı öneriler getirilecek ve böylece çalışma sonlandırılacaktır.

Öğretmenlerin dini yaşayışlarında ve dini hayatlarının oluşumunda/biçimlenmesinde ailenin rolünün en etkili unsur olduğu görülmektedir. Bu nedenle okullarda aile eğitime yönelik faaliyetler planlanmalıdır.

Öğretmenler, çocukların dini eğitim almasını gerekli görmektedirler. Bu amaçla 2012 yılından bu yana okullarda seçmeli ders olarak okutulan, temel dini bilgiler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatı ve Kur'an-ı kerim derslerinin konulmasının olumlu ve yerinde olduğu, ancak okullarda ve Kur'an Kurslarında verilen bu derslerin öğrenciler için faydalı olduğuna inanılmamaktadır. Dolayısı ile, gerek bu eğitimleri veren öğretmenler ve gerekse Kur'an kursu öğreticileri ile ilgili eğitimlere ağırlık verilmesi ve gerekse bu derslerin programlarında değişikliğe gidilmelidir.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlere göre, ilköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede etkili olmamaktadır. Bu nedenle ilköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini etkisiz kılan gerek öğretmen ve gerekse öğretim programları ile ilgili revizyona gidilmelidir. Bunun için kitaplar öğrencilerde din muhabbetini uyandıracak tarzda hazırlanırken, öğretmenlerde din muhabbetini taze ve diri tutacak tarz ve şekilde sunulmalıdır.

Her dersin sahası ayrı olmakla beraber, her öğretmen sırası geldikçe öğrencide din hissinin gelişmesine çalışmalıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenin anlattıkları, diğer branş öğretmenlerinin anlattıkları ile tezat teşkil etmemeli, diğer branşlardaki öğretmenler de destek olmalıdır. “Din” ve “dil” bir milletin kültürünün en önemli unsurlarıdır. Bu nedenle tüm öğretmen adaylarının, üniversitelerde Türk dili ve inkılap tarihi dersi aldıkları tarzda, dini bilgi almaları veyahut ta öğretmen olarak atananların bir yıllık stajyerliğinde buna yönelik eğitim almalarının uygun olacağı düşünülmelidir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin zamanın gereklerine vakıf olması, ona göre değişme ve gelişmelerden haberdar olması ve bunu öğrenciye en iyi

şekilde sunabilmesi çok önemlidir. Onun için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri kendilerini yenilemeli ve geliştirmeli, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen açığı bir an önce kapatılmalı, bu dersin ve dinle ilgili seçmeli derslerin açığının, ücretli öğretmenlerle ve alan dışından öğretmenlerle kapatılması yoluna gidilmemelidir.

İlköğretim okullarındaki öğretmenler “tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekmediğini çoğunlukla belirtmişlerdir. 15 Temmuz kalkışmasının bunda etkisi olmuş mudur bilinmez ama, sayısı az da olsa bunu gerekli gören mevcut öğretmenlerin, bu konularda sağlam ve sağlıklı bilgilerle bilgilendirilmesi, göreve yeni başlayacak öğretmenlere de stajyerlik döneminde, sağlam ve sahih din kültürü konuları hususunda bilgilendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim

- ABDULBAKİ**, Muallim, **Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri** Atatürk Dönemi Ders Kitabı, İkinci Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005
- ADIVAR**, A. Adnan, **Bilim ve Din(İlim ve Din)**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980
- AKDOĞAN**, Ali, **Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama**, DEM Yayınları, İstanbul, 2008.
- AKDOĞAN**, Ali; **Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2002.
- AKYÜZ**, Niyazi, “Ankara’nın Boğaziçi Semtinde Dini Hayat ve Kentlileşme Üzerine Bir Araştırma”, (Doktora Tezi), Ankara, 1994
- AKYÜZ**, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, 15. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 2009,
- AKYÜZ**, Yahya, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri**, Doğan Basımevi, Ankara, 1978
- ALBAYRAK**, Ali, **Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat** (Ankara Keçiören Örneği), Doktora Tezi, Ankara, A.Ü.S.B.E. 2006
- ALBAYRAK**, Fadime, **GÜLCAN**, Murat, **PARABAKAN**, Fatma, **ŞÖLEN**, Aysun, **TÜRKELİ**, Yahya, **Türkiye’de İlköğretim** (Dünü, Bugünü, Yarını), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2003
- ALTIN**, Hamza, “1869 Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi Ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, Elazığ, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** Sayı:13-1, 2008, ss. 271.293
- ALTUNIŞIK**, Remzi, **COŞKUN**, Recai, **YILDIRIM**, Engin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, 9. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 2017,
- ALTUNYA**, Niyazi, **Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış**, Kelebek Matbaası, Ankara, 2005
- APAYDIN**, Halil, Kişilik Özelliklerinin Dini tutum ve Davranışlara Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001

- ARABACI**, Fazlı, “Türkiye’de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri”, **Dini Araştırmalar**, C. 6. sayı:16, 2003, ss.39-54
- ARON**, Raymond, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, (Çev.Korkmaz Alemdar), 4. Baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2000.
- ARSLAN**, Mustafa, **Türk Popüler Dindarlığı** (Çorum Örneği), DEM Yayınları, İstanbul, 2004.
- ATALAY**, Talip, **İlköğretim ve Liselerde Dindarlık**, Dem Yayınlar, İstanbul, 2005,
- ATAÜNAL**, Aydoğan, **Türkiye’de İlkokul Yetiştirme Sorunu**(1923-1994) Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Ankara,1994
- AYAS**, Nevzat, **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi:Kuruluşlar ve Tarihçe**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara,1948
- AYDIN**, M.Şevki, **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı**,2.Basım, Dem Yayınları, İstanbul 2005
- AYDIN**, Mehmet Zeki, “Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı”, Ankara, MEB. Din Öğretimi Dergisi, Sayı 37,1992, ss.55-60
- AYDIN**, Mehmet, **Din Felsefesi**, , İİFV Yayınları, İzmir,2001
- AYDIN**, Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yayınları,Ankara,1997
- AYDIN**, Rafet, “Türkiye’de Eğitimle İlgili Yapılan Bilimsel Toplantılarda ve Millî Eğitim Şûralarında Ele Alınan Öğretmen Sorunları ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın Politika ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi (1980–2004). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi., 2008
- AYDOĞAN**, Mustafa, **Köy Enstitüleri**, 3.Basım, Köy Enstitüleri Ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara, 2007
- AYSAL**, Necdet, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 35-36 Mayıs-Kasım 2005, ss.267-282
- AYVERDİ**, Samiha, **Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız**, 5.Baskı, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2017
- BAL**, Hüseyin, **1924 Raporunun Türk Eğitimine Etkileri J. Dewey’in Eğitim Felsefesi**, Aydınlar Matbaası, İstanbul 1991,

- BARAN**, Irmak, “İnönü Üniversitesi Gençliğinin İnanç Sorunları”, Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2000
- BAŞGİL**, Ali Fuat, **Demokrasi Yolunda** ,5.Baskı,Yağmur Yayınları, İstanbul, 2017
- BAYYİĞİT**, Mehmet, "Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1989
- BAYYİĞİT**, Mehmet, **Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998
- BAYYİĞİT**, Mehmet, **Gençlik ve Din**, 2.Baskı, Yediveren kitap, Konya, 2011,
- BERKES**, Niyazi, **200 Yıldır Neden Bocahyoruz**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997
- BİLGİN**, Beyza, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980
- SCHARF**, Betty R., “Dine Sosyolojik Yaklaşım:Öncüler”,Çev.Bünyamin SOLMAZ, **Din Sosyolojisi Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar I**, Edit. Bünyamin SOLMAZ, İhsan ÇAPCIOĞLU, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, ss.43-71
- BİLGİN**, Beyza, **SELÇUK**, Mualla, **Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri**, Gün Yayıncılık, Ankara,1997
- BİNBAŞIOĞLU**, Cavit, **Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi**, M.E.B Yayınnevi, İstanbul, 1995
- BOZKURT**, Nebi, “Darü’l Kurra”TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8,
- BURSALIOĞLU**, Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, 19.Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2015
- BÜYÜKKARAGÖZ**, Savaş, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Mikro Yayınları, Konya, 1998
- CEVİZCİ**, Ahmet, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999
- CİCİOĞLU**, Hasan, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara,1985

- CÜCELOĞLU**, Doğan, **İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları**, 10.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000
- ÇARKOĞLU**, Ali, **TOPRAK**, Binnaz, **Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006
- ÇAYIR**, Celal, “Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, **Bilimname**, Cilt:2, Sayı:27, ss. 59-88.
- ÇELİK**, Celaleddin, **Şehirleşme ve Din**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002
- ÇELİK** **Celaleddin**,”Dindarlık Tipolojileri”, Edit.,Ünver GÜNAY, Celaleddin ÇELİK, **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana, 2006,ss.81-109
- ÇELİK**TEN, Mustafa, “Öğretmenli Mesleği ve Özellikleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.1, Sayı 19, 2005, ss.207-237
- ÇETİN**, Duran, **Bir Adım Ötesi**,5. Baskı, Beka Yayıncılık, İstanbul, 2019
- COŞTU**, Yakup, “Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım: Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, Hitit Üniversitesi İ.F. Dergisi, C.8, sayı 15, Ankara, 2009,ss.125-126
- DESROCHE**, H., **Morfolojik Sosyolojiden Tipolojik Sosyolojiye, Din Sosyolojisi**, Çev. İzzet Er, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- DİLAVER**, Hasan Hüseyin, **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları İstanbul,1994
- DOĞAN**, D. Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, 7.Baskı, Rehber Yayınları, Ankara, 1990
- DOĞAN**, İsmail, **Değişen Türkiye’de Bilim ve Kültür**, İmaj Yayınları, Ankara,1997
- DOĞAN**, Recai, “1980’e kadar Türkiye’de Din Öğretimi Program Anlayışları”, (1924-1980), Din Öğretiminde Yeni Yöntem anlayışları Sempozyumu, Ankara, 2002
- DOĞAN**, Şahin, “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007
- DÖNMEZLER**, Sulhi, **Toplumbilim**, 12.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1999

- DUMAN**, Tayyip, “Cumhuriyetimizin 75 Yılında Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz ve Sorunları”. Ankara, **Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi**, Temmuz-Ağustos-Eylül 1998
- ER**, İzzet, **Din Sosyolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara,1998
- ERDEN Münire**, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Alkım Yayınları, Ankara, 1999
- ERGUN**, Doğan, **Sosyoloji El Kitabı**, 5.Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1990
- ERGUN**, Mustafa, “Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sorunu”, “Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu”. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim, Gazi Mesleki Eğitim, Teknik Eğitim Fakültesi. Ankara:1987
- ERKOL**, Mehmet, “Din - Dindarlık Kavramları ve Sosyolojik Bir Yöntem Olarak Dindarlık Ölçekleri, “Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., 2004.
- ESKİCUMALI**, Ahmet, “Eğitim Öğretim ve Öğretmenlik Mesleği”, II.Baskı, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Edit.Yüksel ÖZDEN, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2002, ss.8-10
- FAY**, Kirby, **Türkiye’de Köy Enstitüleri**, (Çev;Niyazi Berkes),Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2010,
- FIRAT**, Erdoğan, “Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu: Din Psikolojisi Açısından Bir Değerlendirme,“ Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1977
- FİCHTER**, Josehp, **Sosyoloji Nedir**, (Çev. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara,2012
- FREYER**, Hans, **Dinî Sosyoloji**, (Çev. Turgut Kalpsüz), ,Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964.
- GEERTZ**, Clifford, “Kültürel Bir Sistem Olarak Din” (Çev. Yasin Aktay, **Din Sosyolojisi**, Der. Yasin Aktay-M. Emin Köktaş), 2.Baskı,Vadi Yayınları, Ankara, 1998,ss.177-190
- GELİŞLİ**, Yücel, **Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi**, Sistem Ofset, Ankara, 2005,
- GIDDENS**, Anthony, **Sosyoloji**, (Çev. Hüseyin Özel, Işıl Bayar, Zeynep Mercan, Şebnem Pala, Talip Kabadayı, Mine T Kara, İren Dicle Aytaç, Muttalip Özcan) , Ayraç Yayınları, Ankara, 2005

- GLOCK**, Charles Y., “Dindarlığın Boyutları Üzerine”, (Çev. M. Emin Köktaş, **Din Sosyolojisi**, Derleyen, Yasin Aktay-M.Emin Köktaş), 2.Baskı,Vadi Yayınları, Ankara, 1998,ss.252-270
- GURBETOĞLU**, Ali,"Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Reform İhtiyacı", 9. Sınıf öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu(20-22Mayıs2010), Elazığ,
- GÜNAY**, Ünver, “Dindarlığın Sosyolojisi”, **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, (edit.: Ünver GÜNAY, Celalettin ÇELİK), Karahan Kitabevi, Adana, 2006, ss.1-59
- GÜNAY**, Ünver, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1999
- GÜNAY**, Ünver, “Max Weber’in Din Sosyolojisindeki Yeri ve Önemi”, Kayseri,**E.U.İ.F.D.**, Sayı 5,1988,ss.1-10
- GÜNAY**, Ünver, “Modern Sanayi Toplumlarda Din II”, Kayseri, **E.U.İ.F.D.**, Sayı 4, 1987, ss.29-58.
- GÜNAY**, Ünver, “Modern Sanayi Toplumunda Din I”, Kayseri, **E.U.İ.F.D.**, Sayı 3, 1986, ss.41-88
- GÜNAY**, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1998.
- GÜNDÜZ**, Turgay, ”Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1928-1998)”, Bursa, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 7, Sayı,7,1998, ss.543-557
- GÜRKAN**, Tanju, **İlkokul Öğretmenlerinin Öğretmenlik Tutumları ile Benlik Kavramları Arasındaki İlişki**, Tuba Kitabevi, Ankara, 1993
- GÜZEL**, Abdurrahim, “İlk Heyeti İlmiye Çalışmaları, Alınan Kararlar ve Dini Tedrisat”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 4, 1987,ss.337-356
- HÖKELEKLİ**, Hayati, **Din Psikolojisi**, 4.Baskı, TDV Yayınları, Ankara, 2001
- KARAGÖZ**, Emel Öztürk, **Max Weber’de Anlayış Sosyolojisi ve Din Olgusu**, Derin Yayınları, İstanbul, 2003
- KARAMUSTAFAOĞLU**, Orhan, **ÖZMEN**, Haluk, ”Toplumumuzda ve Öğretmen Adayları Arasında Öğretmenlik Mesleğine Verilen Değer Üzerine”, **Değerler Eğitimi Dergisi**,C.2,Sayı 6, 2004, ss.35-49
- KARATAY**, Hüseyin, **Sürgün Öğretmen**, Nur yayınları,1974

- KARSLI**, Necmi, “Dindarlık Olgusu ve Dindarlığı Ölçme Girişimleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- KAYA**, Mevlüt, **Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum**, Etüt Yayınları, Samsun, 1998
- KEHRER**, Günter, **Din Sosyolojisi**, (Çev.: Semahat Yüksel), Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1992.
- KISAKÜREK**, Necip Fazıl, **Türkiye’de Komünizma ve Köy Enstitüleri**, Doğan Güneş Kitapları, İstanbul, 1962
- KIZILÇELİK**, Sezgin, **ERJEM**, Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, 4.Baskı, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996,
- KOÇ**, Turan, **Din Dili**, Rey Yayıncılık, Kayseri, 1995
- KODAMAN**, Bayram, “Tanzimat’tan Sonra Türk Kadını”, **19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.5,Sayı 1, 1990,ss.135-182
- KOŞTAŞ**, Münir, **Üniversite Öğrencilerinin Dine Bakışı**, TDV Yayınları, Ankara,1995
- KURT**, Abdurrahman, ”Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, Bursa, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.18, s.2, 2009, ss.1-26
- KULA**, Naci, **Kimlik ve Din**, Ayışığı kitapları, İstanbul, 2001,s.87
- KÖKTAŞ**, Mehmet Emin, **Türkiye’de Dini Hayat, İzmir Örneği**, İşaret Yayınları, İstanbul, 1993
- KÜÇÜK**, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, Ankara,1993
- KÜÇÜKAHMET**, Leyla, **Öğretmen Yetiştirme**, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası, Ankara, 1993
- LEWİS**, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, (Çev. Metin Kıratlı), 5.Baskı, Türk Tarih. Kurumu. Basımevi, Ankara, 1993
- MARDİN**, Şerif, **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayıncılık,10.Baskı, İstanbul, 2001.
- MARDİN**, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1992
- MARDİN**, Şerif, **Türkiye’de Din ve Siyaset**, İletişim yayıncılık, İstanbul, 1991
- MEHMETOĞLU**, Ali Ulvi, **Kişilik ve Din**, DEM Yayınları, İstanbul, 2004

- MENSCHING**, Gustav, **Din Sosyoloji**, (Çev. Mehmet Aydın), Tekin Kitabevi, Konya, 1994.
- MERT**, Nuray, **Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Dine Bakışı, Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek-Sempozyum Bildirileri**, 2.Baskı, Metis Yay., 2001, İstanbul, ss.198-205
- MUTLU**, Kayhan, “Bir Dindarlık Ölçeği”(Sosyolojide Yöntem Üzerine Tartışma, **İslami Araştırmalar Dergisi**, C.3, s.4, 1989.ss.194-199
- NİPKOV**, Karl Ernest, “Role Conflicts and Identity Crises of the Teacher in the School of Today” (Çev: Remzi Yavaş KINCAL: “Günümüz Eğitiminde Öğretmenin Kimlik Krizi ve Rol Çatışmaları”), **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı 82, 1981
- OKTAY**, Ayla, “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri”. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi. **Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.3, Sayı:3, 1991, ss.187-193
- OKUMUŞ**, Ejder, **Gösterişçi Dindarlık**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002
- OKUMUŞ**, Ejder, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003
- OKUTAN**, Ömer, **Din Eğitimi, Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, MEB Yay., İstanbul, 1983
- ONAT**, Hasan, **Türkiye’de Din Anlayışında Değişim Süreci**, Ankara Okulu Yayınları, İstanbul, 2003
- ONAY**, Ahmet, “Dindarlık Ölçme Çalışmaları”, **İslami Araştırmalar Dergisi**. C.14, sayı 3-4, ss.439-449
- ONAY**, Ahmet, **Dindarlık, Etkileşim ve Değişim**, DEM Yay., İstanbul 2004.
- ONAY**, Ahmet, “Dini Yönelim Ölçeği”, Ölçek Geliştirmede Yöntem: Teorik Altyapı, Geçerlilik ve Güvenilirlik”, **İslamiyat**, C.5, s.4., 2002, ss.181-192
- OYMAN**, Nihat, “Sosyal Medya Dindarlığı” Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı, 28, 2016, ss.130-140
- ÖCAL**, Mustafa, “Cumhuriyet Döneminde İlk, Orta ve Yüksek Öğretimde Din Eğitimi”, (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Tarihçesi), Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, (İzmir 4-5-6 Aralık 1998), Düzenleyen: Türk Ocakları Genel Merkezi-Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi. Türk Yurdu Yay. Ankara 1999. (ss. 309-343).

- ÖNCÜL**, Remzi, **Eğitim Bilimleri Sözlüğü**, MEB Yayınevi, Ankara, 2000
- ÖZ**, Satılmış, “Din, Dindarlık İlişkisi Çerçevesinde Öğretmenlerin Dini Anlayış ve Yaşayışları”, **Yozgat, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.3, S.3, 2013,ss.61-77
- ÖZALP**, Orhan, **Cumhuriyetin İlk Yıllarından İtibaren Kimler Öğretmen Olmuştur**, Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara,2000
- ÖZCAN**, Zeynep, Cumhuriyet Dönemi Dini Hayat (1938-1950), Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2014,s.274
- ÖZDALGA**, Elisabeth, “Din Din Midir, Yoksa Başka Bir şey Midir?” İslami Araştırmalar Dergisi., C.3, s. 2, 1989, ss.29-39
- ÖZDEN**, Yüksel, **Eğitimde Dönüşüm Eğitimde Yeni Değerler**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 1999
- ÖZLEM**, Doğan, **Max Weber’de Bilim ve Sosyoloji**, 3. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001
- ÖZTÜRK**, Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996
- PARLADIR**, Selahattin, “İslam da Örgün Din Eğitimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **DEÜSBE**, İzmir, 1984
- SARAÇOĞLU**, Asuman Seda, “Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Önerisi” **Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme Bildiri Metinleri**, İstanbul, Kültür Koleji Yayınları, 1991
- SEZEN**, Yümnü, **Sosyoloji Açısından Din**, 3.Baskı, İFAV Yay., İstanbul, 1998
- SOLMAZ**, Bünyamin, “Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları” **Din Sosyolojisi (Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar)**, (Edit. Bünyamin SOLMAZ/İhsan ÇAPCIOĞLU), Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, ss.43-71
- SOLMAZ**, Bünyamin, “Eğitim ve Din”, Din Sosyolojisi El Kitabı, (Edit. Niyazi AKYÜZ, İhsan ÇAPCIOĞLU), Grafiker yay., Ankara, 2012, ss.401-422
- SÖZER**, Ersan, ”Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği”.(Yayınlanmamış doktora tezi), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1989

- SUBAŞI**, Necdet, “Türk(iye) Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, **İslamiyat**, C.5, S.4, Ekim-Aralık, 2002, ss.17-40
- SUNAR**, Cavit, “Din Nedir?”, **AÜİFD**, C.10, Say 1, Ankara, 1962, ss.65-69
- TAN**, Mine, **Toplum Bilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınları, Ankara, 1981
- TANGÜLÜ**, Zafer, **KARADENİZ**, Oğuzhan, **ATEŞ**, Sinan, “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretime Öğretmen Yetiştirme”, 9. Ulusal Sınıf öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20- 22 Mayıs 2010), Elazığ, 2010
- TAPLAMACIOĞLU**, Mehmet, **Din Sosyolojisi Giriş**, İkinci Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968
- TAPLAMACIOĞLU**, Mehmet, “Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir anket Denemesi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.X, Sayı 1, 1962, ss.141-151
- TAŞ**, Kemaleddin, “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”, (edit. Ünver Günay-Celalettin Çelik), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**, Karahan Kitabevi, Adana, 2006,
- TAZEBAY**, Atilla, **İlköğretim Programları ve Gelişmeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000
- TEKİN**, Mustafa,
<https://dibbys.diyanet.gov.tr/dyys/MakaleKurumDisi/MakaleKurumDisi.aspx> (28.10.2019 tarihli erişim)
- TEZCAN**, Mahmut, **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:150, Ankara, 1985,
- TONGUÇ**, Engin, **Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ant Yayınları, Ankara, 1970,
- TUĞLACI**, Pars, **Okyanus Ansiklopedik Sözlük**, C.II, Cem yayınevi, İstanbul, 1983
- TÜMER**, Günay, “Çeşitli Yönleriyle Din”, **A.Ü.İ.F.D.**, C.XXVII, 1986, Ankara, ss. 213-267
- TÜRKOĞLU**, Pakize, **Tonguç ve Enstitüleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997
- UNAT**, Faik Reşit, **Türk Eğitim Sisteminin Gelişmesine Toplu bir Bakış**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1964

UYSAL, Veysel, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara, Üniversitesi, İlahiyat, Fakültesi, Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996

UYSAL, Veysel, “Dini Hayat ve Şahsi Özellikler (Bir Alan Araştırması)”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sayı.2, ss.165-180

ÜLKEN, Hilmi Ziya, Dinî Sosyoloji, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1943.

WACH, Joachim, Din Sosyolojisi, (Çev.: Ünver Günay), MÜİFV Yay., İstanbul 1995.

YAPAREL, Recep, “Dinin Tarifi Mümkün müdür?”, İzmir **D.E.U.İ.F.D.**, C.IV, 1987, ss.403-417

YAPICI, Asım, “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık, “**Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 2 , Sayı 2, Adana, 2002

YAPICI, Şenay, “Sınıf Öğretmenlerinin Kişilik Profilleri”, **AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt:3 Sayı:1- Haziran 2001

YILDIZ, Murat; “Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Çalışma”, **Tabula Rasa**, Yıl: 1, Sayı: 1,

YİĞİT, Ali Ata, İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992

YÜCEL, Hasan Ali, Türkiye’de Orta Öğretim, İstanbul 1938,

YÜCEL, Hasan Ali, Türkiye’de Orta Öğretim, Kültür Bakanlığı Kütüphane Basımevi, Ankara, 1994

İnternet Kaynakları

- İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726-4.htm> (Erişim tarihi: 25.08.2016)
- Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2016)
- Milli Eğitim Temel Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 25.07.2016)
- Tebliğler Dergisi, No, 921, 17 Eylül 1956
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf> (Erişim tarihi:25.07.2017)
- Tebliğler Dergisi, No, 1798, 22 Temmuz 1974
- Tebliğler Dergisi, No, 1900, 27 Aralık 1979
- Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi:05.07.2016)
- İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/ilkve-okuloncyon_0/yonetmelik.pdf (Erişim tarihi:15.05.2017)
- İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi, <http://ikgm.meb.gov.tr/upload/TTK%C3%A7izelge.pdf> (Erişim tarihi: 09.06.2017)
- http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_12/06020448_imam_hatip_ortaokulu_hdc_2016.pdf (Erişim tarihi: 09.06.2017)
- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (Erişim tarihi: 20.04.2017)
- 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html> (Erişim tarihi: 18.11.2016)
- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/73.html> (Erişim tarihi: 25.07.2016)
- 5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5580.pdf> (Erişim tarihi: 18.10.2016)
- <https://secim.haberler.com/2018/konya-secim-sonuclari/> (Erişim tarihi: 11.07.2018)

- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be4157cdc9392.96306512 (08.11.2018 tarihli erişim)
- <https://www.uludagsozluk.com/k/sosyal-demokrat/> (08.11.2018 tarihli erişim)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be41851977c27.13828351 (08.11.2018 tarihli erişim)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaza--kader> (15.05.2019 tarihli erişim)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=melek&p=m> (15.05.2019 tarihli erişim)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bf318e469e5f3.03353309 (19.07.2018 tarihli erişim)
 - <https://www.turkedebiyati.org/muhafazakar-muhafazakarlik-nedir-kimdir/> (08.11.2018 tarihli erişim)
 - http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be4157cdc9392.96306512 (08.11.2018 tarihli erişim),

EKLER

EK-1: Öğretmenlerin Allah'a inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum.	399	95,2	382	96,2
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	4	1,0	2	0,5
Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim.hususlar var.	12	2,9	8	2,0
Allah'ın varlığına inanmıyorum	1	0,2	2	0,5
Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.	2	0,5	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım.	1	0,2	0	0,0
Başka	0	0,0	3	0,8
Toplam	419	100	397	100

EK-2: Öğretmenlerin Allah'a inanma durumları ile yaş arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum.	28	93,3	65	97,0%	116	99,1	164	95,9%	166	94,3%	122	96,1%	70	93,3%	50	94,3%
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	1	3,3%	0	0,0%	0	0,0	2	1,2%	0	0,0%	2	1,6%	1	1,3%	0	0,0%
Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim.hususlar var.	1	3,3%	2	3,0%	1	0,9	4	2,3%	5	2,8%	2	1,6%	3	4,0%	2	3,8%
Allah'ın varlığına inanmıyorum	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0	0	0,0%	1	0,6%	0	0,0%	1	1,3%	1	1,9%
Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0	0	0,0%	2	1,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Her türlü dogmatik inanca karşıyım.	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0	0	0,0%	0	0,0%	1	0,8%	0	0,0%	0	0,0%
Başka	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0	1	0,6%	2	1,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-3: Öğretmenlerin Allah'a inanma durumları ile medeni durum arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum.	57	96,6	696	95,9	5	83,3	20	90,9	3	100
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	1	1,7	5	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim.hususlar var.	0	0,0	18	2,5	1	16,7	1	4,5	0	0,0
Allah'ın varlığına inanmıyorum	1	1,7	2	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.	0	0,0	2	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	4,5	0	0,0
Başka	0	0,0	3	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-4: Öğretmenlerin Allah'a inanma durumları ile branşları arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum.	3	100	17	94,4	12	100	114	100	57	90,5	10	76,9	54	98,2	63	96,9	9	81,8	10	100	24	92,3	265	94,6	50	98,0	20	95,2	73	98,6
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	3,2	0	0,0	1	1,8	1	1,5	1	9,1	0	0,0	0	0,0	1	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim.hususlar var.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	4,8	2	15,4	0	0,0	1	1,5	1	9,1	0	0,0	2	7,7	9	3,2	1	2,0	0	0,0	1	1,4
Allah'ın varlığına inanmıyorum	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,7	0	0,0	1	4,8	0	0,0
Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,6	1	7,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Başka	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-5: Öğretmenlerin Allah'a inanma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	Genel Lise		Mesleki- Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum.	360	94,2	86	98,9	175	97,8	85	95,5	69	94,5	6	100
Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum.	5	1,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4	0	0,0
Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim.hususlar var.	13	3,4	0	0,0	2	1,1	4	4,5	1	1,4	0	0,0
Allah'ın varlığına inanmıyorum	1	0,3	0	0,0	1	0,6	0	0,0	1	1,4	0	0,0
Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum.	1	0,3	1	1,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Her türlü dogmatik inanca karşıyım.	1	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Başka	1	0,3	0	0,0	1	0,6	0	0,0	1	1,4	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-6: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile cinsiyet arasındaki ilişki

Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususunda ne düşünüyorsunuz?	Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hz. Muhammed (s.a.v) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	414	98,8	393	99,0
Hz. Muhammed (s.a.v) Peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	3	0,7	2	0,5
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim.	1	0,2	0	0,0
Başka	1	0,2	2	0,5
Toplam	419	100	397	100

EK-7: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile medeni durum arasındaki ilişki

Allah'a inanç konusunda hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hz. Muhammed (s.a.v) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	59	100	718	98,9	5	83,3	22	100	3	100
Hz. Muhammed (s.a.v) Peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	0	0,0	4	0,6	1	16,7	0	0,0	0	0,0
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim.	0	0,0	1	0,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Başka	0	0,0	3	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-8: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile yaş arasındaki ilişki

Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususunda ne düşünüyorsunuz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hiz. Muhammed (s.a.v) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	30	100	67	100,0	116	99,1	171	100	171	97,2	125	98,4	74	98,7	53	100,0
Hiz. Muhammed (s.a.v) Peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	0	0,0	0	0,0	1	0,9	0	0,0	2	1,1	1	0,8	1	1,3	0	0,0
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	1,7	1	0,8	0	0,0	0	0,0
Başka	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-9: Öğretmenlerin Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususundaki düşünceleri ile branş arasındaki ilişki

Hz.Muhammed (s.a.v.) in Peygamberliği hususunda ne düşünüyorsunuz?	Arapça		Beden Eğitimi		Bilişim Teknolojileri		Din Kültürü ve Ah.Bil		Fen Bilgisi		Görsel Sanatlar		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf Öğretmenliği		Sosyal Bil.		Teknoloji Tasarım		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hız. Muhammed (s.a.v) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum	3	100	17	94,4	12	100	11	100	6	100	12	92,3	5	100	6	98,5	10	90,9	10	100	26	100	27	98,6	5	100	20	95,2	7	100
Hız. Muhammed (s.a.v) Peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	7,7	0	0,0	1	1,5	1	9,1	0	0,0	0	0,0	2	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim.	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Başka	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,4	0	0,0	1	4,8	0	0,0
Toplam	3	100	18	100	12	100	11	100	6	100	13	100	5	100	6	100	11	100	10	100	26	100	28	100	5	100	21	100	7	100

EK-10: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki

	Ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?				Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanıyor musunuz?				Meleklerin varlığına inanıyor musunuz?			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde	Frekans (f)	Yüzde	Frekans (f)	Yüzde	Frekans (f)	Yüzde	Frekans (f)	Yüzde	Frekans (f)	Yüzde
Evet	407	97,1	392	98,7	408	97,4	391	98,5	409	97,6	393	99,0
Hayır	4	1,0	1	0,3	4	1,0	1	0,3	2	0,5	0	0,0
Kararsızım	8	1,9	4	1,0	7	1,7	5	1,3	8	1,9	4	1,0
Toplam	419	100	397	100	419	100	397	100	419	100	397	100

EK-11: Öğretmenlerin Ahiret hayatına, Kaza ve kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna ve meleklerle inanma durumları ile mezun oldukları lise arasındaki ilişki

		Genel Lise		Mesleki- Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?	Evet	370	96,9	86	98,9	179	100	88	98,9	70	95,9	6	100,0
	Hayır	3	0,8	1	1,1	0	0,0	0	0,0	1	1,4	0	0,0
	Kararsızım	9	2,4	0	0,0	0	0,0	1	1,1	2	2,7	0	0,0
Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanır mısınız?	Evet	371	97,1	85	97,7	177	98,9	89	100	71	97,3	6	100
	Hayır	4	1,0	1	1,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Kararsızım	7	1,8	1	1,1	2	1,1	0	0,0	2	2,7	0	0,0
Meleklerin varlığına inanır mısınız?	Evet	373	97,6	85	97,7	179	100	89	100	70	95,9	6	100
	Hayır	1	0,3	1	1,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Kararsızım	8	2,1	1	1,1	0	0,0	0	0,0	3	4,1	0	0,0
Toplam		382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-12: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre Ahiret hayatına, Kaza ve kader hayır ver şerrin Allah'tan olduğuna ve meleklerle inanma durumu arasındaki ilişki durumları

					Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
					Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anne öğrenim Düzeyi	İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?	Evet	114	97,4	118	98,3	422	99,5	67	95,7	52	92,9	26	89,7		
		Hayır	0	0,0	2	1,7	0	0,0	2	2,9	1	1,8	0	0,0		
		Kararsızım	3	2,6	0	0,0	2	0,5	1	1,4	3	5,4	3	10,3		
	Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanır mısınız?	Evet	114	97,4	117	97,5	422	99,5	66	94,3	53	94,6	27	93,1		
		Hayır	1	0,9	1	0,8	0	0,0	2	2,9	1	1,8	0	0,0		
		Kararsızım	2	1,7	2	1,7	2	0,5	2	2,9	2	3,6	2	6,9		
	Meleklerin varlığına inanır mısınız?	Evet	115	98,3	120	100	422	99,5	66	94,3	52	92,9	27	93,1		
		Hayır	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4	1	1,8	0	0,0		
		Kararsızım	2	1,7	0	0,0	2	0,5	3	4,3	3	5,4	2	6,9		
Toplam			117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0		
Baba Öğrenim Düzeyi	İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?	Evet	7	100	65	100	366	98,9	90	98,9	143	98,6	128	92,8		
		Hayır	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,7	4	2,9		
		Kararsızım	0	0,0	0	0,0	4	1,1	1	1,1	1	0,7	6	4,3		
	Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna inanır mısınız?	Evet	7	100	65	100	366	98,9	90	98,9	143	98,6	128	92,8		
		Hayır	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,1	0	0,0	4	2,9		
		Kararsızım	0	0,0	0	0,0	4	1,1	0	0,0	2	1,4	6	4,3		
	Meleklerin varlığına inanır mısınız?	Evet	7	100	65	100	368	99,5	91	100	141	97,2	130	94,2		
		Hayır	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	1,4		
		Kararsızım	0	0,0	0	0,0	2	0,5	0	0,0	4	2,8	6	4,3		
Toplam			7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0		

EK-13: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerime inanma durumları ile cinsiyet arasındaki ilişki

		Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kur'an-ı Kerimin Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kur'an da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanıyor musunuz?	Kesinlikle İnanıyorum	403	96,2	391	98,5
	Şüphelerim Var	13	3,1	5	1,3
	Kesinlikle İnanmıyorum	3	0,7	1	0,3
Kur'an Hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerlidir.	Kesinlikle Katılıyorum	392	93,6	386	97,2
	Katılmıyorum	8	1,9	6	1,5
	Kararsızım	19	4,5	5	1,3
Toplam		419	100	397	100

EK-14: Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerime inanma durumları ile yaş arasındaki ilişki

		25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kur'an-ı Kerimin Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kur'an da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanıyor musunuz?	Kesinlikle İnanıyorum	29	96,7	65	97,0	115	98,3	169	98,8	169	96,0	122	96,1	74	98,7	51	96,2
	Şüphelerim Var	1	3,3	2	3,0	0	0,0	2	1,2	6	3,4	4	3,1	1	1,3	2	3,8
	Kesinlikle İnanmıyorum	0	0,0	0	0,0	2	1,7	0	0,0	1	0,6	1	0,8	0	0,0	0	0,0
Kur'an Hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerlidir.	Kesinlikle Katılıyorum	28	93,3	62	92,5	113	96,6	167	97,7	167	94,9	120	94,5	74	98,7	47	88,7
	Katılmıyorum	1	3,3	2	3,0	1	0,9	1	0,6	2	1,1	4	3,1	0	0,0	3	5,7
	Kararsızım	1	3,3	3	4,5	3	2,6	3	1,8	7	4,0	3	2,4	1	1,3	3	5,7
Toplam		30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-15: Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerime inanma durumu ile branş arasındaki ilişki

		Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kur'an da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanıyor musunuz?	Kesinlikle İnanıyorum	3	100	17	94,4	12	100	114	100	62	98,4	10	76,9	54	98,2	62	95,4	10	90,9	10	100	26	100	270	96,4	51	100	20	95,2	73	98,6
	Şüphelerim Var	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	1	1,6	2	15,4	1	1,8	2	3,1	1	9,1	0	0,0	0	0,0	9	3,2	0	0,0	1	4,8	0	0,0
	Kesinlikle İnanmıyorum	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	7,7	0	0,0	1	1,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,4	0	0,0	0	0,0	1	1,4
Kur'an Hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerlidir.	Kesinlikle Katılıyorum	3	100	17	94,4	12	100	113	99,1	60	95,2	11	84,6	51	92,7	61	93,8	9	81,8	10	100	24	92,3	266	95,0	50	98,0	21	100	70	94,6
	Katılmıyorum	0	0	0	0,0	0	0,0	1	0,9	1	1,6	1	7,7	2	3,6	3	4,6	1	9,1	0	0,0	0	0,0	4	1,4	0	0,0	0	0,0	1	1,4
	Kararsızım	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	2	3,2	1	7,7	2	3,6	1	1,5	1	9,1	0	0,0	2	7,7	10	3,6	1	2,0	0	0,0	3	4,1
Toplam		3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-16: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.	Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	30	7,2	31	7,8
Biraz Doğru	62	14,8	42	10,6
Biraz Yanlış	75	17,9	56	14,1
Tamamen Yanlış	252	60,1	268	67,5
Toplam	419	100	397	100

EK-17: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimiz deki imanın kişiye yetme durumu ile yaş arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	3	10,0	3	4,5	4	3,4	5	2,9	14	8,0	21	16,5	4	5,3	7	13,2
Biraz Doğru	6	20,0	10	14,9	13	11,1	28	16,4	17	9,7	18	14,2	9	12,0	3	5,7
Biraz Yanlış	8	26,7	13	19,4	28	23,9	26	15,2	30	17,0	14	11,0	10	13,3	2	3,8
Tamamen Yanlış	13	43,3	41	61,2	72	61,5	112	65,5	115	65,3	74	58,3	52	69,3	41	77,4
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-18: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşiyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	4	6,8	54	7,4	0	0,0	3	13,6	0	0,0
Biraz Doğru	9	15,3	89	12,3	3	50,0	3	13,6	0	0,0
Biraz Yanlış	16	27,1	110	15,2	1	16,7	4	18,2	0	0,0
Tamamen Yanlış	30	50,8	473	65,2	2	33,3	12	54,5	3	100
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-19: Öğretmenlerin ibadet etmesek de kalbimiz deki imanın kişiye yetme durumu ile branş arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	0	0,0	2	11,1	0	0,0	5	4,4	4	6,3	3	23,1	6	10,9	8	12,3	1	9,1	0	0,0	1	3,8	24	8,6	4	7,8	2	9,5	1	1,4
Biraz Doğru	1	33,3	4	22,2	0	0,0	6	5,3	10	15,9	2	15,4	10	18,2	12	18,5	4	36,4	0	0,0	6	23,1	31	11,1	5	9,8	2	9,5	11	14,9
Biraz Yanlış	0	0,0	7	38,9	5	41,7	8	7,0	10	15,9	1	7,7	9	16,4	12	18,5	5	45,5	4	40,0	3	11,5	39	13,9	11	21,6	3	14,3	14	18,9
Tamamen Yanlış	2	66,7	5	27,8	7	58,3	9	83,3	3	61,9	7	53,8	30	54,5	33	50,8	1	9,1	6	60,0	16	61,5	18	66,4	31	60,	14	66,7	48	64,9
Toplam	3	100	18	100	12	100	11	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-20: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	36	9,4	5	5,7	8	4,5	7	7,9	5	6,8	0	0,0
Biraz Doğru	47	12,3	17	19,5	9	5,0	18	20,2	12	16,4	1	16,6
Biraz Yanlış	76	19,9	12	13,8	15	8,4	16	18,0	12	16,4	0	0,0
Tamamen Yanlış	223	58,4	53	60,9	147	82,1	48	53,9	44	60,3	5	83,4
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-21: Öğretmenlerin İbadet etmesek de kalp deki imanın yetmesi durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tamamen Doğru	0	0,0	8	21,1	11	10,4	35	7,2	2	1,7	5	7,7
Biraz Doğru	1	20,0	4	10,5	16	15,1	67	13,9	9	7,6	7	10,8
Biraz Yanlış	1	20,0	4	10,5	16	15,1	83	17,2	19	16,0	8	12,3
Tamamen Yanlış	3	60,0	22	57,9	63	59,4	298	61,7	89	74,8	45	69,2
Diğer	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-22: Öğretmenlerin namaz kılma durumu ile medeni durum arasındaki ilişki

		Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşiyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Günlük namaz kılma durumunuz nedir?	Günlük 5 Vakit Kılarım	28	47,5	407	56,1	2	33,3	11	50,0	2	66,7
	Günde 5 Vakitten Az Kılarım	10	16,9	88	12,1	1	16,7	2	9,1	0	0,0
	Ara sıra kılarım	14	23,7	173	23,8	2	33,3	5	22,7	1	33,3
	Ramazanda kılarım	2	3,4	13	1,8	0	0,0	2	9,1	0	0,0
	Hiç kılmam	5	8,5	29	4,0	1	16,7	0	0,0	0	0,0
	Başka	0	0,0	16	2,2	0	0,0	2	9,1	0	0,0
Cuma namazı kılar mısınız?	Her zaman	16	27,1	364	50,1	2	33,3	3	13,6	0	0,0
	Ara sıra	6	10,2	68	9,4	1	16,7	5	22,7	0	0,0
	Hiç kılmam	37	62,7	294	40,5	3	50,0	14	63,6	3	100
Bayram namazı kılar mısınız?	Her bayram	14	23,7	354	48,8	2	33,3	3	13,6	0	0,0
	Bazı bayramlar	1	1,7	47	6,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Hiç kılmam	44	74,6	325	44,8	4	66,7	19	86,4	3	100,0
Teravih namazı kılar mısınız?	Ramazanda her gece	11	18,6	179	24,7	2	33,3	3	13,6	0	0,0
	Ramazanda bazı geceler	34	57,6	420	57,9	3	50,0	15	68,2	2	66,7
	Hiç kılmam	14	23,7	127	17,5	1	16,7	4	18,2	1	33,3
Nafile namaz kılar mısınız?	Sık sık	4	6,8	80	11,0	1	16,7	3	13,6	0	0,0
	Ara sıra	42	71,2	478	65,8	3	50,0	14	63,6	2	66,7
	Hiç kılmam	13	22,0	168	23,1	2	33,3	5	22,7	1	33,3
Toplam		59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-24: Öğretmenlerin namaz kılma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

		Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Günlük namaz kılma durumunuz nedir?	Günlük 5 Vakit Kılarım	182	47,6	53	60,9	146	81,6	35	39,3	31	42,5	3	50,0
	Günde 5 Vakitten Az Kılarım	50	13,1	9	10,3	18	10,1	13	14,6	10	13,7	1	16,6
	Ara sıra kılarım	112	29,3	18	20,7	11	6,1	32	36,0	20	27,4	2	33,4
	Ramazanda kılarım	9	2,4	1	1,1	2	1,1	3	3,4	2	2,7	0	0,0
	Hiç kılmam	20	5,2	6	6,9	1	0,6	3	3,4	5	6,8	0	0,0
	Başka	9	2,4	0	0,0	1	0,6	3	3,4	5	6,8	0	0,0
Cuma namazı kılar mısınız?	Her zaman	157	41,1	52	59,8	112	62,6	31	34,8	30	41,1	3	50,0
	Ara sıra	41	10,7	4	4,6	18	10,1	10	11,2	7	9,6	0	0,0
	Hiç kılmam	184	48,2	31	35,6	49	27,4	48	53,9	36	49,3	3	50,0
Bayram namazı kılar mısınız?	Her bayram	156	40,8	46	52,9	112	62,6	27	30,3	29	39,7	3	50,0
	Bazı bayramlar	28	7,3	7	8,0	4	2,2	4	4,5	5	6,8	0	0,0
	Hiç kılmam	198	51,8	34	39,1	63	35,2	58	65,2	39	53,4	3	50,0
Teravih namazı kılar mısınız?	Ramazanda her gece	77	20,2	24	27,6	70	39,1	10	11,2	13	17,8	1	16,6
	Ramazanda bazı geceler	218	57,1	52	59,8	97	54,2	60	67,4	42	57,5	5	83,4
	Hiç kılmam	87	22,8	11	12,6	12	6,7	19	21,3	18	24,7	0	0,0
Nafile namaz kılar mısınız?	Sık sık	41	10,7	6	6,9	26	14,5	7	7,9	8	11,0	0	0,0
	Ara sıra	242	63,4	62	71,3	131	73,2	62	69,7	38	52,1	4	66,6
	Hiç kılmam	99	25,9	19	21,8	22	12,3	20	22,5	27	37,0	2	33,4
Toplam		382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-24.1: Anne ve baba öğrenim düzeyine göre nafile namaz kılma durumu

Nafile namaz kılar mısınız?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anne öğrenim düzeyi	Sık sık	8	6,8	20	16,7	44	10,4	9	12,9	4	7,1	3	10,3
	Ara sıra	91	77,8	75	62,5	286	67,5	40	57,1	31	55,4	16	55,2
	Hiç kılmam	18	15,4	25	20,8	94	22,2	21	30,0	21	37,5	10	34,5
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim düzeyi	Sık sık	1	14,3	7	10,8	37	10,0	12	13,2	16	11,0	15	10,9
	Ara sıra	6	85,7	47	72,3	261	70,5	61	67,0	87	60,0	77	55,8
	Hiç kılmam	0	0,0	11	16,9	72	19,5	18	19,8	42	29,0	46	33,3
Toplam		7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

EK-25: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu ile yaş arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her zaman tutarım	28	93,3	64	95,5	103	88,0	148	86,5	154	87,5	108	85,0	65	86,7	47	88,7
Ara sıra tutarım	2	6,7	3	4,5	11	9,4	19	11,1	17	9,7	15	11,8	7	9,3	5	9,4
Hiç tutmam	0	0,0	0	0,0	3	2,6	4	2,3	5	2,8	4	3,1	3	4,0	1	1,9
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-26: Öğretmenlerin ramazan ayında oruç tutma durumu ile medeni arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her zaman tutarım	53	89,8	638	87,9	5	83,3	18	81,8	3	100,0
Ara sıra tutarım	6	10,2	68	9,4	1	16,7	4	18,2	0	0,0
Hiç tutmam	0	0,0	20	2,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-27: Öğretmenlerin Ramazan ayında oruç tutma durumları ile branş arasındaki ilişki

Ramazan ayında oruç tutar mısınız?	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Her zaman tutarım	266,7		1688,9		1083,3		11197,4		5587,3		861,5		4480,0		5889,2		981,8		10100,		2388,5		23985,4		4792,2		1990,5		6689,2	
Arasıra tutarım	133,3	1	5,6		216,7	3	2,6		57,9		430,8	9	16,4		57,7	1	9,1	0	0,0		311,5	34	12,1	2	3,9	2	9,5	7	9,5	
Hiç tutmam	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	3	4,8	1	7,7	2	3,6	2	3,1	1	9,1	0	0,0	0	0,0	7	2,5	2	3,9	0	0,0	1	1,4
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-28: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre oruç tutma durumları arasındaki ilişki

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anne öğrenim düzeyi	Evet	105	89,7	106	88,3	384	90,6	59	84,3	42	75,0	21	72,4
	Hayır	10	8,5	13	10,8	32	7,5	9	12,9	11	19,6	4	13,8
	Kararsızım	2	1,7	1	0,8	8	1,9	2	2,9	3	5,4	4	13,8
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim düzeyi	Evet	5	71,4	60	92,3	341	92,2	80	87,9	122	84,1	109	79,0
	Hayır	2	28,6	5	7,7	23	6,2	9	9,9	21	14,5	19	13,8
	Kararsızım	0	0,0	0	0,0	6	1,6	2	2,2	2	1,4	10	7,2
Toplam		7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

EK-29: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet veririm	10	33,3	50	74,6	90	76,9	129	75,4	130	73,9	100	78,7	53	70,7	36	67,9
Bazen veririm	5	16,7	4	6,0	9	7,7	11	6,4	17	9,7	9	7,1	12	16,0	3	5,7
Zengin olsaydım verirdim	12	40,0	13	19,4	17	14,5	29	17,0	26	14,8	15	11,8	8	10,7	13	24,5
Hayır vermem	3	10,0	0	0,0	1	0,9	2	1,2	3	1,7	3	2,4	2	2,7	1	1,9
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-30: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile branş arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz?		Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe		
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	
Zekat verir misiniz?	Evet veririm	266,7	1266,7	10	83,3	82	71,9	45	71,4	753,8	44	80,0	44	67,7	327,3	10	100	15	57,7	214	76,4	35	68,6	16	76,2	59	79,7					
	Bazen veririm	0	0,0	1	5,6	0	0,0	10	8,8	5	7,9	3	23,1	1	1,8	5	7,7	4	36,4	0	0,0	5	19,2	22	7,9	8	15,7	1	4,8	5	6,8	
	Zengin olsaydım verirdim	133,3	422,2	2	16,7	22	19,3	11	17,5	1	7,7	9	16,4	15	23,1	2	18,2	0	0,0	6	23,1	38	13,6	8	15,7	4	19,0	10	13,5			
	Hayır vermem	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	2	3,2	2	15,4	1	1,8	1	1,5	2	18,2	0	0,0	0	0,0	6	2,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	
	Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100	
Fitre verir misiniz?	Her yıl veririm	3	100,	16	88,9	10	83,3%	11	96,5	57	90,5	10	76,9	49	89,1	58	89,2	9	81,8	10	100,	24	92,3	25	89,2	45	88,2	21	100,	69	93,2	
	Bazı yıllar veririm	0	0,0	1	5,6	0	0,0%	0	0,0	2	3,2	1	7,7	1	1,8	1	1,5	1	9,1	0	0,0	1	3,8	5	1,8	0	0,0	0	0,0	1	1,4	
	Gücüm yeterse veririm	0	0,0	0	0,0	2	16,7	4	3,5	3	4,8	1	7,7	5	9,1	5	7,7	0	0,0	0	0,0	1	3,8	15	5,4	6	11,8	0	0,0	4	5,4	
	Hiç vermem	0	0,0	1	5,6	0	0,0%	0	0,0	1	1,6	1	7,7	0	0,0	1	1,5	1	9,1	0	0,0	0	0,0	2	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	
	Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100	
Kurban keser misiniz?	Her yıl keserim	266,7	1055,6	6	50,0%	94	82,5	53	84,1	861,5	41	74,5	45	69,2	1	9,1	550,0	16	61,5	22	98,1	8	40	78,4	18	85,7	67	90,5				
	Bazı yıllar keserim	0	0,0	3	16,7	1	8,3%	4	3,5	2	3,2	3	23,1	2	3,6	3	4,6	8	72,7	2	20,0	1	3,8	10	3,6	3	5,9	1	4,8	1	1,4	
	Gücüm yeterse keserim	133,3	422,2	5	41,7%	14	12,3	6	9,5	2	15,4	11	20,0	15	23,1	2	18,2	3	30,0	9	34,6	37	13,2	8	15,7	2	9,5	5	6,8			
	Hiç kesmem	0	0,0	1	5,6	0	0,0%	2	1,8	2	3,2	0	0,0	1	1,8	2	3,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	4	1,4	0	0,0	0	0,0	1	1,4	
	Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100	

EK-31: Öğretmenlerin Zekat verme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Zekat verir misiniz?	Genel Lise		Mesleki- Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet veririm	277	72,5	63	72,4	133	74,3	63	70,8	50	68,6	4	66,7
Bazen veririm	37	9,7	7	8,0	15	8,4	9	10,1	8	10,8	2	33,3
Zengin olsaydım verirdim	59	15,4	14	16,1	31	17,3	16	18,0	13	17,9	0	0,0
Hayır vermem	9	2,4	3	3,4	0	0,0	1	1,1	2	2,7	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-32: Öğretmenlerin Hacca gitme durumları ile Cinsiyet arasındaki ilişki

Hacca gittiniz mi?	Kadın		Erkek	
	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evet gittim	27	6,4	30	7,6
Hayır gitmedim ama ileride imkanım olursa gideceğim.	373	89,0	348	87,7
Gitmek istemiyorum	19	4,5	19	4,8
Toplam	419	100	397	100

EK-33: Öğretmenlerin Hacca gitme durumları ile medeni durum arasındaki ilişki

Hacca gittiniz mi?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet gittim	1	1,7	54	7,4	0	0,0	2	9,1	0	0,0
Hayır gitmedim ama ileride imkanım olursa gideceğim.	56	94,9	639	88,0	4	66,7	19	86,4	3	100,0
Gitmek istemiyorum	2	3,4	33	4,5	2	33,3	1	4,5	0	0,0
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-34: Öğretmenlerin dua etme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Dua eder misiniz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hiç dua etmem	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	1,8	3	1,7	4	3,1	0	0,0	0	0,0
Özel durumlarda(cenaze, mevlit, v.s) dua ederim.	2	6,7	1	1,5	4	3,4	13	7,6	13	7,4	4	3,1	4	5,3	4	7,5
Sıkıntılı anlarda dua ederim.	4	13,3	12	17,9	20	17,1	19	11,1	21	11,9	15	11,8	6	8,0	5	9,4
Namaz dışında sık sık dua ederim	24	80,0	54	80,6	93	79,5	136	79,5	139	79,0	104	81,9	65	86,7	44	83,0
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-34.1: Öğretmenleri Dua etme durumu

Dua Eder misiniz?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hiç dua etmem	10	1,2
Özel durumlarda(cenaze, mevlit, v.s) dua ederim.	45	5,5
Sıkıntılı anlarda	102	12,5
Namaz dışında sık sık dua ederim	659	80,8
Toplam	816	100,0

EK-35: Öğretmenlerin dua etme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Dua eder misiniz?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hiç dua etmem	0	0,0	10	1,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Özel durumlarda(cenaze, mevlit, v.s) dua ederim.	5	8,5	37	5,1	0	0,0	2	9,1	1	33,3
Sıkıntılı anlarda dua ederim.	9	15,3	88	12,1	2	33,3	2	9,1	1	33,3
Namaz dışında sık sık dua ederim	45	76,3	591	81,4	4	66,7	18	81,8	1	33,4
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-36: Öğretmenlerin Anne ve baba öğrenim düzeyine göre dua etme durumu

Dua eder misiniz?		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anne öğrenim düzeyi	Hiç dua etmem	0	0,0	2	1,7	6	1,4	1	1,4	2	3,5	1	3,4
	Özel durumlarda(cenaze, mevlit, v.s) dua ederim.	5	4,3	8	6,7	15	3,5	8	11,4	3	5,3	4	13,8
	Sıkıntılı anlarda dua ederim.	9	7,7	15	12,5	54	12,7	7	10,0	13	23,2	4	13,8
	Namaz dışında sık sık dua ederim	103	88,0	95	79,2	349	82,3	54	77,1	38	67,9	20	69,0
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0
Baba öğrenim düzeyi	Hiç dua etmem	0	0,0	1	1,5	2	0,5	1	1,1	1	0,7	5	3,6
	Özel durumlarda(cenaze, mevlit, v.s) dua ederim.	0	0,0	3	4,6	18	4,9	4	4,4	8	5,5	12	8,7
	Sıkıntılı anlarda dua ederim.	1	14,3	5	7,7	45	12,2	8	8,8	25	17,2	18	13,0
	Namaz dışında sık sık dua ederim	6	85,7	56	86,2	305	82,4	78	85,7	111	76,6	103	74,6
Toplam		7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

EK-37: Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim'i bilme ve okuma durumları ile branş arasındaki ilişki

		Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kur'an-ı Kerim okumayı biliyor musunuz?	Çok iyi	2	66,7	4	22,2	0	0,0	73	64,0	9	14,3	0	0,0	5	9,1	8	12,3	0	0,0	0	0,0	4	15,4	46	16,4	9	17,6	3	14,3	22	29,7
	İyi	1	33,3	2	11,1	5	41,7	40	35,1	25	39,7	2	15,4	21	38,2	22	33,8	0	0,0	5	50,0	9	34,6	87	31,1	18	35,3	10	47,6	15	20,3
	Orta	0	0,0	7	38,9	5	41,7	1	0,9	21	33,3	6	46,2	18	32,7	27	41,5	4	36,4	5	50,0	9	34,6	112	40,0	18	35,3	5	23,8	26	35,1
	Hiç bilmiyorum	0	0,0	5	27,8	2	16,7	0	0,0	8	12,7	5	38,5	11	20,0	8	12,3	7	63,6	0	0,0	4	15,4	35	12,5	6	11,8	3	14,3	11	14,9
Kur'an-ı Kerim okuma durumunuz nedir?	Her gün okurum	2	66,7	3	16,7	0	0,0	67	58,8	10	15,9	2	15,4	3	5,5	8	12,3	0	0,0	0	0,0	2	7,7	41	14,6	6	11,8	4	19,0	7	9,5
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	0	0,0	2	11,1	2	16,7	7	6,1	8	12,7	1	7,7	3	5,5	9	13,8	1	9,1	3	30,0	4	15,4	30	10,7	3	5,9	3	14,3	17	23,0
	Arasına okurum	1	33,3	4	22,2	7	58,3	39	34,2	36	57,1	6	46,2	35	63,6	35	53,8	5	45,5	6	60,0	16	61,5	163	58,2	30	58,8	13	61,9	40	54,1
	Ramazanda okurum	0	0,0	2	11,1	0	0,0	1	0,9	2	3,2	2	15,4	6	10,9	4	6,2	0	0,0	1	10,0	0	0,0	17	6,1	4	7,8	0	0,0	5	6,8
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	0	0,0	0	0,0	1	8,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,8	1	1,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	1,1	2	3,9	0	0,0	2	2,7
	Hiç okumam	0	0,0	7	38,9	2	16,7	0	0,0	7	11,1	2	15,4	7	12,7	8	12,3	5	45,5	0	0,0	4	15,4	26	9,3	6	11,8	1	4,8	3	4,1
Toplam		3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-38: Öğretmenlerin Kur'an-ı kerimi bilme ve okuma durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.		Genel Lise		Mesleki- Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kur'an-ı Kerim okumayı biliyor musunuz?	Çok iyi	44	11,5	8	9,2	109	60,9	14	15,7	10	13,7	0	0,0
	İyi	111	29,1	28	32,2	64	35,8	33	37,1	23	31,5	3	50,0
	Orta	162	42,4	36	41,4	6	3,4	35	39,3	22	30,1	3	50,0
	Hiç bilmiyorum	65	17,0	15	17,2	0	0,0	7	7,9	18	24,7	0	0,0
Kur'an-ı Kerim okuma durumunuz nedir?	Her gün okurum	46	12,0	11	12,6	85	47,5	8	9,0	4	5,5	1	16,6
	Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum	47	12,3	11	12,6	16	8,9	13	14,6	6	8,2	0	0,0
	Arasıra okurum	207	54,2	45	51,7	73	40,8	58	65,2	49	67,1	4	66,8
	Ramazanda okurum	26	6,8	7	8,0	5	2,8	2	2,2	3	4,1	1	16,6
	Başıma bir felaket geldiğinde okurum	5	1,3	2	2,3	0	0,0	2	2,2	1	1,4	0	0,0
	Hiç okumam	51	13,4	11	12,6	0	0,0	6	6,7	10	13,7	0	0,0
Toplam		382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-39: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile cinsiyet arasındaki ilişki

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		Kadın		Erkek	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hz. Yusuf	Yanlış	29	6,9	25	6,3
	Doğru	390	93,1	372	93,7
Hz. Ebubekir	Yanlış	399	95,2	383	96,5
	Doğru	20	4,8	14	3,5
Hz. Nuh	Yanlış	10	2,4	15	3,8
	Doğru	409	97,6	382	96,2
Hz. Ömer	Yanlış	395	94,3	386	97,2
	Doğru	24	5,7	11	2,8
Hz. Ali	Yanlış	388	92,6	385	97,0
	Doğru	31	7,4	12	3,0
Hz. İbrahim	Yanlış	27	6,4	18	4,5
	Doğru	392	93,6	379	95,5
Toplam		419	100	397	100

EK-40: Öğretmenlerin peygamber bilgi düzeyleri ile branş arasındaki ilişki

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?.		Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Hz. Yusuf	Yanlış	0	0,0	1	5,6	0	0,0	0	0,0	4	6,3	1	7,7	6	10,9	5	7,7	1	9,1	220,0	1	3,8	26	9,3	4	7,8	0	0,0	3	4,1	
	Doğru	3	100,	17	94,4	12	100,	114	100,	59	93,7	12	92,3	49	89,1	60	92,3	10	90,9	880,0	25	96,2	254	90,7	47	92,2	21	100,	71	95,9	
Hz. Ebubekir	Yanlış	3	100,	15	83,3	12	100,	112	98,2	57	90,5	11	84,6	52	94,5	63	96,9	9	81,8	10	100,	26	100,	268	95,7	50	98,0	21	100,	73	98,6
	Doğru	0	0,0	3	16,7	0	0,0	2	1,8	6	9,5	2	15,4	3	5,5	2	3,1	2	18,2	0	0,0	0	0,0	12	4,3	1	2,0	0	0,0	1	1,4
Hz.Nuh	Yanlış	0	0,0	2	11,1	0	0,0	0	0,0	2	3,2	1	7,7	2	3,6	3	4,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0	9	3,2	4	7,8	0	0,0	2	2,7
	Doğru	3	100,	16	88,9	12	100,	114	100,	61	96,8	12	92,3	53	96,4	62	95,4	11	100,	10	100,	26	100,	271	96,8	47	92,2	21	100,	72	97,3
Hz. Ömer	Yanlış	3	100,	15	83,3	12	100,	114	100,	60	95,2	12	92,3	50	90,9	60	92,3	10	90,9	990,0	26	100,	268	95,7	51	100,	21	100,	70	94,6	
	Doğru	0	0,0	3	16,7	0	0,0	0	0,0	3	4,8	1	7,7	5	9,1	5	7,7	1	9,1	1	10,0	0	0,0	12	4,3	0	0,0	0	0,0	4	5,4
Hz. Ali	Yanlış	3	100,	16	88,9	12	100,	114	100,	60	95,2	10	76,9	48	87,3	61	93,8	8	72,7	880,0	25	96,2	266	95,0	50	98,0	21	100,	71	95,9	
	Doğru	0	0,0	2	11,1	0	0,0	0	0,0	3	4,8	3	23,1	7	12,7	4	6,2	3	27,3	220,0	1	3,8	14	5,0	1	2,0	0	0,0	3	4,1	
Hz. İbrahim	Yanlış	0	0,0	4	22,2	0	0,0	0	0,0	4	6,3	3	23,1	4	7,3	4	6,2	3	27,3	0	0,0	1	3,8	13	4,6	4	7,8	1	4,8	4	5,4
	Doğru	3	100,	14	77,8	12	100,	114	100,	59	93,7	10	76,9	51	92,7	61	93,8	8	72,7	10	100,	25	96,2	267	95,4	47	92,2	20	95,2	70	94,6
Toplam		3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-40.1: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile yaş arasındaki ilişki

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		25 Yaş Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hz. Yusuf peygamber mi?	Hayır	1	3,3	4	6,0	9	7,7	6	3,5	8	4,5	12	9,4	5	6,7	9	17,0
	Evet	29	96,7	63	94,0	108	92,3	165	96,5	168	95,5	115	90,6	70	93,3	44	83,0
Hz. Ebubekir peygamber mi?	Hayır	30	100	64	95,5	112	95,7	162	94,7	171	97,2	122	96,1	72	96,0	49	92,5
	Evet	0	0,0	3	4,5	5	4,3	9	5,3	5	2,8	5	3,9	3	4,0	4	7,5
Hz. Nuh peygamber mi?	Hayır	0	0,0	1	1,5	7	6,0	2	1,2	4	2,3	4	3,1	3	4,0	4	7,5
	Evet	30	100	66	98,5	110	94,0	169	98,8	172	97,7	123	96,9	72	96,0	49	92,5
Hz. Ömer peygamber mi?	Hayır	29	96,7	64	95,5	109	93,2	160	93,6	173	98,3	123	96,9	72	96,0	51	96,2
	Evet	1	3,3	3	4,5	8	6,8	11	6,4	3	1,7	4	3,1	3	4,0	2	3,8
Hz. Ali peygamber mi?	Hayır	29	96,7	59	88,1	112	95,7	161	94,2	171	97,2	121	95,3	71	94,7	49	92,5
	Evet	1	3,3	8	11,9	5	4,3	10	5,8	5	2,8	6	4,7	4	5,3	4	7,5
Hz. İbrahim peygamber mi?	Hayır	1	3,3	4	6,0	9	7,7	3	1,8	9	5,1	12	9,4	4	5,3	3	5,7
	Evet	29	96,7	63	94,0	108	92,3	168	98,2	167	94,9	115	90,6	71	94,7	50	94,3
Toplam		30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-41: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hz. Yusuf	Yanlış	35	9,2	3	3,4	1	0,6	9	10,1	6	8,2	0	0,0
	Doğru	347	90,8	84	96,6	178	99,4	80	89,9	67	91,8	6	100
Hz. Ebubekir	Yanlış	360	94,2	85	97,7	177	98,9	88	98,9	66	90,4	6	100,
	Doğru	22	5,8	2	2,3	2	1,1	1	1,1	7	9,6	0	0,0
Hz.Nuh	Yanlış	16	4,2	1	1,1	1	0,6	3	3,4	4	5,5	0	0,0
	Doğru	366	95,8	86	98,9	178	99,4	86	96,6	69	94,5	6	100,
Hz. Ömer	Yanlış	361	94,5	84	96,6	179	100	85	95,5	66	90,4	6	100,
	Doğru	21	5,5	3	3,4	0	0,0	4	4,5	7	9,6	0	0,0
Hz. Ali	Yanlış	356	93,2	82	94,3	179	100	85	95,5	65	89,0	6	100,
	Doğru	26	6,8	5	5,7	0	0,0	4	4,5	8	11,0	0	0,0
Hz. İbrahim	Yanlış	29	7,6	5	5,7	1	0,6	4	4,5	6	8,2	0	0,0
	Doğru	353	92,4	82	94,3	178	99,4	85	95,5	67	91,8	6	100,
Toplam		382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-42: Öğretmenlerin Peygamber bilgi düzeyleri ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir?		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hz. Yusuf	Yanlış	2	6,9	18	5,3	10	21,3	15	7,3	9	4,7
	Doğru	27	93,1	324	94,7	37	78,7	191	92,7	183	95,3
Hz. Ebubekir	Yanlış	26	89,7	338	98,8	36	76,6	198	96,1	184	95,8
	Doğru	3	10,3	4	1,2	11	23,4	8	3,9	8	4,2
Hz. Nuh	Yanlış	2	6,9	5	1,5	1	2,1	11	5,3	6	3,1
	Doğru	27	93,1	337	98,5	46	97,9	195	94,7	186	96,9
Hz. Ömer	Yanlış	27	93,1	337	98,5	38	80,9	196	95,1	183	95,3
	Doğru	2	6,9	5	1,5	9	19,1	10	4,9	9	4,7
Hz. Ali	Yanlış	25	86,2	336	98,2	34	72,3	196	95,1	182	94,8
	Doğru	4	13,8	6	1,8	13	27,7	10	4,9	10	5,2
Hz. İbrahim	Yanlış	4	13,8	12	3,5	7	14,9	16	7,8	6	3,1
	Doğru	25	86,2	330	96,5	40	85,1	190	92,2	186	96,9
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-43: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulunmasının cinsiyete göre durumu

Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır?		Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kur'an-ı kerim ve Meali	Hayır	9	2,1	10	2,5
	Evet	410	97,9	387	97,5
Kur'an tefsirleri	Hayır	179	42,7	127	32,0
	Evet	240	57,3	270	68,0
İslam ilmi hali	Hayır	128	30,5	83	20,9
	Evet	291	69,5	314	79,1
Hadisle ilgili kitaplar	Hayır	143	34,1	114	28,7
	Evet	276	65,9	283	71,3
Namaz hocası, dua kitapları vb.	Hayır	55	13,1	78	19,6
	Evet	364	86,9	319	80,4
Diğer	Hayır	334	79,7	296	74,6
	Evet	85	20,3	101	25,4
Hiçbiri	Hayır	418	99,8	394	99,2
	Evet	1	0,2	3	0,8
Toplam		419	100.0	397	100.0

EK-44: Öğretmenlerin evlerinde dini kitap bulundurma durumu ile branş arasındaki ilişki

Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır?		Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
		Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kur'an-ı kerim ve Meali	Hayır	0	0,0	1	5,6	1	8,3	2	1,8	3	4,8	1	7,7	1	1,8	1	1,5	1	9,1	0	0,0	0	0,0	8	2,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Evet	3	100	17	94,4	11	91,7	112	98,2	60	95,2	12	92,3	54	98,2	64	98,5	10	90,9	10	100	26	100	272	97,1	51	100	21	100	74	100
Kur'an tefsirleri	Hayır	1	33,3	10	55,6	5	41,7	6	5,3	21	33,3	7	53,8	40	72,7	29	44,6	9	81,8	6	60,0	10	38,5	107	38,2	20	39,2	5	23,8	30	40,5
	Evet	2	66,7	8	44,4	7	58,3	108	94,7	42	66,7	6	46,2	15	27,3	36	55,4	2	18,2	4	40,0	16	61,5	173	61,8	31	60,8	16	76,2	44	59,5
İslam ilmi hali	Hayır	2	66,7	10	55,6	4	33,3	8	7,0	12	19,0	3	23,1	29	52,7	23	35,4	4	36,4	4	40,0	8	30,8	79	28,2	6	11,8	2	9,5	17	23,0
	Evet	1	33,3	8	44,4	8	66,7	106	93,0	51	81,0	10	76,9	26	47,3	42	64,6	7	63,6	6	60,0	18	69,2	201	71,8	45	88,2	19	90,5	57	77,0
Hadis ile ilgili kitaplar	Hayır	1	33,3	7	38,9	5	41,7	5	4,4	21	33,3	8	61,5	25	45,5	24	36,9	8	72,7	6	60,0	9	34,6	95	33,9	16	31,4	5	23,8	22	29,7
	Evet	2	66,7	11	61,1	7	58,3	109	95,6	42	66,7	5	38,5	30	54,5	41	63,1	3	27,3	4	40,0	17	65,4	185	66,1	35	68,6	16	76,2	52	70,3
Namaz hocası, dua kitapları vb.	Hayır	0	0,0	6	33,3	1	8,3	22	19,3	6	9,5	1	7,7	13	23,6	13	20,0	0	0,0	1	10,0	5	19,2	50	17,9	3	5,9	2	9,5	10	13,5
	Evet	3	100	12	66,7	11	91,7	92	80,7	57	90,5	12	92,3	42	76,4	52	80,0	11	100	9	90,0	21	80,8	230	82,1	48	94,1	19	90,5	64	86,5
Diğer	Hayır	3	100	14	77,8	10	83,3	60	52,6	55	87,3	10	76,9	47	85,5	57	87,7	10	90,9	9	90,0	19	73,1	225	80,4	42	82,4	17	81,0	52	70,3
	Evet	0	0,0	4	22,2	2	16,7	54	47,4	8	12,7	3	23,1	8	14,5	8	12,3	1	9,1	1	10,0	7	26,9	55	19,6	9	17,6	4	19,0	22	29,7
Hiçbiri	Hayır	3	100	18	100	12	100	114	100	62	98,4	12	92,3	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	278	99,3	51	100	21	100	74	100
	Evet	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,6	1	7,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	0,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam		3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-45: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşamında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anı olma ile yaş arasındaki ilişki

İbadet ederken veya günlük yaşamınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu? EK:45	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet oluyor	21	70,0	33	49,3	59	50,4	81	47,4	90	51,1	64	50,4	38	50,7	25	47,2
Ara sıra oluyor	8	26,7	24	35,8	39	33,3	53	31,0	57	32,4	43	33,9	26	34,7	20	37,7
Çok az oluyor	0	0,0	10	14,9	15	12,8	26	15,2	22	12,5	17	13,4	10	13,3	5	9,4
Hiç olmuyor	1	3,3	0	0,0	4	3,4	11	6,4	7	4,0	3	2,4	1	1,3	3	5,7
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-46: Öğretmenlerin İbadet ederken veya günlük yaşamında kendini Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyma anları olma ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

İbadet ederken veya günlük yaşamınızda kendinizi Allah’a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu?	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet oluyor	196	51,3	37	42,5	94	52,5	50	56,2	33	45,2	1	16,6
Ara sıra oluyor	117	30,6	30	34,5	63	35,2	29	32,6	27	37,0	4	66,8
Çok az oluyor	56	14,7	16	18,4	18	10,1	6	6,7	8	11,0	1	16,6
Hiç olmuyor	13	3,4	4	4,6	4	2,2	4	4,5	5	6,8	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-47: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile branş arasındaki ilişki

Dini konulara ilgi duyar mısınız?	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	3	100	14	77,8	12	100	114	100	58	92,1	10	76,9	48	87,3	62	95,4	98	1,8	99	0,0	24	92,3	258	92,1	51	100	20	95,2	72	97,3
Hayır	0	0,0	4	22,2	0	0,0	0	0,0	5	7,9	3	23,1	7	12,7	3	4,6	2	18,2	1	10,0	2	7,7	22	7,9	0	0,0	1	4,8	2	2,7
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-48: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Dini konulara ilgi duyar mısınız?	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	342	89,5	85	97,7	178	99,4	85	95,5	68	93,2	6	100
Hayır	40	10,5	2	2,3	1	0,6	4	4,5	5	6,8	0	0,0
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-49: Öğretmenlerin dini konulara ilgi duymaları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Dini konulara ilgi duyar mısınız?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	21	72,4	340	99,4	33	70,2	198	96,1	172	89,6
Hayır	8	27,6	2	0,6	14	29,8	8	3,9	20	10,4
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-50: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile yaş arasındaki ilişki

Size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	20	66,7	40	59,7	75	64,1	103	60,2	114	64,8	76	59,8	53	70,7	34	64,2
Hayır	8	26,7	17	25,4	27	23,1	46	26,9	41	23,3	42	33,1	16	21,3	16	30,2
Fikrim Yok	2	6,7	10	14,9	15	12,8	22	12,9	21	11,9	9	7,1	6	8,0	3	5,7
Toplam	30	100	67	100	18	100	171	100	176	100	120	100	75	100	53	100

EK-51: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile branş arasındaki ilişki

Size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	266,7	422,2	650,0	9886,0	3758,7	646,2	3054,5	4061,5	327,3	770,0	934,6	17763,2	3670,6	1571,4	4560,8															
Hayır	133,3	738,9	216,7	108,8	2234,9	323,1	2036,4	1726,2	218,2	110,0	1350,0	7928,2	917,6	419,0	2331,1															
Fikrim Yok	0	0,0	738,9	433,3	65,3	46,3	430,8	59,1	812,3	654,5	220,0	415,4	248,6	611,8	29,5	68,1														
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-52: Öğretmenlere göre insanın arkadaşlarının dindar olmasının önemi ile medeni durum arasındaki ilişki

Size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir?	Bekar		Evli		Eşinden Ayrı Yaşıyor		Boşanmış		Eşi Ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	42	71,2	457	62,9	2	33,3	13	59,1	1	33,3
Hayır	13	22,0	188	25,9	3	50,0	9	40,9	0	0,0
Fikrim Yok	4	6,8	81	11,2	1	16,7	0	0,0	2	66,7
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-53: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin cinsiyete göre durumu

		Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde aile ne derece etkili olmuştur?	Hiç	50	11,9	26	6,5
	Az	34	8,1	39	9,8
	Orta	91	21,7	93	23,4
	Çok	106	25,3	115	29,0
	Pek çok	138	32,9	124	31,2
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri ne derece etkili olmuştur?	Hiç	123	29,4	73	18,4
	Az	86	20,5	83	20,9
	Orta	92	22,0	102	25,7
	Çok	64	15,3	90	22,7
	Pek çok	54	12,9	49	12,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Kuran kursları(yaz kursları) ne derece etkili olmuştur?	Hiç	143	34,1	92	23,2
	Az	74	17,7	70	17,6
	Orta	101	24,1	102	25,7
	Çok	62	14,8	80	20,2

	Pek çok	39	9,3	53	13,4
	Hiç	153	36,5	137	34,5
	Az	82	19,6	80	20,2
	Orta	105	25,1	101	25,4
	Çok	54	12,9	51	12,8
	Pek çok	25	6,0	28	7,1
	Hiç	86	20,5	54	13,6
	Az	51	12,2	40	10,1
	Orta	107	25,5	112	28,2
	Çok	107	25,5	123	31,0
	Pek çok	68	16,2	68	17,1
	Hiç	166	39,6	117	29,5
	Az	75	17,9	74	18,6
	Orta	97	23,2	103	25,9
	Çok	49	11,7	68	17,1
	Pek çok	32	7,6	35	8,8
	Hiç	107	25,5	63	15,9
	Az	54	12,9	45	11,3
	Orta	107	25,5	100	25,2
	Çok	88	21,0	129	32,5
	Pek çok	63	15,0	60	15,1
	Hiç	119	28,4	70	17,6
	Az	65	15,5	54	13,6
	Orta	102	24,3	118	29,7
	Çok	90	21,5	110	27,7
	Pek çok	43	10,3	45	11,3

Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Katıldığınız dini sohbet, konferans vb. ne derece etkili olmuştur?	Hiç	140	33,4	101	25,4
	Az	68	16,2	60	15,1
	Orta	85	20,3	85	21,4
	Çok	71	16,9	90	22,7
	Pek çok	55	13,1	61	15,4
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Diğer etkenler ne derece etkili olmuştur?	Hiç	363	86,6	302	76,1
	Az	8	1,9	14	3,5
	Orta	17	4,1	24	6,0
	Çok	12	2,9	23	5,8
	Pek çok	19	4,5	34	8,6
Toplam		419	100	397	100

EK-53: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin siyasi kimliğe göre durumu

		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde aile ne derece etkili olmuştur?	Hiç	8	27,6	8	2,3	15	31,9	16	7,8	29	15,1
	Az	3	10,3	30	8,8	5	10,6	21	10,2	14	7,3
	Orta	8	27,6	76	22,2	6	12,8	46	22,3	48	25,0
	Çok	5	17,2	102	29,8	10	21,3	55	26,7	49	25,5
	Pek çok	5	17,2	126	36,8	11	23,4	68	33,0	52	27,1
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri ne derece	Hiç	13	44,8	51	14,9	25	53,2	52	25,2	55	28,6
	Az	5	17,2	65	19,0	9	19,1	42	20,4	48	25,0
	Orta	7	24,1	81	23,7	7	14,9	61	29,6	38	19,8

etkili olmuştur?	Çok	4	13,8	82	24,0	3	6,4	35	17,0	30	15,6
	Pek çok	0	0,0	63	18,4	3	6,4	16	7,8	21	10,9
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Kuran kursları(yaz kursları) ne derece etkili olmuştur?	Hiç	15	51,7	63	18,4	29	61,7	57	27,7	71	37,0
	Az	3	10,3	63	18,4	5	10,6	38	18,4	35	18,2
	Orta	5	17,2	96	28,1	8	17,0	53	25,7	41	21,4
	Çok	5	17,2	74	21,6	3	6,4	34	16,5	26	13,5
	Pek çok	1	3,4	46	13,5	2	4,3	24	11,7	19	9,9
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Televizyon ve radyo programları ne derece etkili olmuştur?	Hiç	12	41,4	111	32,5	26	55,3	65	31,6	76	39,6
	Az	7	24,1	71	20,8	5	10,6	45	21,8	34	17,7
	Orta	6	20,7	85	24,9	9	19,1	58	28,2	48	25,0
	Çok	4	13,8	52	15,2	4	8,5	25	12,1	20	10,4
	Pek çok	0	0,0	23	6,7	3	6,4	13	6,3	14	7,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde okuduğunuz Dini yayınlar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	10	34,5	32	9,4	24	51,1	32	15,5	42	21,9
	Az	2	6,9	26	7,6	10	21,3	29	14,1	24	12,5
	Orta	8	27,6	102	29,8	7	14,9	58	28,2	44	22,9
	Çok	8	27,6	111	32,5	2	4,3	63	30,6	46	24,0
	Pek çok	1	3,4	71	20,8	4	8,5	24	11,7	36	18,8
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yakın akrabalar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	16	55,2	86	25,1	28	59,6	75	36,4	78	40,6
	Az	4	13,8	69	20,2	8	17,0	35	17,0	33	17,2
	Orta	7	24,1	91	26,6	7	14,9	49	23,8	46	24,0
	Çok	2	6,9	65	19,0	0	0,0	28	13,6	22	11,5
	Pek çok	0	0,0	31	9,1	4	8,5	19	9,2	13	6,8
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yetiştirdiğiniz çevre	Hiç	12	41,4	30	8,8	24	51,1	44	21,4	60	31,3
	Az	3	10,3	47	13,7	7	14,9	25	12,1	17	8,9

ne derece etkili olmuştur?	Orta	8	27,6	90	26,3	7	14,9	58	28,2	44	22,9
	Çok	4	13,8	112	32,7	5	10,6	47	22,8	49	25,5
	Pek çok	2	6,9	63	18,4	4	8,5	32	15,5	22	11,5
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Arkadaş çevre ne derece etkili olmuştur?	Hiç	11	37,9	45	13,2	27	57,4	45	21,8	61	31,8
	Az	6	20,7	43	12,6	5	10,6	42	20,4	23	12,0
	Orta	7	24,1	105	30,7	10	21,3	52	25,2	46	24,0
	Çok	2	6,9	108	31,6	3	6,4	46	22,3	41	21,4
	Pek çok	3	10,3	41	12,0	2	4,3	21	10,2	21	10,9
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Katıldığınız dini sohbet, konferans vb. ne derece etkili olmuştur?	Hiç	14	48,3	58	17,0	31	66,0	72	35,0	66	34,4
	Az	6	20,7	51	14,9	4	8,5	36	17,5	31	16,1
	Orta	6	20,7	76	22,2	8	17,0	43	20,9	37	19,3
	Çok	2	6,9	92	26,9	1	2,1	37	18,0	29	15,1
	Pek çok	1	3,4	65	19,0	3	6,4	18	8,7	29	15,1
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Diğer etkenler ne derece etkili olmuştur?	Hiç	23	79,3	281	82,2	40	85,1	174	84,5	147	76,6
	Az	2	6,9	4	1,2	1	2,1	7	3,4	8	4,2
	Orta	2	6,9	16	4,7	2	4,3	11	5,3	10	5,2
	Çok	0	0,0	17	5,0	1	2,1	6	2,9	11	5,7
	Pek çok	2	6,9	24	7,0	3	6,4	8	3,9	16	8,3
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-55: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin anne öğrenim düzeyine göre durumu

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde aile ne derece etkili olmuştur?	Hiç	6	5,1	12	10,0	34	8,0	7	10,0	10	17,9	7	24,1
	Az	13	11,1	7	5,8	33	7,8	12	17,1	3	5,4	5	17,2
	Orta	26	22,2	30	25,0	91	21,5	13	18,6	18	32,1	6	20,7
	Çok	36	30,8	34	28,3	123	29,0	14	20,0	13	23,2	1	3,4
	Pek çok	36	30,8	37	30,8	143	33,7	24	34,3	12	21,4	10	34,5
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri ne derece etkili olmuştur?	Hiç	26	22,2	32	26,7	94	22,2	10	14,3	19	33,9	15	51,7
	Az	20	17,1	22	18,3	88	20,8	25	35,7	8	14,3	6	20,7
	Orta	29	24,8	34	28,3	92	21,7	20	28,6	16	28,6	3	10,3
	Çok	29	24,8	15	12,5	91	21,5	8	11,4	9	16,1	2	6,9
	Pek çok	13	11,1	17	14,2	59	13,9	7	10,0	4	7,1	3	10,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Kuran kursları(yaz kursları) ne derece etkili olmuştur?	Hiç	35	29,9	28	23,3	115	27,1	21	30,0	22	39,3	14	48,3
	Az	17	14,5	27	22,5	72	17,0	12	17,1	11	19,6	5	17,2
	Orta	27	23,1	30	25,0	108	25,5	19	27,1	14	25,0	5	17,2
	Çok	25	21,4	16	13,3	81	19,1	11	15,7	7	12,5	2	6,9
	Pek çok	13	11,1	19	15,8	48	11,3	7	10,0	2	3,6	3	10,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Televizyon ve	Hiç	28	23,9	44	36,7	151	35,6	30	42,9	24	42,9	13	44,8
	Az	26	22,2	26	21,7	82	19,3	13	18,6	10	17,9	5	17,2

radyo programları ne derece etkili olmuştur?	Orta	37	31,6	32	26,7	102	24,1	19	27,1	8	14,3	8	27,6
	Çok	15	12,8	10	8,3	61	14,4	5	7,1	11	19,6	3	10,3
	Pek çok	11	9,4	8	6,7	28	6,6	3	4,3	3	5,4	0	0,0
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde okuduğunuz Dini yayınlar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	15	12,8	18	15,0	72	17,0	10	14,3	18	32,1	7	24,1
	Az	9	7,7	18	15,0	44	10,4	8	11,4	6	10,7	6	20,7
	Orta	31	26,5	27	22,5	114	26,9	21	30,0	19	33,9	7	24,1
	Çok	45	38,5	33	27,5	116	27,4	21	30,0	9	16,1	6	20,7
	Pek çok	17	14,5	24	20,0	78	18,4	10	14,3	4	7,1	3	10,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yakın akrabalar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	32	27,4	38	31,7	142	33,5	33	47,1	23	41,1	15	51,7
	Az	27	23,1	25	20,8	76	17,9	12	17,1	5	8,9	4	13,8
	Orta	31	26,5	31	25,8	101	23,8	14	20,0	16	28,6	7	24,1
	Çok	20	17,1	13	10,8	65	15,3	8	11,4	9	16,1	2	6,9
	Pek çok	7	6,0	13	10,8	40	9,4	3	4,3	3	5,4	1	3,4
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yetiştirdiğiniz çevre ne derece etkili olmuştur?	Hiç	21	17,9	22	18,3	77	18,2	17	24,3	21	37,5	12	41,4
	Az	16	13,7	16	13,3	48	11,3	12	17,1	1	1,8	6	20,7
	Orta	25	21,4	30	25,0	109	25,7	20	28,6	17	30,4	6	20,7
	Çok	40	34,2	32	26,7	120	28,3	12	17,1	12	21,4	1	3,4
	Pek çok	15	12,8	20	16,7	70	16,5	9	12,9	5	8,9	4	13,8
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Arkadaş çevre ne derece etkili olmuştur?	Hiç	22	18,8	25	20,8	94	22,2	15	21,4	22	39,3	11	37,9
	Az	14	12,0	18	15,0	58	13,7	16	22,9	7	12,5	6	20,7
	Orta	35	29,9	33	27,5	106	25,0	20	28,6	17	30,4	9	31,0
	Çok	34	29,1	27	22,5	118	27,8	14	20,0	6	10,7	1	3,4
	Pek çok	12	10,3	17	14,2	48	11,3	5	7,1	4	7,1	2	6,9
Dini hayatınızın oluşumunda /	Hiç	30	25,6	35	29,2	115	27,1	23	32,9	25	44,6	13	44,8

biçimlenmesinde Katıldığınız dini sohbet, konferans vb. ne derece etkili olmuştur?	Az	15	12,8	18	15,0	63	14,9	16	22,9	10	17,9	6	20,7
	Orta	23	19,7	25	20,8	93	21,9	14	20,0	9	16,1	6	20,7
	Çok	30	25,6	17	14,2	96	22,6	9	12,9	8	14,3	1	3,4
	Pek çok	19	16,2	25	20,8	57	13,4	8	11,4	4	7,1	3	10,3
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Diğer etkenler ne derece etkili olmuştur?	Hiç	89	76,1	90	75,0	354	83,5	57	81,4	48	85,7	27	93,1
	Az	3	2,6	4	3,3	9	2,1	3	4,3	2	3,6	1	3,4
	Orta	5	4,3	10	8,3	21	5,0	3	4,3	2	3,6	0	0,0
	Çok	7	6,0	4	3,3	18	4,2	4	5,7	2	3,6	0	0,0
	Pek çok	13	11,1	12	10,0	22	5,2	3	4,3	2	3,6	1	3,4
Toplam		117	100.	120	100.0	424	100	70	100	56	100.0	29	100.0

EK-55/1: Öğretmenlerin dini hayatlarının oluşmasındaki etkenlerin baba öğrenim düzeyine göre durumu

		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul Mezunu	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde aile ne derece etkili olmuştur?	Hiç	1	14,3	6	9,2	30	8,1	4	4,4	13	9,0	22	15,9
	Az	1	14,3	3	4,6	29	7,8	14	15,4	17	11,7	9	6,5
	Orta	3	42,9	12	18,5	76	20,5	22	24,2	33	22,8	38	27,5
	Çok	1	14,3	23	35,4	116	31,4	18	19,8	38	26,2	25	18,1
	Pek çok	1	14,3	21	32,3	119	32,2	33	36,3	44	30,3	44	31,9

Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde ortaokul ve lisedeki din dersi öğretmenleri ne derece etkili olmuştur?	Hiç	1	14,3	12	18,5	87	23,5	11	12,1	41	28,3	44	31,9
	Az	1	14,3	11	16,9	75	20,3	26	28,6	31	21,4	25	18,1
	Orta	3	42,9	17	26,2	82	22,2	23	25,3	37	25,5	32	23,2
	Çok	1	14,3	16	24,6	81	21,9	16	17,6	21	14,5	19	13,8
	Pek çok	1	14,3	9	13,8	45	12,2	15	16,5	15	10,3	18	13,0
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Kuran kursları(yaz kursları) ne derece etkili olmuştur?	Hiç	2	28,6	16	24,6	101	27,3	16	17,6	49	33,8	51	37,0
	Az	1	14,3	7	10,8	60	16,2	21	23,1	27	18,6	28	20,3
	Orta	3	42,9	18	27,7	88	23,8	23	25,3	39	26,9	32	23,2
	Çok	1	14,3	15	23,1	75	20,3	19	20,9	18	12,4	14	10,1
	Pek çok	0	0,0	9	13,8	46	12,4	12	13,2	12	8,3	13	9,4
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Televizyon ve radyo programları ne derece etkili olmuştur?	Hiç	2	28,6	16	24,6	126	34,1	32	35,2	57	39,3	57	41,3
	Az	1	14,3	11	16,9	75	20,3	14	15,4	33	22,8	28	20,3
	Orta	4	57,1	22	33,8	97	26,2	23	25,3	31	21,4	29	21,0
	Çok	0	0,0	10	15,4	48	13,0	13	14,3	17	11,7	17	12,3
	Pek çok	0	0,0	6	9,2	24	6,5	9	9,9	7	4,8	7	5,1
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde okuduğunuz Dini yayınlar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	0	0,0	8	12,3	60	16,2	12	13,2	28	19,3	32	23,2
	Az	1	14,3	6	9,2	38	10,3	13	14,3	17	11,7	16	11,6
	Orta	3	42,9	21	32,3	89	24,1	31	34,1	33	22,8	42	30,4
	Çok	1	14,3	19	29,2	107	28,9	22	24,2	48	33,1	33	23,9
	Pek çok	2	28,6	11	16,9	76	20,5	13	14,3	19	13,1	15	10,9
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yakın akrabalar ne derece etkili olmuştur?	Hiç	1	14,3	15	23,1	122	33,0	30	33,0	55	37,9	60	43,5
	Az	2	28,6	12	18,5	70	18,9	17	18,7	26	17,9	22	15,9
	Orta	2	28,6	21	32,3	84	22,7	25	27,5	35	24,1	33	23,9
	Çok	1	14,3	9	13,8	61	16,5	14	15,4	17	11,7	15	10,9
	Pek çok	1	14,3	8	12,3	33	8,9	5	5,5	12	8,3	8	5,8
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Yetiştirdiğiniz	Hiç	1	14,3	10	15,4	73	19,7	14	15,4	36	24,8	36	26,1
	Az	2	28,6	4	6,2	42	11,4	14	15,4	17	11,7	20	14,5

çevre ne derece etkili olmuştur?	Orta	2	28,6	18	27,7	90	24,3	21	23,1	43	29,7	33	23,9
	Çok	1	14,3	19	29,2	111	30,0	21	23,1	35	24,1	30	21,7
	Pek çok	1	14,3	14	21,5	54	14,6	21	23,1	14	9,7	19	13,8
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Arkadaş çevre ne derece etkili olmuştur?	Hiç	1	14,3	11	16,9	80	21,6	16	17,6	42	29,0	39	28,3
	Az	2	28,6	10	15,4	48	13,0	15	16,5	25	17,2	19	13,8
	Orta	3	42,9	19	29,2	102	27,6	23	25,3	35	24,1	38	27,5
	Çok	0	0,0	17	26,2	101	27,3	25	27,5	26	17,9	31	22,5
	Pek çok	1	14,3	8	12,3	39	10,5	12	13,2	17	11,7	11	8,0
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Katıldığınız dini sohbet, konferans vb. ne derece etkili olmuştur?	Hiç	2	28,6	14	21,5	106	28,6	17	18,7	48	33,1	54	39,1
	Az	0	0,0	6	9,2	55	14,9	22	24,2	22	15,2	23	16,7
	Orta	4	57,1	18	27,7	66	17,8	24	26,4	30	20,7	28	20,3
	Çok	0	0,0	15	23,1	83	22,4	17	18,7	28	19,3	18	13,0
	Pek çok	1	14,3	12	18,5	60	16,2	11	12,1	17	11,7	15	10,9
Dini hayatınızın oluşumunda / biçimlenmesinde Diğer etkenler ne derece etkili olmuştur?	Hiç	5	71,4	46	70,8	302	81,6	71	78,0	120	82,8	121	87,7
	Az	0	0,0	1	1,5	8	2,2	4	4,4	4	2,8	5	3,6
	Orta	0	0,0	5	7,7	21	5,7	4	4,4	6	4,1	5	3,6
	Çok	0	0,0	4	6,2	14	3,8	8	8,8	6	4,1	3	2,2
	Pek çok	2	28,6	9	13,8	25	6,8	4	4,4	9	6,2	4	2,9
Toplam		7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

EK-56: Öğretmenlerin çocuğa isim koyma tercihleri ile medeni durum arasındaki ilişki

	Bekar		Evli		Eşinden ayrı Yaşiyor		Boşanmış		Eşi ölmüş	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Günümüzde tutulan isimler	54	91,5	107	14,7	2	33,3	9	40,9	1	33,3
Ünlü kişilerin isimleri	0	0,0	8	1,1	0	0,0	1	4,5	0	0,0
Eski türk isimleri	0	0,0	80	11,0	0	0,0	3	13,6	1	33,3
Aile büyüklerinin isimleri	0	0,0	222	30,6	2	33,3	4	18,2	0	0,0
Din büyüklerinin isimleri	4	6,8	147	20,2	0	0,0	1	4,5	1	33,3
Diğer	1	1,7	162	22,3	2	33,3	4	18,2	0	0,0
Toplam	59	100	726	100	6	100	22	100	3	100

EK-57: Öğretmenlerin çocuğa isim koyma tercihleri ile medeni durum arasındaki ilişki

	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Günümüzde tutulan isimler	0	0,0	18	47,4	23	21,7	104	21,5	19	16,0	9	13,8
Ünlü kişilerin isimleri	0	0,0	1	2,6	1	0,9	5	1,0	2	1,7	0	0,0
Eski Türk isimleri	1	20,0	1	2,6	15	14,2	50	10,4	11	9,2	6	9,2
Aile büyüklerinin isimleri	1	20,0	9	23,7	31	29,2	126	26,1	37	31,1	24	36,9
Din büyüklerinin isimleri	0	0,0	5	13,2	10	9,4	86	17,8	31	26,1	21	32,3
Diğer	3	60,0	4	10,5	26	24,5	112	23,2	19	16,0	5	7,7
Diğer	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-58: Öğretmenlere göre İlköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olduğunun bransa göre durumu

Size göre İlköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır.	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Çok fazla	0	0,0	4	22,2	0	0,0	12	10,5	8	12,7	1	7,7	4	7,3	3	4,6	0	0,0	0	0,0	3	11,5	21	7,5	1	2,0	2	9,5	8	10,8
Çok	0	0,0	1	5,6	2	16,7	30	26,3	6	9,5	0	0,0	12	21,8	8	12,3	1	9,1	220	0,0	1	3,8	44	15,7	4	7,8	4	19,0	11	14,9
Biraz	2	66,7	7	38,9	5	41,7	44	38,6	26	41,3	8	61,5	17	30,9	26	40,0	4	36,4	550	0,0	9	34,6	106	37,9	24	47,1	9	42,9	29	39,2
Az	1	33,3	1	5,6	3	25,0	26	22,8	12	19,0	2	15,4	13	23,6	21	32,3	3	27,3	110	0,0	9	34,6	76	27,1	16	31,4	2	9,5	16	21,6
Hiç	0	0,0	5	27,8	2	16,7	2	1,8	11	17,5	2	15,4	9	16,4	7	10,8	3	27,3	220	0,0	4	15,4	33	11,8	6	11,8	4	19,0	10	13,5
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-59: Çocukların dini eğitim almasının gerekliliği ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki

Çocukların dini eğitim alması gereklidir mi?	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Gereklidir	3	60,0	34	89,5	99	93,4	458	94,8	114	95,8	64	98,5
Gereksizdir	2	40,0	3	7,9	4	3,8	11	2,3	3	2,5	0	0,0
Fikrim yok	0	0,0	1	2,6	3	2,8	14	2,9	2	1,7	1	1,5
Diğer	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-60: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının cinsiyete göre durumu

Aşağıdakilerden hangilerine ne ölçüde inanırsınız?	EK:60	Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Fala ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	1	0,2	5	1,3
	Çok	0	0,0	3	0,8
	Orta	11	2,6	5	1,3
	Az	23	5,5	16	4,0
	Hiç	384	91,6	368	92,7
Büyüye ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	34	8,1	21	5,3
	Çok	41	9,8	22	5,5
	Orta	56	13,4	38	9,6
	Az	47	11,2	40	10,1
	Hiç	241	57,5	276	69,5
Ruh çağırmaya ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	5	1,2	7	1,8
	Çok	6	1,4	4	1,0
	Orta	14	3,3	8	2,0
	Az	17	4,1	10	2,5
	Hiç	377	90,0	368	92,7
Nazar değmesine ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	139	33,2	92	23,2
	Çok	104	24,8	87	21,9
	Orta	73	17,4	66	16,6
	Az	52	12,4	67	16,9
	Hiç	51	12,2	85	21,4
Cin çarpmasına ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	23	5,5	28	7,1
	Çok	31	7,4	33	8,3
	Orta	75	17,9	66	16,6
	Az	86	20,5	66	16,6

	Hiç	204	48,7	204	51,4
Karabasana ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	30	7,2	27	6,8
	Çok	44	10,5	24	6,0
	Orta	83	19,8	53	13,4
	Az	89	21,2	63	15,9
	Hiç	173	41,3	230	57,9
Şeytana ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	181	43,2	162	40,8
	Çok	91	21,7	91	22,9
	Orta	46	11,0	34	8,6
	Az	19	4,5	38	9,6
	Hiç	82	19,6	72	18,1
Evliyaların kerametine ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	114	27,2	93	23,4
	Çok	91	21,7	84	21,2
	Orta	79	18,9	59	14,9
	Az	43	10,3	51	12,8
	Hiç	92	22,0	110	27,7
Muskaya ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	35	8,4	30	7,6
	Çok	46	11,0	34	8,6
	Orta	83	19,8	86	21,7
	Az	86	20,5	80	20,2
	Hiç	169	40,3	167	42,1
Toplam		419	100	397	100

EK-61: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının yaşa göre durumu

		25 Yaş Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Fala ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	1	1,5	1	0,9	1	0,6	2	1,1	0	0,0	1	1,3	0	0,0
	Sıklıkla	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,6	0	0,0	1	0,8	1	1,3	0	0,0
	Ara sıra	2	6,7	0	0,0	5	4,3	1	0,6	2	1,1	3	2,4	1	1,3	2	3,8
	Nadiren	4	13,3	6	9,0	6	5,1	5	2,9	8	4,5	4	3,1	4	5,3	2	3,8
	Hiç	24	80,0	60	89,6	105	89,7	163	95,3	164	93,2	119	93,7	68	90,7	49	92,5
Büyüye ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	1	3,3	8	11,9	9	7,7	19	11,1	9	5,1	6	4,7	1	1,3	2	3,8
	Sıklıkla	2	6,7	10	14,9	7	6,0	11	6,4	13	7,4	11	8,7	7	9,3	2	3,8
	Ara sıra	3	10,0	11	16,4	22	18,8	14	8,2	25	14,2	12	9,4	3	4,0	4	7,5
	Nadiren	3	10,0	7	10,4	10	8,5	24	14,0	19	10,8	15	11,8	5	6,7	4	7,5
	Hiç	21	70,0	31	46,3	69	59,0	103	60,2	110	62,5	83	65,4	59	78,7	41	77,4
Ruh çağırma ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	1	1,5	3	2,6	3	1,8	4	2,3	0	0,0	1	1,3	0	0,0
	Sıklıkla	0	0,0	2	3,0	2	1,7	1	0,6	1	0,6	1	0,8	3	4,0	0	0,0
	Ara sıra	1	3,3	4	6,0	7	6,0	2	1,2	5	2,8	1	0,8	1	1,3	1	1,9
	Nadiren	2	6,7	3	4,5	7	6,0	4	2,3	4	2,3	3	2,4	2	2,7	2	3,8
	Hiç	27	90,0	57	85,1	98	83,8	161	94,2	162	92,0	122	96,1	68	90,7	50	94,3
Nazar değmesine ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	10	33,3	22	32,8	36	30,8	60	35,1	51	29,0	26	20,5	14	18,7	12	22,6
	Sıklıkla	7	23,3	12	17,9	31	26,5	37	21,6	35	19,9	39	30,7	20	26,7	10	18,9
	Ara sıra	4	13,3	14	20,9	19	16,2	24	14,0	36	20,5	21	16,5	14	18,7	7	13,2
	Nadiren	4	13,3	8	11,9	10	8,5	25	14,6	28	15,9	21	16,5	12	16,0	11	20,8
	Hiç	5	16,7	11	16,4	21	17,9	25	14,6	26	14,8	20	15,7	15	20,0	13	24,5
Çarpma ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	2	6,7	3	4,5	7	6,0	10	5,8	12	6,8	8	6,3	4	5,3	5	9,4
	Sıklıkla	1	3,3	3	4,5	10	8,5	14	8,2	13	7,4	12	9,4	8	10,7	3	5,7
	Ara sıra	6	20,0	13	19,4	20	17,1	31	18,1	30	17,0	23	18,1	10	13,3	8	15,1

	Nadiren	8	26,7	15	22,4	22	18,8	24	14,0	31	17,6	30	23,6	13	17,3	9	17,0
	Hiç	13	43,3	33	49,3	58	49,6	92	53,8	90	51,1	54	42,5	40	53,3	28	52,8
Karabasana ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	3	10,0	4	6,0	8	6,8	16	9,4	13	7,4	9	7,1	2	2,7	2	3,8
	Sıklıkla	2	6,7	7	10,4	11	9,4	14	8,2	14	8,0	10	7,9	7	9,3	3	5,7
	Ara sıra	6	20,0	15	22,4	23	19,7	26	15,2	32	18,2	22	17,3	6	8,0	6	11,3
	Nadiren	9	30,0	13	19,4	24	20,5	27	15,8	31	17,6	28	22,0	9	12,0	11	20,8
	Hiç	10	33,3	28	41,8	51	43,6	88	51,5	86	48,9	58	45,7	51	68,0	31	58,5
	Her zaman	17	56,7	29	43,3	51	43,6	79	46,2	85	48,3	46	36,2	20	26,7	16	30,2
Şeytana ne ölçüde inanırsınız?	Sıklıkla	6	20,0	16	23,9	30	25,6	35	20,5	29	16,5	34	26,8	23	30,7	9	17,0
	Ara sıra	2	6,7	7	10,4	10	8,5	16	9,4	23	13,1	11	8,7	9	12,0	2	3,8
	Nadiren	2	6,7	3	4,5	5	4,3	8	4,7	11	6,3	10	7,9	9	12,0	9	17,0
	Hiç	3	10,0	12	17,9	21	17,9	33	19,3	28	15,9	26	20,5	14	18,7	17	32,1
	Her zaman	6	20,0	18	26,9	32	27,4	45	26,3	43	24,4	35	27,6	12	16,0	16	30,2
	Sıklıkla	9	30,0	13	19,4	36	30,8	36	21,1	31	17,6	22	17,3	20	26,7	8	15,1
Evliyaların kerametine ne ölçüde inanırsınız?	Ara sıra	4	13,3	15	22,4	17	14,5	29	17,0	35	19,9	19	15,0	15	20,0	4	7,5
	Nadiren	5	16,7	8	11,9	5	4,3	19	11,1	26	14,8	15	11,8	11	14,7	5	9,4
	Hiç	6	20,0	13	19,4	27	23,1	42	24,6	41	23,3	36	28,3	17	22,7	20	37,7
	Her zaman	1	3,3	9	13,4	12	10,3	17	9,9	18	10,2	2	1,6	3	4,0	3	5,7
	Sıklıkla	2	6,7	6	9,0	20	17,1	15	8,8	15	8,5	13	10,2	3	4,0	6	11,3
	Ara sıra	6	20,0	18	26,9	28	23,9	30	17,5	34	19,3	25	19,7	16	21,3	12	22,6
Muskaya ne ölçüde inanırsınız?	Nadiren	8	26,7	7	10,4	18	15,4	35	20,5	37	21,0	36	28,3	18	24,0	7	13,2
	Hiç	13	43,3	27	40,3	39	33,3	74	43,3	72	40,9	51	40,2	35	46,7	25	47,2%
Toplam		30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-62: Öğretmenlerin fal, büyü vb. şeylere inanmalarının siyasi kimliğe göre durumu

Aşağıdakilerden hangilerine ne ölçüde inanırsınız?		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi		Diğer	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Fala ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	1	3,4	1	0,3	0	0,0	1	0,5	3	1,6
	Çok	0	0,0	2	0,6	0	0,0	1	0,5	0	0,0
	Orta	2	6,9	0	0,0	1	2,1	7	3,4	6	3,1
	Az	4	13,8	9	2,6	6	12,8	8	3,9	12	6,3
	Hiç	22	75,9	330	96,5	40	85,1	189	91,7	171	89,1
Büyüye ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	3	10,3	26	7,6	2	4,3	11	5,3	13	6,8
	Çok	1	3,4	23	6,7	1	2,1	19	9,2	19	9,9
	Orta	5	17,2	33	9,6	5	10,6	27	13,1	24	12,5
	Az	5	17,2	40	11,7	4	8,5	20	9,7	18	9,4
	Hiç	15	51,7	220	64,3	35	74,5	129	62,6	118	61,5
Ruh çağırmaya ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	1	3,4	6	1,8	1	2,1	2	1,0	2	1,0
	Çok	0	0,0	4	1,2	0	0,0	4	1,9	2	1,0
	Orta	2	6,9	3	0,9	0	0,0	11	5,3	6	3,1
	Az	2	6,9	6	1,8	2	4,3	9	4,4	8	4,2
	Hiç	24	82,8	323	94,4	44	93,6	180	87,4	174	90,6
Nazar değmesine ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	6	20,7	107	31,3	9	19,1	55	26,7	54	28,1
	Çok	6	20,7	84	24,6	12	25,5	53	25,7	36	18,8
	Orta	4	13,8	53	15,5	8	17,0	32	15,5	42	21,9
	Az	8	27,6	47	13,7	7	14,9	36	17,5	21	10,9
	Hiç	5	17,2	51	14,9	11	23,4	30	14,6	39	20,3

Cin çarpmasına ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	1	3,4	28	8,2	2	4,3	14	6,8	6	3,1
	Çok	1	3,4	27	7,9	3	6,4	17	8,3	16	8,3
	Orta	5	17,2	61	17,8	4	8,5	38	18,4	33	17,2
	Az	5	17,2	68	19,9	5	10,6	46	22,3	28	14,6
	Hiç	17	58,6	158	46,2	33	70,2	91	44,2	109	56,8
Karabasana ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	1	3,4	21	6,1	2	4,3	13	6,3	20	10,4
	Çok	3	10,3	26	7,6	5	10,6	21	10,2	13	6,8
	Orta	2	6,9	54	15,8	9	19,1	37	18,0	34	17,7
	Az	5	17,2	71	20,8	7	14,9	35	17,0	34	17,7
	Hiç	18	62,1	170	49,7	24	51,1	100	48,5	91	47,4
Şeytana ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	7	24,1	162	47,4	11	23,4	78	37,9	85	44,3
	Çok	2	6,9	79	23,1	8	17,0	53	25,7	40	20,8
	Orta	2	6,9	30	8,8	5	10,6	21	10,2	22	11,5
	Az	6	20,7	16	4,7	6	12,8	19	9,2	10	5,2
	Hiç	12	41,4	55	16,1	17	36,2	35	17,0	35	18,2
Evliyaların kerametine ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	4	13,8	103	30,1	6	12,8	47	22,8	47	24,5
	Çok	3	10,3	80	23,4	8	17,0	54	26,2	30	15,6
	Orta	4	13,8	56	16,4	4	8,5	34	16,5	40	20,8
	Az	5	17,2	32	9,4	7	14,9	24	11,7	26	13,5
	Hiç	13	44,8	71	20,8	22	46,8	47	22,8	49	25,5
Muskaya ne ölçüde inanırsınız?	Pek çok	2	6,9	25	7,3	4	8,5	18	8,7	16	8,3
	Çok	1	3,4	28	8,2	3	6,4	27	13,1	21	10,9
	Orta	4	13,8	77	22,5	6	12,8	45	21,8	37	19,3
	Az	11	37,9	74	21,6	9	19,1	37	18,0	35	18,2
	Hiç	11	37,9	138	40,4	25	53,2	79	38,3	83	43,2
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-63: Öğretmenlerin anne öğrenim düzeyine göre fal büyü vb. inanma durumu

Aşağıdakilere ne ölçüde inanıyorsunuz? Anne öğrenim düzeyi		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Fala ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	0	0,0	1	0,8	2	0,5	1	1,4	1	1,8	1	3,4
	Çok	0	0,0	1	0,8	1	0,2	0	0,0	0	0,0	1	3,4
	Orta	1	0,9	1	0,8	8	1,9	0	0,0	5	8,9	1	3,4
	Az	4	3,4	3	2,5	22	5,2	5	7,1	4	7,1	1	3,4
	Hiç	112	95,7	114	95,0	391	92,2	64	91,4	46	82,1	25	86,2
Büyüye ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	8	6,8	7	5,8	31	7,3	3	4,3	3	5,4	3	10,3
	Çok	5	4,3	14	11,7	37	8,7	4	5,7	3	5,4	0	0,0
	Orta	11	9,4	12	10,0	53	12,5	7	10,0	7	12,5	4	13,8
	Az	8	6,8	10	8,3	44	10,4	12	17,1	10	17,9	3	10,3
	Hiç	85	72,6	77	64,2	259	61,1	44	62,9	33	58,9	19	65,5
Ruh çağırmaya ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	0	0,0	4	3,3	4	0,9	1	1,4	2	3,6	1	3,4
	Çok	1	0,9	3	2,5	6	1,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Orta	2	1,7	3	2,5	11	2,6	0	0,0	4	7,1	2	6,9
	Az	3	2,6	4	3,3	12	2,8	5	7,1	2	3,6	1	3,4
	Hiç	111	94,9	106	88,3	391	92,2	64	91,4	48	85,7	25	86,2
Nazar değmesine ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	28	23,9	35	29,2	124	29,2	21	30,0	16	28,6	7	24,1
	Çok	29	24,8	34	28,3	105	24,8	10	14,3	7	12,5	6	20,7
	Orta	19	16,2	13	10,8	77	18,2	9	12,9	13	23,2	8	27,6
	Az	18	15,4	18	15,0	55	13,0	16	22,9	9	16,1	3	10,3
	Hiç	23	19,7	20	16,7	63	14,9	14	20,0	11	19,6	5	17,2

Cin çarpmasına ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	6	5,1	9	7,5	28	6,6	3	4,3	2	3,6	3	10,3
	Çok	11	9,4	11	9,2	31	7,3	3	4,3	8	14,3	0	0,0
	Orta	24	20,5	16	13,3	80	18,9	8	11,4	5	8,9	8	27,6
	Az	24	20,5	27	22,5	77	18,2	14	20,0	8	14,3	2	6,9
	Hiç	52	44,4	57	47,5	208	49,1	42	60,0	33	58,9	16	55,2
Karabasana ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	9	7,7	10	8,3	28	6,6	5	7,1	3	5,4	2	6,9
	Çok	7	6,0	14	11,7	34	8,0	5	7,1	7	12,5	1	3,4
	Orta	23	19,7	15	12,5	76	17,9	7	10,0	10	17,9	5	17,2
	Az	20	17,1	22	18,3	79	18,6	14	20,0	11	19,6	6	20,7
	Hiç	58	49,6	59	49,2	207	48,8	39	55,7	25	44,6	15	51,7
Şeytana ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	49	41,9	49	40,8	191	45,0	22	31,4	22	39,3	10	34,5
	Çok	26	22,2	27	22,5	99	23,3	9	12,9	15	26,8	6	20,7
	Orta	10	8,5	14	11,7	33	7,8	12	17,1	7	12,5	4	13,8
	Az	8	6,8	5	4,2	27	6,4	12	17,1	3	5,4	2	6,9
	Hiç	24	20,5	25	20,8	74	17,5	15	21,4	9	16,1	7	24,1
Evliyalarn kerametne ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	24	20,5	30	25,0	115	27,1	16	22,9	16	28,6	6	20,7
	Çok	24	20,5	20	16,7	99	23,3	15	21,4	13	23,2	4	13,8
	Orta	20	17,1	23	19,2	69	16,3	10	14,3	9	16,1	7	24,1
	Az	17	14,5	15	12,5	43	10,1	11	15,7	5	8,9	3	10,3
	Hiç	32	27,4	32	26,7	98	23,1	18	25,7	13	23,2	9	31,0
Muskaya ne ölçüde inanırsınız?	Pekçok	8	6,8	4	3,3	39	9,2	4	5,7	8	14,3	2	6,9
	Çok	16	13,7	11	9,2	39	9,2	4	5,7	9	16,1	1	3,4
	Orta	22	18,8	26	21,7	94	22,2	14	20,0	8	14,3	5	17,2
	Az	24	20,5	30	25,0	77	18,2	20	28,6	7	12,5	8	27,6
	Hiç	47	40,2	49	40,8	175	41,3	28	40,0	24	42,9	13	44,8
Toplam		117	100.	120	100.	424	100	70	100	56	100.	29	100.

EK-63.1: Öğretmenlerin baba öğrenim düzeyine göre fal, büyü vb. inanma durumu

Aşağıdakilere ne ölçüde inanıyorsunuz? Baba öğrenim düzeyi		Okur-Yazar Değil		Okur-Yazar		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise ve Dengi		Fakülte ve Yüksek Okul	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Fala ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	0	0,0	2	0,5	1	1,1	1	0,7	2	1,4
	Sıklıkla	0	0,0	1	1,5	1	0,3	0	0,0	1	0,7	0	0,0
	Ara sıra	0	0,0	1	1,5	5	1,4	2	2,2	3	2,1	5	3,6
	Nadiren	2	28,6	0	0,0	13	3,5	7	7,7	11	7,6	6	4,3
	Hiç	5	71,4	63	96,9	349	94,3	81	89,0	129	89,0	125	90,6
Büyüye ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	1	14,3	2	3,1	23	6,2	5	5,5	8	5,5	16	11,6
	Sıklıkla	0	0,0	9	13,8	30	8,1	2	2,2	11	7,6	11	8,0
	Ara sıra	0	0,0	10	15,4	39	10,5	9	9,9	17	11,7	19	13,8
	Nadiren	2	28,6	3	4,6	42	11,4	7	7,7	16	11,0	17	12,3
	Hiç	4	57,1	41	63,1	236	63,8	68	74,7	93	64,1	75	54,3
Ruh çağırmaya ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	1	1,5	6	1,6	1	1,1	2	1,4	2	1,4
	Sıklıkla	0	0,0	2	3,1	6	1,6	1	1,1	0	0,0	1	0,7
	Ara sıra	0	0,0	4	6,2	6	1,6	1	1,1	4	2,8	7	5,1
	Nadiren	2	28,6	0	0,0	9	2,4	4	4,4	10	6,9	2	1,4
	Hiç	5	71,4	58	89,2	343	92,7	84	92,3	129	89,0	126	91,3
Nazar değmesine ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	1	14,3	18	27,7	99	26,8	25	27,5	44	30,3	44	31,9
	Sıklıkla	3	42,9	15	23,1	91	24,6	23	25,3	30	20,7	29	21,0
	Ara sıra	0	0,0	14	21,5	63	17,0	15	16,5	22	15,2	25	18,1
	Nadiren	2	28,6	8	12,3	51	13,8	11	12,1	26	17,9	21	15,2
	Hiç	1	14,3	10	15,4	66	17,8	17	18,7	23	15,9	19	13,8

Cin arpmasına ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	1	14,3	2	3,1	27	7,3	7	7,7	10	6,9	4	2,9
	Sıklıkla	1	14,3	7	10,8	24	6,5	7	7,7	14	9,7	11	8,0
	Ara sıra	0	0,0	12	18,5	67	18,1	18	19,8	21	14,5	23	16,7
	Nadiren	4	57,1	17	26,2	67	18,1	12	13,2	30	20,7	22	15,9
	Hiç	1	14,3	27	41,5	185	50,0	47	51,6	70	48,3	78	56,5
Karabasana ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	3	4,6	28	7,6	11	12,1	8	5,5	7	5,1
	Sıklıkla	1	14,3	6	9,2	26	7,0	6	6,6	16	11,0	13	9,4
	Ara sıra	1	14,3	7	10,8	70	18,9	16	17,6	21	14,5	21	15,2
	Nadiren	3	42,9	14	21,5	65	17,6	10	11,0	30	20,7	30	21,7
	Hiç	2	28,6	35	53,8	181	48,9	48	52,7	70	48,3	67	48,6
eytana ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	1	14,3	26	40,0	156	42,2	40	44,0	60	41,4	60	43,5
	Sıklıkla	3	42,9	14	21,5	93	25,1	12	13,2	36	24,8	24	17,4
	Ara sıra	0	0,0	8	12,3	32	8,6	8	8,8	12	8,3	20	14,5
	Nadiren	2	28,6	3	4,6	21	5,7	9	9,9	12	8,3	10	7,2
	Hiç	1	14,3	14	21,5	68	18,4	22	24,2	25	17,2	24	17,4
Evliyaların kerametine ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	2	28,6	14	21,5	99	26,8	28	30,8	36	24,8	28	20,3
	Sıklıkla	2	28,6	12	18,5	85	23,0	15	16,5	30	20,7	31	22,5
	Ara sıra	0	0,0	15	23,1	56	15,1	16	17,6	23	15,9	28	20,3
	Nadiren	1	14,3	5	7,7	48	13,0	9	9,9	17	11,7	14	10,1
	Hiç	2	28,6	19	29,2	82	22,2	23	25,3	39	26,9	37	26,8
Muskaya ne ölçüde inanırsınız?	Her zaman	0	0,0	1	1,5	38	10,3	5	5,5	9	6,2	12	8,7
	Sıklıkla	1	14,3	6	9,2	43	11,6	5	5,5	14	9,7	11	8,0
	Ara sıra	3	42,9	14	21,5	68	18,4	23	25,3	31	21,4	30	21,7
	Nadiren	2	28,6	15	23,1	73	19,7	18	19,8	25	17,2	33	23,9
	Hiç	1	14,3	29	44,6	148	40,0	40	44,0	66	45,5	52	37,7
Toplam		7	100.	65	100.0	370	100	91	100	145	100	138	100.0

EK-64: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdukları şeylerle cinsiyet arasındaki ilişki

Çok zor durumda kaldığınızda aşağıdakilere hangi sıklıkta başvurursunuz?		Kadın		Erkek	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Kurşun döktürmeye başvurursunuz?	Her zaman	2	0,5	3	0,8
	Sıklıkla	0	0,0	0	0,0
	Ara sıra	4	1,0	7	1,8
	Nadiren	16	3,8	14	3,5
	Hiç	397	94,7	373	94,0
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Muska yazdırmaya başvurursunuz?	Her zaman	3	0,7	5	1,3
	Sıklıkla	4	1,0	6	1,5
	Ara sıra	22	5,3	17	4,3
	Nadiren	49	11,7	60	15,1
	Hiç	341	81,4	309	77,8
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta adak adamaya başvurursunuz ?	Her zaman	9	2,1	20	5,0
	Sıklıkla	21	5,0	47	11,8
	Ara sıra	95	22,7	81	20,4
	Nadiren	115	27,4	82	20,7
	Hiç	179	42,7	167	42,1
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta türbe,yatır ziyaretine başvurursunuz?	Her zaman	14	3,3	17	4,3
	Sıklıkla	26	6,2	29	7,3
	Ara sıra	89	21,2	67	16,9
	Nadiren	73	17,4	67	16,9
	Hiç	217	51,8	217	54,7
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta	Her zaman	153	36,5	138	34,8

sadaka vermeye başvurursunuz?	Sıklıkla	153	36,5	123	31,0
	Ara sıra	58	13,8	67	16,9
	Nadiren	29	6,9	36	9,1
	Hiç	26	6,2	33	8,3
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta bildiğiniz duaları okumaya başvurursunuz?	Her zaman	263	62,8	221	55,7
	Sıklıkla	99	23,6	102	25,7
	Ara sıra	28	6,7	32	8,1
	Nadiren	12	2,9	11	2,8
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta mevlit, Kur'an okumak/okutmaya başvurursunuz?	Hiç	17	4,1	31	7,8
	Her zaman	123	29,4	109	27,5
	Sıklıkla	104	24,8	96	24,2
	Ara sıra	88	21,0	66	16,6
	Nadiren	48	11,5	65	16,4
	Hiç	56	13,4	61	15,4
Toplam		419	100	397	100

EK-65: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdukları şeylerle yaş arasındaki ilişki

Çok zor durumda kaldığınızda aşağıdakilere hangi sıklıkta başvurursunuz?		25 Yaş Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkla Kurşun döktürmeye başvurursunuz?	Her zaman	0	0,0	1	1,5	0	0,0	0	0,0	2	1,1	1	0,8	0	0,0	1	1,9
	Sıklıkla	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Ara sıra	0	0,0	0	0,0	1	0,9	2	1,2	2	1,1	3	2,4	2	2,7	1	1,9
	Nadiren	2	6,7	1	1,5	7	6,0	7	4,1	6	3,4	3	2,4	4	5,3	5	9,5
	Hiç	28	93,3	65	97,0	109	93,2	162	94,7	166	94,3	120	94,5	69	92,0	46	86,7
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Muska yazdırmaya başvurursunuz?	Her zaman	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	1,8	2	1,1	2	1,6	0	0,0	1	1,9
	Sıklıkla	0	0,0	2	3,0	2	1,7	0	0,0	3	1,7	2	1,6	1	1,3	0	0,0
	Ara sıra	0	0,0	1	1,5	5	4,3	9	5,3	12	6,8	7	5,5	3	4,0	2	3,8
	Nadiren	4	13,3	9	13,4	16	13,7	31	18,1	18	10,2	17	13,4	12	16,0	2	3,8
	Hiç	26	86,7	55	82,1	94	80,3	128	74,9	141	80,1	99	78,0	59	78,7	48	90,6
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta adak adamaya başvurursunuz ?	Her zaman	1	3,3	3	4,5	3	2,6	9	5,3	5	2,8	1	0,8	4	5,3	3	5,7
	Sıklıkla	1	3,3	6	9,0	10	8,5	14	8,2	15	8,5	10	7,9	8	10,7	4	7,5
	Ara sıra	4	13,3	12	17,9	31	26,5	39	22,8	37	21,0	36	28,3	11	14,7	6	11,3
	Nadiren	10	33,3	15	22,4	30	25,6	48	28,1	39	22,2	29	22,8	12	16,0	14	26,4
	Hiç	14	46,7	31	46,3	43	36,8	61	35,7	80	45,5	51	40,2	40	53,3	26	49,1
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta türbe,yatır ziyaretine	Her zaman	0	0,0	2	3,0	2	1,7	9	5,3	4	2,3	7	5,5	3	4,0	4	7,5
	Sıklıkla	1	3,3	8	11,9	5	4,3	13	7,6	12	6,8	9	7,1	2	2,7	5	9,4
	Ara sıra	6	20,0	6	9,0	25	21,4	29	17,0	44	25,0	26	20,5	16	21,3	4	7,5
	Nadiren	4	13,3	11	16,4	18	15,4	36	21,1	27	15,3	25	19,7	13	17,3	6	11,3

başvurursunuz?	Hiç	19	63,3	40	59,7	67	57,3	84	49,1	89	50,6	60	47,2	41	54,7	34	64,2
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta sadaka vermeye başvurursunuz?	Her zaman	8	26,7	20	29,9	40	34,2	62	36,3	60	34,1	49	38,6	32	42,7	20	37,7
	Sıklıkla	11	36,7	28	41,8	41	35,0	62	36,3	64	36,4	36	28,3	20	26,7	14	26,4
	Ara sıra	6	20,0	6	9,0	17	14,5	28	16,4	26	14,8	21	16,5	13	17,3	8	15,1
	Nadiren	1	3,3	6	9,0	11	9,4	11	6,4	11	6,3	12	9,4	5	6,7	8	15,1
	Hiç	4	13,3	7	10,4	8	6,8	8	4,7	15	8,5	9	7,1	5	6,7	3	5,7
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta bildiğiniz duaları okumaya başvurursunuz?	Her zaman	17	56,7	39	58,2	67	57,3	112	65,5	99	56,3	69	54,3	48	64,0	33	62,3
	Sıklıkla	6	20,0	19	28,4	28	23,9	34	19,9	49	27,8	36	28,3	19	25,3	10	18,9
	Ara sıra	3	10,0	3	4,5	9	7,7	15	8,8	13	7,4	10	7,9	5	6,7	2	3,8
	Nadiren	2	6,7	1	1,5	4	3,4	4	2,3	3	1,7	5	3,9	1	1,3	3	5,7
	Hiç	2	6,7	5	7,5	9	7,7	6	3,5	12	6,8	7	5,5	2	2,7	5	9,4
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta mevlit, Kur'an okumak/okutmaya başvurursunuz?	Her zaman	8	26,7	17	25,4	24	20,5	50	29,2	52	29,5	34	26,8	30	40,0	17	32,1
	Sıklıkla	9	30,0	20	29,9	29	24,8	41	24,0	42	23,9	33	26,0	19	25,3	7	13,2
	Ara sıra	7	23,3	12	17,9	20	17,1	32	18,7	36	20,5	24	18,9	13	17,3	10	18,9
	Nadiren	4	13,3	4	6,0	23	19,7	25	14,6	21	11,9	22	17,3	5	6,7	9	17,0
	Hiç	2	6,7	14	20,9	21	17,9	23	13,5	25	14,2	14	11,0	8	10,7	10	18,9
Toplam		30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-62: Öğretmenlerin zor durumda kaldığında başvurdukları şeylerin siyasi kimliğe göre durumu

Çok zor durumda kaldığınızda aşağıdaki uygulamalara hangi sıklıkta başvurursunuz?		Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/Ülkücü		Diğer	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkla Kurşun döktürmeye başvurursunuz?	Her zaman	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,5	4	2,1
	Sıklıkla	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Ara sıra	0	0,0	4	1,2	2	4,3	1	0,5	4	2,1
	Nadiren	3	10,3	14	4,1	3	6,4	8	3,9	5	2,6
	Hiç	26	89,7	324	94,7	42	89,3	196	95,1	179	93,2
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Muska yazdırmaya başvurursunuz?	Her zaman	0	0,0	2	0,6	1	2,1	2	1,0	3	1,6
	Sıklıkla	1	3,4	6	1,8	0	0,0	1	0,5	2	1,0
	Ara sıra	0	0,0	25	7,3	2	4,3	6	2,9	6	3,1
	Nadiren	7	24,1	48	14,0	3	6,4	26	12,6	25	13,0
	Hiç	21	72,4	261	76,3	41	87,2	171	83,0	156	81,3
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta adak adamaya başvurursunuz ?	Her zaman	0	0,0	13	3,8	2	4,3	6	2,9	8	4,2
	Sıklıkla	2	6,9	33	9,6	1	2,1	14	6,8	18	9,4
	Ara sıra	7	24,1	67	19,6	10	21,3	52	25,2	40	20,8
	Nadiren	5	17,2	94	27,5	8	17,0	50	24,3	40	20,8
	Hiç	15	51,7	135	39,5	26	55,3	84	40,8	86	44,8
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta türbe,yatır ziyaretine	Her zaman	0	0,0	10	2,9	4	8,5	7	3,4	10	5,2
	Sıklıkla	1	3,4	29	8,5	2	4,3	11	5,3	12	6,3

başvurursunuz?	Ara sıra	5	17,2	69	20,2	6	12,8	44	21,4	32	16,7
	Nadiren	7	24,1	60	17,5	6	12,8	37	18,0	30	15,6
	Hiç	16	55,2	174	50,9	29	61,7	107	51,9	108	56,3
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta sadaka vermeye başvurursunuz?	Her zaman	9	31,0	140	40,9	11	23,4	58	28,2	73	38,0
	Sıklıkla	9	31,0	107	31,3	12	25,5	79	38,3	69	35,9
	Ara sıra	6	20,7	54	15,8	7	14,9	34	16,5	24	12,5
	Nadiren	3	10,3	25	7,3	6	12,8	17	8,3	14	7,3
	Hiç	2	6,9	16	4,7	11	23,4	18	8,7	12	6,3
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta bildiğiniz duaları okumaya başvurursunuz?	Her zaman	15	51,7	210	61,4	27	57,4	108	52,4	124	64,6
	Sıklıkla	7	24,1	87	25,4	5	10,6	55	26,7	47	24,5
	Ara sıra	5	17,2	22	6,4	4	8,5	17	8,3	12	6,3
	Nadiren	0	0,0	10	2,9	5	10,6	7	3,4	1	0,5
	Hiç	2	6,9	13	3,8	6	12,8	19	9,2	8	4,2
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta mevlit, Kur'an okumak/okutmaya başvurursunuz?	Her zaman	5	17,2	112	32,7	8	17,0	39	18,9	68	35,4
	Sıklıkla	3	10,3	80	23,4	8	17,0	65	31,6	44	22,9
	Ara sıra	4	13,8	61	17,8	12	25,5	47	22,8	30	15,6
	Nadiren	8	27,6	49	14,3	4	8,5	29	14,1	23	12,0
	Hiç	9	31,0	40	11,7	15	31,9	26	12,6	27	14,1
Toplam		29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-67: Öğretmenlerin zor durumda kaldıklarında başvurdukları şeylerle mezun olunan lise arasındaki ilişki

Çok zor durumda kaldığınızda aşağıdakilere hangi sıklıkta başvurursunuz?		Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Kurşun döktürmeye başvurursunuz?	Her zaman	4	1,0	0	0,0	1	0,6	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Sıklıkla	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
	Ara sıra	6	1,6	3	3,4	1	0,6	1	1,1	0	0,0	0	0,0
	Nadiren	16	4,2	3	3,4	6	3,4	5	5,6	0	0,0	0	0,0
	Hiç	356	93,2	81	93,1	171	95,5	83	93,3	73	100	6	100
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta Muska yazdırmaya başvurursunuz?	Her zaman	6	1,6	0	0,0	1	0,6	1	1,1	0	0,0	0	0,0
	Sıklıkla	5	1,3	0	0,0	2	1,1	1	1,1	2	2,7	0	0,0
	Ara sıra	20	5,2	5	5,7	9	5,0	3	3,4	2	2,7	0	0,0
	Nadiren	42	11,0	22	25,3	17	9,5	16	18,0	11	15,1	1	16,6
	Hiç	309	80,9	60	69,0	150	83,8	68	76,4	58	79,5	5	83,4
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta adak adamaya başvurursunuz ?	Her zaman	12	3,1	2	2,3	7	3,9	6	6,7	2	2,7	0	0,0
	Sıklıkla	27	7,1	10	11,5	14	7,8	8	9,0	8	11,0	1	16,6
	Ara sıra	90	23,6	19	21,8	30	16,8	24	27,0	12	16,4	1	16,6
	Nadiren	103	27,0	17	19,5	42	23,5	20	22,5	15	20,5	0	0,0
	Hiç	150	39,3	39	44,8	86	48,0	31	34,8	36	49,3	4	66,8
Çok zor durumda kaldığınızda hangi sıklıkta türbe,yatır ziyaretine başvurursunuz?	Her zaman	18	4,7	3	3,4	4	2,2	2	2,2	3	4,1	1	16,7
	Sıklıkla	26	6,8	5	5,7	10	5,6	10	11,2	3	4,1	1	16,7
	Ara sıra	76	19,9	17	19,5	28	15,6	18	20,2	16	21,9	1	16,6
	Nadiren	65	17,0	20	23,0	33	18,4	12	13,5	10	13,7	0	0,0

Ek-68: Öğretmenlerin çocuğuna, arabasına vb. nazarlık takma durumları

Çocuğunuza, arabanıza vb. Nazarlık takar mısınız?	Kadın		Erkek	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	91	21,7	94	23,7
Hayır	328	78,3	303	76,3
Toplam	419	100	397	100

EK-69: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile yaş arasındaki ilişki

Çocuğunuza, arabanıza vb. Nazarlık takar mısınız?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	6	20,0	19	28,4	30	25,6	34	19,9	33	18,8	28	22,0	18	24,0	17	32,1
Hayır	24	80,0	48	71,6	87	74,4	137	80,1	143	81,3	99	78,0	57	76,0	36	67,9
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-70: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Çocuğunuza, arabanıza vb. Nazarlık takar mısınız?	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	102	26,7	16	18,4	14	7,8	22	24,7	30	41,1	1	16,6
Hayır	280	73,3	71	81,6	165	92,2	67	75,3	43	58,9	5	83,4
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-71: Öğretmenlerin çocuğuna ve arabasına nazarlık takma durumları ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Çocuğunuza, arabanıza vb. Nazarlık takar mısınız?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	11	37,9	43	12,6	19	40,4	76	36,9	36	18,8
Hayır	18	62,1	299	87,4	28	59,6	130	63,1	156	81,3
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-72: Öğretmenlerin Seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumları ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki

Seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	3	60,0	20	52,6	58	54,7	296	61,3	84	70,6	44	67,7
Hayır	2	40,0	12	31,6	36	34,0	140	29,0	22	18,5	11	16,9
Kararsızım	0	0,0	6	15,8	12	11,3	47	9,7	13	10,9	10	15,4
Toplam	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-73: Öğretmenlerin Seçimlerde oy verirken oy verdiği partinin dine önem verip vermediğine bakma durumları ile branş arasındaki ilişki

Seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız?	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	266,7	527,8	650,0	9886,0	3250,8	323,1	2443,6	38	58,5	218,2	770,0	1453,8	18566,1	3262,7	15	71,4	4256,8													
Hayır	133,3	1161,1	325,0	9	7,9	2438,1	861,5	2341,8	19	29,2	654,5	330,0	830,8	7025,0	1325,5	4	19,0	2128,4												
Kararsızım	0	0,0	211,1	325,0	7	6,1	711,1	215,4	814,5	8	12,3	327,3	0	0,0	415,4	25	8,9	611,8	2	9,5	1114,9									
Toplam	3	100	18	100	12	100	114	100	63	100	13	100	55	100	65	100	11	100	10	100	26	100	280	100	51	100	21	100	74	100

EK-74: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	Kadın		Erkek	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	127	30,3	166	41,8
Hayır	179	42,7	135	34,0
Kararsızım	113	27,0	96	24,2
Toplam	419	100	397	100

EK-75: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	9	30,0	23	34,3	40	34,2	56	32,7	63	35,8	42	33,1	33	44,0	27	50,9
Hayır	12	40,0	27	40,3	50	42,7	78	45,6	60	34,1	49	38,6	25	33,3	13	24,5
Kararsızım	9	30,0	17	25,4	27	23,1	37	21,6	53	30,1	36	28,3	17	22,7	13	24,5
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-76: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile branş arasındaki ilişki

	Arapça		Beden		Bilişim		Din		Fen		Görsel		İngilizce		Matematik		Müzik		Özel Eğitim		Rehberlik		Sınıf		Sosyal		Teknoloji		Türkçe			
	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e	an	e		
Evet	1	33,3	4	22,2	4	33,3	6	58,8	1	7,7	1	7,7	1	6,9	2	35,4	1	9,1	4	40,0	5	19,2	9	35,4	1	6,9	1	3,3	2	6,9	2	35,4
Hayır	1	33,3	9	50,0	4	33,3	2	18,4	3	14,9	7	53,8	2	18,4	2	35,4	6	54,5	6	60,0	1	4,2	1	4,2	1	4,2	1	4,2	5	23,8	3	6,9
Fikrim Yok	1	33,3	5	27,8	4	33,3	2	22,8	1	23,8	5	38,5	1	6,9	1	29,2	4	36,4	0	0,0	1	3,3	6	24,6	1	3,3	7	33,3	1	6,9	2	35,4
Toplam	3	100	18	100	12	100	11	100	6	100	13	100	5	100	6	100	11	100	10	100	2	100	2	100	5	100	2	100	2	100	7	100

EK-77: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	6	20,7	178	52,0	5	10,6	51	24,8	53	27,6
Hayır	16	55,2	73	21,3	37	78,7	103	50,0	85	44,3
Kararsızım	7	24,1	91	26,6	5	10,6	52	25,2	54	28,1
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-78: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile yaş arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde	Frekan s	Yüzde
Evet	9	30,0	23	34,3	40	34,2	56	32,7	63	35,8	42	33,1	33	44,0	27	50,9
Hayır	12	40,0	27	40,3	50	42,7	78	45,6	60	34,1	49	38,6	25	33,3	13	24,5
Kararsızım	9	30,0	17	25,4	27	23,1	37	21,6	53	30,1	36	28,3	17	22,7	13	24,5
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-79: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile siyasi kimlik arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	6	20,7	178	52,0	5	10,6	51	24,8	53	27,6
Hayır	16	55,2	73	21,3	37	78,7	103	50,0	85	44,3
Kararsızım	7	24,1	91	26,6	5	10,6	52	25,2	54	28,1
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-80: Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul etme durumu ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki

Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz?	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	0	0,0	12	31,6	28	26,4	176	36,4	48	40,3	29	44,6
Hayır	2	40,0	19	50,0	47	44,3	187	38,7	35	29,4	24	36,9
Fikrim Yok	3	60,0	7	18,4	31	29,2	120	24,8	36	30,3	12	18,5
Toplam	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

Ek-81: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu, bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih ettiklerinin yaş ile ilişkisi

Mahallenizde veya semtinizde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu düşününüz. Bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alış veriş yapmayı tercih edersiniz?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Dindar olandan	11	36,7	31	46,3	60	51,3	75	43,9	95	54,0	66	52,0	39	52,0	34	64,2
Dine karşı ilgisiz olandan	1	3,3	2	3,0	1	0,9	2	1,2	6	3,4	5	3,9	2	2,7	0	0,0
Benim için fark etmez	12	40,0	28	41,8	39	33,3	66	38,6	54	30,7	43	33,9	28	37,3	12	22,6
Fikrim yok	6	20,0	6	9,0	17	14,5	28	16,4	21	11,9	13	10,2	6	8,0	7	13,2
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

Ek-83: Öğretmenlerin mahallesinde veya semtinde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu, bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih ettiklerinin 18 yaşa kadarki ailenin ekonomik durumu ile ilişkisi

Mahallenizde veya semtinizde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu düşününüz. Bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir. Hangisinden alışveriş yapmayı tercih edersiniz?	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Dindar olandan	1	20,0	13	34,2	53	50,0	235	48,7	68	57,1	39	60,0
Dine karşı ilgisiz olandan	2	40,0	3	7,9	4	3,8	8	1,7	2	1,7	1	1,5
Benim için fark etmez	2	40,0	16	42,1	39	36,8	173	35,8	35	29,4	18	27,7
Fikrim yok	0	0,0	6	15,8	10	9,4	67	13,9	14	11,8	7	10,8
Toplam	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-84: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki

Size göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekir mi?	Kadın		Erkek	
	Frekans (F)	Yüzde (%)	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evet	18	4,3	58	14,6
Hayır	373	89,0	312	78,6
Fikrim yok	28	6,7	27	6,8
Toplam	419	100	397	100

EK-85: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile yaş arasındaki ilişki

Size göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekir mi?	25 Yaş ve Altı		26-30 Yaş		31-35 Yaş		36-40 Yaş		41-45 Yaş		46-50 Yaş		51-55 Yaş		56 Yaş ve Üzeri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	3	10,0	2	3,0	14	12,0	16	9,4	17	9,7	14	11,0	5	6,7	5	9,4
Hayır	24	80,0	61	91,0	96	82,1	144	84,2	143	81,3	107	84,3	67	89,3	43	81,1
Kararsızım	3	10,0	4	6,0	7	6,0	11	6,4	16	9,1	6	4,7	3	4,0	5	9,4
Toplam	30	100	67	100	117	100	171	100	176	100	127	100	75	100	53	100

EK-86: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile mezun olunan lise arasındaki ilişki

Size göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekir mi?	Genel Lise		Mesleki-Teknik Lise		İmam Hatip		Anadolu Lisesi		Öğretmen Lisesi		Diğer Liseler	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	36	9,4	6	6,9	23	12,8	5	5,6	5	6,8	2	33,3
Hayır	318	83,2	77	88,5	144	80,4	79	88,8	63	86,3	3	50,1
Kararsızım	28	7,3	4	4,6	12	6,7	5	5,6	5	6,8	1	16,6
Toplam	382	100	87	100	179	100	89	100	73	100	6	100

EK-87: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile 18 yaşına kadar ailenin ekonomik durumu arasındaki ilişki

Size göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekir mi?	En Üst		Üst		Ortanın Üstü		Orta		Ortanın Altı		Alt	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	0	0,0	4	10,5	11	10,4	37	7,7	15	12,6	9	13,8
Hayır	4	80,0	32	84,2	91	85,8	412	85,3	96	80,7	50	76,9
Kararsızım	1	20,0	2	5,3	4	3,8	34	7,0	8	6,7	6	9,2
Toplam	5	100	38	100	106	100	483	100	119	100	65	100

EK-88: Öğretmenlere göre tam bir dini hayat yaşaya bilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmanın gerekip gerekmediği durumu ile yaş arasındaki ilişki

	Liberal		Muhafazakar		Sosyal Demokrat		Milliyetçi/ Ülkücü		Diğer	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	6	20,7	52	15,2	2	4,3	7	3,4	9	4,7
Hayır	23	79,3	262	76,6	43	91,5	189	91,7	168	87,5
Kararsızım	0	0,0	28	8,2	2	4,3	10	4,9	15	7,8
Toplam	29	100	342	100	47	100	206	100	192	100

EK-89: Öğretmenlerin namazları kılma durumları ile kıdem arasındaki ilişki

		5 Yıl ve Aşağısı		6-10 Yıl		11-15 Yıl		16-20 Yıl		21-25 Yıl		26-30 Yıl		31 Yıl ve Üzeri	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cuma Namazı Bayram Namazı Bayram Namazı	Günlük 5 Vakit Kılarım	42	46,7	52	50,5	68	54,8	102	50,5	87	61,7	56	60,9	43	67,2
	Günde 5 Vakitten Az Kılarım	17	18,9	12	11,7	14	11,3	27	13,4	18	12,8	8	8,7	5	7,8
	Ara sıra kılarım	23	25,6	30	29,1	29	23,4	54	26,7	25	17,7	23	25,0	11	17,2
	Ramazanda kılarım	3	3,3	1	1,0	3	2,4	2	1,0	4	2,8	2	2,2	2	3,1
	Hiç kılmam	2	2,2	7	6,8	8	6,5	10	5,0	5	3,5	2	2,2	1	1,6
	Başka	3	3,3	1	1,0	2	1,6	7	3,5	2	1,4	1	1,1	2	3,1
Toplam		90	100	103	100	124	100	202	100	141	100	92	100	64	100.

EK-90: Öğretmenlerin oruç tutma durumları ile kıdem arasındaki ilişki

		5 Yıl ve Aşağısı		6-10 Yıl		11-15 Yıl		16-20 Yıl		21-25 Yıl		26-30 Yıl		31 Yıl ve Üzeri	
		Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)	Frekans (f)	Yüzde (%)
Oruç	Her zaman tutarım	83	92,2	93	90,3	109	87,9	172	85,1	123	87,2	80	87,0	57	89,1
	Arasıra tutarım	7	7,8	8	7,8	11	8,9	26	12,9	14	9,9	8	8,7	5	7,8
	Hiç tutmam	0	0,0	2	1,9	4	3,2	4	2,0	4	2,8	4	4,3	2	3,1
Toplam		90	100	103	100	124	100	202	100	141	100	92	100	64	100.

EK-91: Eğitim Bölgeleri

2017-2018 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI KONYA MERKEZ İLÇE OKULLARININ İLKOKUL, ORTAOKUL VE İMAM-HATİP ORTAOKULLARA GÖRE DAĞILIMI	
EĞİTİM BÖLGESİ NO	EĞİTİM BÖLGESİNE DAHİL OKUL VE KURUMLARIN ADI
Karatay 1.Eğitim Bölgesi	Akifpaşa İlkokulu
	Alaeddin Keykubad İmam Hatip Ortaokulu
	Büyüksinan Mehmet-Fatma Dalan İlkokulu
	Celal Akın İlkokulu
	Cengiz Topel İlkokulu
	Halil Bahçeci İlkokulu
	İsmet Paşa İlkokulu
	İstiklal İlkokulu
	Karatay Belediyesi İmam Hatip Ortaokulu
	Mehmet Bayır İmam Hatip Ortaokulu
Karatay 2.Eğitim Bölgesi	Nakipoğlu İlkokulu
	Şehit Sadık Ortaokulu
	Aliye Hüseyin Tekbaş İlkokulu
	Hacı Yusuf Mescit Mh. Ahmet Haşhaş İlkokulu
	İsa Can Bezirci İmam Hatip Ortaokulu
	İsa Can Bezirci Ortaokulu
	İzzet Bezirci İlkokulu
	Karatay Ortaokulu
	Karkent İlkokulu

	Mustafa Aydın İlkokulu
	Sezai Karakoç İmam Hatip Ortaokulu
	Ulubatlı Hasan İmam Hatip Ortaokulu
	Yusuf İzzettin Horasanlı İlkokulu
Karatay 3.Eğitim Bölgesi	Abdülhamid Han Ortaokulu
	Fetihkent İmam Hatip Ortaokulu
	Hacıveyiszade Mahallesi Ahmet Haşhaş İlkokulu
	İbrahim Sulhiye Kamanlı İlkokulu
	Karatay Kocatepe İlkokulu
	Karatay Nermin Agah Erdiñç Topak İlkokulu
	Karatay Nermin Agah Erdiñç Topak Ortaokulu
	Kurtuluş Ortaokulu
	Kuvayı Milliye İlkokulu
	Mehmetçik İlkokulu
	Mehmetçik İmam Hatip Ortaokulu
	Mevlana İmam Hatip Ortaokulu
	Şehit Erol Olçok İlkokulu
	Tatlıcak Ortaokulu
Karatay 4. Eğitim Bölgesi	Akabe İmam Hatip Ortaokulu
	Akçeşme İlkokulu
	Hüseyin Sevim Köroğlu Ortaokulu
	Koyunoğlu İlkokulu
	Zeliha Seymen İlkokulu
Karatay 5. Eğitim Bölgesi	Birol Polat İlkokulu

Karatay 6. Eğitim Bölgesi	Hasan Ali Yücel İlkokulu
	Hasan Ali Yücel Ortaokulu
	Hediye-Mehmet Ali Uzman İlkokulu
	Karatay Belediyesi 23 Nisan İmam Hatip Ortaokulu
	Karatay Saraçoğlu Toki Mustafa Çetin Ortaokulu
	Mahide Koşukcu İlkokulu
	Müslüme Ali Yaman İlkokulu
	Namık Kemal Ortaokulu
	Orhan Gazi İlkokulu
	Saraçoğlu Ahmet Haşhaş İlkokulu
	Saraçoğlu Habibe Yılmaz Ortaokulu
	Saraçoğlu Toki Mustafa Çetin İlkokulu
	Selahaddin Eyyubi İmam Hatip Ortaokulu
	Şehit Alb. İ.Karaoğluanoğlu İmam Hatip Ortaokulu
	Vali Kemal Katıtaş İlkokulu
	Yaşar Doğu İmam Hatip Ortaokulu
	Yaşar Doğu Ortaokulu
	Aynur Kasabalı İlkokulu
	Ayşe Hüseyin Özkan İlkokulu
	Ayşe Hüseyin Özkan İmam Hatip Ortaokulu
	Ayşe Hüseyin Özkan Ortaokulu
	Çatalhöyük Münise Lutfi Onat İlkokulu
	Dr. Sedat Yüksel İlkokulu
	İlhan Nuran Keskin İlkokulu

Karatay 7. Eğitim Bölgesi	Karaaslan Atatürk İmam Hatip Ortaokulu
	Karaaslan Atatürk Ortaokulu
	Karaaslan Cumhuriyet İlkokulu
	Karatay Hürriyet Ortaokulu
	Karatay İlhan Nuran Keskin Ortaokulu
	Karatay Sadreddin Konevi İmam Hatip Ortaokulu
	Şekibe Aksoy İlkokulu
	Uluirmak Hürriyet İmam Hatip Ortaokulu
	Yavuz Selim İlkokulu
	İsmil Atatürk İlkokulu
	İsimil Cumhuriyet Ortaokulu
	İsmil Fatih İlkokulu
	İsmil İmam Hatip Ortaokulu
Meram 1. Eğitim Bölgesi	15 Temmuz Şehitleri İlkokulu
	Ali İhsan Dayıoğlu İlkokulu
	Atatürk İlkokulu
	Çumralıoğlu İmam Hatip Ortaokulu
	Fatih Sultan Mehmet İlkokulu
	İhsan Özkaşıkçı İlkokulu
	Mehmet Beğen Ortaokulu
	Mehmet Hasan Sert İlkokulu
	Meram Dere Cumhuriyet İlkokulu
	Meram Dere Zafer İlkokulu/ Ortaokulu / İHO
	Meram Mehmet Kadir Özgüzar İlkokulu/Ortaokulu

MERAM 2. EĞİTİM BÖLGESİ

Meram Mehmet Katırcı İmam Hatip Ortaokulu

Meram Niyaz Usta İlkokulu

Meram Özcan-Saliha Çalığıuşu İlkokulu

Sare Özkaşıkçı Yatılı Bölge Ortaokulu /İHO

Şehit Ahmet Senih Durum İlkokulu

Şehit Ömer Halisdemir İmam Hatip Ortaokulu

Vali Necati Çetinkaya Ortaokulu

Abdüssamet Fazilet Kuzucu İlkokulu

Ali Taşoluk İlkokulu

Cemal Bardakçı İlkokulu

Fevzi Çakmak Ortaokulu

Hatip İlkokulu/ Hatip Öğretmen Mahide Bahadırtürk Ortaokulu

Karadığın Deresi İlkokulu

Karadığın Yeniaylar İlkokulu /Ortaokulu

Karahüyük Mh. Ahmet Haşhaş İlkokulu

Mehmet Şükriye Sert İlkokulu

Meram Alparslan Ortaokulu

Meram Beybes Şehit Hüseyin Yavuz ilkokulu

Meram Gödene İlkokulu/ Gödene Orhan Gazi İHO

Meram Gödene TOKİ Ortaokulu/İmam Hatip Ortaokulu

Meram Gödene Toki Şehit Yunus Berber İlkokulu

Meram Kozağaç Konya Esnaf ve Sana. O. B. İlkokulu/Ortaokulu

Meram Lalebahçe Mehmet Fevzi ve Atiye Atçeken İlkokulu

Meram Mehmet ve İbrahim Çelik İlkokulu

	Necip Fazıl Kısakürek İmam Hatip Ortaokulu
	Vakıfbank İmam Hatip Ortaokulu
MERAM 3. EĞİTİM BÖLGESİ	15 Temmuz Milli Birlik İlkokulu
	24 Kasım İlkokulu
	Ahmet Azmi Makbule Elberk Ortaokulu
	Ayşe Sönmez İlkokulu
	Boyalı İlkokulu
	Cumhuriyet İlkokulu
	Dr.Teoman Bilge İlkokulu
	İbrahim Ethem İmam Hatip Ortaokulu
	Kemal Hatipoğlu İlkokulu
	Mehmet Karacıganlar Mevlana İmam Hatip Ortaokulu
	Meram Harmancık Toki Ziya Nur Aksun Ortaokulu
	Meram Osman Gazi Ortaokulu
	Meram Şehit Pilot Ayfer Gök Ortaokulu
	Mümtaz Kuru İmam Hatip Ortaokulu
	Selçuk İlkokulu
	Ticaret Borsası Ortaokulu
	Üresinler İlkokulu
	Yunus Emre İlkokulu
	Zafer Ortaokulu /İmam Hatip Ortaokulu
MERAM 4. EĞİTİM BÖLGESİ	Ahmet Naci Gücüyener İlkokulu
	Alakova İlkokulu /Ortaokulu
	Aybahçe Mh. Ahmet Haşhaş İlkokulu

MERAM 5. EĞİTİM BÖLGESİ	Boruktolu İlkokulu /Ortaokulu
	Çarıklar İlkokulu /Ortaokulu
	Çomaklı Talip Kahraman İlkokulu /Ortaokulu
	Faik Altıoklar İlkokulu /Ortaokulu
	Hanefi Aytekin İlkokulu
	İbrahim Hakkı Konyalı İlkokulu
	İsmail Adile Avcı İmam Hatip Ortaokulu
	Kaşınhanı Cumhuriyet İlkokulu /Ortaokulu /İHO
	Meram Ali Yaman İlkokulu /Ortaokulu
	Meram Aybahçe Toki Ş. Süleyman Ballan İlkokulu /İHOO.
	Meram Hasanköy İlkokulu
	Meram Kaşınhanı Atatürk İlkokulu
	Meram Kaşınhanı Atatürk Ortaokulu /İmam Hatip ortaokulu
	Meram Şeyh Şamil İlkokulu
	Meram Turan Bilge İlkokulu /Ortaokulu
	Meram Uhut Mahallesi Ahmet Haşhaş İmam Hatip Ortaokulu
	Telafer İlkokulu
	Yavuz Sultan Selim Ortaokulu
	Yaylapınar Ortaokulu
	Yenibahçe İlkokulu /Ortaokulu
	Çayırbağı Tahsin Özlem Bengisu Emiroğlu İlkokulu /Ortaokolu
	Çayırbağı İmam Hatip Ortaokulu
	Erenkaya İlkokulu
	Evliyatekke İlkokulu

	Gökyurt İlkokulu/ Ortaokulu
	Güneydere İlkokulu /Ortaokulu
	Hatunsaray İlkokulu/ Ortaokulu
	Hatunsaray İmam Hatip Ortaokulu
	İnlice İlkokulu /Ortaokulu
	Kayadibi İlkokulu
	Kayalı İlkokulu
	Kayhüyük İlkokulu
	Kızılören İlkokulu /Ortaokulu
	Mustafa Bağrıaçık İlkokulu /Ortaokulu
	Sağlık İlkokulu /Ortaokulu
	Sefaköy İlkokulu
	Sefaköy Mehmet Tosun İmam Hatip Ortaokulu
	Yeşildere Firuzan Işık İzmirilgil İlkokulu /Ortaokulu
	Yeşiltekke İlkokulu /Ortaokulu
Selçuklu 1. Eğitim Bölgesi	Ahmet Hazım Uluşahin İmam Hatip Ortaokulu
	Aşağıpınarbaşı İlkokulu
	Aşağıpınarbaşı Ortaokulu
	Barbaros İlkokulu
	Hamidiye İmam Hatip Ortaokulu
	Hasan Akbıyık İlkokulu
	Hasan Akbıyık Ortaokulu
	İbrahim Yapıcı İlkokulu
	İhsaniye İlkokulu

Selçuklu 2.
Eğitim Bölgesi

Selçuklu 3.
Eğitim Bölgesi

Mareşal Mustafa Kemal Ortaokulu

Mehmet Ali Atiker İmam Hatip Ortaokulu

Nesrin Ve Ayşegül Kardeşler İlkokulu

Yukarıpınarbaşı İlkokulu

Yukarıpınarbaşı Ortaokulu

15 Temmuz Şehitleri İlkokulu

Adnan Hadiye Sürmegöz Ortaokulu

Ahmet Perihan Demirok İlkokulu

Alaaddin İlkokulu

Başarakavak İlkokulu

Başarakavak Kasabası Ortaokulu

Büyükbayram Ortaokulu

Konevi İşitme Engelliler İlkokulu

Konevi İşitme Engelliler Ortaokulu

Ova Un İlkokulu

Rebii Karatekin İmam Hatip Ortaokulu

Rebii Karatekin Ortaokulu

Selçuklu Tepekent Ortaokulu

Tepekent İlkokulu

Tepekent İmam Hatip Ortaokulu

100.Yıl Ahmet Haşhaş İmam Hatip Ortaokulu

100.Yıl Mah.Ahmet Haşhaş Ortaokulu

Dr. Mustafa Öten İlkokulu

Erdem Beyazıt İmam Hatip Ortaokulu

	Eşrefoğlu İlkokulu
	Hocacihan Hüseyin Yıldız İlkokulu
	Hocacihan İmam Hatip Ortaokulu
	Hocacihan Ortaokulu
	Kanuni Sultan Süleyman İlkokulu
	Mehmet Akdoğan Ortaokulu
	Nene Hatun İmam Hatip Ortaokulu
	Piri Reis İlkokulu
Selçuklu 4. Eğitim Bölgesi	Abdullah Tayyip Olçok İmam Hatip Ortaokulu
	Ahmet Karacığan Ortaokulu
	Akincılar Mah.Ahmet Haşhaş İlkokulu
	Akşemseddin İlkokulu
	Erenköy Zeki Altındağ İmam Hatip Ortaokulu
	Erenköy Zeki Altındağ Ortaokulu
	Mustafa Karacığan İlkokulu
	Oğuz Kağan İlkokulu
	Sarayköy İlkokulu
	Selçuklu Nurcan Akpınar İlkokulu
	Sille İlkokulu
	Süleyman Çelebi İmam Hatip Ortaokulu
	Süleyman Çelebi Ortaokulu
	Tatköy İlkokulu
	Tatköy Ortaokulu
	Vali İhsan Dede İmam Hatip Ortaokulu

Selçuklu 5. Eğitim Bölgesi	Cemile Erkunt İlkokulu
	Dumlupınar Mh.Ahmet Haşhaş İlkokulu
	Kazım Özenç Seçen Ortaokulu
	Mustafa Bülbül İmam Hatip Ortaokulu
	Mustafa Bülbül Ortaokulu
	Mustafa Hotamışlı İmam Hatip Ortaokulu
	Öğretmen Fethiye Onsun İlkokulu
	Selçuklu Belediyesi İlkokulu
	Selçuklu Belediyesi İmam Hatip Ortaokulu
	Ahmet Acar İlkokul
	Ayşe Tümer İlkokulu
	Kemal Akpınar İmam Hatip Ortaokulu
	Kemal Rızvanoğlu İlkokulu
	Mehmet Nuri Küçükköylü İmam Hatip Ortaokulu
Selçuklu 6. Eğitim Bölgesi	Mimar Sinan İlkokulu
	Sıraç Aydıntaşbaş İlkokulu
	Toki İlkokulu
	Zeliha Ve Lütfi Kulluk İlkokulu
	Beyhekim İmam Hatip Ortaokulu
	Cumhuriyet Mah. Ahmet Haşhaş İmam Hatip Ortaokulu
Selçuklu 7. Eğitim Bölgesi	Cumhuriyet Mah. Ahmet Haşhaş Ortaokulu
	Hakim Ömer Onsun İlkokulu
	Kaşgarlı Mahmut İmam Hatip Ortaokulu
	Kaşgarlı Mahmut Ortaokulu

	Mediha-Hasan Tahsin Alaylı Görme Engelliler Ortaokulu
	Özel İdare 100. Yıl İlkokulu
	Selçuklu Belediyesi Ortaokulu
	Selçuklu Mediha-Hasan Tahsin Alaylı Görme Engelliler İlkokulu
	Şükriye Onsun İlkokulu
Selçuklu 8. Eğitim Bölgesi	Cahit Zarifoğlu İlkokulu
	Dağdere İlkokulu
	Güvenç İlkokulu
	Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu
	İmkb Ortaokulu
	İstanbul Ticaret Odası Şehit Muhterem Ak İlkokulu
	İstanbul Ticaret Odası Şehit Muhterem Ak Ortaokulu
	Muhammed Hamdi Yazır İmam Hatip Ortaokulu
	Sızma Alparslan İlkokulu
	Sızma Alparslan Ortaokulu
	Şerife Akkanat İlkokulu
	Şerife Akkanat İmam Hatip Ortaokulu
	Şerife Akkanat Ortaokulu
Selçuklu 9. Eğitim Bölgesi	Yazır Şehit Osman Küçükdillan İlkokulu
	Abidin Saniye Erçal İlkokulu
	Aliya İzzetbegoviç İmam Hatip Ortaokulu
	Ayşe Kemal İnanc İmam Hatip Ortaokulu
	Cemil Meriç İlkokulu
	Dikilitaş Sahip Ata İlkokulu

Ertuğrul Gazi Ortaokulu
Mustafa Fevzi Serin İlkokulu
Mustafa Kaplan Hafız İho
Necip Fazıl Kısakürek Ortaokulu
Osmangazi İlkokulu
Prof.Dr. Esad Coşan İmam Hatip Ortaokulu
Sancak Ortaokulu
Selçuklu Şehit Osman Demir İlkokulu
Şehit Mustafa Çuhadar İmam Hatip Ortaokulu
Şehit Mustafa Çuhadar Ortaokulu
Zeki Altındağ İlkokulu

EK-92: Enstitü Araştırma İzin Yazıları

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 47342962-300-E.2908
Konu : Araştırma İzni (Şaban YAVUZ)

22/02/2018

Sn;Şaban YAVUZ
E-posta: sabanyavuz@gmail.com

İlgi : 19/02/2018 tarihli ve 48178250-300-E.12321 sayılı yazı.

Konya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 15.02.2018 tarih ve E.3257296 sayılı araştırma izin yazısı ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Prof.Dr. Muhittin UYSAL
Enstitü Müdürü

Ek:
1- Araştırma İzin Yazısı
2- İç Yazı

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.99-E.3257296
Konu: Araştırma İzni (Şaban YAVUZ)

15.02.2018

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 08/02/2018 tarihli ve 48178250-300-E.2182 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Doktora Programı Öğrencisi Şaban YAVUZ'un "İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Konya Örneği" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde bulunan ilkököl, ortaokul ve imam hatip ortaokullarında görevli öğretmenlere eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Araştırmacı, Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmalarını 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlamak zorundadır. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmalar 2017-2018 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

Mukadder GÜRSOY
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Anket Formu (7 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aşıl ile Ayndık
15.02.2018

Akçeşme Mah.Garaj Cad. No: 4 Karatay/KONYA
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: istatistik42@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci İŞİK VHKİ
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 8c52-7e8a-380d-b58e-df44 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 48178250-300-E.12321
Konu : Araştırma İzni (Şaban YAVUZ)

19/02/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 06/02/2018 tarihli ve 47342962-100-E.9445 sayılı yazınız.

Enstitünüz Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Doktora Programı öğrencisi Şaban Yavuz'un "İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Konya Örneği" adlı tezi kapsamında araştırma yapma isteği ile ilgili Konya Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 15.02.2018 tarih ve E.3257296 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir. Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Prof.Dr. Tahir YÜKSEK
Rektör Yardımcısı

Ek: Resmi Yazı ve Ekleri (8 Sayfa)

EK-93: Anket Formu**ANKET FORMU**

Değerli Arkadaşlar,

Bu anket formu “İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin Dini Yaşayışları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Konya Örneği)” isimli hazırlamakta olduğumuz doktora teziyle ilgilidir. Araştırmanın amacı, öğretmenlerin Dini yaşayışlarının sosyolojik olarak araştırılmasıdır. Sizlerden elde edilecek bilgiler toplu olarak değerlendirilecek ve sadece bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Uygulanabilmesi için gerekli yasal onay ve izin alınmış olan bu anket, bunun dışında hiçbir kişi ya da kuruluşların amaçlarına açık tutulmayacaktır. Bu açıdan kendinizle ilgili herhangi bir tanıtıcı bilgi ve isim yazmanıza gerek yoktur.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi vereceğiniz güvenilir cevaplara bağlıdır. Bu nedenle lütfen önce anket sorularını dikkatlice okuyunuz. Soru ile ilgili verilen seçeneklerden sizin durumunuza en uygun olan seçeneğin önündeki parantezin içine (X) işaretini koyunuz ve gereken yerleri de yazarak cevaplayınız. Soruların tamamının doldurulması çalışmanın sonuçlarının sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Lütfen bütün soruları cevaplayınız.

Göstereceğiniz ilgi ile bu çalışmaya yapacağınız katkı ve yardımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Şaban YAVUZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

SORULAR**1.Cinsiyetiniz?**

1.() Bayan 2.() Erkek

2.Yaşınız?.....**3.İlköğretim ve Lise döneminde, en uzun süreyle hangi yerleşim bölgesinde yaşadınız?**

1.() Köy 4.() İl.....

2.() Kasaba 5.() Metropol (İstanbul, Ankara, İzmir).....

3.() İlçe

4. Branşınız.(branşınızdan başka bir ders okutuyorsanız yazınız

ör.)

5. Kaç yıldır öğretmensiniz?**6.Öğretmenliğin dışında üstlendiğiniz yöneticilik göreviniz var mı?**

1.() Evet 2.() Hayır

7. 6. Soruya cevabınız evetse, yöneticilik göreviniz nedir?

1.() Okul Müdürü 2.() Müdür Baş Yardımcısı 3.() Müdür Yardımcısı

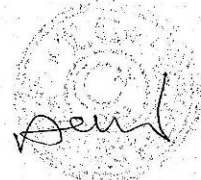
8.Bitirdiğiniz lisenin türü nedir?

1.() Genel Lise 4.() Anadolu Lisesi

2.() Mesleki - Teknik Lise 5.() Özel Lise/Kolej

3.() İmam Hatip Lisesi 6.() Fen Lisesi

7.() Sosyal Bilimler Lisesi 8.() Diğer.....

9. Mezun olduğunuz üniversite ile fakülte/ yüksek okulun adlarını yazınız.

Üniversite Adı :
 Fakülte / Yüksek Okul Adı :
 Bölümü :
 Öğrenim Süresi: () 2 Yıl, () 3 Yıl, () 4 Yıl, () 5 Yıl

10. Branşınızla ilgili lisans üstü düzeyde eğitim aldınız mı?

1.() Evet , 2.() Hayır

11.10.Soruya cevabınız evetse lütfen işaretleyiniz. Lisans üstü dereceniz

1.()Yüksek lisans 2.() Doktora

12. Anne ve babanızın öğrenim durumu:

Anne	Baba
1. ()	() Okur – yazar değil
2. ()	() Okur – yazar
3. ()	() İlkokul mezunu
4. ()	() Ortaokul mezunu
5. ()	() Lise ve dengi okul mezunu
6. ()	() Fakülte veya Yüksek okul mezunu

13.Babanız çalışıyor mu ?/ çalıştı mı?

1.() Evet , Evet ise lütfen nerede ne iş yaptığını yazınız.(Örneğin: Memur, Emekli, İşçi)

2.() Hayır

14.Anneniz çalışıyor mu ?/ çalıştı mı?

1.() Evet Evet ise, lütfen nerede ne iş yaptığını yazınız.(Örneğin: Memur, Emekli, İşçi)

2.() Hayır

15. Siz de dahil kaç kardeşsiniz?.....

16. Yetişme çağınızda, yaklaşık 18 yaşınıza kadar ailenizin ekonomik durumu sizce nasıldı?

1. () En üst	4. () Orta
2. () Üst	5. () Ortanın altı
3. () Ortanın üstü	6. () Alt

17. Şu anki ekonomik durumunuz sizce aşağıdakilerden hangisine uygundur?

1. () En üst	4. () Orta
2. () Üst	5. () Ortanın altı
3. () Ortanın üstü	6. () Alt

18 Eş seçiminde, dindarlık sizce hangi derecede önemlidir?

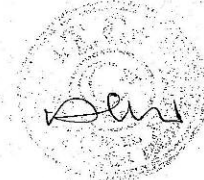
1.() Hiç 2.() Az 3.() Orta 4.() Çok 5.() Pek çok

19.Medeni Durumunuz?

1.() Bekar	3. () Eşinden ayrı yaşıyor	5.() Eşi ölmüş
2.() Evli	4. () Boşanmış	

20. Evli iseniz eşinizle nasıl evlendiniz? (Bekarsanız 26. soruya geçiniz)

1. () Görücü usulü
 2. () Görücü usulü ama, kararı birbirimizi tanıdıktan sonra ikimiz verdik.
 3. () Tanışarak, anlaşarak evlendik.
 4. () Sosyal Medya üzerinden tanışarak
 5. () Diğer (belirtiniz)

21. Hangi Nikah türü ile evlendiniz?

1. () Sadece resmi nikah 3. () Hem resmi, hem de dini nikah
2. () Sadece dini nikah 4. () Diğer.....

22. Eşinizin eğitim durumu:

1. () Okur- yazar değil 4. () Ortaokul 7. () Fakülte (Lisans)
2. () Okur- yazar 5. () Lise
3. () İlkokul 6. () Ön Lisans 8. () Lisans üstü

23. Eşinizin Çalışma durumu nedir?

1. () Çalışıyor 2. () Çalışmıyor 3. () Emekli

24. Kaç çocuğunuz var?**25. Çocuğunuzun/ Çocuklarınızın ismini seçmede aşağıdakilerin hangisi daha fazla etkili oldu?**

1. () Günümüzde tutulan isimler
2. () Ünlü kişilerin isimleri
3. () Eski Türk isimleri
4. () Aile büyüklerinin isimleri
5. () Din büyüklerinin isimleri
6. () Diğer (belirtiniz).....

26. Allah'a inanç konusunda aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizin durumunuzu yansıtmaktadır?

1. () Her şeyi yoktan yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten bir Allah'ın varlığına inanıyorum
2. () Kainatın Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıyorum. Fakat daha sonra olanlara müdahale ettiğine inanmıyorum
3. () Allah'ın varlığına ve birliğine inanmakla birlikte çözmekte güçlük çektiğim hususlar var
4. () Allah'ın varlığına inanmıyorum
5. () Allah'ın varlığı ve yokluğu konusuna ilgi duymuyorum
6. () Her türlü dogmatik inanca karşıyım
7. () Başka (Belirtiniz).....

27. Hz. Muhammed (s.a.v) in Peygamberliği hususunda ne düşünüyorsunuz ?

1. () Hz. Muhammed (s.a.v) in Allah'ın gönderdiği son peygamber olduğuna inanıyorum.
2. () Hz. Muhammed (s.a.v) peygamber değil ama büyük bir insan olduğuna inanıyorum.
3. () Peygamber olarak böyle bir insanın yaşadığından emin değilim.
4. () Başka (Belirtiniz).....

28. Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir ?Peygamber olduğuna bildiklerinizin önündeki boşluğa (x) işareti koyunuz.

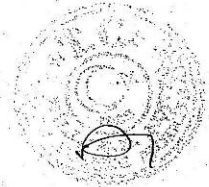
1. () Yusuf 2. () Ebu Bekir 3. () Nuh 4. () Ömer 5. () Ali 6. () İbrahim

29. Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olup tamamının gerçek olduğuna ve hiçbir şekilde değişmeden günümüze kadar ulaştığına, Kur'an'da anlatılanların hepsinin doğru olduğuna inanıyor musunuz ?

1. () Kesinlikle inanıyorum 2. () Şüphelerim var 3. () Kesinlikle inanmıyorum

30. Kur'an hükümlerinin hepsi evrensel olup, her devir için geçerlidir.

1. () Kesinlikle katılıyorum 2. () Katılmıyorum 3. () Kararsızım

31. İnsanların bu dünyada yaptıklarının karşılığını göreceği bir ahiret hayatının varlığına inanıyor musunuz?

- 1.()Evet 2.()Hayır 3.() Kararsızım

32. Kaza ve Kadere hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanır mısınız ?

- 1.()Evet 2.()Hayır 3.() Kararsızım

33. Meleklerin varlığına inanır mısınız ?

- 1.()Evet 2.()Hayır 3.() Kararsızım

34. İbadet etmesek de kalbimizdeki iman bize yeter.

- 1.() Tamamen Doğru 2.() Biraz Doğru 3.() Biraz Yanlış 4.() Tamamen Yanlış?

35. Günlük namaz kılma durumunuz nedir?

- 1.() Günlük 5 vakit kılarım. 2.() Günde 5 vakitten az kılarım.
3.() Ara sıra kılarım 4.() Ramazanda kılarım
5.() Hiç kılmam 6.() Başka (Belirtiniz).....

36. Cuma namazı kılar mısınız?

- 1.() Her Zaman 2.() Arasıra 3.() Hiç Kılmam

37. Bayram namazı kılar mısınız?

- 1.() Her Bayram 2.() Bazı Bayramlar 3.() Hiç Kılmam

38. Teravih namazı kılar mısınız?

- 1.() Ramazanda her gece 2.() Ramazanda bazı geceler 3.() Hiç Kılmam

39. Nafile namaz kılar mısınız?

- 1.() Sık sık 2.() Arasıra 3.() Hiç kılmam

40. Ramazan ayında oruç tutar mısınız ?

- 1.() Her zaman tutarım 2.() Arasıra tutarım 3.() Hiç tutmam

41. Hacca gittiniz mi ?

- 1.() Evet gittim 2.() Hayır gitmedim, ama ileride imkanım olursa gideceğim
3.() Gitmek istemiyorum

42. Zekat verir misiniz ?

- 1.() Evet veririm. 2.() Bazen veririm.
3.() Zengin olsaydım verirdim. 4.() Hayır vermem

43. Fitre verir misiniz ?

- 1.() Her yıl veririm 2.() Bazı yıllar veririm
3.() Gücüm yeterse veririm 4.() Hiç vermem

44. Kurban Keser misiniz?

- 1.() Her yıl keserim 2.() Bazı yıllar keserim
3.() Gücüm yeterse keserim 4.() Hiç kesmem

45. Size göre İlköğretim Okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri dindar, ahlaklı, iyi insan yetiştirmede ne ölçüde etkili olmaktadır?

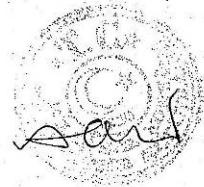
- 1.() Çok Fazla 2.() Çok 3.() Biraz 4.() Az 5.() Hiç

46. Kur'an-ı Kerimi okumayı biliyor musunuz ?

- 1.() Çok İyi 2.() İyi 3.() Orta 4.() Hiç Bilmiyorum

47. Kur'an okuma konusunda aşağıdaki seçeneklerden hangisi sizin durumunuzu en iyi ifade etmektedir?

- 1.() Her gün okurum 2.() Cuma ve öteki mübarek gecelerde okurum.
3.() Arasıra okurum 4.() Ramazanda okurum
5.() Başuma bir felaket geldiğinde okurum 6.() Hiç Okumam

48. Dua eder misiniz ?

1. () Hiç dua etmem 2. () Özel durumlarda (cenaze, mevlit, v.s) dua ederim
3. () Sıkıntılı anlarda dua ederim. 4. () Namaz dışında sık sık dua ederim.

49. Allah'ın duaları kabul ettiğine inanır mısınız?

1. () Evet inanıyorum 2. () Hayır inanmıyorum 3. () Fikrim yok

50. Dini konulara ilgi duyar mısınız?

1. () Evet 2. () Hayır

Cevabınız evet ise, bu ilginin ve dini hayatınızın oluşumunda/biçimlenmesinde aşağıdakilerden hangisi ne derece etkili olmuştur?

	<u>Hiç</u>	<u>Az</u>	<u>Orta</u>	<u>Cok</u>	<u>Pekcok</u>
1. Ailem.....	()	()	()	()	()
2. Orta okul ve lisedeki din dersi öğretmenleri	()	()	()	()	()
3. Kur'an kursları (yaz kursları).....	()	()	()	()	()
4. Televizyon ve radyo programları.....	()	()	()	()	()
5. Okuduğum dini yayınlar.....	()	()	()	()	()
6. Yakın akrabalarım.....	()	()	()	()	()
7. Yetiştığım çevre.....	()	()	()	()	()
8. Arkadaş çevrem.....	()	()	()	()	()
9. Katıldığım dini sohbet, konferans vb.....	()	()	()	()	()
10. Diğer (belirtiniz).....	()	()	()	()	()

51. Televizyon ve radyodaki dini programları hangi sıklıkta dinler veya izlersiniz?

1. () Her zaman 2. () Sıklıkla 3. () Ara sıra 4. () Nadiren 5. () Hiç

52. Komşularınızla veya iş arkadaşlarınızla dini konularda ne sıklıkla sohbet edersiniz veya tartışırsınız ?

1. () Sık sık 2. () Ara sıra 3. () Hiç

53. Size göre insanın arkadaşlarının dindar olması önemli midir ?

1. () Evet 2. () Hayır 3. () Fikrim yok

54. Evinizde aşağıdaki dini kitaplardan hangileri bulunmaktadır?

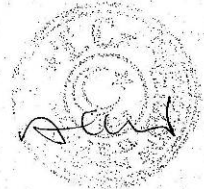
1. () Kur'an-ı Kerim ve Meali 2. () Kur'an Tefsirleri 3. () İslam İlmihali
4. () Hadisle İlgili Kitaplar 5. () Namaz Hocası, Dua Kitapları v.b
6. () Diğer 7. () Hiçbiri

55. Size göre çocukların din eğitimi alması gerekli midir ?

1. () Gereklidir 2. () Gereksizdir 3. () Fikrim yok

56. Din eğitiminin muhtevası ve düzeyi ne olmalıdır ?

1. () Sadece İslam'ın ve İmanın Şartlarını öğrenmesi yeter.
2. () Kur'an-ı Kerimi okuyacak ve anlamını kavrayacak düzeyde bir din eğitimi
3. () Dinin gerçek anlamını kavrayacak düzeyde
4. () Ahlaki kuralları, doğruluğu ve dürüstlüğü öğrenecek düzeyde
5. () Bunların dışında (.....)

57. () Dini bilgiler size göre en iyi nerede verilebilir ?

1. () Ailede 2. () Devlet Okullarında (Ortaokul, Anadolu Lisesi, meslek Lisesi v.b)
3. () İmam- Hatiplerde (İmam-Hatip Ortaokulu, İmam-Hatip Lisesi)
4. () Kur'an Kurslarında 5. () Diğer.....)

58. İbadet ederken veya günlük yaşamınızda kendinizi Allah'a yakın hissederek bir heyecan ve ürperti duyduğunuz anlar oluyor mu?

1. () Evet oluyor 2. () Ara-sıra oluyor 3. () Çok az oluyor 4. () Hiç olmuyor

59. Din, insanın hayatına başka türlü sahip olamayacağı bir gaye ve anlam verir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
() Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

60. Din sonlu bir hayatta insana, başka yoldan elde edemeyeceği bir güven duygusu verir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
() Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

61. Ahlaklı bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım pek de önemli değil.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
() Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

62. Aşağıdakilerden hangilerine ne ölçüde inanırsınız?

	Pekçok	Çok	Orta	Az	Hiç
1. Fal.....	()	()	()	()	()
2. Büyü.....	()	()	()	()	()
3. Ruh çağırma.....	()	()	()	()	()
4. Nazar değmesi.....	()	()	()	()	()
5. Cin çarpması.....	()	()	()	()	()
6. Karabasan (al basması).....	()	()	()	()	()
7. Şeytan.....	()	()	()	()	()
8. Evliyaların kerameti.....	()	()	()	()	()
9. Muska.....	()	()	()	()	()

63. Çok zor durumda kaldığınızda aşağıdaki uygulamalara, hangi sıklıkta başvurursunuz?

	Her zaman	Sıklıkla	Arasıra	Nadiren
<u>Hiç</u>				
1. Kurşun döktürmek.....	()	()	()	()
2. Muska yazdırmak.....	()	()	()	()
3. Adak adamak.....	()	()	()	()
4. Türbe veya yatır ziyareti.....	()	()	()	()
5. Sadaka vermek.....	()	()	()	()
6. Bildiğim duaları okumak.....	()	()	()	()
7. Mevlit, Kur'an okutmak/okumak.....	()	()	()	()

64. Çocuğunuza, arabanıza vb. nazarlık takar mısınız?

1. () Evet 2. () Hayır

65. Aşağıdakilerden hangisi anne ve babanızın dini hayatını en iyi yansıtır ?

Anne	Baba	
1. ()	()	Mü'min ve inançlarına çok bağlı / bağlı idi
2. ()	()	İnançlı fakat ibadetlerini biraz aksatıyor / aksatıyordu.
3. ()	()	İnanıyor ancak ibadetlerini çok aksatıyor / aksatıyordu.
4. ()	()	İnançlı fakat ibadetlerini hiç yapmıyor / yapmıyordu.
5. ()	()	Dinle ilgilenmiyor / ilgilenmiyordu.

66. Aşağıdakilerden hangisi sizin dini hayatınızı en iyi yansıtır ?

1. () Mü'min ve inançlarım çok bağlıyım.
2. () İnançlıyım fakat ibadetlerimi biraz aksatıyorum.
3. () İnanıyor ancak ibadetlerimi çok aksatıyorum.
4. () İnançlıyım fakat ibadetlerimi hiç yapmıyorum.
5. () Dinle ilgilenmiyorum.

67. Din, bilim karşısında gittikçe önemini yitirmektedir.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
- () Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

68. Bilimsel keşifler çoğaldıkça Allah'ın yüceliği ve İslam'ın üstünlüğü daha fazla ortaya çıkar.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
- () Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

69. Din, günümüzde yeniden önem kazanmaktadır.

- () Kesinlikle katılıyorum () Katılıyorum
- () Kararsızım () Katılmıyorum () Kesinlikle katılmıyorum

70. Seçimlerde oy verirken oy verdiğiniz partinin dine önem verip vermediğine bakar mısınız ?

1. () Evet 2. () Hayır 3. () Kararsızım

71. Dindar bir kimsenin, ekonomik hayatta, dindar olmayanlara göre daha dürüst ve güvenilir olduğunu kabul eder misiniz ?

1. () Evet 2. () Hayır 3. () Kararsızım

72. Mahallenizde veya semtinizde genel olarak aynı fiyatla satış yapan iki bakkal veya market bulunduğunu düşününüz. Bunların sahiplerinin birisi dindar, diğeri dine karşı ilgisiz olarak bilinmektedir, hangisinden alışveriş yapmayı tercih edersiniz ?

1. () Dindar olandan 2. () Dine karşı ilgisiz olandan
3. () Benim için fark etmez 4. () Fikrim yok

73. Size göre kimler daha dürüst ve ahlaklıdır ?

1. () Dindarlar 2. () Dürüst ve ahlaklı olmak için dindar olmak gerekmez

74. Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

1. () Liberal 2. () Muhafazakar 3. () Sosyal demokrat
4. () Milliyetçi/ülkücü 5. () Diğer(belirtiniz).....

75. Size göre tam bir dini hayat yaşayabilmek için herhangi bir dini gruba veya cemaate bağlı olmak gerekir mi?

1. () Evet 2. () Hayır 3. () Fikrim yok

76. Pedagojik Formasyon aldınız mı?

1. () Evet 2. () Hayır

77. 73. Soruya Cevabınız evetse, lütfen cevaplayınız.

1. () Okuduğum üniversite de öğrenim süreci içerisinde
2. () Üniversitelerin düzenlediği Sertifika Programlarından
3. () Görevim esnasında Hizmetiçi Eğitim yoluyla
4. () Diğer

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Şaban YAVUZ			İmza:	
Doğum Yeri:	Karasınır				
Doğum Tarihi:	20/04/1964				
Medeni Durumu:	Evli				
Öğrenim Durumu					
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl	
İlköğretim	Karasınır İlkokulu		Konya	1975	
Ortaöğretim	Konya Devrim Ortaokulu		Konya	1978	
Lise	Karasınır Lisesi		Konya	1981	
Lisans	Atatürk Üniversitesi		Erzurum	1987	
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı	Konya	2001	
Becerileri					
İlgi Alanları:	Seyahat, Kitap okumak				
İş Deneyimi:	26/10/1987 01/12/1988 Van Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretmen 01/12/1988 01/04/1990 Yedek subay Askerlik 02/04/1990 17/09/1990 Van Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretmen 01/10/1990 29/05/1997 Nevşehir Kapadokya Çok Programlı Anadolu Lisesi Yönetici ve Öğretmen 29/05/1997 17/07/2001 Konya Güneysınır Güneybağ İlköğretim Okulu Öğretmen 31/07/2001 01/07/2004 Konya Selçuklu Silile İlköğretim Okulu Okul Müdürü 01/07/2004 30/09/2011 Konya Meram Mehmet Beğen İlköğretim okulu Okul Müdürü 30/09/2011 Konya Selçuklu Osman Nuri Hekimoğlu Anadolu Lisesi Müdürü halen devam ediyor.				

Aldığı Ödüller:	12/06/1995	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	NEVŞEHİR İL MİLLİ EĞİT
	26/06/2003	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	SELÇUKLU İLÇE MİLLİ EĞİTİM
	31/05/2004	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	SELÇUKLU İLÇE MİLLİ EĞİTİM
	23/06/2005	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE M.E.M.İ
	13/09/2005	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	KONYA İL MİLLİ EĞİTİM
	20/04/2006	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MİLLİ EĞT.
	06/11/2006	Aylıkla ödüllendirme Çalışkanlık	İlköğrt. Gen. Md.
	30/03/2007	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	13/06/2007	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	31/10/2007	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	30/05/2008	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	23/06/2008	Takdir Belgesi Çalışkanlık	MERAM KAYMAKA
	06/04/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	25/05/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	09/06/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	KONYA İL MEM
	11/08/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	25/12/2009	Takdir Belgesi Çalışkanlık	MERAM KAYMAK.
	25/12/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	28/12/2009	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	MERAM İLÇE MEM
	01/04/2010	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	KONYA İL MEM
	10/06/2010	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	PER.GEN.MÜD.
	29/06/2010	Teşekkür Belgesi Çalışkanlık	KONYA İL MEM
	10/08/2010	Takdir Belgesi Sicil Notu	KONYA VALİLİĞİ
	11/03/2019	Başarı Belgesi Çalışkanlık	SELÇUKLU KAYMAKAMLIĞI
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Konya İl Milli Eğitim Müdürü Seyit Ali BÜYÜK Konya Karatay Belediye Başkanı Hasan KILCA Selçuklu İlçe Milli Eğitim Müdürü Turan KAYACILAR Güneysınır İlçe Milli Eğitim Müdürü Mustafa GEZİCİ		
E-posta	sabanyavuz@gmail.com		
Tel:	05054888165		
Adres	Ev : Çaybaşı Mahallesi Okul Sokak Divanpark Konutları 1. Etap C-2 Blok No:3 Meram KONYA İş : Selçuklu Osman Nuri Hekimoğlu Anadolu Lisesi Müdürlüğü Selçuklu, Konya		